

Міністерство освіти та науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Навчально-науковий інститут журналістики
Кафедра друкованих медіа та історії журналістики

Раїса РАДЧИК

Фундаментальна фахова підготовка
Змістовий модуль 2. Теорія журналістики
Тематичний блок «Жанри періодичної преси»

ТЕКСТИ ЛЕКЦІЙ
(галузь освіти 061 – Журналістика,
1 курс, ЖСК, РЗГ, МП, ВДМР)

Київ – 2025

Радчик Р. В. Фундаментальна фахова підготовка. Змістовий модуль 2. Теорія журналістики. Тематичний блок «Жанри періодичної преси» : тексти лекцій (галузь освіти 061 – Журналістика, 1 курс, ЖСК, РЗГ, МП, ВДМР). Київ, 2025. 251 с.

Рецензенти: **Пристапенко Т. О.**, канд. іст. наук, професор
Євдокименко І. М., к. наук із соц. комунік., доцент

Схвалено на засіданні кафедри друкованих медіа
та історії журналістики
Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 8 від 24 січня 2025 р.

© Радчик Р. В., 2025

© ННІЖ, 2025

ВСТУП

Змістовий модуль 2. «Теорія і практика журналістики» є одним з трьох змістових модулів навчальної дисципліни «Фундаментальна фахова підготовка». Тематичний блок «Жанри періодичної преси» передбачає таку кількість годин: лекційних – 8 год., практичних занять – 4 год., самостійної роботи – 11 год. Дисципліна викладається на 1 курсі у другому семестрі для студентів освітньо-професійної програми: журналістика та соціальна комунікація, видавнича діяльність і медіаредагування, медіапродюсування, реклама та зв'язки з громадськістю. Оскільки у 1 семестрі 1 курс вивчає «Інформаційні жанри», у 2 семестрі дисципліна «Фундаментальна фахова підготовка» передбачає продовження вивчення груп жанрів, таких, як: «Аналітичні жанри», «Художньо-публіцистичні жанри», «Сатирично-гумористичні жанри».

У цьому «Конспекті лекцій» розглядаються найважливіші питання теорії та практики аналітичних жанрів, загальні вимоги до них. Досліджується методика роботи журналіста над аналітичними матеріалами. Аналізується жанрова специфіка та різновиди кореспонденції, статті, коментарю, листа, огляду листів, огляду, огляду ЗМК, рецензії. Наводяться конкретні приклади із сучасної української преси.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Фундаментальна фахова підготовка. Змістовий модуль 2. Теорія і практика журналістики. Тематичний блок «Жанри періодичної преси» є засвоєння студентами теоретичних та практичних знань та навичок в галузі практичної журналістики. Модуль розрахований на студентів, що перший рік вивчають журналістику. Завдання модуля: ознайомити студентів із спеціальністю, навчити використовувати жанрову палітру в написанні журналістських матеріалів, зокрема й аналітичних жанрів.

Лекція 1

Тема: «Специфіка аналітичних жанрів: функціональні, формотворчі особливості, родові ознаки кореспонденції, статті, авторської колонки, колонки редактора»

КОРЕСПОНДЕНЦІЯ

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

Призначення кореспонденції – пропагувати нові явища суспільного життя, передовий досвід, викривати недоліки. Загалом, кореспонденція відповідає на запитання, які характерні для інформаційної групи жанрів: **Що? Де? Коли?**, та аналітичної групи: **Чому? Через що? Яким чином? Як? Хто?** Кореспонденція – слово багатозначне. Воно походить з латинської мови *correspondere* і означає – відповідати, погоджуватися. У контексті журналістської термінології воно означає: повідомлення, які передає кореспондент засобам масової комунікації.

Чим же відрізняється кореспонденція від замітки? Замітка служить меті інформації, а кореспонденція не тільки повідомляє факти, а й аналізує, узагальнює їх.

У замітці подається один факт, відображений стисло чи детально.

Кореспонденція будується на низці фактів, даних, об'єднаних однією темою. В ній висвітлюються найважливіші питання дня, висувуються перед громадськістю злободенні завдання, що вимагають невідкладного вирішення, і що важливо, навіть може бути постановка якоїсь актуальної проблеми.

Кореспонденція – один з найбільш рухливих газетних жанрів. В одних випадках вона наближається за своєю формою до репортажу, в інших – включає в себе елементи нарису, статті, фейлетону. Із заміткою

кореспонденцію зближує те, що вона повідомляє факти; із статтею її споріднює наявність центральної загальної ідеї, висновків і узагальнень.

Замітка коротко інформує про подію, а кореспонденція бере “шматок життя”, розглядає його з різних боків, у різних зв’язках.

Кореспонденція обмежується показом стану справ на порівняно обмеженій ділянці – одному підприємстві, в одному виші, в одному районі, в одній області, у певній галузі науки і культури тощо.

Отже, кореспонденція – це жанр, в якому на конкретному матеріалі, взятому у порівняно неширокому масштабі, аналітично розробляється актуальна тема. Факти в ній обмежені місцем, часом і простором.

У кореспонденції переважає індуктивний метод (від конкретного до загального) викладу матеріалу.

Основною метою кореспонденції є трактування, з’ясування причин події, визначення її значущості, цінності, прогнозування розвитку. Тому кореспонденція належить до аналітичних жанрів.

Кореспонденція має свої специфічні ознаки.

По-перше, автор кореспонденції робить висновки і узагальнення локального характеру, що не поширюються за межі явища, події, факту, які аналізується. Вивчаючи проблемну ситуацію, що склалася в окремому колективі, кореспондент з місця події повідомляє про те, що відбулося і намагається зробити попередні висновки на основі проведеного ним аналізу.

По-друге, факти в кореспонденції лише показують найбільш важливі, першочергові проблеми, головне для автора – аналіз ситуації, що склалася. Це означає, що журналіст, спираючись на конкретні події, не ставить собі за мету так чи так переказати їх. Пояснюючи їх, він прагне встановити зв’язок між явищами і загальним законом, яким вони всі, без винятку, підкоряються.

Тому, з’ясовуючи причину якогось явища, автор кореспонденції налаштовується на скрупульозну перевірку отриманих даних, на уточнення внутрішнього зв’язку між фактами, які досліджуються, що, у кінцевому

підсумку, допоможе йому уникнути помилок у логічній побудові причиново-наслідкових зв'язків.

Будь-який аналітичний текст містить факт і коментар. Факт – це повідомлення про предмет зацікавлення автора публікації: окрема подія, явище, феномен, процес, ситуація. Коментар – це оцінка предмета відображення, його причиново-наслідковий аналіз, прогноз розвитку чи програма дій, яку, на думку автора, потрібно здійснити.

Кореспонденція являє собою, як правило, логічно-емоційний монолог автора. Вона також має свою архітектуру: спочатку розповідається про центральну подію, потім – аналіз і коментар, що дозволяють переконати читача у раціональності автора матеріалу, і, нарешті, – опис послідовності центральної події.

Життя – це рух. Події та факти життя – то вияв цього руху. Отже, кореспонденція повинна не просто змальовувати цей рух, а й розкривати його процес, розвиток, показувати, як мають розвиватися події.

Звідси одна з головних вимог до кореспонденції: в центрі її завжди повинна бути людина. І не просто людина, а шлях її життя – діла, успіхи та невдачі, міркування і роздуми тощо. Журналістові у кореспонденціях слід показувати не тільки матеріальний, а й психологічний бік людського життя. Показати її душевні переживання, роботу її думки, її культурність, її громадську і, можливо, навіть наукову значимість, її працездатність, підкреслюючи при цьому, що її досягнення не є випадковістю, а результат систематичного напруження її духовних сил, її переконаності у суспільній корисності своєї праці.

За своїм обсягом кореспонденція може мати 80–100 рядків, а іноді й газетну полосу. Оптимальний її розмір –150–200 рядків.

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

Інформаційна кореспонденція

Головне в інформаційній кореспонденції – повідомлення тематично згрупованих фактів, що об'єднані спільною темою та обмежені часом і простором (місцем), без ґрунтовної їх оцінки (хоч і в такого роду кореспонденції обов'язково повинна даватися певна оцінка подій, явищ). Її основна мета – привернути увагу читача до певних явищ, наштотувати його на роздуми. Інформаційна кореспонденція – перехідна форма від первинного інформаційного до аналітичного жанру. По суті, інформаційна кореспонденція близька до розширеної замітки, яка знайомить читача з подією, що має громадський інтерес, господарське значення, подає новий штрих сучасної дійсності. Інформаційна кореспонденція, на відміну від розширеної замітки, набагато ширша за охопленням матеріалу, в ній значно глибше розкрито зміст факту. До того ж, для такої кореспонденції має бути чітко виражений, як кажуть журналісти, оперативний привід. Подію тут розкрито детально, факт – прокоментовано. У такій кореспонденції про подію, яку описував журналіст, розповідається у вигляді докладної констатації, опис містить пояснення негативних або позитивних фактів. Характерною особливістю тут є інформаційна новизна, наведення свіжих прикладів, зіставлення фактів, використання лаконічних екскурсів у минуле. Все це виконується на рівні ґрунтовного повідомлення, хоч і не виключається певна оцінка використаного фактажу. Автор привертає увагу читача новизною відомостей, виразністю фактів, актуальністю теми. Кореспонденція відрізняється і від репортажу. В репортажі висвітлюється тільки одна подія. Кореспонденція охоплює факти і події, що стосуються обраної теми, за певний строк – тиждень, місяць, квартал.

Інформаційний характер мають багато оперативних кореспонденцій, що розповідають про наукові відкриття, технічні досягнення, господарські успіхи тощо. Головна мета таких кореспонденцій – інформаційна: дати читачеві уявлення про те, що описується.

Наприклад:

ПОЧАТОК СЕЗОНУ

У Бережанському замку зазивали туристів

Цьогорічний літній туристичний сезон Тернопільщина відкрила в Бережанському замку. На його території виросло наметове містечко, де свої принади представляли державні історико-архітектурні заповідники, музеї, турфірми краю.

Звісно, свої роботи виставили й майстри народного мистецтва. Дітей чи не найбільше захоплювала велика шахівниця, на якій постали фігури в образах на чолі з гетьманом Богданом Хмельницьким, а на протилежному полі вишикувалося польське військо тих часів. Їх вирізьбив тутешній умілець Михайло Завійський. Він спеціально вивчав військовий стрій часів Гетьманщини, аби достовірно одягнути своїх шахових героїв.

Із деревом працює й Ліланд Беті. Митець походить з американського Техасу. Він активно мандрує світом, а до України вперше приїхав три роки тому. Час від часу повертається сюди знову, аби працювати. Адже для своїх робіт використовує сухі дерева лише з тієї місцевості, де творить і живе. З бережанської липи він зробив дерев'яну скульптуру “Весна”, яку й презентував нині.

Слід зазначити, що відкриття туристичного сезону організували в рамках “Ференц-фесту”. Цей фестиваль вдруге скликали на честь керівника національно-визвольної війни угорського народу 1703–1711 років Ференца II Ракоці. Бережани взяли за організацію “Ференц-фесту” не без підстав. Кожен, хто відвідує місцевий замок, звертає увагу на меморіальну дошку, яку відкрили на стіні південної вежі-бастеї 1998 року. Напис на ній стверджує, що 6 травня 1703 року князь Ференц II Ракоці тут видав маніфест, в якому закликав угорський народ до повстання проти панування династії Габсбургів. Цьогоріч ушанувати пам'ять керівника куруців на Тернопілля приїхали його співвітчизники з міст Шаторальяуйгей

та Егер (Угорщина), а також представники угорської діаспори на Закарпатті.

Микола ШОТ.

(Урядовий кур'єр. 2 червня 2017 р.)

Аналітична кореспонденція

Такий різновид кореспонденції є здебільшого досить поширеним типом газетного виступу. Він має свої характерні риси. Серед них – справді активне втручання в життя. Формою цього втручання і водночас засобом його є глибокий аналіз факту чи явища. Звідси, власне кажучи, і назва цієї кореспонденції. З неї відразу з'ясовується, що йдеться про всебічну оцінку “шматочка життя”, яке стало предметом відображення.

Аналітична кореспонденція, відштовхуючись від визначеної теми, подає аналіз ситуації, з'ясовує причиново-наслідкові зв'язки подій, фактів. Журналіст як справжній дослідник вивчає процеси, що відбуваються в суспільстві, на конкретних прикладах окремо взятих фрагментів життя. У таких кореспонденціях начебто відбувається накопичення фактів, які можна буде узагальнити, систематизувати і обґрунтувати загальні закономірності для всього суспільства.

Але й інформаційна, й аналітична кореспонденції мають спільне – глибокий зміст, яскраву подачу матеріалу, чіткі висновки. Думка у кореспонденції рухається від реальних фактів і являє собою їх аналіз. І предметом відображення в обох видах кореспонденції є як ситуації і процеси, так й інформаційні явища.

Словом, основним для аналітичної кореспонденції є розробка на конкретному матеріалі актуальної теми порівняно в неширокому масштабі. І все в ній залежить від характеру ситуації. Центральним предметом такої кореспонденції є один важливий факт, всі інші деталі, приклади, судження служать допоміжним матеріалом для всебічного висвітлення.

Аналітична кореспонденція теж має свою чітко визначену мету. Вона відповідає на запитання: **Чому? Через що? З якої причини? Як? Кому вигідно? Хто?** Головним в аналітичній кореспонденції, передусім, є детальний, глибокий аналіз процесу, завдяки якому здобуто успіх, розповідь про цілком конкретні прийоми.

Але тут не слід розуміти так, начебто в аналітичній кореспонденції йтиметься лише про позитивне. Такий виступ однаковою мірою можна спрямувати й проти недоліків. Водночас, і в першому, і в другому випадку засіб розкриття як позитивного, так і негативного буде один і той же – аналітичний показ.

Тому аналіз у цій кореспонденції передбачає з'ясування причин і наслідків, що викликали те чи інше явище. З'ясування причинних зв'язків між фактами дозволяє підвести читача до певних висновків. Вони розкривають зміст життєво важливих явищ, внутрішній зміст того, що відбувається.

На основі аналізу фактів у кореспонденціях висуваються нові питання, проблеми, що вимагають негайного розв'язання. В аналітичній кореспонденції журналіст віддає перевагу загальним методам аналізу: порівняльному, історико-культурному, соціологічному, структурному, семіотичному, статистичному, аналізу документів, методу версій, прогнозу тощо.

Оперативним приводом до написання аналітичної кореспонденції можуть бути не тільки нові, а й вже відомі факти. Головне в ній нове, оригінальне бачення, осмислення, тлумачення й коментування фактів і подій для виявлення їхньої суті, значення, тенденцій і перспектив.

Отже, **аналітична кореспонденція – це аналітичний синтетичний жанр газетно-журнальної публіцистики, що через аналіз системи обмежених часом і простором фактів і подій виявляє їх зв'язки, причини, наслідки, апелює до осіб, відтворює актуальну проблему.**

Наприклад:

**СТО П'ЯТДЕСЯТ ЗА “ГЕРОЯ”
“УМ” ДІЗНАЛАСЯ, СКІЛЬКИ КОШТУЄ РОЗПИС
ПАРКАНІВ ПРО “ЦУШКА-РЯТІВНИКА”**

БУДЕШ, ВАСЮ, РЯТІВНИКОМ

Доки міністр внутрішніх справ Василь Цушко заліковує сердечні рани після штурму Генпрокуратури в німецькій клініці, в Україні з нього наполегливо роблять такого собі “героя”, який врятував Україну, не допустив громадянської війни та кровопролиття тощо. В темі Цушка соціалісти бачать те рятівне коло, яке може допомогти СПУ подолати тривідсотковий бар’єр на дострокових виборах. Адже рейтинг партії Мороза після зради власних виборців рік тому опинився, як то кажуть, нижче плінтуса. Саме тому соціалісти наперебій волають з парламентської трибуни про те, що Цушко – це миротворець, трудяга-бульдозер та герой. Хоча важко уявити миротворцем людину, яка дає команду спецпідрозділу “Беркут” штурмувати ГПУ, вибиваючи ногами двері.

А доки народ розбиратиметься, що й до чого, йому варто вклинити в мозок потрібну ідею. Так вирішили партійні боси СПУ й узялися за діло: балончики з фарбою, наліпки відповідного змісту, нічна мобільна команда з молоді. Тому, прокинувшись уранці, пересічний українець дізнається, що Вася Цушко таки герой. Лише за одну ніч із ним сталося казкове перетворення! Інформацію про це будь-хто може побачити на власній багатоповерхівці, паркані, стовпі або зупинці транспорту. “Україні молодій” вдалося з’ясувати, якими силами і коштами робиться така недешева пропаганда, яку самі соціалісти вперто називають стихійним гласом народу.

СТАРШИЙ

Співрозмовник “УМ” був старшим однієї такої мобільної групи фарбувальників. Умовно назвемо його Миколою, на його прохання не будемо вказувати й близький до столиці регіон та населені пункти, де він “робив із Цушка героя”. Микола каже, що він просто вирішив підзаробити, хоча після “Купальської ночі” Мороза в минулому році від Соцпартії він, м’яко кажучи, не в захваті й зараз притримується інших політичних поглядів.

Слід відзначити, що в СПУ не забувають цінні кадри. Миколі зателефонували з одного з обласних осередків Спілки молодих соціалістів (саме на СМС покладалося практичне виконання “героїчного графіті”) й сказали, що пам’ятають про його непоганий досвід у кількох виборчих кампаніях, а також враховують те, що він має вищу освіту, тому й пропонують йому бути старшим у такій фарбувальній групі. “Чому б і не заробити?” – подумав Микола і вже наступного дня прибув до штабу обласної СМС.

З’ясувалося, що на старшого покладається неабияка роль: він мав на власний розсуд визначати людні місця, де варто було писати затверджені керівництвом СПУ тексти про “героя”, направляти авто групи в ті чи інші точки за конкретним маршрутом й слідкувати за роботою фарбувальників, яких набирали з місцевих студентів. Працювати доводилося глухої ночі, коли електорат спить, до того ж важливою вимогою до втаємничених графітників було наступне: усе має виглядати як ініціатива простих громадян із народу, які у такий спосіб висловлюють власну позицію. Отже, чим простіше, без мистецьких викрутасів написано, тим краще. Тому й писати гасла “Цушко врятував Україну!”, “Цушко не допустив громадянської війни!”, “Цушко – герой!”, “Цушко зупинив партію війни!” тощо, варто було як російською, так і українською мовами, а той суржилом.

ГРАФІТІ-ГРУПА

Група складалася з чотирьох чоловік: старший, двоє фарбувальників та водій з власним авто. Микола розповідає, що, як правило, Спілка молодих соціалістів залучала службові авто, а також власні авто працівників та знайомих, але цього виявилось недостатньо. Тому згодом, щоб охопити більше населених пунктів області й пообмальовувати побільше парканів, соціалісти почали залучати таксистів. Останні охоче йшли на контакт, тим більше що платили їм щедро: сто гривень за нічний рейд плюс гривня за кожен кілометр. Доки хлопці розписували будинки в тому чи іншому місті, водій міг подрімати, а вранці отримати гарантовані 300 – 350 гривень.

Інша система розрахунку була з “малярами”: хлопці отримували чотири балончики з червоною та чорною фарбами та упаковку наліпок (2000 екземплярів) й отримували за нічну роботу спочатку по сто, а згодом і сто п'ятдесят гривень. Такі ж гроші платили й старшому, який, утім, не бруднився фарбою чи клеєм, а лише напружував мозок. Микола каже, що кошти надходили безпосередньо зі столиці, але інколи були й затримки. Були випадки, коли про зроблену роботу в Києві навіть забували, але дзвінок зі Спілки молодих соціалістів до старших товаришів із СПУ одразу все розставляв по місцях, і гроші надходили негайно. Аванси наперед отримували лише таксисти, адже в іншому випадку авто не зрушило б з місця.

На моє щастя, хлопці-фарбувальники з моєї групи теж виявилися ідейними, тобто демократично налаштованими, – додає старший групи Микола. – Тому ми обирали об'єкти, які не шкода, – паркани, занедбані старі будівлі, зупинки транспорту. Але й ініціативу виявляли, бо знали, що начальство проїде потім нашим маршрутом і перевірить роботу. Наліпки ж ліпили переважно на стовпах”.

Слід відзначити, що наліпки мали нерятівний зміст, на них були три фото – Президента Віктора Ющенка та лідерів опозиції Юлії Тимошенко та Юрія Луценка з лаконічним підписом: “Хто отруїв Цушка?”. Втім після того, як стало відомо, що німецькі лікарі ніякої отрути в організмі емоційного керівника МВС не знайшли, піар соціалістів на тему отруєння міністра різко вщух. СПУ стало зрозуміло, що на цьому електоральної підтримки не заробиш.

Важко порахувати, скільки грошей загалом пішло в СПУ на штучну “героїзацію” непрофесіонала-штурмовика по всій Україні, але кожен українець, побачивши на власній багатоповерхівці ці міфічні гасла, може бути впевнений: тут попрацювала нічна добре оплачувана графіті-група. Й аж ніяк не простий трудар із народу самостійно вирішив висловити на паркані власні відчуття за власний кошт та на власний ризик. Дуже вже забагато таких ідентичних написів у різних містах України.

Іван ЛЕОНОВ.

(Україна молода. 16 червня 2007 р.)

Проблемна (постановочна) кореспонденція

У ній на основі глибокого аналізу висувається на обговорення громадськості насущне питання, порушується важлива проблема, висуваються нові завдання, які потребують розв’язання. Такій кореспонденції властива спрямованість уперед, погляд у завтрашній день. У проблемній кореспонденції за фактами відкриваються явища, за явищами – процеси, за явищами і процесами – їх сутність, смисл, тенденція. Порушити ту чи іншу проблему, однак, не означає обмежитись констатацією, переліком фактів. Дуже важливо журналістові підкреслити новизну проблеми, накреслити шляхи її реалізації.

На сторінках сучасної преси постановочні (проблемні) кореспонденції посідають вагоме місце. Вони розробляють гострі актуальні проблеми науки і техніки, економіки й екології, культури, збереження навколишнього

середовища, медичного обслуговування населення, безробіття, здобуття освіти, корупції в державі, породження криміналу і його згубні наслідки для суспільства тощо.

Така кореспонденція ґрунтується на системі фактів сучасної дійсності, об'єднаних спільною темою, фактів, важливих за соціальною значущістю. Другою характерною особливістю цієї кореспонденції є осмислення фактів: з'ясовуються причини появи тих чи інших явищ, розкривається суть недоліків, простежується, як досягаються певні результати. Порівняно зі статтею кореспондент висвітлює дійсність у вужчому масштабі.

Наприклад:

ЖИТТЯ З ПРИСМАКОМ БЕНЗИНУ

У Чернігові почали ліквідовувати наслідки давньої техногенної аварії, що загрожує перерости у справжню екологічну катастрофу

СИТУАЦІЯ

ДЛЯ МЕШКАНЦІВ “НАХАЛІВКИ”, ДЕ НИНІ ПРОЖИВАЄ ТРОХИ БІЛЬШЕ НІЖ ТРИ ДЕСЯТКИ ЧЕРНІГІВЦІВ, СПРАВЖНІ ЖАХІТТЯ ПОЧАЛИСЬ 2004 РОКУ, КОЛИ МІСЦЕВІ ВИПАДКОВО ЗНАЙШЛИ ПІД ЗЕМЛЕЮ БЕНЗИН. ТЕПЕР ТУТ КУДИ НЕ КИНЬ ОКОМ – ПРОБУРЕНО НЕВЕЛИКІ ОТВОРИ, В ЯКИХ І ЗБИРАЄТЬСЯ РІДИНА

Чернігівські екологи взялися за ліквідацію давньої техногенної аварії на місцевій нафтобазі, котра сталася в грудні 1973 року і через яку люди й досі не можуть нормально жити. Тоді в результаті витоку нафтопродуктів під ногами чернігівців утворилося справжнє бензинове озеро.

Як пояснив начальник управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Чернігівської міської ради Олександр

КУЗНЕСЦОВ, у жовтні розпочалися роботи з відкачування із землі нафтопродуктів. За його словами, тендер з ліквідації ореолу забруднення виграла компанія “СНД-Плюс” з містечка Буча, що на Київщині. У самій фірмі повідомили: “Компанія дійсно брала участь у тендері. Зараз на місці техногенної аварії на безоплатній основі проводяться необхідні обстеження. Спеціалісти компанії пробурюють дослідні свердловини, беруть аналіз ґрунтів, а геологи підготували програму роботи на даному об’єкті. Її вже подали на узгодження. Як тільки програму затвердять, ми візьмемося за ліквідацію забруднення”.

За інформацією Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Чернігівській області, забруднення ґрунту та підземних вод є наслідком техногенної аварії, в результаті якої у ґрунт потрапило близько 150 тонн нафтопродуктів. Як повідомили в управлінні, в результаті господарської діяльності на об’єкті “Нафтобаза” ВАТ “Чернігівнафтопродукт” зумовлено забруднення ґрунтів понад встановлені гранично допустимі концентрації. Бензопродукти, які знаходяться на глибинах від двох до тридцяти метрів, утворили малорухоме підземне озеро, яке існує, можливо, десятки років.

– Життя тут нестерпне будь-якої пори року, – скаржиться мешканка мікрорайону “Нахалівка” Тамара Немченко. – Від лунок із бензином стоїть нестерпний запах, а взимку обабіч дороги лежить жовтий сніг. Та й дороги як такої в нас немає. Навіть очисну техніку взимку ми наймаємо за власні кошти. Питну воду люди набирають із колонки, яка тут одна на всіх, але навіть ця вода має присмак нафтопродуктів і специфічний їдкий запах. – Нафтобазу, розташовану на пагорбі, поруч із нашими оселями, тут побудували ще 1928 року, розповідає жіночка.

За словами екологів, ореол забруднення складається з двох частин. Перша – територія нафтобази та схилу корінного берега. Там нафтопродукти утримуються в пісках на глибині 26 – 30 метрів. Як

припускають спеціалісти, концентрація нафтової суміші становить 100 – 150 літрів на один кубічний метр ґрунту і займає площу 2,88 гектара. Друга частина ореолу забруднення знаходиться на території заплави Десни.

– Нафтопродукти, обсягом 40 – 50 літрів на кубічний метр, знаходяться в супіщано-суглинистих ґрунтах на площі 0,39 гектара, – коментує працівниця прес-служби Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Чернігівській області Наталія РАДЧЕНКО. – Найбільш екологічно небезпечним для довкілля є забруднення другої частини земельної ділянки, що знаходиться за межами нафтобази на вулиці Кропивницького.

Екологи переконують, нафтова суміш складається на 90 відсотків із бензину й на десять відсотків із дизельного пального. А місцеві чиновники говорять, що після відкачування з землі та проведення фільтрації пальне цілком придатне до використання, а відтак сподіваються ще й відшкодувати витрати на проведення робіт, а поки настане сприятливий момент, добром користуються місцеві мешканці.

У Чернігові навіть з'явилися маленькі шейхи, які заробляють на екологічній проблемі гроші. Куди не кинь оком – пробурені невеликі отвори, в яких і збирається рідина. Справжні жахіття для мешканців “Нахалівки”, де нині проживає трохи більше трьох десятків чернігівців, почалися 2004 року, коли люди випадково знайшли під землею бензин. Відтоді всі, кому не ліньки, взялися вручну бурити шурфи. Підприємливі чернігівці за допомогою нехитрих пристроїв добувають рідину, схожу на бензин. Принаймні горить вона, як справжнє пальне.

– Тут не 150 тонн, а, мабуть, усі 800 витягнули, – говорить ще одна мешканка мікрорайону Ніна Пугач. – Без упину, прямісінько під нашими дворами, всі охочі добувають із шурфів бензин. Потім він успішно збувається на заправки, – припускає жіночка.

За словами місцевих мешканців, паливо люди возять хто в каністрах, хто в бочках, контролю за видобутком або ж елементарної охорони тут донедавна не було. Лише з вересня цього року поруч із пробуреними лунками встановили залізну будку, а територію огородили застережною стрічкою. На місці техногенної аварії працюють співробітники фірми, що виграла тендер із ліквідації наслідків забруднення. За словами Ніни Пугач, робітники цілодобово дістають бензин із просвердлених шурфів старим дідівським методом – пластиковими або ж скляними банками, потому бензин відвозять у невідомому напрямку. Люди порахували, що тільки за перший місяць роботи працівники фірми додатково пробурили 97 (!) свердловин глибиною в півтора-два метри.

Тим часом у компанії, котра нині проводить дослідження на місці аварії, поки що конкретно не знають, якими саме методами їхні спеціалісти добуватимуть нафтопродукти. “Ліквідація може здійснюватися лунковим методом або ж методом відкачки нафтопродуктів, – пояснили представники фірми-підрядника. – З точки зору безпеки для людей та з урахуванням наявності розташованих поруч комунікацій, не завжди можна використовувати метод відкачування”.

Утім, люди мало вірять в ефективність лункового методу, адже у такий спосіб бензин черпають тут майже дев’ять років поспіль. Чернігівці припускають, що бензин і досі витікає з ємностей нафтобази. У свою чергу екологи не можуть передбачити, яким чином поведуть себе ґрунтові води, які, до речі, знаходяться дуже близько до поверхні. Якщо наслідки аварії не ліквідують до настання морозів, цілком можливо, що наступного року під час весняної повені вміст озера може потрапити в Десну, з якої воду бере столиця, а це вже – справжня екологічна катастрофа.

Віталій НАЗАРЕНКО, Чернігів.

(День. 29 листопада 2012 р.)

Критична кореспонденція

Вже за самою своєю назвою цей матеріал має елемент критичної оцінки фактів. Природно, що таким і є його спрямування. Автор викриває хиби і недоліки в роботі, вказує на причини, що зумовлюють ці недоліки і хиби та шляхи їх подолання.

Слід особливо наголосити на тому, що за своєю природою критична кореспонденція порівняно з іншими є складним матеріалом. Складність ця полягає у тому, що її автор має бути добре обізнаним, уважним при розгляді фактів, критично мислячим, конче сумлінним щодо перевірки цих фактів. Спостереження автора над життям мають бути особливо вимогливими, вдумливими. Такий журналіст повинен володіти мистецтвом аналізу фактів, умінням узагальнювати їх, щоб на цій основі подати єдино правильні висновки і рекомендації.

Будувати критичну кореспонденцію потрібно переконливо, аргументовано; гостро ставити актуальне питання і, що важливо, подавати рекомендації для усунення викритих недоліків. Ясна річ, що й робота над таким матеріалом є практично набагато трудомісткішою, відповідальнішою, ніж у будь-якому іншому випадку. Адже в ньому йдеться про викриті недоліки, справедливе звинувачення конкретних осіб, яких слід не тільки покарати, а й створити умови, за яких не повторилася така критична ситуація.

Наприклад:

ЗАБУТІ

У це важко повірити. Не в те, що за два кроки від новенької набережної, доглянутих газонів і дзеркальних фасадів галасливого проспекту Гагаріна розташувалися руїни минулого століття. А в те, що тут живуть люди

У ХАРКІВСЬКОМУ ВИКОНКОМІ ПОВІДОМЛЯЮТЬ, ЩО ЗАРАЗ НЕ ПРОВОДЯТЬ РОЗСЕЛЕННЯ МЕШКАНЦІВ ІЗ АВАРІЙНИХ І СТАРИХ БУДИНКІВ. ПОДРУЖЖЯ БАСАЛАЄВИХ СТАЛО ЗАРУЧНИКОМ РУЇНИ

Прості городяни – не п'яниці, не злочинці, не безробітні. Подружжя Басалаєвих – звичайна законослухняна родина, середньостатистична, як заведено говорити, не живе, а дивом виживає в будинку, що обвалюється, в самому центрі Харкова.

ІСТОРІЯ БУДИНКУ, ЩО ПАДАЄ

Провалений дах, зруйновані стіни. Ні води, ні газу, ні каналізації. Сусіди, що живуть поруч в благополучних багатоповерхівках, не втомлюються дивуватися: “Як ви тут живете?”, допомагають набрати води в баклажки, радять: мовляв, треба щось робити.

55-річний мешканець будинку, Веніамін Басалаєв, розповідає – все життя працював на залізниці й отримав кімнату в старовинному будинку під номером 25 у Ващенковському провулку рівно тридцять років тому, 1982 року. Приїхав сюди з молодого дружиною. Тоді тут жили ще п'ять родин. Через декілька років комісія визнала будинок старим і призначила під знесення. Мешканців пообіцяли розселити. Проте настав розвал цілої країни, й руйнування окремо взятого будинку опинилося поза увагою. До середини 90-х років подружжя з сином залишилися в будинку одні. Щодо інших мешканців – хтось помер, комусь вдалося отримати квартиру. Басалаєви зайняли чергу на житло. А будинок почав руйнуватися самостійно. Впав дах, зруйнувалися димарі, будинок залишився без пічного опалення. Відремонтувати старовинну двоповерхівку подружжя було не в змозі, криза знищила їхні й без того невеликі заощадження. Але завбачливо перебралися зі своєї кімнати до кутової комори. Завдяки цьому родина й вижила – через деякий час на їхню колишню кімнату впав

верхній поверх. Потім відрізали колонку у дворі. З усіх “зручностей” залишилася тільки електрика – світить, гріє, готує. Веніамін Басалаєв справно сплачує та зберігає квитанції. Щоправда, пред’являти їх наразі нема кому.

КОЖНОГО ДНЯ – ЗІ СТРАХОМ СМЕРТІ

Біля входу до тісної комірчини без вікон сохнуть речі, всередину заходить страшно, запах вогкості й розрухи. Стеля, що грізно нависла, тримається на колодах-підпорах, які мешканець підставляє щодня. Ставити їх вже майже ніде. Незрозуміло, як тримаються багатотонні перекриття та в який момент звальються на голови.

Страшно, коли йде дощ, говорить Веніамін Басалаєв. Під час дощу від мокрих стін б’є струмом. Страшно, коли йде сніг. Рясний снігопад може завалити залишки перекриттів, тому взимку Веніамін Васильович не розлучається з лопатою ні вдень ні вночі, відгортає замети із залишків будинку. Страшно спати ночами. Зі стукотом і гуркотом постійно падають балки й цегла, тому вже декілька років подружжя спить зі світлом, очікуючи на повний обвал. Страшно одного дня не прокинутися.

Але ще страшніше залишитися навіть без цих падаючих стін – взимку, просто неба. Син Басалаєвих із дружиною й однорічним сином переїхали й зараз винаймають житло. А батьки залишилися заручниками руїни. “Виїдемо, а без нас будинок зрівняють із землею, і спробуй доведи, що він взагалі був. Станемо бомжами!” – переживає Веніамін Басалаєв. Тому й живе щодня, як на війні. Й ім’я ворога – байдужість держави.

“ПОНАД ТРИ ТИСЯЧІ СІМЕЙ ЖИВУТЬ У ЩЕ ГІРШИХ УМОВАХ!”

В Управлінні квартирному обліку відповідають, що про родину Басалаєвих відомо. Проте зараз підійшла черга на житло тих, хто подавав

заяви... 1984 року. А Басалаєви стали на облік тільки 1990-го. “У Харкові понад трьох тисяч сімей живуть у ще гірших умовах! – запевняє начальник управління Надія Полов’янська. – Треба чекати”.

Із виконкому повідомляють, що зараз не проводять розселення мешканців із аварійних і старих будинків. До того ж будинок у Ващенковському провулку не належить до житлового фонду місцевих рад, тому про нього немає інформації. “Землю під будинком вісім років тому викупила якась людина на ім’я Сергій Мангушев”, – пояснює ситуацію Веніамін Басалаєв. Жодних документів він не бачив. Новий власник обніс ділянку шиферним парканом, пообіцяв Басалаєвим придбати квартиру в елітному районі та зник. Коли ситуацією зацікавилися журналісти, таємничий власник ділянки землі знову з’явився, ходив коміркою Басалаєвих зі свічкою й сказав, що “не хоче брати гріх на душу”, якщо мешканці загинуть під завалами. “Навіщо мені його свічка, якщо жити ніде?” – знизує плечима Веніамін Басалаєв. Він поновлює довідки, пише заяви чиновникам. Нещодавно звернувся й до міського голови Геннадія Кернеса. Але й досі безрезультатно. “Жити стало краще! Жити стало веселіше!” – запевняє міська влада через підконтрольні ЗМІ, які бадьоро рапортують про досягнення й успіхи в будівництві. Про сім’ї, що опинилися за межею людського існування, влада вважає за краще мовчати. І виходить, що цього будинку та його мешканців ніби не існує.

Фрагмент із відповіді на журналістський запит директора Департаменту житлового господарства Харківської міської ради Р. Б. Нехорошкова:

“У роботі виконавчого комітету була практика обстеження старого житлового фонду міста з об’їздом, і за результатами розглядали питання про можливість відселення мешканців із суто непридатних для проживання будинків. Проте останніми роками, у зв’язку зі скороченням

обсягів будівництва житла на замовлення міськвиконкому, така практика припинила своє існування. Інформація про знесення або реконструкцію старих будинків в управлінні обліку та розподілу житлової площі відсутня. З цих питань необхідно звертатися за компетенцією до Департаменту містобудування й архітектури і земельних відносин. Таким чином, питання покращень житлових умов громадян, які мешкають у старих будинках, розглядатимуть в порядку черговості згідно зі ст. 43 Житлового кодексу УРСР”.

Олена СОКОЛИНСЬКА, Харків.

(День. 29 листопада 2012 р.)

Описова кореспонденція

Що ж вона собою являє, щоб її легко можна було впізнати і не фахівцеві? Насамперед – такого типу кореспонденція нерідко буває зарисовкою. Звісно, і в ній центром розповіді є “шматочок життя”. В цьому і полягає спорідненість кореспонденції інформаційної і кореспонденції описової. Але й тільки. Бо призначення в описової інше. Нею найчастіше мають показати свято, спортивне змагання, розповісти про виставку.

Описові кореспонденції розширюють читацький кругозір, допомагають читачеві бути обізнаним з поточними подіями життя, дають йому змогу немовби ставати учасником описаних чи змальованих подій.

Наприклад:

ЗАМОК МІЖ НЕБОМ І ЗЕМЛЕЮ

ЮВІЛЕЙ

Ластівчиному гнізду на мисі Ай-Тодор у Криму виповнилося 100 років

За свою вікову історію існування він став найбільш упізнаваним у світі об’єктом Криму. А місцеві жителі вважають цю пам’ятку візитівкою півострова. Воно й зрозуміло, адже цей мініатюрний замок, який

комфортно розташувався на прямовисній 40-метровій скелі, як магнітом манить до себе численних відвідувачів. Сюди хочеться повертатися ще й ще, аби відчути себе між небом і землею і забути про будь-які проблеми.

Про цю цікаву споруду збереглося надзвичайно мало інформації, зате легенд існує чимало. В одній з таких оповідок говориться, як ревнивий чоловік хотів заховати від людських очей свою красуню-дружину і для цього побудував замок на краю мису Ай-Тодор. З боку моря підібратися не давали прямовисні скелі, а з суші чатували вартові. Але ревності чоловіка тривали недовго: дружина не витримала такої опіки і кинулася в море.

Якщо відійти від міфів і опиратися на історичні документи, то перші згадки про цю місцину з'явилися ще в античних лоціях. У них мис Ай-Тодор називався Кріуметопон, що в перекладі означає “Баранячий лоб”. У I ст. нашої ери в невелику бухту під теперішнім Ластівчиним гніздом увійшли римські кораблі. Про це їх попросили херсонесці, яких виснажили постійні набіги кочівників. Тому згодом римські вояки облаштували тут колонію і побудували фортецю. На жаль, назва цієї споруди не збереглась, але в XIX ст. археологи назвали її Харакс, що у перекладі з грецької означає “зміцнення”. Також на мисі був поставлений наглядний пост і споруджений маяк. Потім римлян витіснили з фортеці готи. Після них на Ай-Тодорі жили інші народи.

Коли Крим увійшов до складу Російської імперії, землі півострова почали швидко освоюватися. Саме в цей час з'являються перші палаци, закладаються розкішні парки. Не став винятком і мальовничий мис Ай-Тодор з Аврориною скелею, названою так на честь давньоримської богині вранішньої зорі.

Перша дерев'яна житлова споруда на цьому місці була зведена для відставного російського генерала, який за легендою дав своїй дачі назву “Замок любові”. Другим господарем будівлі став придворний лікар Тобін. Після його смерті будиночком деякий час володіла його дружина, яка

незабаром продала ділянку московській купчисі Рахманіній. Нова власниця знесла стару будівлю, збудувала дерев'яний замок і назвала його “Ластівчине гніздо”.

А от за його теперішній вигляд ми маємо подякувати нафтовому промисловцю баронові Штейнгелю. Надзвичайний краєвид спонукав його на будівництво романтичного замку. Задумку втілив у життя інженер та скульптор Леонід Шервуд. І вже в 1912 році на прямовисній скелі стояла оригінальна готична споруда, а поряд з нею розбили сад, який, на жаль, в результаті землетрусу, що стався в 1927 році, обрушився в море. Не витримала примх природи і сама Аврорина скеля – під будівлею з'явилась тріщина, оглядовий майданчик загрозливо навис над прірвою. Замок у будь-який момент могло поглинути море. Дивно, але сама будівля не постраждала, якщо не рахувати зірваних шпилів і відірваної частини скелі під балконом. Коли стало зрозуміло, що перебувати на його території небезпечно, то виникла радикальна пропозиція – розібрати замок, камені і плити пронумерувати і відтворити його в колишньому вигляді, але в більш безпечному місці. Але цей проект не був утілений в життя, і, напевно, на краще, бо іншого місця для втілення такої краси годі і шукати.

Цілих 40 років після землетрусу за замок ніхто не брався. І лише наприкінці 60-х років минулого століття робітники “Ялтаспецбуду” виконали ремонт, не розбираючи стін. Усю споруду обнесли антисейсмічними поясами.

За все своє 100-річне життя замок неодноразово змінював своїх господарів і призначення. Був тут і ресторан, і читальний зал місцевого Будинку відпочинку, потім знову елітний ресторан. Але нарешті крапку в хаотичній долі історичної будівлі поставила кримська влада. Влітку 2011 року замок набув нового статусу – перетворився на музей.

Цей ювілейний для замку рік був надзвичайно насичений різними подіями – виставками, театралізованими постановками під відкритим

небом. Тут, уперше в Україні, відкрили експозицію підводних археологічних знахідок, відбулась і виставка, присвячена історії замку, яка була відома тільки вузькому колу людей.

Людмила ЩЕКУН.

(Урядовий кур'єр. 20 жовтня 2012 р.)

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ ДО ДРУКУ

Якщо на першому етапі для інформаційної кореспонденції достатньо виділити тему майбутнього матеріалу, то для аналітичної кореспонденції слід вже на початку роботи бачити актуальну проблему, цікаву для суспільства. Відповідно журналіст конкретизує завдання на всі етапи роботи над кореспонденцією. Важливо занотувати запитання, на які потрібно отримати відповіді в інтерв'ю чи під час проведення методу спостереження або вивчення документів, статистичних даних, що теж організовує журналіста, дає більшу ефективність на етапі збирання інформації. Кореспондент повинен порівнювати зібрані дані під час спостережень, бесід, інтерв'ю, дослідження документів. Зіставляючи, осмислюючи їх, можна дійти правильних висновків. Журналісту потрібно недовірко ставитися не тільки до сумнівної інформації, всю отриману з різних каналів інформацію потрібно перевіряти щонайменше у двох альтернативних джерелах.

Обов'язок кореспондента побувати на місці події, поспілкуватися з тими, про кого пише, щоб детально вивчити тему, осмислити проблему, з'ясувати причини, що викликали факти, певний стан, події, розкрити тенденцію їх розвитку.

Кореспонденція як аналітичний жанр передбачає велику мисленнєву роботу журналіста, який повинен постійно сумніватися, ставити запитання: **Чому? Кому вигідно? Для чого? З якою метою?** Отримавши на них відповіді, журналіст проникає в суть проблеми і з'ясовує її причини і наслідки.

Вирішальне значення для кореспондента має аналіз зібраної інформації. Іноді аналізуючи факти, у журналіста виникають нові запитання, потреба в

нових даних, тоді слід продовжити етап збирання інформації. Тільки так можна правдиво і об'єктивно розкрити проблему. Після цього знову осмислити, проаналізувати всі дані, щоб виявити головну думку, ідею, в якій треба переконати читача.

Друга половина роботи над кореспонденцією – написання, чому передують обдумування композиції, зачину, основної частини, закінчення матеріалу. Викінчена побудова кореспонденції нескладна. Наведемо її схему: **факти → події → явища → процеси → тенденції**.

Така структура зумовлена індуктивним методом відтворення. На початку кореспонденція може мати оперативний привід до її написання. Далі автор зосереджує увагу читачів на конкретних фактах і подіях, відтворює їх осмислення й аналіз з єдиною метою: аргументувати головну думку матеріалу, далі робить узагальнення й висновки. Композиція кореспонденції повинна бути логічно зумовленою, оригінальною. Відтворюючи своє мислення, автор не тільки уявляє читача, його реакцію, а й переконує у правильності своїх думок і висновків, спонукає до дій. Лише емоційний небайдужий виклад захопить увагу читача, схвилює різючими фактами, подіями, точними оцінками і вдалим засобами образної аргументації. Кореспонденція апелює до розуму й емоцій не лише читачів, а й тих, хто вирішує проблему, сприяє її розв'язанню. В цьому аспекті журналіст повинен добре продумати систему аргументації. В аналітичній кореспонденції можна доречно використати публіцистичні, сатиричні, гумористичні образи, підпорядковані підтвердженню ідеї, думок автора.

Робота над кореспонденцією включає такі етапи: **вибір теми; розробка теми; літературне оформлення**. Дуже важливим етапом творчої роботи над кореспонденцією є **вибір теми та її реалізація**. Тема кореспонденції – це її стрижнева думка, головний предмет оповіді, коло явищ і зв'язаних з ним проблем. Тема кореспонденції перебуває у тісному зв'язку з її ідеєю, це не байдужий виклад відомостей, а втілення життєвого матеріалу у належну словесну форму, розкриття змісту мовностилістичними засобами.

Багатогранне життя підказує численні теми. Проте не всі вони актуальні, не завжди цікаві для читача. Журналіст повинен взяти найцікавіше, найактуальніше – те, що має суспільний інтерес. Успіх справи повністю залежить від самого автора, від того, як він зуміє зорієнтуватися на місці, від його творчого підходу до фактів, подій, явищ. Чим досвідченіший журналіст, ширше коло його інтересів, тим він спостережливіший, тим більше в нього тем. Запорукою ефективної роботи кореспондента є його творча ініціатива, життєвий досвід, активність у роботі.

Пошук теми – це постійний наполегливий творчий процес. Він потребує від газетного працівника не менше енергії та хисту, ніж її реалізація.

Невичерпним джерелом тем є життя. І в тому якраз полягає майстерність журналіста, що ці теми слід “викристалізувати” з життєвого потоку, помітити в гущі фактів, сформулювати як творче завдання. Тема постає з осмислення офіційних документів, з бесід кореспондента з людьми, із спостережень над виробничими процесами тощо.

У реалізації теми особливе значення має її конкретизація, визначення найсуттєвішого. Потрібна копітка робота, щоб тему сформулювати, знайти її потрібний аспект, визначити форму, найбільш прийнятну для втілення **задуму**.

Кожну тему можна по-різному **розробити**. З’ясувати, як саме це здійснити – одне з перших важливих завдань автора. Це означає: визначити кут зору, відповідний ракурс, сформулювати чітку авторську позицію.

Визначаючи свою позицію, автор повинен виявляти власне ставлення до зображуваного. Про що б не писав, він має відчувати себе не стороннім спостерігачем, а активним учасником життя.

Наступним етапом розробки теми кореспонденції є попереднє вивчення питання. Якщо кореспондент має писати, наприклад, про цукровиків на заводі, то, звичайно, йому потрібно заздалегідь ознайомитися з суттю виробничого процесу в цій галузі.

Журналістові доводиться писати на найрізноманітніші теми, розв’язувати найчисленніші проблеми, й усі питання він не може досконало

знати. Це свідчить про потребу в активній підготовчій праці автора кореспонденції. Йому не допоможе ні літературна вправність, ні інтуїція, якщо він не заглибиться у факти. І тут особливо велике значення має компетентність кореспондента, його орієнтація у темі, яку взявся розробляти, уміння критично підійти до того чи іншого явища, розібратися в ньому, з багатьох явищ відібрати найсуттєвіше, найголовніше.

Після цього автор майбутньої кореспонденції приступає до вибору об'єкта, на основі якого і будуватиме оповідь. Для правильного визначення об'єкта треба взяти життя ширше, збагнути місце цього об'єкта серед інших.

Вдалий вибір об'єкта – важлива передумова правдивого відтворення дійсності, правильного трактування фактів.

Наступний етап роботи над кореспонденцією – **добір фактів**: науковий факт, якому відповідає конкретне історичне явище чи подія, і художній факт, що утворюється на основі узагальнення окремих рис, узятих з багатого конкретного життєвого матеріалу. Щоб не наплутати, факти необхідно добирати пильно, використовувати тільки ті, що відбивають типові явища. Факт не самоціль. Тому не варто захоплюватися дрібницями, випадковими, малозмістовними деталями.

Дуже важливим є спосіб **нагромадження фактів**, метод організації матеріалу. Журналіст повинен писати текст на основі власних спостережень. Матеріал, добутий “з чужих рук”, містить небезпеку перекручень, упередженого висвітлення фактів. Автор майбутньої кореспонденції повинен розмовляти з людьми – із живими свідками подій, побачити цих людей за роботою, зацікавитися деталями їх побуту, виробничого процесу.

Після завершення збирання, систематизації і осмислення фактів автор приступає до складання **плану** кореспонденції. Багатий матеріал, численні факти, події, епізоди можна раціонально використати, належно розташувати тільки за наявності плану. Крім цього, процес складання плану є одночасно процесом глибшого осмислення й оцінки зібраного матеріалу.

Завершується підготовка кореспонденції її літературним оформленням. Це дуже відповідальний етап творчої праці, бо ж форма є носієм змісту, і тому доступність журналістського виступу, сила його впливу на читача значною мірою зумовлюється майстерністю викладу.

Спосіб викладу – не самодостатній чинник, а чітка відповідність життєвому матеріалу, він зумовлюється специфікою фактів, що використовуються, характером теми твору. Літературне оформлення кореспонденції – складний комплекс авторських умінь, що надають журналістському виступу публіцистичної своєрідності. Успіх залежить від професійного рівня автора, його літературного хисту, специфіки фактичного матеріалу.

Широким можливостям кореспонденції сприяють різноманітні публіцистичні засоби, що використані у ній. Важлива роль серед них належить композиції, яка визначає місце кожної складової частини твору. Майстерний розподіл частин, використання найдоцільніших співвідношень між логічною і образною сторонами – одне з найважливіших завдань кореспондента.

Авторське “я” в кореспонденції. Читачеві імпонують, зокрема, своєрідні авторські ремарки, бо спонукають до активного засвоєння матеріалу, сприяють встановленню контакту між автором і читачем, пожвавлюють виклад. Навіть ось такі, здавалося б, нічим не примітні ремарки “Мені довелося побувати...”, “Всюди я бачив...”, наявні у кращих кореспонденціях, викликають більше довір’я до подій, які журналіст бачив особисто, був їх учасником. Авторське “я” вносить у кореспонденцію живий струмінь розмовної мови, пожвавлює оповідь, допомагає усуненню сухих, штампованих зворотів. Такі ремарки, як правило, виявляють авторське ставлення до зображуваного в кореспонденції, підкреслюють його позицію, дають можливість сильніше зацікавити читача і таким чином розширити межі матеріалу. Авторське “я” виявляється активно, автор не констатує події чи факти, а коментує їх, належно оцінює; активізує читача, спонукає його до

інтенсивного сприйняття матеріалу. Авторське “я” – важливий засіб надання кореспонденції індивідуального стилю.

Пожвавленню стилю також сприяє і діалог. Короткі і виразні, колоритні і природні репліки людей, з якими зустрічався кореспондент, сприймаються мов своєрідні лаконічні сценки, в яких видно ставлення героїв до тих чи інших життєвих явищ, є оцінка конкретних фактів. Кореспондента насамперед цікавить те, що сказано діалогом, який його зміст, а не те, як сказано, в якій манері висловлено.

Не зайвим є у кореспонденції й опис. Лаконічні картини природи, описи місця дії, наприклад, надаючи творів адресності, вказують на місце і час подій, створюють локальний колорит, роблять оповідь конкретнішою, достовірнішою і переконливішою. Пейзажний малюнок у кореспонденції – це засіб, який працює на зміст, має ідею. Пейзажний малюнок на газетній сторінці – не самоціль, а засіб реалізації думки.

У кореспонденції використовується цифровий матеріал. Якщо цифру навести вміло, використати у цікавих порівняннях, виразних зіставленнях, розкрити її зміст в образній інтерпретації, то вона стає важливим чинником.

Першоелементом форми кореспонденції є мова. Мовою виражається зміст твору, за допомогою слова створюється образна система.

Будь-який різновид кореспонденції подається обов’язково із заголовком. Заголовок повинен бути цікавим, щоб привернути увагу читачів до публікації.

З метою кращого розкриття теми зараз кореспонденції також будують креативно. Важливими її елементами є преамбула, виноси, поділ тексту на розділи.

Питання для обговорення

1. Дайте визначення кореспонденції як жанру періодичної преси. Які функції виконує кореспонденція? Її місце на газетній полосі?
2. Що є об’єктом дослідження в кореспонденції? Які основні вимоги до кореспонденції і як потрібно готувати її до друку?

3. Охарактеризуйте різновиди кореспонденції: інформаційну, аналітичну, постановочну (проблемну), критичну, описову.
4. Дайте характеристику архітектоніці та композиції кореспонденції.

Домашнє завдання за темою

1. Кожен студент робить письмовий аналіз будь-якої кореспонденції, надрукованої у газеті чи журналі.
2. Знайдіть кілька актуальних тем для написання критичної кореспонденції. Виберіть експерта, до якого можна звернутися за консультацією. Візьміть коментар у посадовців, у компетенції яких є вирішення проблеми.

Література

1. *Василенко М. К.* Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: монографія. Київ: Ін-т журналістики, 2006. С. 202–210.
2. *Журналістський фах: газетно-журнальне виробництво: навч. посіб. / Т. О. Приступенко та ін.; за ред. В. В. Різуна.* 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: ВПЦ “Київський ун-т”, 2012. С. 177.
3. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004. С. 195–196.
4. *Кузнецова О. Д.* Аналітичні методи в журналістиці: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 37–44.

СТАТТЯ

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТАТТІ

Поняття “стаття” походить від латинського слова “articulus” і в перекладі означає “частина цілого”. Можливо через це читачі статтями називають чи не всі публікації в друкованій пресі. Слід зазначити, що слово “стаття” в українській мові багатозначне. У журналістиці слово “стаття” має свої пріоритети. Насамперед стаття – це жанр.

Газетно-журнальна стаття – порівняно великий за обсягом журналістський твір, в якому автор, аналізуючи факти, події, явища життя доносить до читача за допомогою аналізу і синтезу, частково образних аргументів важливу думку, ідею. Основою статті є **конкретна проблема**, навколо якої групується весь матеріал, логічно, доказово розгортається думка. Факти, події, явища у статті не обмежені місцем, часом, простором, а протяжні.

Стаття у друкованому виданні відповідає на запитання: **Що? Де? Коли? Чому? Через що? З якої причини? Як ? Хто?** Головне у статті не повідомлення фактів і новин, а дослідження важливого питання, актуальної проблеми. У статті розкривається чітко визначена думка, у ній досліджуються конкретні факти, явища, погляди, тенденції. Газетно-журнальна стаття в сучасних періодичних виданнях – це роздуми, критика, міркування, дискусія. Політичний, економічний, соціальний, культурологічний тощо дискурс статейного типу сьогодні, як ніколи, знаходить свого читача.

Логічні докази чергуються в статті з цифровими аргументами, екскурси в минуле – з аналізом явищ сучасного життя, “ділова” проза – з образними картинками. Композиція статті підпорядкована одній меті – найкраще донести до читача думку, переконати його в її істинності.

У статті журналіст повинен встановити зв’язки, які з’єднують дану ситуацію із соціальними проблемами сучасності. В ній аналізується і узагальнюється фактологічний матеріал, який сприяє розкриттю якоїсь конкретної теми.

Стаття спонукає до роздумів над фактами і їх масштабності, аналізує і узагальнює, оцінює і прогнозує соціально-політичні події та явища. Ознаки статті: головна думка, глибокий зміст, послідовність розповіді, логічність суджень, обґрунтований аналіз, масштабність, географія теми, чітке загострення проблеми, публіцистична виразність, оригінальна композиційна побудова.

Узагальнений варіант побудови статті такий: 1. Теза, антитеза, думка, ідея. 2. Фактологічний матеріал. 3. Аналіз походження фактів. 4. Узагальнення цього аналізу та явищ, які він відкриває. 5. Розвиток думки, який впливає з аналізу. 6. Свій журналістський світогляд. 7. Майстерність написання.

Відтворення думок у статті автор здійснює індуктивним і дедуктивним методами. Сила статті не в кількості фактів, а в узагальненнях і висновках, що опираються на аргументацію. Майстерність аргументації в ній зумовлюється вмінням журналіста доводити істинність своїх тверджень, переконувати читача, а для цього важливою є також логіка суджень, яка впливає із наведеної доказової бази.

Для інтерпретації матеріалу у статті особливе значення мають факти. Їхня роль не зводиться до ілюстрування теми, вони є основою проблеми.

Стаття передбачає адресата і має невидиме звертання. Автор статті апелює до осіб, організацій, установ, про які йдеться в матеріалі, спонукаючи їх до прийняття потрібних рішень і дій.

Стаття – це аналітичний жанр газетно-журнальної публіцистики, в якому автор, використовуючи ґрунтовні приклади, переконливі факти, статистичний матеріал, доносить до читача за допомогою логічних і образних аргументів певну думку, ідею, досліджує важливі й актуальні суспільно-політичні проблеми.

Темою для статті є актуальна соціальна, політична, економічна, виробнича, мистецька, спортивна, моральна тощо проблема.

Актуальним для написання статті є термін “4 відра”, який прийшов із американської журналістики. Він передбачає, що для написання будь-якої

статті потрібно зібрати чотири види матеріалу: **основний матеріал** (події, факти, цитати, цифри, новини); **реактивний матеріал** (опитування людей, які причетні до цієї події; думки; альтернативні думки, критика); **енциклопедичний матеріал** (бекграунд всього матеріалу, який пояснює читачеві контекст того, що відбувається); **cool stuff bucket** (місце; як це було; деталі і моменти, які допомагають максимально “олюднити” статтю, тобто вміло використовувати діалоги, знаходити відповідь на “больові точки”. Наповнення цих “відер” залежить від різновиду статті.

За своїм обсягом стаття може мати не менше як 300 рядків, а іноді й газетну полосу.

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ СТАТТІ

Авторська колонка

Належність авторської колонки до конкретної жанрової групи в українському журналістикознавстві досі не визначена. Є праці, де автори стверджують, що авторська колонка, колонка редактора належать до аналітичних жанрів. І є праці, де автори стверджують, що авторська колонка, колонка редактора належать до групи художньо-публіцистичних жанрів. Напевно, кожен з них має рацію.

В українській журналістиці жанр різновидів колонки (авторська, редакторська) з’явився порівняно недавно. Натомість західна журналістика у цьому жанрі має вагомі напрацювання і здобутки.

Колумністика (від англ. column) – це сукупність творів, опублікованих за певний час в авторській колонці; жанровий масив текстів, що асоціюються з особою автора і розміщуються у постійних авторських рубриках, – коментар, есе, фейлетон тощо.

Колонка (авторська колонка) – особливий різновид есе, як найбільш суб’єктивного художньо-публіцистичного жанру, де авторська концепція життя підпорядковує собі публіцистичний сюжет, добір фактів, логічних аргументів, художніх засобів, риторичних емоційних звернень до читача.

Колонка – це жанр аналітичної журналістики, коротка авторська замітка на злободенну тематику з новелістичним несподіваним фіналом чи висновком, написана колумністом в індивідуальному стилі.

Колумністику справедливо називають “інтелектуальною журналістикою”. Неодмінною умовою колумніста є відстоювання власної точки зору. Особливості колонки як жанру чітко окреслені. Насамперед колонка має полемічну тональність: колумніст виступає опонентом щодо фактів або ситуації, що виникла у суспільстві. Автор зазвичай висловлює власне бачення ситуації, тому його думка часто не збігається із загалом. Погляд автора на ситуацію є несподіваним, а його особиста точка зору утворює ядро колонки.

Колонка повинна мати назву рубрики, заголовок, певне місце розташування на газетній чи журнальній полосі, обсяг 150–200 газетних рядків, портрет автора. Цей жанр у виданні повинен привертати увагу читача. Колонка передбачає яскраво виражений авторський стиль, його позицію та точку зору.

Колонка редактора – це стаття, аналітичний огляд чи аналітичний коментар. Причиною виступити саме редакторові з певної теми завжди є суспільна потреба у такому виступі. Ця потреба з’являється тоді, коли потрібно: відгукнутися на злободенну проблему дня; дати відповідь на поставлене життям питання; вплинути на читача; роз’яснити важливу ідею, яка хвилює суспільство; висловити критику на адресу влади; запропонувати кардинальне рішення; підтримати певну політичну силу або певного лідера.

Колонка редактора належить до групи аналітичних жанрів, адже у ній виражається позиція редакції з найактуальніших проблем, а щоб сформулювати позицію, її потрібно обґрунтувати глибоким аналізом.

Заголовок для колонки редактора має особливе значення. Він має бути чітким, зрозумілим, експресивним, емоційним, щоб відразу привернути увагу читача.

Композиційна стрункість – важлива вимога колонки редактора. Обсяг не повинен бути більшим, ніж цього вимагає тема і фактаж. Структура має три класичні складники: зав'язку – перші речення, які покликані зацікавити читача; виклад – власне аргументація, покликана переконати читача, підвести до логічного висновку; резюме – висновок, згусток думки, яка випливає зі змісту, те, що хотів сказати автор.

Дуже важливо в колонці редактора добирати зображальні засоби: метафори, порівняння, афоризми, приказки, гумор, іронію, сарказм тощо.

При написанні колонки редактор повинен пам'ятати про дотримання етичних норм, мати особисту точку зору, свої переконання і позицію. А також зібрати достатній фактаж. Дбати про пропорційне співвідношення теми і завдання та забезпечити бездоганну аргументацію. Писати просто і логічно.

Наприклад:

Юрій Макаров

Ідея для Національної ідеї

Хімія, фізика, біологія, астрономія, математика... Якби в мене було кілька зайвих років, я залюбки присвятив би їх вивченню цих дисциплін, хоча б до рівня 11-го класу, знову. Коли згадую свою школу, в мене два протилежні почуття: з одного боку, стійка ненависть до інституції як такої з її ієрархіями, дисципліною, лицемірством, комсомолом, браком фантазії, з другого – любов до місця, де класні чоловіки й жінки навчають тебе класних речей, навіть якщо ти в багатьох із них тямиш повільніше за своїх однокласників.

Жодного разу в практичному житті мені не знадобилися знання ані про швидкість вільного падіння, ані про електрохімічний ряд металів, але без бодай побічного уявлення про це я почувався б дебілом. Утім, це суб'єктивне.

Це до розмови про культ знань, якого нам із вами тут бракує (Тиждень, № 40/2017). Сьогодні в Європі, кажуть, протилежна тенденція. Розповідають, тепер уже не треба запам'ятовувати багато даних, достатньо лише уявляти, де шукати в разі потреби необхідний матеріал. Краще, мовляв, виховувати відкритість до нової інформації та готовність учитися. Щоб сформуванню власної думки, варто було б ознайомитися з передовими досягненнями, ну хоча б походити, наприклад, до фінської школи – там, кажуть, прорив в освіті. Наразі ж у мене підозра, що все це постмодерністські штучки. Справжні знання ніколи легко не давалися. Можна не вчити напам'ять синуси кутів (у мій час їх так само не вчили, замість того були паперові таблиці Брадїса, а зараз відповідна функція в смартфоні), проте варто розуміти, як воно функціонує, а для цього доведеться робити вправи, розв'язувати задачі, тобто попотіти. Нинішня школа навряд чи здатна виконувати такі складні завдання, для цього вона надто інерційна й виснажена, інакше батькам не доводилося б наймати репетиторів до кожного ЄДІ. Але поспіхом замінювати її якоюсь моделлю “клубу за інтересами” або “дитсадка для підлітків” теж навряд чи варто.

Про що взагалі йдеться? Це шматочок довшої розмови про те, що в країні бажано було б побудувати “економіку знань”: без неї в сучасному конкурентному світі Україні просто нічого ловити. І продавати назовні не рапс і не добрива, точніше не лише рапс і добрива, а й щось із більшою часткою доданої вартості. Я розумію, наскільки це звучить ідеалістично й безвідповідально, просто іншого виходу немає. Не лише тому, що нас ніде особливо не чекають, а й тому, що населення, не обтяжене освітою й певним фронтом складних завдань, незмінно приводитиме до влади зажерливих популістів, і це замкнене коло.

***АБО ЗАВТРАШНІ УКРАЇНЦІ МАТИМУТЬ ШАНС РЕАЛІЗУВАТИ
СВІЙ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ І ВОЛЬОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ, АБО
ЗАЛИШАТЬСЯ НАСЕЛЕННЯМ ЗАПОВІДНИКА, ЯКЕ***

ПІДГОДОВУВАТИМУТЬ ТІЛЬКИ ЗА ТЕ, ЩО ВОНО ПОГОДИЛОСЯ НА РОЛЬ БУФЕРА МІЖ СПРАВЖНЬОЮ ЦИВІЛІЗАЦІЄЮ Й ХИЖИМИ НОМАДАМИ

Сьогодні йде невидиме змагання за покоління тих, хто навіть не уявляє, що може бути об'єктом чийогось інтересу. Або завтрашні українці матимуть шанс реалізувати свій інтелектуальний і вольовий потенціал, або залишаться населенням заповідника, яке підготовуватимуть тільки за те, що воно погодилося на роль буфера між справжньою цивілізацією й хижими номадами.

Я дозволив би собі вкласти власні п'ять копійок у досі безнадійну справу пошуків Національної ідеї, у яких регулярно вправляються не останні вітчизняні інтелектуали. Ну, наприклад, цікавість – ось наше гасло. Ось сенс життя. З'ясовувати, як влаштований світ і мимохідь винаходити якісь корисні в побуті залізячки або алгоритми. Небагато країн ставили собі це за мету, і небагато країн на це здатні. Чомусь мені здається, що ми серед цієї меншості. Теж ідеалізм.

Фантазую далі. Що для цього потрібно? По-перше, звернутися до всіх іноземних грантодавців, щоб більшість коштів, які витрачаються на розвиток демократії, місцевого самоврядування, пенітенціарної системи, юридичної грамотності... бла-бла-бла... спрямувати на одну конкретну мету: підготовку вчителів, сучасних, освічених, розкутих, таких, які люблять дітей і свою справу. По-друге, гіпотетичний напівміфічний “план Маршалла” для України переорієнтувати на те, щоб український учитель отримував плату, за яку не соромно перед колегою хоча б із сусідньої Словаччини, а краще Німеччини. По-третє, забрати ліцензії в університетів, інститутів та академій, єдиним сенсом яких є заробляння грошових знаків на студентах-контрактниках. Для цього винайняти спеціальну комісію з якихось марсіан-соціопатів, неблаганних і безжальних. Почати з вишів, де останнім часом були гучні фінансові скандали. По-четверте, започаткувати

національну програму перекладу українською підручників і наукової літератури... Почати фінансувати освітні курси на телебаченні та в мережі... Стипендії в Європі з обов'язковим відпрацюванням учителем у райцентрі... У мене ще багато рецептів, звертайтеся, і я не боюся зажити слави міського божевільного. Я боюся іншого: дожити до того дня, коли з'ясується, що в моєї країни немає завтра, є тільки вчора.

(Український тиждень. 12 жовтня 2017 р.)

Аналітична проблемна стаття

Аналітична проблемна стаття – це великий за обсягом журналістський твір. Обсяг її становить (залежно від формату видання) від 300 газетних рядків – і може сягати 1000 газетних рядків.

Цей різновид статті відповідає на запитання: **Що? Де? Коли? Чому? Через що? З якої причини? Хто винен? Що робити? Як вирішити проблему?**

У ній журналіст не просто розповідає, а аналізує факти, події, дії, ситуації, проблеми сучасності і доносить до читача за допомогою логічних, навіть образних аргументів, певну думку, ідею. Автор робить спробу аналізу цих фактів, події в контексті проблеми. Його завданням є встановити причиново-наслідкові зв'язки, які об'єднують дану ситуацію із будь-якими проблемами сьогодення. У такій статті аналізується й узагальнюється фактологічний матеріал, що служить розкриттю якоїсь конкретної теми.

Журналіст наводить доказову базу заявленої у статті теми. Тому у структурній організації аналітичної проблемної статті важливі такі чинники: висунення основної тези для доказів; добір аргументів і контраргументів, що розкривають суть запропонованої теми; висновки, що впливають із системи доказів.

Темою для такої статті є всі сфери виробничого, суспільно-політичного, культурно-мистецького тощо життя країни. Основою статті є конкретна

проблема, навколо якої групується весь матеріал, логічно, доказово, аналітично розгортається думка. Як ніде, тут автор послуговується методами аналізу і синтезу, індукції та дедукції.

Для наведення аргументації всі засоби потрібні і важливі. Це і вміло використані статистичні дані, офіційні документи, архівні документи, коментарі авторитетних експертів, свідчення очевидців, відеоматеріали, матеріали із соціальних мереж, інфографіка, діаграми тощо.

Пріоритет аналітичної проблемної статті є не в кількості фактів, а в узагальненнях і висновках, що впливають із дослідження даної проблеми.

Досліджуючи важливу для суспільства проблему, журналіст-аналітик насамперед береться описати й оцінити проблемну ситуацію, з'ясувати причини її виникнення, і, що важливо, у підсумку – шукати шляхи її вирішення, намітити програму дій.

Теза-думка-ідея – тріада, навколо якої обертається увесь фактологічний матеріал аналітичної проблемної статті.

Наприклад:

Напередодні дня ікс

КОНТРОЛЬ

З 20 вересня буде запроваджено жорстку систему оцінки ризиків продукції АПК, невиконання вимог якої матиме наслідком великі штрафи з підприємців

НАССР – це система аналізу небезпечних чинників та контролю у критичних точках. Згідно з пунктом 4 ст. 64 Закону України “Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів”, всі виробники харчових продуктів, зокрема сільськогосподарські, мусять у себе її впровадити.

Загадковий НАССР

Як ідеться в документах ЄС, застосування НАССР займає чільне місце у схемі торговельних гарантій GAFTA для мінімізації ризиків втрат, пошкоджень і забруднення. Тобто запровадження НАССР – перепустка на європейський ринок для наших експортерів продовольства. Це частина наших європейських зобов’язань. Проте виявляється, що деякі виробники продовольства, особливо малі та середні, гадки не мають, що з 20 вересня можуть розпочатися перевірки щодо запровадження цієї системи, невиконання вимог вказаного закону матиме наслідком штрафні санкції й навіть зупинку виробництва.

Але державні органи, що мають контролювати виконання наших європейських зобов’язань, не роблять нічого, щоб полегшити виробникам сільськогосподарської та харчової продукції сприйняття нового для них поняття. Так, закон є, його оприлюднено, але звичайному малому сільгоспвиробникові годі розібратися в ньому: надто вже розлогий, складний і вельми специфічний цей документ, кожного окремого виробника стосується лише невелика частка викладених у ньому положень. Але яка саме?

Маємо приклад Польщі: там майже 70% підприємств після запровадження НАССР мусили припинити діяльність, бо не знали, що робити і як. І це попри те, що там дорадчі й консультативні служби працюють набагато ефективніше за наші. То що вже казати про Україну?

Поки що необізнаністю наших виробників користуються спритники: в інтернеті вже пропонують за помірну плату оформити “сертифікат НАССР”. Насправді такого документа не існує й існувати не може, бо ж НАССР – це не стандарт. Але за бажання на комп’ютері можна за кілька годин намалювати будь-який яскравий папірець.

Труїтися не заборонено

Та найбільша проблема навіть не в цьому. Важлива складова системи НАССР – пест-контроль – боротьба зі шкідниками (Pest control EN16636), до якої входить фумігація зерна як дуже важлива складова. І тут ще одна заковика: не знаємо, що збирається контролювати Держпродспоживслужба починаючи із 20 вересня. Але явно не якість фумігації. І не тому, що не бажає – просто нічого контролювати, бо вже не існує жодного нормативного документа, який би містив вимоги до цієї процедури.

Генеральний директор громадського об'єднання “Продовольча безпека України” кандидат сільськогосподарських наук Валерій Хаджиматов зазначає: “Брак технічних регламентів і підзаконних актів стримує експорт продукції. Немає єдиної методології підготовки фахівців, системного контролю з боку держави. Скасування регуляторних актів призвело до неконтрольованих наслідків і спричинило проблеми для самого бізнесу”.

Зокрема скасовано ліцензії на право проведення робіт із фумігації. Тепер їх може проводити хто завгодно якими завгодно хімікатами, на страх і ризик – власний і всіх навколо, бо ці хімікати за неправильного застосування можуть бути не просто шкідливі, а й навіть смертельні.

Справжній фахівець має розрахувати так зване пестицидне навантаження, визначити, препарат якого класу небезпеки використати, яких заходів безпеки слід вжити. Недотримання цих умов не лише може призвести до нещасного випадку. Є ще одна загроза, не така помітна, яка дасться взнаки не зараз, але від того не менш істотна: застосування проти шкідників не тих препаратів не в тих дозах спричиняє їхню резистентність до фумігантів. Згодом пишатимемося: наші шкідники найкращі в світі, їх ніяка отрута не бере! А коли так, хто купить нашу сільгосппродукцію, кому потрібно завезти на свою територію таке щастя?

Але масштаби такої загрози, знову-таки, може оцінити лише фахівець. А на ринку тепер, крім справжніх фахівців – самозвані вмільці, які пропонують свої послуги дешево, а якість не фахівець оцінити не в змозі.

ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ, ЩО МАЮТЬ КОНТРОЛЮВАТИ ВИКОНАННЯ НАШИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, НЕ РОБЛЯТЬ НІЧОГО, ЩОБ ПОЛЕГШИТИ ВИРОБНИКАМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ Й ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ СПРИЙНЯТТЯ НОВОГО ДЛЯ НИХ ПОНЯТТЯ.

Дерегуляція і вседозволеність

Єдина роль у цьому Держпродспоживслужби – це стягнення по 14 копійок з тонни зерна за організацію фумігації, хоч у чому полягає ця організація і хто її коли бачив, – загадка. І що найгірше: якщо споживач послуги, сільгоспвиробник, власник зернового складу чи зернотрейдер захоче відрізнити справжнього фахівця від самозванця, він не зможе цього зробити! Добре було б показати якийсь документ: ось дивіться, ми сертифіковані, чи ліцензовані, чи паспортизовані, а ті – невідомо хто. Але ж нема його, такого документа.

Виявляється, в Україні дотепер панує наївна віра у всесилля ринку: він, мовляв, сам себе відрегулює, від отого чиновника самі перепони та корупція. Давай дерегуляцію! Так, в розвинених країнах державне регулювання справді багато в чому замінене на саморегуляцію – відповідальність виробників. Але для цього треба її мати, ту відповідальність, а з цим у багатьох вітчизняних виробників не все гаразд, навіть у тих, чиє виробництво весь час на одному місці. Що вже казати про фумігатора, який сьогодні тут, завтра там, і слідів його не знайдеш?

Дається взнаки, за виразом одного експерта, “неадекватність культурних основ”. У Європі, кажуть, стандарти не обов’язкові – ото добре, хай і в нас будуть не обов’язковими! Різниця лише в тому, що в Європі стандарти, як кажуть, винесено за дужки, тобто їх виконання розуміється само собою. Дотримання стандартів – твій обов’язок, а не предмет гордощів, будеш кращий за стандарт – отоді пишайся. У нас це розуміють інакше: жодних норм дотримуватися не треба. Якщо вже Європа цього вимагає – нехай, для них зробимо за їхніми технічними регламентами, а на внутрішній ринок можна вкидати що завгодно.

Що робити?

Доки держава не виявляє активності, самим сумлінним виробникам, зокрема надавачам послуг із пест-контролю, відроджувати старовинні цехові традиції, об’єднуватися на засадах самоконтролю якості, розробляти власні корпоративні стандарти, якщо нема державних. Саме для цього створено об’єднання “Продовольча безпека України”.

Певна річ, сторонні самозванці тих стандартів не дотримуватимуться. Та все одно корисно: якщо фахівець не може показати ліцензію державного зразка, хай покаже принаймні корпоративну, вже є куди скаржитися, є якась відмінність від дядька з вулиці.

У Фумігаційній асоціації, яка увійшла до об’єднання як колективний член, вже напрацьовано навчальні технології. Президент асоціації Тамара Підберезняк розповідає: вони поки що єдині в Україні отримали право навчати за кваліфікацією “Спеціаліст пест-контролю” і скоро набиратимуть перші групи. Вже здійснюють навчання фахівців із застосування пестицидів та агрохімікатів. Адже держава цього три роки як не робить! Власним коштом асоціація видала Стандарт Pest control EN16636, посібник з фумігації згідно з НАССР, ГО “Продовольча безпека України” – збірник нормативних документів щодо перевірок додержання вимог безпеки

харчових продуктів. Справа добра, але громадська організація не може і не мусить за власний кошт забезпечити всіх операторів ринку необхідною інформацією й довідковими матеріалами. Це все-таки обов'язок державних органів. Певна річ, якщо вони хочуть, щоб підприємці аграрної галузі гідно підготувалися до дня ікс.

Володимир КОЛЮБАКІН.

(Урядовий кур'єр. 26 липня 2017 р.)

Загальнодослідницька стаття

Що ж досліджує така стаття? Різні аспекти життя, як минувшини, так і сучасності; напрями політичного й економічного розвитку країни, державотворення, проведення реформ в Україні; проблеми соціальної та моральної захищеності громадян; рівень моральності суспільства; медичне забезпечення і лікування хворих; здобуття освіти і працевлаштування; шлях України у співдружність європейських держав тощо.

Таку статтю написати непросто, адже вона передбачає не лише знання автора з якоїсь конкретної теми, а й її теоретичне обґрунтування. Звідси випливає, що журналіст повинен, розкриваючи тему, мислити глобально і володіти мистецтвом узагальнення фактів. А така робота під силу лише досвідченому журналістові-аналітику.

Робота над таким жанром передбачає насамперед те, що автор повинен сформулювати основні тези загальнодослідницької статті, дати відповідь на питання, що саме нового він хотів би сказати щодо проблеми, яка, на його думку, заслуговує розгляду в пресі як одного з глобальних питань сучасного розвитку суспільства. Це передбачає знання про об'єктивні закони та закономірності, що діють у сфері, яка стане предметом виступу. Далі журналістові необхідно розглянути як ці закони і закономірності проявляються стосовно конкретного феномена, який досліджується в цій статті. Таким чином, він має зіставити сформульовані тези з актуальним

сучасним досвідом. Судження про цей досвід і стануть аргументами у статті на користь висунутих тез.

У загальнодослідницькій статті дуже важливо, щоб автор дослідив генезис проблеми. Для цього слід використовувати матеріал в історичному розвитку: від минувшини – до сьогодення. Доречними будуть тут відповіді на поставлені автором запитання: **Як це формувалося? Коли це сталося? Через що це сталося? Хто учасники і творці проблеми? Яким чином вирішити проблему?** Така стаття будується на чіткій концептуальній лінії. Автор повинен доступно і зрозуміло донести читачеві методи, які він застосовує, оцінюючи явища.

Зазвичай загальнодослідницька стаття поділяється на три частини: початок, основну частину, висновки. На початку статті, в експозиції, автор говорить своєму читачеві чому дана ситуація аналізується, чому вона важлива для суспільства, чому її потрібно вирішувати. Тут важливо, щоб журналіст не лише оприлюднював проблеми, завдання, умови їх виникнення в конкретній ситуації, а й поставив питання про те, яким чином ці завдання, проблеми можуть бути вирішені на користь яких сил.

Оскільки будь-яка ситуація містить у собі внутрішні протиріччя. То це може викликати сумніви у раціональності, користі, необхідності постановки будь-якої мети, завдання, пошуку шляхів їх вирішення. Тому можна сформулювати відповідне запитання, яке містить сумнів, і адресувати його читацькій аудиторії.

В основній частині статті автор може зосередитися на аналізі тих чинників, які завадили “переламати ситуацію”, з’ясувати чому проблема досі не вирішена. До того ж, журналіст повинен показати як, яким чином досягти мети, що потрібно для цього зробити.

Висновки загальнодослідницької статті мають синтезуючий характер. У них журналіст повинен сказати читачеві про те, що буде, коли зміниться ситуація. Які нові завдання і проблеми необхідно вирішити згодом.

Саме у висновках, наприкінці статті, автор повинен викласти конкретні пропозиції щодо вирішення проблеми.

Наприклад:

ЗВІДКИ ВЗЯЛИСЯ «НЕДОРОСІЯНИ»?

Будьмо відверті: більшість злочинів проти українства творилося руками українців. І сьогодні нам важливо знати, чому так сталося.

Архітектори поразки. Українські соціалісти за ідеологічними суперечками прогавили більшовицьку загрозу на Сході країни.

Після кількох століть “братньої” дружби стосунки українців і росіян у ХХІ столітті породжують стільки запитань, що відповіді на них заслуговують на окрему книжку. Але, не відповівши, ми не маємо шансу на успішне майбутнє.

Як постала Російська імперія?

Її збудували українці: шукаючи для себе блискучі перспективи, українські шляхетські роди масово пішли на службу до російських монархів. У лавах російського дворянства органічно почувалися Апостоли, Безбородьки, Бонч-Бруєвичі, Вронські, Гудовичі, Драгомирови, Капністи, Кочубеї, Крижанівські, Милорадовичі, Остроградські, Родзянки, Розумовські, Сологуби, Чайковські... Дивно було бачити законослухняними й вірнопідданими новоспечених російських дворян із колись грізними прізвищами, від яких здригалися поляки, турки та московити: Галагани, Гамалії, Дорошенки, Ждановичі, Косинські, Лободи, Лизогуби, Скоропадські, Сулими...

Не те щоб українці були позбавлені патріотизму – вони завжди пам’ятали про свої права та вольності, мріяли про повернення “старих

добрих часів”. Причому як еліта, так і простий народ. Усі стани українського суспільства знову й знову нагадували центральній владі про своє палке бажання повернутися до “старих добрих часів” з правами та привілеями, виборністю влади та автономною Гетьманщиною. Але імперія, яку збудували, нагадаймо, українці, потребувала уніфікації, і тому остаточне згортання будь-яких автономних прав Гетьманщини й перетворення її на звичайні російські губернії ставали неминучими. Про це і йшлося в настанові Єкатеріни II до обер-прокурора Вяземського: “Мала Росія, Ліфляндія і Фінляндія є провінціями, які користуються підтвердженими їм привілеями, порушувати які всі одразу було б непристойно, однак і називати їх іноземними і мати з ними справу на такій основі більше ніж помилка... Ці провінції [...] належить найлегшими способами привести до того, щоб вони обрусіли й перестали дивитися, як вовки в лісі... Коли ж у Малоросії гетьмана не буде, то слід старатися, щоб навіки й ім’я гетьманів зникло...”

Отже, колишня козацька аристократія швидко знайшла собі місце в загальній структурі імперії, і, зауважимо, не останнє. Вона міцно осідала на землі, багатіла, перетворювалася на добропорядних господарів-поміщиків. А не утвердивши свого часу власний національний монархічний проект, дедалі більше вписувалася в чужий, що до того ж був слабший, відсталіший і тому обіцяв кращі перспективи тим українським хлопцям, які захотіли б просунутися на державній службі імперії. А охочих обійняти посади було чимало.

Крім того, великі землеволодіння потребували багато робочих рук, а щоб ті руки не тікали (а вони таки весь час намагалися втекти в Степ), їх треба було прив’язати жорстким кріпацтвом. Тож Єкатеріна II спочатку лише схвалила те, що підготувала їй місцева козацька адміністрація: у 1763 році підтвердила відповідний універсал Розумовського. А вже в 1783-му царським указом на приватновласницьких українських селян поширили московське кріпосне право. І прощай, українська вольносте! Прощай і

ти, вільне козацьке землеволодіння! Зауважте: на рівні повіту й нижче адміністрація складалася з представників місцевого дворянства (вчорашньої козацької старшини). І ніхто – ні міста, ні козаки, ні посполиті – не виступив за свої колишні права та свободи. Яким сильним виявилось прагнення кар'єри й збагачення в нації, яка не до кінця виробила свою державну еліту! Таким сильним, що й примус до асиміляції не став перепорою...

Щоправда, жадоба кар'єри й прагнення зростання серед українців ніколи не мали певності для Росії: малоросійська шляхта завжди й за будь-яких умов гнула своє. Наприклад, Василь Капніст таємно поїхав до Пруссії просити допомоги проти Росії: “якщо повстаньмо за наші колишні свободи”. Може, Пруссія і не заперечувала б за сприятливіших обставин, але тут до всього ще й революція у Франції вибухнула – куди вже до європейських монархічних переділів, коли самі престולי захиталися під помазаниками Божими...

ПРАГНЕННЯ КАР'ЄРИ Й ЗБАГАЧЕННЯ ВІЯВИЛОСЯ ТАКИМ СИЛЬНИМ У НАЦІЇ, ЯКА НЕ ДО КІНЦЯ ВИРОБИЛА СВОЮ ДЕРЖАВНУ ЕЛІТУ, ЩО Й АСИМІЛЯЦІЯ СТАЛА ПРИЙНЯТНОЮ

І українська свідомість, здавалося, заснула надовго, приспана ситістю “старосвітських поміщиків” та успішним кар'єрним просуванням “нових дворян”. Аж до 1917 року, коли несподівано для Росії в Україні з'явилися не тільки українські культурницькі, а й соціальні рухи.

Що будували соціалісти в 1917 році?

У 1917 році Центральна Рада несподівано виявилася дуже затребуваною: ті самі “малороси”, яких у царські часи ніхто серйозно не сприймав, денаціоналізовані, асимільовані й такі, що часом навіть соромилися свого походження (мовляв, “недоросіяни”), раптом піднеслися до життя. Вони проводили масові національні демонстрації, енергійно організовували політичні об'єднання з національним ухилом і взялися завзято українізувати військові частини.

Це викликало щирий захват у нечисленних прихильників української самостійності й сприяло тому, що російські імперці знову стали вважати українців “мазепинцями”. Геть придушений український національний рух повставав до життя як міфічний Фенікс, і не було на те жодної ради. За першої ж нагоди в суцільному російському вірнопідданському морі звідкілясь з’являлися люди у вишиванках, які розмовляли українською, пам’ятали про минулу славу й марили свободою та незалежністю. І ці люди щоразу знову бралися будувати нову українську реальність, не дуже переймаючись суворою реальністю імперською.

Увібравши в себе делегатів від організацій українських робітників і селян, студентів, інтелігентів-українофілів, земців, а також від українізованих частин та національних меншин, Центральна Рада оголосила себе єдиним повноважним представником українського народу. Її І Універсал проголошував автономний статус України у складі Росії (23 червня 1917 р.). Російська влада змирилася: вона мала купу своїх проблем, а Центральна Рада зовсім і не прагнула позбутися петроградського Тимчасового уряду.

Однак швидко виявилось, що перейняті ідеологічними суперечками українські діячі й не збиралися займатися реальними проблемами державотворення. І справді, хіба можуть організація нормальної роботи підприємств, забезпечення функціонування банків, підтримка правопорядку, постачання в міста продуктів і палива бути важливішими, ніж тонкощі ідеологічних доктрин?

А наприкінці жовтня владу в Петрограді взяли більшовики. Ці чітко знали, чого хочуть, і були готові на будь-які жертви для досягнення своєї мети. Вони спочатку погодилися на вибори до Установчих зборів, започатковані ще Тимчасовим урядом, щоб визначити державний устрій Росії після падіння монархії. Але оскільки ці вибори дали більшовикам лише 24,5%, то сенсу в такому представницькому органі, з погляду Леніна, не

було. Тим більше що депутатами Установчих зборів стали такі постаті, як учорашній голова Тимчасового уряду Керенський, отамани Дутов і Калєдін, ба навіть український військовий генеральний секретар Симон Петлюра. Більшість мали есери, навіть головою Установчих зборів було обрано есера Чернова.

Ну що ж: якщо демократія не підтримує більшовиків, то тим гірше для демократії! У руках більшовиків була військова сила, а гаяти час на “порожні балачки” вони не збиралися, тож Установчі збори розігнали одразу ж у день їхнього відкриття.

Найближчий сподвижник Леніна Троцький був відвертим: “Не можна, кажуть, сидіти на багнетах. Але й без багнетів не можна. Нам потрібен багнет там, щоб сидіти тут... Вся ця міщанська сволота, що зараз не в змозі стати ні на ту, ні на 4іншу сторону, коли дізнається, що наша влада сильна, буде з нами... Дрібнобуржуазна маса шукає сили, якій вона повинна підкорятися. Хто не розуміє цього, той не розуміє нічого в світі, ще менше – у державному апараті”. Так, саме “міщанська сволота”, що “шукає сили, якій вона повинна підкорятися”, на довгі роки стане головною опорою Російської імперії в її більшовицькому виданні.

Щоправда, треба сказати, і раніше, за Романових, російська верхівка висловлювалася в такому самому дусі. Імператриця Алікс надихала свого найяснішого чоловіка: “Дай їм тепер відчути твій кулак... Нам потрібен батіг... Така слов’янська натура – велика твердість, навіть жорстокість і разом із тим гаряча любов”.

Однак принципова відмінність між останніми імператорами й першими народними комісарами полягала в тому, що імператори тільки просторікували й нічого не робили. А комісари діяли ще страшніше, ніж обіцяли. Червоний терор, Велика чистка, Голодомор, ГУЛАГ та інші «радощі» радянського способу життя ще були попереду.

Але якщо Росія швидко й охоче визнала хазяїна в цьому новому шаленому вершникові, який її осідлав, то в Україні все було інакше: селянство, що становило кістяк українського населення, абсолютно не сприйняло більшовизму з його доктринальною відмовою від приватної власності. Більшовиків в Україні було лише 4–5 тис. (переважно на Донбасі). Для порівняння: тільки українських есерів було 300 тис. Більшовики в Україні могли спертися лише на російських робітників у промислових центрах Сходу та на єврейську босоту в містах і містечках, яку вельми приваблювала більшовицька теза про “інтернаціонал” і загальну рівність.

Але Росія конче потребувала України. Вона задихалася і терміново потребувала українського хліба й вугілля. А оскільки українці не бажали вступати до “пролетарського інтернаціоналу”, то – тим гірше для українців! – хліб і вугілля в них слід було відібрати. І якнайшвидше.

Але ж як тут відібрати без українського національного антуражу? Тому вже 29 грудня 1917 року Раднарком РРФСР офіційно визнав проголошену більшовиками в Харкові Українську Народну Республіку Рад, на червоному прапорі якої в лівому верхньому куті фігурував жовто-блакитний прямокутник. Територія УНР Рад охоплювала східні області України, а столицею став Харків. Росія могла вперше випробувати тактику допомоги “братнім режимам” – ніяких агресій, тільки братня допомога!

Так на початку 1918-го розгорілася перша у XX столітті російсько-українська війна.

Чому Росія воює з Україною?

Ситуація була незвична для обох сторін. З одного боку, Україну та Росію формально вже нічого не пов’язувало: зі зреченням останнього Романова та поваленням династії жодні Березневі, Коломацькі або Решетилівські статті вже не діяли (адже всі вони базувалися на присязі чинному цареві та його нащадкам). З другого – і Гетьманщини вже давно не

існувало, хоча й скасована Єкатеріною II вона була незаконно, адже попередники імператриці на престолі в тих самих Статтях щоразу обіцяли поважати всі традиційні права та вольності Війська Запорозького й міст Малоросії.

У російській свідомості, привчений до того, що “малороси” – це частина загальноросійського народу, причому частина тиха й компліментарна, мусив постати несумісний із “нас” (росіян), то як же вони можуть хотіти від “нас” відокремитися?! Це ж неможливо, бо як може, умовно кажучи, “нога” відокремитися від “організму”? Але якщо справді хоч на мить припустити, що “вони” (малороси) таки окремий народ, то це негайно каталізує всі російські внутрішні суперечності й комплекси, повністю руйнує звичний “руській мір” і знищує усталену картину світу та свого місця в ньому. Тому для росіян єдиним способом порятунку від ментальної катастрофи було вдавати, що “окремих” малоросів немає “и быть не может”, а всі їхні самостійницькі устремління (як і культурно-мовні відмінності) – це виключно закордонні інтриги.

***ПОСТАННЯ САМОСТІЙНИЦЬКИХ УКРАЇНЦІВ, А НЕ
КОМПЛІМЕНТАРНИХ “МАЛОРОСІВ” СПРИЧИНИЛО
КОГНІТИВНИЙ ДИСОНАНС СЕРЕД РОСІЙСЬКИХ ЕЛІТ І
ЗРУЙНУВАЛО УСТАЛЕНУ КАРТИНУ СВІТУ***

Саме така рятівна психологічна конструкція завжди слугувала ширмою для доктринальної та економічної залежності Росії від України. Як заєць із відомої байки потребував жаби, щоб не почуватися найбільш переляканим у лісі, так і “великорос” потребував “малороса”, убогого, безграмотного “молодшого брата”, “недоросіянина”, поряд із яким можна було б почуватися істотою вищого ґатунку.

Як створили малоросів?

На початку ХХ століття в Росії міста з більш “європеїзованим” населенням дисонували з величезним відсталим селянським морем. В Україні цей дисонанс був іншим: міста були російськими й розвиненішими, а селянське море довкола – українським і, звісно, відсталим. Після українського спротиву імперії в часи Визвольних змагань Росія була змушена піти на поступки у вигляді політики “українізації”, але то був лише тимчасовий відступ – передвісник подальшого російського наступу на українську ідентичність. Радянський режим не був би таким успішним, якби хоча б іноді не надягав на залізний кулак оксамитову рукавичку.

А після століття зусиль у сфері “антропоморфної” політики імперія досягла колосальних успіхів, які й визначили долю українського народу на століття наперед: були створені “малороси” – певна етномовна група, абсолютно компліментарна за своїм самовідчуттям.

Малороси не бажають бачити себе у відриві від “старшого брата”, терзаються комплексом неповноцінності й бояться самотійного існування. А тому саме вони були й залишаються надійною опорою імперії в Україні та лютим ворогом будь-яких національно-визвольних устремлінь.

Для селян найефективнішим інструментом такого “антропоморфінгу” спочатку було російське православ’я, а згодом соціалізм із його закликem розділити панську землю. Ці два чинники й стали засобом “малоросизації” українського селянського народу. Неважко здогадатися, якою могла бути еліта такого “змалоросизованого” народу. Вона звично дивилася в бік Росії, чекаючи її схвалення та підтримки, бо саме там було осереддя її релігії (чи православ’я, чи соціалізму – яка, зрештою, різниця?). Відтоді й аж дотепер українські політики традиційно жорстко детерміновані цією обставиною.

І в 1917-му, і в 1991-му старої Росії вже не існувало, Україна була вільна. Але купка балакунів та писак і далі поводитися так, ніби все було по-старому, ніби якась міфічна Нова Росія (демократична! – чи можна вигадати

більший оксюморон?) могла змінити своє ставлення до “молодшого брата” й ніби вона могла мати хоча б якісь права на Нову Україну.

За радянської влади Росія – як переможниця – реалізувала своє “право сильного”. Вона будувала шахти й заводи в Україні, бо їй було вигідніше так видобувати та використовувати українські ресурси, зводила мости й прокладала дороги, бо так їй було зручніше вивозити здобуте, а не тому, що думала про промисловий розвиток українських земель. Росія відкривала школи та інститути, бо освіта була інструментом русифікації та давала змогу підготувати фахівців для викачування ресурсів з України, а не тому, що переймалася культурним і духовним розвитком українців.

У відносинах України й Росії нічого не мінялося століттями. Росія пристрасно знищувала все, у чому Україна перевершувала її, а звівши Україну до нікчемного становища, із задоволенням глузувала з її “недорозвиненості”. Це так “зворушливо”: спочатку знищити систему загальної освіти Гетьманщини, а потім оголошувати українських селян “неписьменним бидлом”; спершу століттями утискати й забороняти українську мову та будь-які її культурні прояви (книжки, театр, пресу, освіту), а потім дорікати українцям відсутністю високої української літератури світового значення. Відчайдушно ламати українську національну ідентичність, а потім кричати про “селяцтво” та “українську меншовартість”. Українці вважалися “недоросіями”: що за Александра II, що за Брежнєва. Російська адміністрація, увійшовши до Галичини, ешелонами слала до Сибіру місцеву інтелігенцію: що в 1915-му, що в 1939-му. Кар’єру в Росії робили тільки колабораціоністи-“малороси”: що Паскевич із Кочубеєм, що Чубар із Щербицьким.

Чи є життя після “малоросів”?

У певний момент – за брежнєвської “епохи золотого спокою” – здалося, що Україна вже не опирається. Що взагалі могла зробити Україна

для свого порятунку в ситуації, коли її інтелектуалів було багаторазово викошено, вигнано, просіяно й знову викошено? Коли її селянам-землевласникам зламали хребет? Коли ім'я вкрали, минуле перекрутили, а культуру забороняли та профанували? Коли вживання рідної мови сприймалось як політична нелояльність до влади? Коли виросло вже третє покоління, яке не знало іншої реальності, крім радянської?

Здавалося, більшість українців цілком щиро сприймають радянську владу як “свою”, законну та легітимну. Вони жили за Брежнєва досить непогано, іншого життя не бачили, а про жахи попередніх десятиліть їм було заборонено знати. Влада хотіла, щоб вони зробилися “росіянами”, і вони старалися. Училися працювати по-російськи, розмовляти по-російськи, лаялися по-російськи. Звикали по-російськи пишати могутністю імперії, а історію цієї імперії вже природно сприймали як власну. В епоху Брежнєва переважна частина українців уже вважала себе “російськими-радянськими”, і тепер вони про Грозного, Мініна з Пожарським, Петра I, Суворова, Леніна, Сталіна і Брежнєва думали – “наше”, а про Мелетія Смотрицького, Сагайдачного, Мазепу, Петлюру та Шухевича – “їхне”.

Найактивніші українці поспішно русифікувалися, щоб полегшити здобуття кар'єри собі та своїм дітям. У ті роки жартували: якби раптом знову почалася політика “українізації”, то євреї заговорили б українською за рік, росіяни – за три, а з українцями довелося б помучитися не менш як десятиліття. Українці вже були “навчені”: вони генетично пам'ятали, що робить Росія з тими, хто повірив її облуді та розслабився.

Ситу епоху брежнєвської стагнації, яку сам режим називав “стабільністю”, русифікація в Україні спиралася не тільки на росіян, які в 1970-х роках становили не менше ніж 20% населення республіки, а й на мільйони “малоросів” – етнічних українців, русифікованих у культурному, ментальному та мовному сенсі.

Що могли протиставити цьому українці? Підсвідому або свідому пам'ять про малу батьківщину, мову, пісню. Ще був радянський провінційний канон українського: українська радянська література, історія УРСР, представницьке мистецтво в жанрі “вірського-верьовки” з капелою бандуристів, ну і, звісно, яскравий етнографічний костюм для піднесення короваю підстаркуватим посадовцям від аборигенів. Однак таки зберігалося щось заховане в перекрученій українській душі, що в потрібний час і в потрібному місці заявило про себе – й український Фенікс таки воскрес.

Коли не буде “малоросів”?

На початку 1990-х радянської Росії – СРСР – формально не стало. Тепер уже йшлося про існування двох нових незалежних держав: України та Росії. Але Нова Росія, по суті, нічим не відрізнялася від старої, імперської. Однак Нова Україна, на жаль, також мало відрізнялася від “малоросійської”...

Нічого не змінилося за роки після проголошення української незалежності. І тому в 2014-му Росія знову прийшла в Україну за “здобиччю” для побудови чергової імперії. А Україна знову торгувалася, закликала, обурювалася... І нічого не робила. Росія відтяла Крим, Схід, а українські політичні еліти у ставленні до агресора мислили себе в російській парадигмі.

Варто знову нагадати собі питомі риси українських “малоросів”: вони не бачать себе у відриві від “старшого брата”, їхній інтелектуальний багаж формується через російську мову, вони боягузи, сповнені комплексів і страху відповідальності, а тому є надійною опорою імперії і ворогом будь-яких україноцентричних устремлінь. Не страшно, коли це асоціюється з конкретними прізвищами – страшно, якщо це асоціюється з політикумом.

Чи можна побороти українські “малоросійські” комплекси?

А пам'ятаєте, як у лютому 2014 року на сцену революційного Майдану вийшов на той час ще нікому не відомий хлопець і сказав тодішнім “лідерам”: можете домовлятися з ким хочете й про що хочете, а ми завтра йдемо на штурм. У цей момент історії шляхи українців і “малоросів” навіки розійшлися. “Сценічна опозиція” тоді навіть не встигла очолити процес повалення Януковича – настільки той швидко втік.

Епоха “малоросів” в українській політиці скінчилася, і для історії немає значення, чи вони це усвідомлюють і скільки планують ще бути при владі. Та сторінка української історії вже перегорнута. А для україноцентричних лідерів усе тільки починається...

Валерій ПРИМОСТ.

(Український тиждень. 15 жовтня 2015 р.)

Полемічна стаття

Останніми роками полеміка у друкованій пресі займає своє чільне місце. Жанр полемічної статті стає дедалі затребуваним. Що ж являє собою така стаття? Полемічна стаття має подвійну мету: з одного боку, обґрунтувати власну позицію, з іншого – довести читачеві неспроможність позиції опонента.

Деяка особливість полемічної статті очевидна, адже факти, приклади автор добирає таким чином, що вони лише підтверджують його позицію. Полемічна стаття повинна мати доказову базу, щоб аргументувати основну тезу, висунуту автором публікації, а також спростовувати факти, аргументи, тези свого опонента.

Учасники полеміки шукають істину. У кожного вона своя. Тому й не дивно, що автор такої статті насамперед прагне спростувати позицію опонента і довести, утвердити свою. Важливо, щоб полеміст володів як мистецтвом доказів, так і мистецтвом спростування.

Створення полемічного твору повинне починатися з формулювання головної думки (головної тези), яку автор буде відстоювати у ході полеміки. Важливою вимогою є також доказовість аргументів на користь головної думки

полемічної публікації. Докази потрібно шукати. Докази стають доказами тільки тоді, коли вони в творі підтверджують думку автора. Тому журналіст повинен використовувати у полеміці дані, які отримав сам у ході власного спостереження за тими чи іншими подіями, про які він розмірковує; свідчення очевидців; документи, що містять відомості з теми.

Полеміка повинна базуватися на паритетних засадах. Автор повинен поважати свого опонента і не претендувати на “істину в останній інстанції”, бо, як відомо, правда завжди знаходиться десь посередині.

Наприклад:

Промоутер колективної провини.

Алгебра заложництва

На жаль, мої статті не завжди викликають адекватну реакцію, і в тому немає нічого дивного, адже скільки людей, стільки й думок. А думки можуть бути самими екзотичними і дуже далекими від суті сказаного тим, кого критикують. Ось і якийсь мало мені відомий Андрій Портнов вибухнув викривальним памфлетом під назвою “О моральных и политических смыслах извинения за исторические провинности”. Це реакція на мою публікацію в “Дні” з приводу звинувачень С. Шустера на адресу українського народу, який нібито був учасником Холокосту. На сайті ZAXID.NET пан Портнов із Шустером цілком солідаризувалися. Виявляється, українці, на його думку, це злочинці, які проводили нацистську політику “остаточного рішення” єврейського питання.

Зрозуміло, ніяких доказів щодо “зłodіянъ” українського народу пан Портнов не наводить, позаяк таких не існує. А спроба зробити певну кількість негідників і мерзотників, які є у будь-якому народі, обличчям української нації настільки проґрашна, що обвинувач, мабуть, інстинктивно це відчуваючи, знову схопився за старий, неодноразово вже засуджений принцип колективної відповідальності. А на ньому тримається злочинний

інститут заручництва, коли ціла спільність має відповідати за дії якогось свого члена. Це коли підриває міст хтось, а розстрілюють тебе. А якщо особа якоїсь національності скоює кримінальний злочин, то всі інші особи цієї ж самої національності повинні каятися і згорати від сорому. Якась середньовічна логіка в тозі суперсучасного європейського гуманізму. Чому скромна бібліотекарка-єврейка, яка ледь виживає на свої жалюгідні копійки і все життя прожила чесно, повинна брати на себе моральну відповідальність за всі неподобства мільярдера-олігарха тільки тому, що він теж єврей?

Чому Портнова так нервують “зрівнялівські” формулювання про те, що “були серед українців негідники, які вбивали євреїв, і були серед євреїв негідники, які вбивали українців”? Чому його так жолобить сама можливість розгляду українців і євреїв як двох рівноправних та рівноцінних народів? Чому констатацію факту наявності певної кількості мерзотників серед українців він сприймає як належне, а серед євреїв – як щось непристойне і неприпустиме? Між тим такі “зрівнялівські” формулювання, як витончено висловлюється пан Портнов, вживали і Арнольд Марголін, і Володимир (Зеєв) Жаботинський. Ці два видатних діячі вважали, що шкала оцінок має бути однаковою для всіх народів, хоча як віруючі іудеї цілком могли визнавати богообраність єврейського народу.

Мене дуже зворушила “метода” ліберала і гуманіста А. Портнова, яка підозріло нагадує методу слідчих НКВС, що полягала в об’єднанні в одній кримінальній справі речей несумісних (згадаймо знаменитих “українсько-німецьких” націоналістів). Ось і мене Портнов об’єднав з якимось Г. Богуславським з газети “2000”, мимохідь звинувативши у незнанні деяких фактів (зокрема, трагедії у польському містечку Єдвабно). Мушу розчарувати пана Портнова: мені ці факти відомі. Як і багато інших. Але якщо Портнову так хочеться, щоб його опоненти були дурніші за нього, то воля його...

У кращих традиціях минулих ідеологічних кампаній слабкість і непереконливість аргументів Портнов компенсує зубодробильною критикою: “стилістичне мракобісся”, “ксенофобська риторика”, “самовпевнені виступи” тощо. Це зразок їх “політкоректності” і ставлення до інакомислячих. Усі повинні думати так, як ці носії “абсолютної істини” в кишені. А якщо інакше, то ату їх! Лібералізм совкового розливу... Портнову дуже хочеться (і це відчувається у кожному фрагменті тексту) за будь-яку ціну пришпилити українців до ганебного стовпа і змусити відповідати за чийсь гріхи. Але ж і нацистська пропаганда у III Рейху реальні та вигадані гріхи німецьких олігархів єврейського походження приписувала всьому єврейському народу. Дивовижні збіги у самій логіці обґрунтування колективної відповідальності... Утім, протилежності притягуються.

Портнова дратує і формула українсько-польського примирення “Прощаємо і просимо вибачення”, оскільки вона ставить у рівне положення учасників етнічного конфлікту і не дозволяє зробити виключно українців козлами відпущення. Сумно, що ерудит Портнов не знає, що це також є формулою польсько-німецького примирення. А якщо знає, то чому вона не обурює його у такому ж точно варіанті?

Український народ можна привітати з появою ще одного прокурора, немилосердного обвинувача в особі А. Портнова. А в глобальному сенсі відтепер нації будуть поділятися не на “вищі” і “нижчі”, а на “обвинувачені в історичних гріхах” та “історично безгрішні”. Але не слід забувати, що крім прекраснодушних теоретичних викладок мого опонента є ще реальне життя. І його “благі наміри” мостять нам дорогу саме туди, куди вони часто приводили (незважаючи на суб’єктивні бажання) чергових “сліпих вождів сліпих”. Не знаю, чим насправді керуються А. Портнов і С. Шустер, але їхні інвективи проти українського народу здатні лише спровокувати зростання антисемітських настроїв у нашій країні. Я, звичайно, далекий від думки, що

це і є справжньою метою їхньої старанності не за розумом... А втім, хто знає...

Історику ж А. Портнову дуже рекомендую уважно ознайомитися з теоретичною спадщиною В. Жаботинського. Однак боюся, що пан Портнов звинуватить “єрусалимського лева” в антисемітизмі.

Ігор ЛОСЄВ, публіцист.

(День. 17 листопада 2011 р.)

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ СТАТТІ ДО ДРУКУ

Робота над статтею розпочинається із задуму. Автор повинен чітко уявити, чого він хоче досягти своїм виступом, який, зрештою, має бути кінцевий результат публікації. То ж, зрозуміло, що він мусить ґрунтовно знати предмет розмови, всебічно осмислити і правильно проаналізувати факти, з’ясувати причиново-наслідкові зв’язки проблеми, яку досліджує.

У визначенні теми майбутньої статті та її осмисленні важливим є самостійний, творчий підхід автора до проблеми, вміння самостійно вибрати все головне, цінне, що становить інтерес для читачів.

Вже на стадії збирання матеріалу журналіст розробляє для реалізації свого задуму концепцію, а також план статті, обдумує її аргументи, основні положення і практичні висновки, заголовок.

Отже, в статті, на відміну від творів інших жанрів, слід чітко і послідовно розробляти лише одну тему. Факти можуть при цьому або підкріплювати думку автора, або використовуватися для її аргументації чи розвитку.

Чимало журналістів розпочинають роботу над статтею із вибору заголовка і відповідно до нього групують факти, розробляють тему.

Журналіст повинен знайти оригінальний, читабельний стиль статті, добиватися чіткості викладу думок, ідей, динамічності мислення. Робота над заголовком має свої особливості, адже банальний, неоригінальний заголовок не зацікавить читача і цікава стаття може залишитися непрочитаною.

Заголовок статті повинен влучно і лаконічно передавати її основний зміст, виражати ідею, спонукати до дії.

Неабияку роль відіграє початок статті, або, як його ще називають, зачин, а також розгортання думки, хід її аргументації.

Газетно-журнальна стаття має таку структуру: теза (початок); аргументи (основна частина); висновки (закінчення). Важливо, щоб у статті були також антитеза і контраргументи, адже за допомогою їх автор зможе показати протилежні точки зору, думки, оцінки.

Весь матеріал статті будується на аналізі та синтезі, які в кінцевому підсумку допомагають авторові зробити прогноз подальшого розвитку і вирішення проблеми.

Питання для обговорення

1. Роль і призначення статті як одного із важливих жанрів аналітичної журналістики.
2. Аналіз і синтез у статті. Вивчення фактів, їх добір, узагальнення. Співвідношення фактів і висновків. Аргументація.
3. Особливості форми статті. Композиція, образні елементи, мова і стиль.
4. Характеристика різновидів статті.

Домашнє завдання за темою

1. Напишіть статтю для молодіжного видання про проблеми отримання в університеті стипендії (обсяг 300 рядків).
2. Підготуйте матеріали для аналітичної проблемної статті. Складіть перелік джерел інформації. Попрацюйте над запитаннями для посадовців, від яких залежить вирішення проблеми.

Література

1. *Василенко М. К.* Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: монографія. Київ: Ін-т журналістики, 2006. С. 187–202.
2. *Журналістський фах: газетно-журнальне виробництво: навч. посіб. / Т. О. Приступенко та ін.; за ред. В. В. Різуна.* 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: ВПЦ “Київський ун-т”, 2012. С. 183–185.
3. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004. С. 196–200.
4. *Карпенко В. О.* Редакторський жанр. Наукові записки Інституту журналістики: наук. збірник / за ред. В. В. Різуна. Київ, 2006. Т. 25. С. 23–30.
5. *Кузнецова О. Д.* Аналітичні методи в журналістиці: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 45–53.
6. *Подольн Микола.* Публіцистика як система жанрів: навч. посіб. Київ: ЦВП, 1998. С. 18–22.

Лекція 2

Тема: «Специфіка аналітичних жанрів: функціональні, формотворчі особливості, родові ознаки коментарю, листа, огляду листів»

КОМЕНТАР

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ КОМЕНТАРЮ

Коментар в українській журналістиці має двоїсту природу, адже є окремим жанром і методом збирання інформації. Він належить до аналітичної групи жанрів. Структура цього жанру така: **факт і коментар**. Факт міститься в окремому повідомленні, яке, на думку журналіста, є актуальним і потребує негайного донесення до читача. Такі повідомлення відповідають на запитання: **Що? Де? Коли? Як?** Однак журналіст, щоб фахово оцінити та роз'яснити цей факт, звертається до експертів за коментарями. Коментар фахівців відповідає на такі запитання: **Що (хто) насправді? За яких обставин? Чому? Кому вигідно? Які суперечності існують? Як розвивається і буде розвиватися ситуація? Що робити? Як краще?**

Слово “*коментар*” (походить від лат. *commentarium*), що означає прочитання, тлумачення чогось.

Коментар як аналітичний жанр має на меті роз'яснити ситуацію і оцінити її, дати прогноз подальшого розвитку подій та їхніх можливих наслідків, донести до читача певну ідею, обґрунтувати ту чи іншу позицію, запропонувати конкретну програму дій.

Коментар пояснює, оцінює, тлумачить оперативно та коротко подію, ситуацію, явище методом авторських пристрасних розмірковувань, вагомих узагальнень, аргументованих висновків. Жанр містить аналіз. Коментар – це бездоганно продумане і добре сформульоване висловлення думки. Брак думки і неякісна полеміка – не для коментарю. Натомість коментар потребує кваліфікованого висловлення думки, слушної аргументації, які в ідеалі мають слугувати взірцем демократичного дискурсу.

Коментар дає оцінку актуальним подіям і слугує формуванню думки реципієнта. Коментар у мас-медіа – це авторський виступ, невеликий за обсягом, у якому тлумачаться, роз’яснюються, аналізуються факти політичного, економічного, культурного, наукового життя, щоб донести до читацької аудиторії суть, смисл події, явища, їх значення серед інших фактів і процесів. Рух думки у коментарі йде від факту до узагальнення або прогнозу.

Потрібно пам’ятати, що новина (факт) і коментар відрізняються один від одного за формою. Це можна проілюструвати класичним висловом П. С. Скотта з газети “Манчестер Гардіан”: “Comment is free, facts are sacred” (Коментар є вільним, а факти – священними).

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ КОМЕНТАРІЮ

На сьогодні, на жаль, в українському журналістикознавстві немає усталених різновидів такого жанру, як коментар. Однак є чітко визначені види коментування: офіційне, фахове, наукове, публіцистичне, конфесійне.

Науковці київської школи журналістики охарактеризували у своїх працях коментар як злободенний публіцистичний виступ, який пояснює й оцінює важливі політичні, державні, господарські, культурно-мистецькі та інші події, офіційні урядові документи, статистичні зведення, протоколи масових зібрань, публікації і передачі ЗМІ. Залежно від об’єкта коментар має і тематичну спрямованість: політичний, воєнний, сільськогосподарський, економічний, медичний тощо. Він може мати тон і критичний, і сатиричний.

Західна журналістика виділяє три види коментарів:

1. Коментар-аргумент: зазвичай, коментувати означає аргументувати. Той, хто обстоює свою точку зору, через коментар намагається переконати інших, залучити на свій бік тих, хто вагається. Отже, коментатор буде наводити свої міркування, а також вступати у полеміку, принаймні опосередковано, з іншими точками зору, якщо ті є достатньо важливими або ж висловлюються значною частиною громадськості.

2. Прямолінійний коментар. Залежно від приводу, теми (і темпераменту автора) коментар може не містити аргументації, а напряду щось захоплено вихвалити або щось з гнівом засуджувати.

3. Коментар “з одного боку – з іншого боку”. Хід думки, який обмежується зважуванням між кількома альтернативами в сенсі “з одного боку – з іншого боку” і лише нерішуче або ж зовсім не робить вибору на користь якоїсь з альтернатив, також є коментарем – за умови, якщо автор прагне висловити складність або різноплановість певної проблеми і демонструє свою власну невизначеність стосовно неї. Позиція автора в такому випадку звучить так: “Тут необхідно зважити на багато чинників, “за” і “проти” розподілилися порівну, тому я (поки що) не можу визначитися”.

Часто в українських друкованих виданнях публікуються коментарі під рубрикою “Актуальний коментар”.

На газетній полосі коментар подається так: спочатку новина (факт), а під нею розміщуються коментарі. Такі публікації теж можуть містити світлини.

Наприклад:

Де обіцяні несподіванки?

“Під час послання президента до парламенту Петро Порошенко фактично озвучив основні посили, з якими йтиме на вибори”, – експерт

Анонсованих представниками президентської фракції “нових і неочікуваних речей” під час послання Петра Порошенка до Верховної Ради ми так і не почули. Як зазвичай можна оцінити хорошу роботу спічрайтерів, однак якихось кардинальних змін в підходах до політики глави держави судячи з промови навряд чи слід очікувати. Єдина відмінність – на цей раз звернення було коротшим і здебільше акумулювало в собі основні напрямки майбутньої передвиборчої кампанії Петра Порошенка. До слова, про намір балотуватися вдруге, як дехто очікував, він так і не озвучив. Для цього, скоріше, буде обраний інший слушний момент.

Наведемо деякі основні посили президента:

“– Прошу підтримати зміни до Основного закону про незворотність курсу на набуття членства України в ЄС та НАТО.

– Із Конституції пропонується викреслити норму, яка дозволяє базування Чорноморського флоту в Україні.

– Україна видає десятимільйонний біометричний паспорт.

– Я ввів в дію рішення РНБО не продовжувати договір про так звану дружбу з Росією.

– Україна закрила представництво при статутних органах так званої Співдружності.

– До Києва прибули екзархи Вселенського Патріарха готувати рішення про надання автокефалії Українській Помісній Православній Церкві.

– Нацрада з питань телебачення та радіомовлення оприлюднила звіт про дотримання радіостанціями квот на українську мову.

– Сподіваюся, що до Дня захисника України, яке ми святкуємо 14 жовтня, ви затвердите нововведення до військових статутів, які запроваджують довгоочікуване вітання “Слава Україні!”, “Героям слава!”.

– Кожна з цих подій – це свідчення нашого розриву з колоніальним минулим. Кожна з них – крок до нашої повної свободи від імперії”.

Далі президент фактично розшифрував і доповнив перелічені напрямки, повторивши гасла з своїх бігбордів по всій країні: “Армія, мова і віра – це не гасло. Це – формула сучасної української ідентичності. Армія боронить нашу землю. Мова боронить наше серце. Церква боронить нашу душу”.

“Вважайте, що прослухали всі 70 хвилин виступу Порошенка. Його звернення до самого себе, яке він 4 роки не виконує, – пише у себе в ФБ **народний депутат Альона Шкрум**. – Цікаво спостерігати за атмосферою в залі Ради. Депутати вже слухають мало. Переговорюються між собою. В урядовій ложі кожен думає про своє. Прем’єр не може приховати відверту

нудьгу, а інколи – сміх. Дуже його розумію. Уважно слухають, чомусь, в переважній більшості, жінки. Більше з БПП. Їм не зручно сидіти в телефонах та засинати на місті, як чоловікам. Порошенко 20 разів повторює свої борди про армію, віру та мову. Читає з суфлерів: “Не вдалося, на жаль, закінчити війну... Не вдалося... – “продати Рошен”, – підказують депутати з залу позаду мене. Посмішки у залі. “Не треба виводити капітал! Вкладайте в країну!” – в залі гучний сміх”).

Згадав Петро Порошенко і про майбутні вибори: “Я, як Президент, гарантую вільні, чесні й демократичні вибори глави держави, нового парламенту, органів місцевого самоврядування”. Тим часом, з’явилися останні соціологічні дані, які свідчать, що рейтинг Петра Порошенка складає 9,9% з тих, хто буде голосувати і визначився з вибором, або 7,1% з усіх опитаних (третє місце). Лідирує, як і раніше, Юлія Тимошенко 18% (13%), на другому місці Анатолій Гриценко – 10,4% (7,5%).

За оцінками експертів, основна боротьба розгортатиметься все-таки між Тимошенко і Порошенком, однак не виключна поява і інших кандидатів, які можуть попсувати нерви “лідерам”. Це і згаданий Гриценко, і Юрій Бойко, і навіть Олег Ляшко, не кажучи про шоуменів і співаків – Володимира Зеленського і Святослава Вакарчука, якщо підуть на вибори.

Повертаючись до промови президента, можна відзначити і ще одну особливість, яка, як і раніше, є головною. “Скільки гарних слів, які розходяться з реальністю, які маскують бажання побороти опонентів і будь-що та будь-як залишитися при владі...” – написав в соцмережі **народний депутат Тарас Батенко**.

Як експерти оцінюють послання президента до Верховної Ради “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році”?

“ДО ПЕВНОЇ МІРИ ТЕМА РЕФОРМ І ЕКОНОМІКИ ВІДІЙШЛА НА ДРУГИЙ ПЛАН”

Петро ОЛЕЩУК, політолог:

– Це швидше передвиборча заява, ніж послання президента. Фактично він озвучив основні посили, з якими йтиме на вибори. Ми бачимо, що наголос ставиться на патріотичній риториці, протистоянні з Росією, релігійному питанні. Думаю, всі ці речі будуть відображатися у виборчій програмі і подальших заявах президента. В деякій мірі тема реформ і економіки відійшла на другий план, натомість прозвучали символічні заяви, про виконання яких потім не потрібно звітувати. Наприклад, він назвав Росію – Московією, це таке політичне позиціонування, яке більше має символічне значення і показує, що президент протистоїть агресору. Не було заяви про те, що він буде балотуватися в президенти, напевно, тому що штаб поки боїться зробити фальстарт. Бо якщо він заявить про участь у виборах, то його подальші кроки вже виходитимуть саме з цього. А так він поки має можливість для маневру і не дає підстав говорити, що не виконує своїх обов’язків президента.

Крок до внесення змін в Конституцію в частині європейської та євроатлантичної інтеграції – це також політичне позиціонування. Але потрібно розуміти, що подібні зміни не є обов’язковою умовою для вступу в НАТО. Інтеграція в цю організацію передбачає перш за все погодження самого альянсу і наявність політичної волі з боку українського політичного керівництва. Зрозуміло має бути позитивне ставлення населення і відповідність стандартам. Однак внесення відповідних змін в Конституцію не буде гарантувати політичної волі або обов’язкового вступу, тому що влада в Україні постійно змінюється, а з нею і пріоритети. Відповідно будь-яке рішення може бути переглянуте. Ми ж пам’ятаємо як за Януковича скасовували конституційну реформу. Умовно кажучи, якщо завтра президентом стане Бойко, то їм нічого не завадить переглянути зміни до

Конституції. Думаю, в НАТО це також прекрасно розуміють. Тому, за великим рахунком, крім декларацій президента, це рішення нічого в собі не несе.

“Я ОЦІНЮЮ ЦЕ ПОСЛАННЯ ПОЗИТИВНО”

Віталій БАЛА, директор Агентства моделювання ситуацій:

– Виступ був достатньо нетривалим – десь до години часу, що є добрим для сприйняття. Позитивно і те, що президент говорив про свої недоліки, бо зазвичай озвучують тільки досягнення. По великому рахунку, чіткі заяви, які ми бачимо на бігбордах – “Армія, мова, віра”, прозвучали і в промові, що свідчать про акценти у внутрішній політиці. В цілому я оцінюю це послання позитивно. Я мав побоювання, що промова стане початком якоїсь передвиборчої кампанії з боку президента, але цього не сталося. І це добре.

“ЗАГАЛОМ РОЗЧАРОВАНИЙ... МІГ ЗРОБИТИ І БІЛЬШЕ. ЯКБИ БУВ ПРЕЗИДЕНТОМ, А НЕ БІЗНЕСМЕНОМ НА ПОСАДІ ПРЕЗИДЕНТА”

Сергій ГАРМАШ, головний редактор інтернет-видання “Острів” (facebook.com):

– Послухав звернення Президента до парламенту. Де обіцяні несподіванки? Черговий передвиборчий виступ кандидата в президенти перед теле- і радіоаудиторією. З прозорими під...ами на адресу інших кандидатів у президенти. Нічого нового! Перерахування “своїх” досягнень і загальні слова про далекі стратегічні цілі. Все сказано переказано сотні разів. Навіть мовні звороти ті ж самі. Ні конкретики по Донбасу (крім того, що альтернативи Мінську, як і раніше, немає), ні перспектив звільнення Криму... Зате застереження що миротворці ООН повинні бути введені на всю територію України...

І є тривожні тенденції. Він говорить про демократію, але за кількістю згадок Томосу, складається враження, що ті, хто не ходить до церкви (будь-

якої), скоро будуть оголошені агентами Москви. Як і ті, хто розмовляє російською мовою. Явна підміна понять патріотизму і націоналізму. Я за державність української мови, я за автокефалію Української церкви – це те, без чого не буде України. Але якщо держава ставить фактори, які відокремлюють нас від інших країн і народів, понад економічний добробут людей і загальнолюдські цінності, то така держава прийде до самоізоляції і саморуйнування. Тому що це працює під час війни, але не можна воювати вічно. Люди втомлюються від війни без перспективи перемоги. А ми говоримо про війну, але до перемоги навіть не прагнемо. Ні на Донбасі, ні в економічних битвах з Росією. Тому військові не розуміють сенсу свого стояння Там, а товарообіг з країною агресором зростає...

ЖОПАБлок говорить нам про світ без перемоги, а Порошенко – про війну без перемоги. Не радісні перспективи. Тому і народ їде з країни. “Хіба режуть волі, як ясла повні”? Так ті ж бабці в Луганську і Криму, не бігали б з російськими прапорами, якби пенсії в Україні були вище ніж в РФ. А ми, замість наповнення ясел, розписуємо їх патріотичними гаслами. Загалом, розчарований. Напевно, Порошенко не найгірший президент. Напевно він багато зробив. Але міг би і повинен був зробити набагато більше. Якби був президентом, а не бізнесменом на посаді президента.

Іван КАПСАМУН.

(День. 21-22 вересня, 2018 р.)

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ КОМЕНТАРІЮ ДО ДРУКУ

Коментарі покликані доповнювати і впорядковувати потік новин, вони супроводжують, оцінюючи і пояснюючи подання новин, але при цьому потрібно уникати суб’єктивізму власної думки.

Коментар повинен містити свіжість думки, новизну та оригінальність суджень, конкретні, не розмиті, прогнози та висновки. Але грішать газети та журнали коментарями, в яких демонструється нудне розжовування загальновідомих істин і тенденційне, однобічне тлумачення подій.

Як правило, коментар має таку мету:

- Звертати увагу аудиторії на актуальні нові факти, що є у суспільстві, оцінювати їх;
- Ставити подію, що коментується, у зв'язок з іншими, з'ясовувати причини цієї події;
- Формулювати прогноз розвитку коментованої події.

Першим кроком у підготовці коментарю є вибір теми. Тому автор повинен чітко відповісти собі на такі запитання:

- Яке явище я хочу висвітлити? Що я повинен розповісти читачеві?
- Які знання, уявлення про предмет майбутнього виступу у мене вже є?
- Які можуть виникнути заперечення у мого опонента?

Наскільки зрозумілим і чітким є задум автора, настільки вдалим вийде його коментар. Коментування відбувається за допомогою таких прийомів:

- Розробка взаємозв'язків між вихідними та прокоментованими фактами (наприклад, обговорення попередніх подій);
- Формулювання запитань, пов'язаних із подією;
- Деталізація основних подій;
- Порівняння фактів, розробка аналогій;
- Проведення паралелей;
- Інтерпретація тексту (тлумачення документів тощо).

Незалежно від того, який спосіб з вище наведених використовує експерт, коментар має кілька структурних елементів (основних частин):

- Повідомлення про подію;
- Виклад фактів, думок, деталей;
- Написання тез, які відображають ставлення автора до події.

Беручи до уваги швидкість, з якою повинні готуватися коментарі, цей жанр потребує від автора великого самоконтролю, оперативності, професійного самовдосконалення.

Успіх коментарю багато у чому залежить від того, наскільки правильно він побудований. Варіантів побудови коментарю є немало, але принцип його повинен бути один – побудова матеріалу повинна сприяти зрозумілості проблеми, що коментується.

Високе мистецтво написання коментарю полягає в оригінальності, мовній елегантності та риторичній переконливості. Крім елементарного пояснювального, який тлумачить події, коментарі можуть бути полемічними і навіть сатиричними та іронічними. Втім, досвідчені журналісти радять бути обережними з іронією, адже часто вона залишається нерозгаданою або навіть сприймається за щирю правду. Тому іронія – це джерело непорозумінь.

Західна журналістика пропонує таку модель побудови коментарю: вступ, в якому потрібно знайти “вхідний коридор до голови читача”; за тим – посилання на новину без її простого переказування; в основній частині тексту – навести аргументи, порівняти їх між собою; не порушувати занадто багато аспектів. Так само бажані підсумок, висновок або прикінцева “родзинка”.

Варто сказати і про заголовок коментарю. Він тісно пов’язаний з побудовою коментарю. Часто заголовок містить головний аргумент, іноді – цікаву деталь. Може бути побудований на одному із способів авторського коментування – протиставленні.

Змістово заголовок коментарю відображає насамперед подію чи пов’язану з нею ситуацію, процес, тенденцію, завдання, шляхи їх вирішення, оцінку. Дуже вдалим заголовком є такий, що відображає полемічну спрямованість коментарю.

Коментарі не повинні завершуватися фразою на кшталт “майбутнє покаже”, “почекаймо”, “залишається сподіватися” тощо.

У жанрі коментар дуже важливо, щоб експерти зважували аргументи і контраргументи. Такий дискурс, як правило, повинен містити чітку тезу.

Західна журналістика дає таку схему побудови коментарю:

- Модель погляду, яка, за теорією аргументації наслідує модель: теза – аргумент;

- Дискурсивна модель, що відповідає моделі: аргумент – висновок;
- Діалектична модель з тезою, антитезою, синтезом.

Завершення коментарю має, як результат аргументації, подати чітку та адекватну думку.

Питання для обговорення

1. Яка суть і призначення коментарю?
2. Проаналізуйте офіційне, фахове, наукове, публіцистичне, конфесійне коментування.
3. Факт і коментар. Які особливості синтезу?
4. Особливості підготовки коментарю до друку.

Домашнє завдання за темою

1. Взяти коментарі у двох народних депутатів (тема на вибір).
2. Написати жанр коментар обсягом 200 рядків на тему працевлаштування випускників вишів Києва.

Література

1. *Вальтер фон Ла Рош*. Вступ до практичної журналістики: навч. посіб. / за заг. ред. В. Ф. Іванова та А. Коль. Київ: АУП, 2005. С. 143–146.
2. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004. С. 194–195.
3. *Кузнецова О. Д.* Аналітичні методи в журналістиці: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 39.
4. *Рус-Моль, Штефан*. Журналістика: навч. посіб. / наук. ред. В. Іванов. Київ: АУП, ЦВП, 2013. С. 88–92.
5. *Фолькер Вольфф*. Журналістика газет і журналів: навч. посіб. 2-е вид, перероб. Київ: ЦВП, 2017. С. 137–152.

ЛИСТ. ОГЛЯД ЛИСТІВ

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЛИСТА

Аналітичний жанр **лист** в перекладі з латинської мови означає *epistola* (послання). Саме тому публікації, написані у жанрі листа, називають епістолярною публіцистикою (журналістикою).

Слово “лист” має кілька значень. Це і жанр офіційної кореспонденції, в якому міститься зведення відомостей, прохання, вказівка, розпорядження (наприклад, “циркулярний лист”), і особисте послання однієї людини іншій.

У журналістській практиці термін “лист” вживається дуже широко і в різних значеннях. Листами називають також всі ті повідомлення, скарги, пропозиції, розповіді про пережите, відгуки на події дня, виступи газет, роздуми над фактами, що вразили, над подіями, враження про зустрічі тощо, що становлять зміст поняття “редакційна пошта”.

Дуже багато з того, що приносить редакційна пошта, в тій чи іншій формі виходить на газетну полосу. Журналісти, використовуючи редакційну пошту, порушують у газеті багато різних проблем, черпають для своїх публікацій багато актуальних тем.

Можна визначити сутність листа як звертання до конкретного адресата з висловлюванням своєї думки, переживання, настрою, прагнення, викликаних випадком у житті автора чи подіями, які гостро й безпосередньо зачіпають його.

Лист може бути викликаний як окремим, приватним випадком, так і низкою значних випадків, спостережень. Лист може виражати думку однієї людини, обмеженої своїм індивідуальним життєвим досвідом і особистими спостереженнями, а також думку колективу, що має широкі можливості систематизації, узагальнення та зіставлення спостережень і думок.

Лист, як жанр, апелює не до розуму, а до почуттів читача. Саме тому, що факти у листі аналізуються через призму авторських почуттів, він викликає активне співпереживання конкретного адресата і всіх читачів.

Лист – аналітичний жанр журналістики, в якому у формі звернення до конкретної особи, групи осіб чи громадськості висловлюється авторська позиція, дається оцінка фактам, подіям і явищам, аналізуються і оцінюються вчинки і погляди адресата.

Призначення листа – привернути увагу громадськості до адресата, відповідним чином вплинути на нього і сформувати громадську думку.

Зміст листа – це завжди оперативний, сьогочасний відгук на ті чи інші події, оцінка певних явищ. Журналіст, як правило, не подає детального всебічного аналізу події чи явища, а вказує на найбільш важливі моменти, дає їм свою оцінку.

Особливість змісту листа: яскраво виражена авторська оцінка події чи явища. Причому оцінка дається в гострій, емоційній формі звертання однієї людини (чи групи людей) до іншої. Емоційність ця досягається не стільки з допомогою образних засобів, скільки випливає із змісту: читача хвилюють розповідні, звертальні інтонації, особлива актуальність проблем, що порушуються.

Форма листа дає передусім змогу досить повно розкрити позицію і адресата, і автора, їх роль у ситуації, що склалася, продемонструвати спільність чи розбіжність їх поглядів.

Коли об'єктом відображення у листі є особливо важливі факти, явища, події, то предмет відображення – це оцінка автором суті і значення цих фактів, його позиція, ставлення до описуваного.

У листі також наводяться факти, але головне тут – їх оцінка автором. Предмет листа такий: його складають оцінка події чи явища, оцінка вчинків чи поглядів адресата і авторська позиція.

Залежно від характеру аудиторії, якій адресуються листи, їх можна поділити на дві основні групи. Перша група – листи, адресовані конкретним людям. Такі публікації характеризуються яскраво вираженими рисами, які притаманні засобам міжособистісного спілкування, експресивністю, безпосередньою апеляцією до можливостей, які має адресат стосовно

предмета розмови, до тих його вчинків, рішень і до тієї реакції, що пов'язані з цим предметом. При цьому ступінь “розкритості” автора листа тим вища, чим ближче до нього за соціальним статусом його адресат. До другої групи належать листи, адресовані певним соціальним групам, населенню країни в цілому.

Лист як епістолярний жанр має такі характерні ознаки: а) форма безпосереднього звертання автора до адресата (читача, слухача, глядача); б) автор намагається спонукати читача до невідкладних, активних дій у зв'язку з предметом виступу.

Лист – не лише засіб спілкування, але й інструмент ефективного впливу на широке коло читачів. Це визначається деякими обставинами. Наприклад, своїми листами дописувачі довіряють найпотаємніші думки. Тому вони вважають, що у листах інших людей теж інколи можна прочитати те, що ті думають насправді. Це психологічне налаштування, поза волею людини, закріплюють у її свідомості протягом століть. І не врахувати його журналісти не можуть.

До того ж, у листі автор може викласти свої думки, висловити будь-які відтінки своїх почуттів. А це інколи буває дуже важливо для досягнення взаєморозуміння між автором і читачем.

А також лист чітко виділяє і називає коло адресатів, вибраних автором, і таким чином фокусує на них увагу аудиторії, яка в результаті буде очікувати їх реакції на конкретний лист. Оскільки сучасна преса іноді використовує листи для звернень до керівників держави, до міністрів, до депутатів, розраховуючи на їх негайне реагування, то така реакція якраз і може обернутися вирішенням актуальної проблеми, яка порушувалася у листі.

Лист в газеті – це публічний виклик адресату, запрошення на розмову він-на-віч, де він має продемонструвати не лише свої професійні якості чи свою владу, але й особисту мужність, інтелект, моральну стійкість. Не завжди і не всім подобаються подібні виклики. В результаті між автором листа і адресатом може виникнути інколи невидима ситуація конфлікту. А це

приваблює читачів, тримає їх у постійній напрузі, спонукає стежити за кожним черговим номером газети чи журналу, у яких може з'явитися відповідь на листа, а це примножує можливість впливу на читачів.

Лист до редакції – це той вид важливої для нинішнього дня аналітики, який ніким не планується, жодною теорією не регламентується і, зазвичай, ніким не замовляється. Більшість редакцій попереджають своїх читачів, що на жодні листи не відповідають, рукописів не оцінюють, не повертають. І все ж люди пишуть про те, що болить, часом без надії бути почутими. Ці листи редактори читають, відбирають, досліджують та друкують.

Лист до редакції – не тільки одне з найважливіших джерел інформації, а й показник актуальності видання та канал зворотного зв'язку, тобто засіб вивчення аудиторії і громадських настроїв. З листів можна дізнатися багато про що. Скажімо, про проблеми, які найбільше непокоять читачів, їхнє ставлення до газети чи окремих публікацій у ній. Всі ці відомості дуже потрібні й корисні для роботи редакції, для розробки тематичних планів роботи редакції, для врахування запитів читацької аудиторії.

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ ЛИСТА

Відкритий лист

Відкритий лист використовується тоді, коли розв'язання проблеми значною мірою або й цілком залежить від конкретної особи чи від групи осіб. До відкритих листів належить і відповідь автора на публічне звернення до нього. Автором відкритого листа може бути окрема особа, яка представляє певну соціальну групу, або колектив.

Наприклад:

**В Україні фактично відсутня цілісна
системна інформаційна політика**

Відкритий лист

Президенту України п. Порошенку П. О.,

Прем'єр-міністру України п. Яценюку А. П.,

Голові ВР України п. Гройсману В. Б.

Воєнна агресія з боку Росії – це найсерйозніший виклик для України в новітній історії. Йдеться не лише про те, якою буде держава, на кін поставлене питання самого існування нації. Одним із головних чинників нищення нашого суверенітету є масштабна, системна інформаційно-сміслова війна, яку проводить агресор. Тимчасова окупація Криму та частини Донбасу – це наслідок маніпулятивної пропаганди кремлівського “зомбоящика”. Проте, якщо за рік нація спромоглася сформувати кістяк нової української армії, яка нині гідно протистоїть агресору, то в інформаційній сфері задовнені існуючі проблеми лише поглибилися. У цьому зв'язку учасники круглого столу, присвяченого інформаційній безпеці України, вважають за потрібне звернути Вашу увагу на таке:

В Україні фактично відсутня цілісна системна інформаційна політика. Національна рада з питань телебачення та радіомовлення України, Міністерство інформації України, Держкомтелерадіо, Концерн РРТ, Укрпошта, Національна комісія у сфері регулювання зв'язку та інформатизації не мають єдиної узгодженої стратегії розвитку інформаційної галузі, плану консолідованих дій та спільного бачення засобів реагування на серйозні загрози й виклики. Склалася унікальна ситуація, коли в умовах війни кілька державних органів влади замість того, щоб активно, в межах визначених компетенцій, протидіяти агресору, фактично лише дублюють одна одну, розробляючи “перспективні” доктрини інформаційної політики, проводячи круглі столи, залучаючи до вироблення рішень і теоретичних рекомендацій часто комерційно вмотивовані організації та сумнівних зарубіжних експертів. Вкрай комерціалізований національний інформаційний простір за рік практично не змінився. Більше того, з'явилися і негативні тенденції. Саме так можна оцінювати заяву керівництва

Укрпошти про те, що газети, мовляв, нині вичерпали свою соціальну місію. В такий спосіб було виправдано чергове підвищення цін на доставку періодичної преси, що фактично руйнує і так кволий український газетно-журнальний ринок. Замість того, аби стати могутнім інститутом протидії російській брехні, чинником соціальної стабільності, психологічної рівноваги, інструментом державотворення – український медіаресурс продовжує залишатися пасинком, перетворюючись часто натомість на загрозу національній безпеці.

Під тиском заангажованого вузького кола “медіаспільноти” та внаслідок сумнівних домовленостей Верховна Рада України ухвалила цього року Закон “Про суспільне телебачення та радіомовлення України”, який, на наш погляд, обеззброює державу в умовах відкритої зовнішньої агресії Росії саме в інформаційній сфері, об’єктивно послабивши інформаційний суверенітет України:

- після руйнування іномовлення Національної радіокомпанії України
- єдиної державної установи, що працювала в міжнародному інформаційному просторі, невідомо на базі чого і як, країна збирається формувати і здійснювати свою інформаційну політику в світі. Сьогоднішні мультимедійні проекти, з якими держава прагне вийти на міжнародну арену
- це класична модель етнічного мовлення для українців зарубіжжя, а не іномовлення як державної інституції пропагандистського характеру ;

- за правильними постулатами просування до європейського дому через впровадження суспільного мовлення “творці” нового масмедіа фактично нищать систему державного інформаційного забезпечення на особливий період – в умовах запровадження “воєнного стану”, техногенних аварій, природних катаклізм;

- керуючись, ймовірно, небезкорисливими мотивами концентрації усього державного інформаційного ресурсу, ідеологи суспільного мовлення вибудували вигідну для себе модель господарювання та управління у формі

однієї юридичної особи. Це передбачає стягування до своєрідного “колгоспу” всіх державних національних та регіональних мовників, що абсолютно не відповідає європейським традиціям. Це – найгірша копія Держтелерадіо УРСР доперебудовних часів. Як наслідок припиняє своє існування як соціальний інститут, зокрема, Національна радіокомпанія України – безперечно, найпотужніший та найавторитетніший мовник в історії незалежної української держави, який за особливі заслуги перед українським народом має статус національного закладу. Відтак, на наш погляд, нищення НРКУ – це злочинно і антизаконно;

– під вивіскою суспільного мовлення як гаранта реалізації прав громадян на отримання універсальної інформації з урахуванням регіональних, релігійних, національно-етнічних особливостей вибудовується жорстка, централізована модель управління, що ліквідує самобутніх регіональних мовників як самостійні, самодостатні інституції та ставить під сумнів саму ідею громадського мовлення.

Під фальшивим прикриттям гасла вільного доступу до інформації та облудною фразеологією про міфічну шкідливість пропаганди – в національному інформаційному просторі сформувалися, як домінуючі, небезпечні інформаційні символи. Вони утверджують у суспільній свідомості тотальний негативізм, апатію, страх та маргіналізують аудиторію, виводячи громадян за межі активних соціальних процесів. Інформаційні програми більшості загальнонаціональних телерадіоканалів будуються за класичними маніпулятивними моделями, які нав’язують стереотипи безперспективності соціального розвитку України. Під час, так званої, гібридної війни ми втрачаємо не лише тимчасово території держави, а й найголовніше – людей, зомбованих російськими теле- і радіоканалами, які впроваджують у свідомість усталені стереотипи чужинських, світоглядних моделей поведінки.

Після відповідного косметичного перелицювання, заміни брендів, зміщення акцентів у риторичі – в український інформаційний простір підступно щоденно вживляється “руський мір”. Телерадіокомпанії, що під час розгортання російської агресії торік вели пропаганду війни, продовжують безкарно працювати і нині.

В епоху новітніх інформаційних технологій Україна демонструє зразки печерної технічної відсталості в системі масово-комунікаційних зв’язків. Ніхто досі так і не спромігся заглушити аналогових сигналів радіотелевізійних передавачів, що безперешкодно працюють на територіях, так званих, луганської і донецької республік та ведуть антиукраїнську пропаганду. Спроби ж проникнути на тимчасово окуповані території через низькочастотний хвильовий діапазон виглядають принаймні школярством. У результаті так званого, технічного переоснащення телевізійних передавачів і зменшення їхніх потужностей суттєво скоротилася зона покриття програмами національного телебачення, відсутній і зрозумілий план запровадження цифрового мовлення.

Замовчується питання про перехід національного радіомовлення на цифрові стандарти, пошуку альтернативи знищеному попередньою владою Броварського радіопередавального центру, що був одним із підмурків інформаційної безпеки нашої держави.

Багато запитань і до кадрової політики в інформаційній сфері. Зокрема, у творців, так званого, суспільного мовлення зрозумілою домінантою є лише акціонерне товариство з майном, ресурсами та землею. Отже, це не соціальний, а комерційний проект представників певної групи. Викликає занепокоєння та подив той факт, що до творення суспільного мовлення причетні колишні агітатори та пропагандисти кривавого режиму Януковича.

Виходячи з означених проблем та статті 17 Конституції України, яка говорить про те, що гарантування інформаційної безпеки є найважливішою

функцією держави, просимо Вас вжити відповідних заходів, які, зокрема, передбачатимуть:

- запровадження абсолютно іншої моделі державного управління інформаційною сферою, яка врахує безпекову складову та розробку національної комплексної програми гуманітарного розвитку, в якій інформаційній сфері відводилася б визначальна роль як засобу формування світоглядних позицій та збереження традиційних моральних імперативів і художньо-естетичних ідеалів. Ці завдання реалізуються не лише шляхом державної фінансової підтримки, а й запровадженням жорстких регуляторних, ліцензійних норм, які стосуються власного національного медіа-продукту;

- виходячи із зовнішніх загроз, призупинення процесу становлення суспільного мовлення до запровадження схеми роботи національного телерадіомовлення в особливий період та створення повноцінного українського іномовлення як модерної мультимедійної платформи із залученням інтелектуального та технічного потенціалу державних телерадіомовників, зокрема Національної радіокомпанії України;

- необхідність внесення кардинальних змін до Закону “Про суспільне телебачення та радіомовлення України”, виходячи з практики міжнародного досвіду, та керуючись суспільними, а не політико-комерційними інтересами, із гарантуванням професійних та соціальних прав журналістів. Це передбачає збереження Національної радіокомпанії України як окремої реорганізованої інституції в системі суспільного мовлення з особливим статусом національної установи, урахування традицій розвитку національного радіомовлення та телебачення, кінотелевиробництва, історичних особливостей регіонів, що своєю чергою вимагає скасування нормативних актів Кабінету Міністрів України щодо створення суспільного мовлення як таких, що не відповідають чинному законодавству та суперечать Конституції України;

– внесення змін до Закону України “Про телебачення та радіомовлення” в частині збільшення квоти національного аудіовізуального продукту або музичних творів українських авторів та виконавців в програмах телерадіоорганізацій та жорстке регулювання пропорційності даної норми протягом доби у загальному обсязі мовлення;

– залучення авторитетних, професійних та патріотичних кадрів до інформаційної сфери, віддалених і від олігархічних кланів, і від корпоративно-політичних груп.

Гуманітарно-інформаційна складова є одним із визначальних чинників цивілізаційного поступу України як незалежної європейської держави.

Учасники постійно діючого форуму всеукраїнського об’єднання “Просвіта” листопад 2015 р.

Левко Лук’яненко, Герой України;

Павло Мовчан, письменник, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка, голова всеукраїнського об’єднання “Просвіта”;

Михайло Слабошпицький, письменник, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка;

Олег Бійма, кінорежисер, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка;

Любов Голота, письменниця, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка;

Леонід Мужук, кінорежисер, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка;

Віталій Дончик, академік, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка;

Олександр Скипальський, генерал-лейтенант, голова Співки офіцерів України;

Іван Заєць, координатор Руху “За Україну в НАТО”;

Олесь Доній, голова Руху “За українську мову”;

Володимир Василенко, Надзвичайний і Повноважний Посол України, доктор юридичних наук, професор;

Михайло Сидоржевський, голова Національної Спілки письменників України;

Володимир Різун, заслужений працівник освіти, професор, доктор філологічних наук;

Олександр Пономарів, академік;

Іван Ющук, професор;

Павло Вольвач, письменник;

Дмитро Ломачук, кінорежисер;

Кирило Стеценко, композитор, скрипаль, голова Київської міської “Просвіти”;

Борис Гуменюк, письменник, військовий, учасник АТО;

Юрій Бондар, заслужений працівник культури України;

Віктор Набруско, секретар Національної спілки журналістів України;

Михайло Сорока, секретар Національної спілки журналістів України;

Віктор Чамара, секретар Національної спілки журналістів України;

Віктор Шпак, секретар Національної спілки журналістів України.

(Голос України. 13 листопада 2015 р.)

Звернення

Це офіційний документ, автором якого є державний, профспілковий орган, представники громадських, конфесійних організацій. Часто газети друкують звернення колективу, тобто учасників наради, конференції, з'їзду. Звернення може мати підпис лише одного представника, уповноваженого колективом. Мета звернення – спонукання, заклик до певних дій.

Наприклад:

ОФІЦІЙНО

Голові Верховної Ради України В. М. Литвину, прем'єр-міністру України Ю. І. Єханурову, в. о. голови комітету з питань бюджету Л. П. Супрун, народним депутатам України

ЗВЕРНЕННЯ

делегатів III з'їзду профспілки працівників нафтової і газової промисловості України з приводу запланованого в проекті Закону України “Про Державний бюджет України на 2006 рік” (р. №8000) подальшого зростання розміру рентної плати за видобуток нафти

На цьому тижні у Верховній Раді України передбачається розгляд у другому читанні проекту Закону України “Про державний бюджет України на 2006 рік” (р. №8000). Статтею 3 законопроекту зокрема заплановане зростання розміру рентної плати за видобуток нафти до 876,17 грн. за тонну.

Слід врахувати, що розмір рентних ставок на нафту та газовий конденсат, які щороку передбачають закони про держбюджет, постійно зростає. Так, ставка рентної плати на нафту на сьогоднішній день у 32 рази перевищує ставку рентної плати за нафту, яка діяла в 2001 році. Ставка рентної плати на газовий конденсат сьогодні в 5,3 рази більша за ту, яка діяла в 2004 року.

У 2004 році рентна плата за видобуток нафти становила 160 грн. за тонну. У поточному році вона зросла вдвічі: із січня – до 300 грн., а з серпня – до 550 грн. за тонну.

Як наслідок цього зростання (приклад з ВАТ “Укрнафта”), за 9 місяців 2005 року до бюджетів усіх рівнів уже сплачено 2,1 млрд. грн., що на 1,158 млрд. грн. або на 123,6% більше, ніж за аналогічний період минулого року. Більшу частину цих відрахувань становили рентні платежі. Крім того, достроково сплачено до Державного бюджету понад 673,5 млн. грн. прибутку за 2004 рік як дивіденди.

Делегати III з'їзду та трудові колективи нафтовиків і газовиків, які нараховують біля ста двадцяти тисяч працівників галузі, глибоко

занепокоєні з приводу можливого подальшого зростання рентних платежів у наступному році, що, в свою чергу, призведе до погіршення фінансового стану нафтогазопромислового комплексу в цілому та її працівників зокрема.

Протягом останніх трьох років трудовим колективам вперше вдалося зупинити падіння видобутку вуглеводнів, стабілізувати усі виробничі процеси та фінансовий стан галузі. Наслідком же прийняття бюджету із зазначеним розміром рентної плати неминуче стане зменшення запланованих капіталовкладень в геологорозвідку, буріння, оновлення і модернізацію основних фондів та можливе зменшення обсягів видобутку вуглеводнів і скорочення робочих місць.

Уже сьогодні з вищезазначених причин немає можливості оновити обладнання і спецтехніку, яка відпрацювала більше ніж 20–30 років, підвищити заробітну платню працівникам, що передбачено Колективними договорами на поточний рік, та вирішити інші соціальні питання. А бюджет наступного року з чергового зростання розміру рентної плати не стане бюджетом розвитку для нафтодобувної галузі.

Тенденція постійного зростання розміру ставок рентної плати лише на перший погляд сприяє поповненню бюджету. Насправді ж вона може стати причиною зупинення розвитку українського нафтогазовидобування. Адже обсяг фінансових ресурсів, які спрямовуються на розвідку та розробку нових родовищ, також значно обмежиться. Нафтогазовидобування на території України стане нерентабельним, що в свою чергу призведе до зниження обсягу податкових надходжень від цієї галузі в цілому.

Нафтовики і газовики, в силу специфіки своєї професії, не можуть зупинити безперервний технологічний процес видобутку вуглеводнів та відстоювати інтереси галузі під стінами парламенту та уряду. Але наш громадянський обов'язок, активна життєва позиція та турбота про майбутнє наших сімей зобов'язують звернути Вашу увагу на вищезазначені негативні

тенденції, які неминуче призведуть до непередбачуваних для галузі наслідків.

За дорученням делегатів III з'їзду профспілки працівників нафтової і газової промисловості України голова Всеукраїнської профспілки працівників нафтогазпрому України О. Г. Попел

(День. 30 листопада 2005 р.)

Заява

У цьому документі, який через газету обнародує будь-яка партія, громадська організація, державні діячі, активісти тощо, викладається власна точка на певні події в країні, а також з цього приводу оголошується програма діяльності.

Наприклад:

Заява

загальних зборів Хмельницької обласної організації НСПУ

У глибину тисячоліть сягає історія української мови. Наше древнє Слово стало складовою багатьох слов'янських мов, дало поштовх розвитку й мови російської. У мові наші – сила українського народу, його духу, його стійкості, його єдності. Такою – стійкою, глибокою, нездоланною – вона й вистояла століття проти жорстоких агресій лихих сусідів. Вистояла – і зберегла український народ, дала йому незламну міць.

Саме тому, вбачаючи в Слові нашому силу народу, ненависники України, її самостійного державницького розвитку й ведуть атаки проти української мови. І найприкріше те, що нині війну проти української мови розпалюють люди, які прикриваються званням народних депутатів. Вони ведуть народ України до розбрату, до поділу на непримиренні групи.

Гнів та обурення викликають у нас, письменників Хмельниччини, уперті намагання депутатів-україноненависників знищити українську мову. Прикриваючись недолугими фразами про захист інтересів національних меншин, вони нахабно, нахраписто протягують антиконституційний, антиукраїнський “закон Ківалова–Колесніченка”. Проект закону про мови суперечить чинній Конституції України, а також Європейській хартії регіональних мов. Прийняття цього закону призведе до знищення української мови. Адже навіть тепер українську, як єдину державну мову в Україні, фактично відсунуто на задвірки, затиснуто в лещата байдужості й ненависті. Більшість періодичних видань, книжок, теле- і радіопрограм є російськомовними. Російська мова присутня всюди. Росіяни мають змогу вільно спілкуватися своєю рідною мовою в різних сферах життя. Але цього мало для ківалових і К°. Їм хочеться зовсім знищити українське Слово.

Ні, не слави геростратів вони шукають – вони виконують брудну роботу. Але за цю роботу брудом покривають свої імена для нащадків. Їхні імена – тих, хто тиснув кнопку “за”, приймаючи закон, – відомі нам. Відомі не для геростратової слави – для суду історії.

Схаменіться! Будьте люди,

Бо лихо вам буде.

Розкуються незабаром

Заковані люде,

Настане суд, заговорять

І Дніпро, і гори!

Так пророчо звучав голос Великого Кобзаря у часи минулі, так застерігаємо й ми сьогодні тих, хто піднімає руку “кнопкодава в законі” на українську мову, на український народ.

(Літературна Україна. 19 липня 2012 р.)

Послання

Жанровий різновид публіцистичного листа, в якому автор, звертаючись до широкого загалу, до певної соціальної групи або відомої особи, порушує “вічні” суспільно-політичні, етичні, екологічні та інші питання. Свого роду це полемічний трактат. У наші дні преса друкує щорічне послання Президента України до парламенту.

Наприклад:

Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році”

Дорогі співвітчизники!

Шановні народні депутати!

Високоповажні представники дипломатичного корпусу!

Ваші блаженства,

преподобні отці!

Сьогодні у цій залі Верховної Ради України голосуватимуть за зміни до Основного закону про незворотність курсу на набуття членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Користуючись нагодою, закликаю всіх вас, шановні народні депутати, підтримати цю ініціативу та скерувати цей документ на експертизу до Конституційного суду. Цей проект цілком і повністю відповідає нашим національним інтересам і відповідає настроям більшості нашого суспільства.

У п'ятницю на Яворівському полігоні завершилися наймасштабніші міжнародні навчання “Репід Трайдент”. Військовослужбовці 14 країн, 10 з яких країни-члени НАТО, відпрацьовували спільні дії у разі наступу “однієї із сусідніх країн”. Ми ще раз продемонстрували усім нашим партнерам, що

до НАТО йдемо не з порожніми руками, а як солідний партнер з вагомим внеском у загальну справу континентальної та трансатлантичної безпеки.

1 вересня виповнився рік, як набула чинності Угода про асоціацію з Європейським Союзом. Завтра Україна видає десятимільйонний біометричний паспорт.

Це, до речі, відповідь тим, хто, намагаючись применшити значення так важко здобутого безвізового режиму, тоді твердив, що ніби українцям він малоцікавий. 10 мільйонів українців уже отримали біометричні паспорти за цей короткий термін. Для українців відкрито вже майже дві третини країн світу. Ми й надалі будемо розширювати простір свободи руху для громадян України.

У понеділок своїм Указом я ввів в дію рішення Ради нацбезпеки та оборони не продовжувати договір про так звану дружбу з Росією. МЗС направить ноту до Москви, а я подам до Парламенту відповідний законопроект, бо останнє слово в цьому питанні – за вами, за Верховною Радою України.

Із Конституції пропонується викреслити норму, яка дозволяє базування Чорноморського флоту в Україні. Після того як ми повернемо Крим, російської бази у Севастополі точно більше не буде!

Наприкінці серпня виконком СНД офіційно підтвердив, що Україна закрила представництво при статутних органах так званої Співдружності.

І ще одне, дуже важливе. Нарешті, до Києва прибули екзархи Вселенського Патріарха. Прибули готувати рішення про надання автокефалії Українській Помісній Православній Церкві. Це ми з вами робимо справу. І ми точно переможемо. Справу, яку митрополит Іларіон Огієнко називав ділом “повного розмосковлення” нашої церкви.

Нацрада з питань телебачення та радіомовлення оприлюднила звіт про дотримання радіостанціями квот на українську мову. Приємно констатувати, що абсолютна більшість радіокомпаній норми закону перевиконує.

Дякую вам, шановні народні депутати, за те, що у першому читанні підтримали президентську ініціативу про зміни до військових статутів, які запроваджують довгоочікуване вітання “Слава Україні!”, “Героям слава!”. Я дуже сподіваюся, що до Дня захисника України, яке ми святкуємо 14 жовтня, ви це нововведення затвердите, а я його підпишу.

Дорогі співвітчизники!

Перелічені події сталися протягом останнього місяця. Лише на слух, лише на перший погляд вони видаються різноплановими. Насправді, серед них немає нічого випадкового. Всі вони – частина нашої державотворчої проукраїнської та проєвропейської стратегії, яку ми з вами послідовно втілюємо в життя протягом останніх чотирьох років і, я твердо наголошую, будемо впроваджувати й надалі. Кожна з цих подій – це свідчення нашого розриву з колоніальним минулим. Кожна з них – крок до нашої повної свободи від імперії.

Ми нарешті вибралися із лабіринтів багатовекторності. Ледве вискочили із смертельно небезпечної пастки позаблоковості. І від чотирнадцятого року твердо прямуємо своїм шляхом, і це шлях до Європейського Союзу та НАТО. Лише інтеграція України до євроатлантичного простору гарантує всім нам і мир, гарантує всім нам безпеку, і Україні незалежність, а українському народу підвищення рівня життя.

Це ми з вами збудували боєздатну армію. Ми повертаємо українській церкві гідне місце у світовому православ'ї. Дуже важливо – ми нарешті захищаємо, розвиваємо і утверджуємо українську мову – складову сили та успіху нашого народу. І надалі будемо вживати дієвих заходів для зміцнення державного статусу української мови, посилення і поширення її в усіх сферах публічного життя.

Це дивно – саме під час твердої позиції щодо української мови окремі народні депутати покинули залу. Але нас ніхто не зупинить. І дякую вам за рішучість. І дякую вам за єдність.

Армія, мова і віра – це не гасло. Це – формула сучасної української ідентичності. Армія боронить нашу землю. Мова боронить наше серце. Церква боронить нашу душу.

Напевно, за останні роки влада зробила, і це точно, чимало тактичних помилок. І за це на мені особисто лежить частина відповідальності. Але я точно знаю, що ми нічим не схибили і не погіршили у питаннях стратегії! Зробити сильну та успішну Україну невід’ємною та безспірною частиною Європи без жодної перспективи повернення в зону російського впливу – це наша мета, наша амбіція, наша з вами місія.

Чи є безповоротною наша стратегія? Наскільки їй загрожують реванш проросійських сил та безвідповідальність популістів? Як зробити так, щоб виборчий цикл не зупинив рух країни, або, ще гірше, не розвернув нас назад? Яким чином не змарнувати те, чого ціною великих випробувань досяг український народ? В який спосіб стратегічні успіхи конвертувати у зростання рівня життя людей? Якими мають бути наші невідкладні дії у найближчий та наступні роки? Відповідям на ці питання і присвячене моє Послання – підсумкове у поточній каденції Президента, і з прогнозом на прийдешні роки.

Епітети, якими ми характеризуємо зовнішнє та внутрішнє становище, залежать від того, де ми прописані, при владі чи в опозиції. Але при всіх поточних викликах та загрозах динаміка очевидна: ситуація всередині України і навколо нас – точно не така драматична, як у чотирнадцятому-п’ятнадцятому роках.

Ми стали стійкішими та сильнішими. Однак, насамперед, хотів би відверто наголосити на тому, чим більшість суспільства справедливо незадоволена.

Не вдалося завершити війну і відновити територіальну цілісність країни.

Унаслідок агресії втрачено 20% промислового потенціалу країни. Це, звичайно, спровокувало ефект доміно для всієї української економіки. Разом із агресивним закриттям Росією свого ринку для українських товарів – це спричинило глибоку соціальну кризу. Ми вистояли й відновили зростання. Однак більшість українців поки що не відчули покращення добробуту, а рівень життя відновлюється повільно і нерівномірно і по регіонах, і по соціальних, і по вікових групах. Особливо незахищеними залишаються пенсіонери.

Ми створили антикорупційну інфраструктуру. В деякі нові органи вклали чималі фінансові ресурси, але поки що коефіцієнт їх корисної дії мене, як Президента, не задовольняє. Суспільство розчароване динамікою антикорупційної боротьби, і претензії людей абсолютно виправдані.

Серйозних масштабів набула еміграція з країни. З цим викликом так чи інакше мали чи мають справу всі країни Центрально-Східної Європи, які в процесі євроінтеграції ставали частиною європейського ринку праці.

На жаль, влада допустила чимало прорахунків у кадровій політиці, а сміливі експерименти у цій сфері виявилися не достатньо ефективними.

Темпи реформ зовсім не такі, як та швидкість, яку ми проектували на старті. Проблеми виявилися глибшими, спротив – сильнішим, рішення – складнішими.

Соціально-економічні проблеми тягнуть за собою політичні наслідки. Це і загроза реваншу проросійських сил, і розквіт лівого популізму, і прояви правого радикалізму. Це – недовіра до державних інституцій, сумніви в ефективності демократичних методів управління, симпатії до анархії або, навпаки, авторитаризму.

На фоні високих очікувань у суспільстві сформувалося відчуття глибокого незадоволення. Навіть з тих, хто впевнений, що країна

просувається в правильному напрямку, чимало таких, хто вважає, ніби ми рухаємося зигзагоподібно.

Я навмисне загострюю увагу на цих недоліках. І спеціально у структурі виступу поставив їх попереду здобутків. Сьогодні як ніколи потрібна відверта розмова. Тільки не ховаючи голову у пісок, тільки визнаючи реальні проблеми, ми можемо запропонувати суспільству реальний шлях їхнього подолання.

У той же час, – це не я сказав, а наші міжнародні партнери кажуть, – що за останні чотири роки у нас з вами в Україні відбулося більше позитивних змін, ніж за попередні 23 роки незалежності.

Ми зберегли країну. Кремлівська “барбароса”, путінський бліцкриг, план “Русская весна” – все це захлинулося за лічені місяці.

Ми створили армію, яка звільнила дві третини території Донбасу, які були окуповані навесні 2014 року. Армію, яка локалізувала конфлікт і міцно тримає оборону на лінії фронту. Вона захищає країну по всьому периметру українсько-російського кордону.

Ми з вами зміцнили наш міжнародний авторитет і організували трансатлантичну коаліцію на підтримку України з режимом санкцій проти країни-агресора Російської Федерації.

Ми з вами підписали і виграли у Кремля дипломатичний бій за ратифікацію Угоди про асоціацію і поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі з Європейським Союзом та почали, нарешті, отримувати від неї перші вагомі результати.

Зіскочили з російської газової “толки”, на якій сиділи багато років Президенти, Прем’єри, Уряди. Здавалося, приречені були сидіти на ній вічно. Аж ні: вже два роки як не купуємо газу в Росії. А блискучий виграш позову проти “Газпрому” на 4,6 мільярди доларів у Стокгольмському арбітражі зняв з нас непосильний тягар кабальних газових угод 2009 року.

Як відомо, завдяки ним, цим Угодам, Україна переплатила Кремлю десятки мільярдів доларів.

Уникнули дефолту, з кінця шістнадцятого року – це теж наше досягнення. Відновили економічне зростання. Позавчора Держстат уточнив показники, що у другому кварталі ВВП збільшився на 3,8%. Так, це не та цифра, яка нас повністю влаштовує. Але це твердий показник економічного зростання країни.

Окремо, дуже важливо, що ми у гуманітарній сфері провели декомунізацію. Визнали на державному рівні армію УНР та Українську повстанську армію як учасниць національно-визвольних змагань. Чому ж це не робилося раніше? Сформували чітку політику національної пам'яті для зміцнення української ідентичності.

Істотно посилили позиції української мови на радіо, телебаченні, в кінематографії та книговидавництві. Я вчора мав можливість на львівському Форумі видавців в цьому переконатися. Якщо раніше була проблема як примусити українців не читати російських книжок, а читати українські. Сьогодні я вам можу твердо сказати – це відбулося.

І якщо у вашому місті чи селі стали ремонтувати дороги й школи, освітлювати вулиці, вивозити сміття, вам безумовно поталанило з міським чи сільським головою. Бо потрібна дійсно кмітлива голова, щоб розпорядитися тими коштами, які передані на місця, а сьогодні це більше 51% зведеного бюджету, внаслідок нашої програми децентралізації.

Позитивні зрушення, про які я щойно говорив, потребували відповідальних, часом складних рішень Парламенту, Президента, Кабінету Міністрів. Вдячний за спільну роботу народним депутатам, міністрам, Голові Верховної Ради Андрію Парубію і Прем'єр-міністру Гройсману, Яценюку і всім, хто до цього доклався.

А всі разом ми маємо подякувати великому українському народові за ті дивовижні зміни, які стали можливими завдяки ратному подвигу на фронті й наполегливій праці в тилу над розбудовою країни.

Дорогі співвітчизники!

Безумовно, в короткому Посланні я не можу охопити все, тим більше що тематично воно присвячене питанням нашої європейської та євроатлантичної стратегії. До вашої уваги традиційно пропонується аналітична доповідь, підготовлена Національним інститутом стратегічних досліджень. Я ж зупинюся насамперед на тих питаннях, які належать до безпосередніх функцій Президента. Найбільшу увагу хотів би приділити питанням зовнішньої політики та оборони, гарантіям суверенітету, прав та свобод громадян, загальній стратегії державного будівництва.

Почну з головного – з армії. Лише шість тисяч повністю готових до бою вояків весною 2014 року могли виставити Збройні Сили України, коли почалася агресія Російської Федерації проти нашої держави. І то, якби транспорт був з колесами, був з паливом, з акумуляторами. Це не докір військовим. Це – вирок політикам, прем'єр-міністрам і міністрам оборони, які роками скорочували особовий склад, розпродували зброю, розтринькували майно, розбазарювали шпиталі, військові містечка, полігони, розкрадали землі. Ще б трохи, вони б і солдат пустили з молотка. От що називається “заробляти на армії”.

У результаті наші воїни вийшли захищати Вітчизну босоніж і голіруч проти найбільшої армії на континенті. Тим не менш, сконцентрувавши всі наявні на той момент ресурси, завдяки мужності воїнів і потужному волонтерському рухові, завдяки добровольцям – ми зупинили агресора.

Влітку чотирнадцятого чимало часу і чимало грошей приходилося витрачати на їжу, одяг, взуття, аптечки, шоломи. Бронежилети для більшості військових частин були взагалі зняті з озброєння і не планували закупатись.

Так само як і розгрузки і інші найнеобхідніші речі. Збирали все це з миру по нитці. Сьогодні маємо взяти планку зовсім іншої висоти: нові технології, модернізація, доозброєння і переозброєння, точно перехід на стандарти НАТО з урахуванням нашого унікального досвіду відсічі агресії. Оновлення озброєнь відбувається на основі стратегії імпортозаміщення, в якій ми позбулися тотальної залежності від постачання комплектуючих із Російської Федерації. Лише уявіть собі, що тринадцятого року ця залежність для різних видів озброєнь досягала рівня від 50 до 70 відсотків.

Зробити необхідно в рази і на порядки більше зробленого. Дійсно, ми вийшли на рівень трьох відсотків ВВП на оборону. Це вперше за роки незалежної України і величезне досягнення. Це відчутно для державного бюджету та економіки. Але – доволі скромно у порівнянні з військовими витратами країни-агресора. Наші оборонні потреби точно значно перевищують наші можливості. І ми маємо спільно з вами знайти нестандартні виходи. Суспільство, Збройні Сили очікують проривних та системних рішень в сфері оборони. Вимагаю від військового керівництва нестандартних та асиметричних відповідей на будь-які сценарії та плани противника.

Наша армія стає армією нового покоління українців. Армія опановує сучасні форми протиборства у всіх сферах, як традиційних, так і нових, включаючи інформаційний та кіберпростір. Високоточні і дальнобійні засоби вогневого ураження, високотехнологічна розвідка, ефективні системи управління, космічна підтримка, ешелонована ППО, потужні створені нами Сили спецоперацій, відновлені ВМС та інші ознаки сучасної армії мають стати і поступово стають реальністю в Україні.

Так, наші наміри амбітні, але реальні. Ми вже з цього року плануємо активну розробку, підготовку виробництва та закупівлі сучасного високоточного ракетного озброєння, високоточних боєприпасів для новітніх систем артилерії, бронетанкової техніки, високоточних інших засобів

ураження. На порядок денний найближчого часу виходить нарощування оборони української частини акваторії та узбережжя Азовського моря.

Від Міноборони та Генерального штабу вимагаю прискорити досягнення оборонним сектором стандартів Північноатлантичного Альянсу, рівно як і повної оперативної сумісності з арміями країн-членів цього оборонно-політичного блоку.

Та у всіх перетвореннях на першому місці обов'язково мають бути люди. Особливі, надзвичайні люди, які обрали професію захисника Вітчизни. Люди – наші воїни, які щоденно ризикують собою на передових рубежах захисту держави. Тому на порядку денному – системні перетворення в кадровій політиці, можливостях для прозорого і справедливого кар'єрного росту, в військовій освіті, питаннях соціального забезпечення.

Грошове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил наступного року, відповідно до запропонованого мною рішення Ради національної безпеки і оборони, у Державному бюджеті має бути збільшене не менш ніж на 37%. У жовтні почнемо здавати в експлуатацію нові гуртожитки для контрактників: 184 нових приміщення, у яких поселяться приблизно 23 тисячі воїнів-контрактників. Частина цього року, частина – на початку наступного року. Хочу ще раз нагадати, що джерелом для фінансування всіх цих об'єктів є кошти, які зусиллями правоохоронних органів та Генеральної прокуратури були конфісковані у попередньої влади.

Крім того, планується інший соціальний проект – компактні квартири для сержантського корпусу, який також є основою Збройних Сил України. Це – частина процесу зміцнення і формування цього корпусу. Доречно нагадати, що ці та інші проекти втілюються у життя завдяки активній підтримці держав-партнерів, радників і інструкторів від збройних сил країн-членів НАТО.

Ми з вами повинні зробити все, щоб створити комфортні умови для досвідчених воїнів. Вмотивувати професіоналів укладати довгострокові контракти. Заохотити до повернення в армію тих, хто з різних причин звільнився. А взагалі – ми в неоплатному боргу перед нашими воїнами. І не існує взагалі такої суми, якою можна було б виміряти те, що вони роблять для нашої з вами держави.

Нова армія повинна мати сучасну ідеологію. І тут зміни очевидні. Дерадянізація армії – це нові назви військових частин, нові вітання, нові знаки, нові традиції, нові свята, як День захисника України. Згадайте, чотири роки тому ми все ще святкували – 23 лютого.

Не всі наші оборонні плани вже виконано, не всі проблемні питання вирішені. Ми чітко бачимо слабкі місця, а питання національної безпеки і оборони держави залишаються для мене, як для Президента, і для всієї нашої команди абсолютним щоденним пріоритетом.

Дорогі українці!

Найнадійнішими союзниками Збройних Сил України у захисті Батьківщини є наші дипломати, які діють у надзвичайно складних умовах. Їхня робота потребує неабиякого досвіду і хисту.

Світ лихоманить, глобальна та регіональні системи безпеки не ефективно працюють, є під великою загрозою. Україна перебуває в епіцентрі процесів, які визначають майбутнє континенту та світу. І я хотів би подякувати Парламенту, Уряду, який вніс цей проект, за прийняття відповідного Закону “Про дипломатичну службу”, різкого збільшення фінансування української дипломатії, бо завдання, яке стоїть перед українськими дипломатами – надважливе. Російська агресія заскочила Захід зненацька. Проігноровані були усі важливі сигнали: і провокацію на Тузлі; і відверто агресивний виступ російського президента на Мюнхенському безпековому форумі 2007 року, де він в принципі всіх про все попереджав: і

напад у 2008 Росії на Грузію, і перша реакція на окупацію Криму виявилася напрочуд млявою та беззубою. Та навіть тепер – після тисяч спричинених Росією жертв на Донбасі, після трагедії МН17, після Сирії, після Солсбері – на Заході чимало охочих зазирнути Путіну в душу, чи ще не знаю куди.

І мені цікаво – а що ви хочете там побачити, панове? Все ж і так у всіх на очах. Росія підтримує праві та ліво-популістські рухи, роздмухує євроскептицизм, втручається у вибори по всьому світу, втручається у референдуми, як це було в Нідерландах. У такий спосіб Кремль просуває свої альтернативні порядок денний, свої альтернативні цінності, сподіваючись на те, що Заходу дедалі складніше буде тримати єдину позицію щодо Москви.

Глибоко помиляється той, хто думає, ніби російська агресія автоматично забезпечує нам автоматичну підтримку Заходу. Це не так. І за підтримку треба щоденно боротися. І за ці чотири з половиною роки нам вдалося не просто створити та зберегти потужну трансатлантичну коаліцію на підтримку України, а й значно розширити і зміцнити її. Принцип “нічого про Україну без України” став аксіомою міжнародної політики. Пропозиції його порушити і домовитися у нас за спиною час від часу фактично випливають кожного місяця і тут же нами гасяться.

І ніхто більше не заперечує нашу європейську ідентичність. Протягом наступного року планую перевести у практичну площину реалізацію моїх ініціатив щодо інтеграції України до Цифрового спільного ринку, Енергетичного Союзу, а також поглиблення співробітництва у митній сфері.

Але, щоб рухатися далі, перш за все нам треба від першої до останньої літери виконати Угоду про асоціацію. Швидкість її реалізації наразі недостатня, і я закликаю Парламент і Уряд набрати кращий темп. Готовий бути партнером у цьому процесі. Тим більше, що Угода щодня доводить свою дієвість і правильність. Частка Євросоюзу в експорті коливається від сорока двох до сорока трьох відсотків, і це вагомий компенсатор тих втрат,

які через війну, економічну блокаду та закриття ринків спричинила нам Росія. Вагомий, але недостатній.

Саме тому минулого місяця під час щорічної наради керівників закордонних дипломатичних закордонних установ піддав критиці цілу низку наших посольств у Латинській Америці, Африці, Азії. Хіба ринки цих країн не важливі для збуту наших товарів і створення в Україні нових робочих місць? Нам потрібно шукати все більше і більше торговельних партнерів, точки опори на регіональних ринках, що демонструють високі темпи зростання, де є попит на нашу продукцію.

Ми вчимося зовнішньополітичному прагматизму і знаходимо оптимальний для нас варіант продовження гри навіть у найскладніших партіях. Зокрема, такий підхід дав нам можливість вибудувати ефективні стосунки з новою американською адміністрацією. Чого лише вартє рішення Президента США надати Україні оборонне летальне озброєння. І це лише початок. Така співпраця буде продовжена. У вівторок Сенат США схвалив проект бюджету Пентагону на 2019 рік, який передбачає 250 мільйонів доларів для безпекової допомоги Україні. І це є найкращий доказ того, що між Києвом і Вашингтоном існує дуже високий рівень довіри.

Нас, звичайно, не можуть не турбувати розбіжності між ключовими учасниками світової торгівлі. Вони мають глобальний вимір і впливатимуть на нашу економіку очевидно точно не зі знаком “плюс”.

До числа зовнішніх ризиків, які ускладнюють наше становище, належать також і сплеск лівого і правого популізму, зростання євроскептичних настроїв, недемократичні тенденції в деяких сусідніх країнах, гібридна атака Росії на Сполучені Штати Америки, на Євросоюз, на Україну.

Дехто у нас ображається, що санкції у зв’язку з анексією Криму та російською окупацією Донбасу виглядають м’якішими, ніж ті, які впроваджено згодом у відповідь на втручання у вибори чи хімічну атаку в

Солсбері. Неприємний осад, звичайно ж є, але ж, з іншого боку, надзвичайно важливо, що санкції проти Москви тепер пов'язані не лише з Україною. Чому? Бо це означає, що приходить абсолютно тверезе розуміння того, що Росія це не лише наша проблема. Що вона є загрозою для усього цивілізованого світу.

І ми будемо послідовно протидіяти спробам послабити санкційний тиск на Росію. Тактичне завдання Кремля – зняття санкцій у січні наступного року під приводом нібито невиконання Україною Мінських домовленостей – я думаю, що ми цей сценарій маємо зруйнувати. Майже переконаний, що зняття ми не допустимо, однак, знайте, що ризик пом'якшення є.

Те, що Росія так наполегливо бореться з санкціями, свідчить тільки про те, що вони ефективні, вони діють. Бо рубль падає навіть при зростанні цін на нафту. Бо російська влада змушена підвищити пенсійний вік. Російська влада пішла на підвищення ПДВ. Це і є ціна агресії.

Минулого року неприємною несподіванкою для Кремля став факт подовження українським Парламентом Закону “Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей”. Своїм відповідальним голосуванням саме ви, шановні народні депутати, вибили козир із рук Путіна. І хочу наголосити, що росіянам тоді довелося істотно корегувати свою тактику. Тепер вони знову дістали цю заяложену карту. Кремль та його посіпаки вкотре намагаються переконати європейську спільноту у неготовності української сторони подовжити дію закону. Це, на думку РФ, є нібито свідченням неспроможності України виконувати взяті на себе зобов'язання, отже, мовляв, санкції у зв'язку з цим мають бути зняті. Погодьтеся, було би злочинною помилкою дати Московії шанс звинуватити Україну в невиконанні угод і добитися послаблення санкційного тиску. Я абсолютно переконаний, що це точно не український сценарій.

Водночас наголошую, що має бути продемонстрований реальний прогрес у врегулюванні, головним індикатором якого є узгодження параметрів розгортання на Донбасі миротворчої місії під егідою ООН. І про це я буду говорити наступного тижня під час візиту і виступу у Нью-Йорку на Генеральній асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Обов'язково на всій території України місія має бути розгорнута, обов'язково з її виходом на українсько-російський. І це дозволить створити умови для виконання частини Мінських домовленостей, включно з виведенням російських військ з окупованої української території. Якщо цього не станеться, закон про особливий порядок місцевого самоврядування так і не запрацює. Це має бути наша логіка. Вся відповідальність за зрив мінського процесу точно має лягти на Росію.

Скільки б списів не ламали навколо Мінська, саме завдяки тим домовленостям вдалося зупинити активну фазу агресії і добитися режиму санкцій. І головне – виграти час і для розбудови армії, і для переходу від мобілізації до контрактного комплектування фронтових підрозділів.

Кремль намагається переконати наших союзників у нібито підготовці Україною силового сценарію визволення Донбасу. Звичайно, у нас має бути подібна опція, бо всяка армія має бути готова до будь-яких сценаріїв. В Україні є право на самооборону згідно із статтею 51 Статуту ООН. І ми на цьому окремо наголосили у нещодавно ухваленому законі про реінтеграцію Донбасу. Але наша стратегія миру полягає у його досягненні політико-дипломатичним шляхом, бо саме такий варіант є оптимальним для України і відповідає нашим національним інтересам.

Напад Росії почався зі спроби анексії Криму, і його поверненням вона має завершитися – включно з відшкодуванням завданих збитків та наданням цього разу вже дієвих гарантій неповторення агресії. Боремося за це у міжнародних судах, і, переконаний, переможемо, як перемогли у Стокгольмі – “Газпром” має заплатити нам повністю 4,6 млрд доларів.

Ми переконуємо увесь світ, що будь-які поступки Кремлю без відновлення територіальної цілісності України – це поразка. Поразка права і свободи. Це програш демократичної Європи і перемога авторитарній Азії. А тим часом у нас самих всю країну обтикано біг-бордами із закликом до “компромісу” з агресором. Ледве не кожний стовп обсіли голуби миру... Тільки тінь від них, від цих голубів, наче від двоголового. І хай вас не вводить в оману заспокійливе воркотання, бо у дзьобах у цих горлиць – насіння миру на російських умовах.

“Мир” – це красива й приваблива обгортка, в яку можна покласти все, що завгодно. Тож ми маємо бути пильними. Не забуваймо, що ворог прийшов сюди не по Крим, і ворог прийшов сюди не по Донбас, ворог прийшов по всю Україну. І без України імперія не є можливою. То де будемо проводити межу так званого компромісу – по Дінцю, по Дніпру, чи може по Збручу?

В прагненні до справжнього миру на основі українського інтересу, в боротьбі за нього питання суверенітету, територіальної цілісності України та нашого цивілізаційного вибору не є і, я наголошую, не будуть предметом компромісу. Бо інакше або нас не буде, або ми будемо вже не ми, або тут будуть стояти воїни іншої держави.

В питаннях же, які не є питанням «to be or not to be» ми, звичайно, готові до дипломатичної гнучкості. Бо насправді легкої і простої дороги до миру нема, особливо у протистоянні з ворогом, чий військовий потенціал значно більший.

Ніхто більше за нас, українців, не прагне миру, бо ми, як ніхто інший дуже добре знаємо, що таке війна. І відчули її справжню ціну. І відчули справжню ціну цієї війни.

Ще раз наголошую, і “фітіль” війни, і ключі до миру знаходяться не у Києві, ні в Брюсселі, ні у Вашингтоні. Вони знаходяться у Москві. Але мир нам принесе не умиротворення агресора... І не згода на умови Росії. До

справжнього і справедливого миру нас приведуть лише зміцнення обороноздатності нашої країни, посилення нашої армії й укріплення дипломатичного корпусу, і збільшення єдності всередині країни. Забезпечити мир і перемогу має як міцний фронт, так і надійний тил, єдність і згуртованість суспільства у боротьбі з ворогом.

Посилити таку єдність має створення Єдиної Помісної Православної Української Церкви. Екзархи Вселенського Патріарха без жодних дипломатичних умовностей сказали мені, що процес надання автокефалії Україні виходить на фінішну пряму. Сказали це публічно. Я не знаю, коли саме ухвалять Томос і коли його привезуть до Києва. Але точно впевнений, колесо цієї історії ми розкрутили так, що повернути назад його вже ніхто не зможе.

Ще сто років тому питання автокефалії було поставлене на порядок денний державним проводом Української Народної Республіки. 27 років тому Україна відновила свою боротьбу за автокефалію. Але вирішальними стали останні чотири роки спочатку тихої і кропіткої, а тепер вже публічної дипломатії, в тому числі за вашою, шановні народні депутати, допомогою.

Як і велить Святе Письмо, ми з вами точно не будемо поклонятися чужим богам. І у внутрішні справи церкви не буде втручатися держава, особливо іноземна держава.

Чому вони так б'ються за це?

Бо імперія втрачає один із останніх важелів впливу. Томос – це фактично ще один Акт проголошення незалежності України. Для нас власна церква – гарантія духовної свободи. Це – запорука суспільної злагоди. Я гарантую, що держава поважатиме вибір тих, хто вирішить залишитися в тій церковній структурі, яка зберігатиме єдність з Російською Православною Церквою. І називати її так само і будемо для того, щоб полегшити розуміння. Але в той самий час я гарантую, що держава захистить, і не треба їх лякати, права тих священників і мирян УПЦ Московського Патріархату, які

добровільно приймуть рішення вийти з-під Москви, щоб разом з іншими православними творити Єдину Помісну Православну Українську Церкву.

Значення Томоса виходить за межі України. Це – падіння Третього Риму як найдавнішої концептуальної заявки Москви на світову гегемонію. Тут, на наших теренах, вирішується і майбутнє світового православ'я. Його з росіянами ми теж розуміємо абсолютно по-різному, і це ще одна з причин, чому нам з росіянами не по дорозі. У них церква – так звана скрепа авторитарного режиму. А ми як найбільша православна країна Європи демонструємо, як органічно в одному національному організмі уживаються християнство східного обряду і демократія.

Зберегти демократію в умовах зовнішньої агресії було непросто. Хоча воєнний стан значно посилив би повноваження і можливості Президента. Я категорично відкинув пропозиції його впровадити. Навіть в умовах війни ми не обмежували політичних прав і свобод громадян, не впроваджували цензуру.

Конституційні можливості Президента, передбачені парламентсько-президентською моделлю, не дуже корелюють з тим ступенем відповідальності, яку суспільство традиційно покладає на всенародно обраного главу держави. Але жодного разу навіть у найважчі роки, коли країну буквально душило зашморгом внутрішніх та зовнішніх проблем, Президент не попросив про збільшення повноважень. Більше того, від деяких з них відмовився. Якщо ви не помітили при призначенні суддів, в тому числі.

В країні працює система стримувань і противаг. Українці не схильні віддавати монополію на урядування одній політичній силі. Влада носить коаліційний характер. Коаліційним по суті є і наш Уряд. Коаліційною по суті є навіть найбільша парламентська фракція. При цьому ми знаходимо спільну мову, ухвалили всі разом рекордну кількість реформаторських рішень. Президент не дуже часто накладає вето на закони і жодного разу за

всі роки не скористався своїм законним правом призупиняти рішення Кабміну із одночасним зверненням до Конституційного Суду.

Європейська стратегія диктує нам алгоритм розвитку політичної системи як парламентсько-президентської представницької демократії. При цьому країні потрібен Президент і Верховний Головнокомандувач для організації ефективного захисту країни. А це і є головним у роботі глави держави.

Минулого року я відхилив численні пропозиції щодо конституційних змін у політичній системі. Вважаю, що перед виборами такі маневри не відповідають європейській політичній культурі, яка вчить нас грати за правилами, а не з правилами.

Але звичайно з інтересом стежу за суспільною дискусією. Категорично неприйнятними вважаю ті пропозиції, які просувають явно недемократичні моделі. Хтось відверто адвокатує “освічений авторитаризм”, а хтось камуфлює його в “парламентаризм канцлерського типу”.

Тільки, якщо вчитатися у зміст, а не в заголовок, там у канцлера повноважень більше, ніж у кайзера, а в “рейхстагу” – по суті однопартійна система. Режим одноосібної влади ні до чого доброго Україну на привів, це урок, який треба запам’ятати абсолютно всім.

Примара авторитаризму не єдиний виклик, пов’язаний з прийдешніми виборами. Актуальною є і загроза реваншу. На жаль, на українській політичній шахівниці є фігури, які дозволяють Москві ходити собою. За чотири роки ми відновили не лише армію, але й розвідку, тому маємо не приблизне, а доволі точне уявлення про плани Кремля. Відомо, як на базі п’ятої колони мріють сформувати потужну проросійську опозицію в новому парламенті, а якщо пощастить, то ще й зробити її учасницею нової коаліції з правом вето на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Ми бачимо, як п'ята колона піднімає голову, намагається зібрати до купи різні свої шеренги, користуючись перевагами демократії, активізується в інформаційному просторі. Наше завдання надзвичайно складне – дати їм відсіч не порушуючи норм європейської демократії.

Свою роль бачу в тому, щоби силою закону і силою переконання не дати жодного шансу тим, хто міг би поставити під сумнів наш власний шлях, шлях незалежності, шлях європейської та євроатлантичної інтеграції!

Однак деякі українські політики тиражують фейки російської пропаганди, намагаються зняти з агресора відповідальність за війну, цинічно перекладаючи її з Росії на Україну.

Деякі телеканали, газети та інтернет-видання стали неприхованими рупорами російської пропаганди.

Я поділяю думку Голови Верховної Ради про те, що у період виборів питання інформаційної безпеки є одним із головних; що частина нашого інформаційного поля так само окупована, як частина суверенної території.

Друзі, я радий, що в парламенті теж усвідомлюють глибину цієї проблеми, хоча комусь це й нецікаво. В Україні все ще діє мережа російської агентури, яка бере під контроль медіа, плодить “незалежні” громадські організації.

Вони дійсно незалежні, але незалежні від України, але підконтрольні Кремлю, і роздмухують антиукраїнські, антиєвропейські та антиамериканські настрої.

Отож, підтримую ідею законопроекту про реєстрацію агентів впливу держави-агресора Російської Федерації.

Наголошую, саме держави-агресора, тому такий закон жодним чином не вплине ані на громадянське суспільство, ані на мас-медіа, ані на свободу слова.

Хотів би також закликати не руйнувати країну популізмом, тверезо оцінювати безпрецедентну складність викликів та загроз, які постали перед Україною. Адже більшість із них не мають простих рішень. Не вірте цьому.

Власний досвід навчив мене, як важливо дуже обережно і відповідально ставитися до тих обіцянок, які даєш людям. Понад чотири роки тому я заявив, що АТО триватиме години, а не місяці. Я шкодую, що породив завищені очікування. Тому кілька тижнів тому я перепросив, що подав надію, яка не збулася. Звісно, попросив за це вибачення, але хотів би, щоби ця історія стала уроком не лише для мене, а й для всіх українських політиків.

Реагувати на всі ризики і загрози маємо шляхом відповідального вибору, коли треба буде не лише обрати Президента й новий парламент, але й точно підтвердити незмінність нашого проєвропейського державного курсу.

До початку виборчого циклу залишається мало часу. Вже зовсім близько 31 березня, а там не за горами і парламентські вибори. Дякую народним депутатам за те, що цього тижня ви ухвалили закон, який розблоковує процес ухвалення ЦВК.

Я, як Президент, гарантую вільні, чесні й демократичні вибори глави держави, нового парламенту, органів місцевого самоврядування так, як вони були проведені в 2014–15 роках.

Процес волевиявлення має відповідати нашій європейській стратегії і ще раз зарекомендувати Україну як лідера в дотриманні стандартів демократії на пострадянському просторі.

Певен, що в партійні програми вже внадцяте повписували обіцянку скасувати депутатську недоторканність. Наполягаю на невідкладному голосуванні відповідних змін до Конституції. Максимально спростив вам завдання, шановні народні депутати, запропонувавши ввести цю норму з наступного скликання. Конституційний Суд дав добро. Настав момент

істини. Будьмо чесними з народом. Прошу вас, проголосуйте. А якщо ні, то тоді більше не обіцяйте цього ніколи. Це чесно.

Дорогі українці!

Шановні народні депутати!

Наша європейська стратегія – це двосторонній рух. Не лише членство України в Євросоюзі, а й глибинна внутрішня європеїзація України.

Стати європейською країною означає повністю сприйняти європейський дух політичних свобод, чесної конкуренції і рівності можливостей. Це те, що називається порядком відкритого доступу. Країни Європи йшли до нього століттями. Нам цим шляхом треба промчати максимум за десять років.

Українська економіка для прискорення зростання потребує колосальних інвестицій і нових робочих місць. У рейтингу Всесвітнього банку Doing business Україна за п'ять років піднялася на шістдесят одну сходинку. Лише за рік ми з вами прийняли закони, які безпосереднім чином впливають на покращення інвестиційного клімату: про приватизацію, нарешті скасували сумнозвісний валютний декрет, якому було вже 25 років, прийняли закон про валюту, про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Дякую вам за те, що підтримали пропозицію Президента про єдине вікно на митниці. Забезпечено макрофінансову стабілізацію і точний вихід України із зони ризику по дефолту.

Інвестори помітили результати антикорупційної стратегії, такі як впровадження ProZorro, яку визнали найпрозорішою у світі системою державних закупівель; електронне автоматичне відшкодування ПДВ, очищення від корупції газового сектору, початок створення Вищого антикорупційного суду тощо. В шість мільярдів доларів щорічно оцінюють експерти економічний ефект від цих антикорупційних заходів.

Минулого тижня я був присутній на підписанні двох великих інвестиційних угод на загальну суму майже в мільярд доларів. Це лише минулого тижня. Одна з них стосується альтернативної енергетики, інша – найбільша інвестиція в АПК за часи незалежності буде робитися на території чотирьох українських областей.

Отже, іноземні інвестори вірять в перспективу нашої країни і створюють тут нові робочі місця. На наш ринок один за одним виходять кілька світових торговельних брендів. Напевно, у передчутті зростання купівельної спроможності українців.

Це – позитивна тенденція, яку нам треба посилити. Ще до виборів ми б могли ухвалити закон про податок на виведений капітал, який підтримує саме українського виробника. Хоча правильніше було б його називати податком на виведення капіталу. Не треба виводити – вкладайте в Україну, бо він стимулює вкладати у виробництво.

І закони про концесії, про процедуру банкрутства, про бізнес-омбудсмена. Про посилення персональної відповідальності працівників контролюючих органів. Нарешті, дуже важливим є законопроект “Про Національне бюро фінансових розслідувань”. На жаль, його в парламенті поклали під сукно, бо нібито він посилює повноваження Президента.

Звичайно за півроку до виборів дякую за таку позитивну оцінку моїх подальших політичних перспектив. Але закон про інше – про захисні бар’єри для бізнесу від тиску цілого сонму різних правоохоронних органів ми маємо припинити. Це чесно по відношенню до українського бізнесу.

Я не втрачаю надії на підтримку вами цього законопроекту, так необхідного для покращення інвестиційного клімату.

Водночас розумію, що, на жаль, немає шансів на виважене і державницьке рішення щодо створення цивілізованого ринку землі, яке зараз буде важко провести.

Якщо кого цікавить, як цей глухий кут вписується в нашу європейську стратегію, хотів би нагадати, що Європейський суд з прав людини визнав, що мораторій на вільний ринковий обіг землі порушує права українців.

Кроки із покращення інвестиційного клімату і створення робочих місць мають супроводжуватися продовженням політики легалізації зайнятості і зростання заробітних плат, що в свою чергу дасть можливість підвищувати пенсії. На моїх регулярних, разом з Урядом та силовиками зустрічах з бізнес-асоціаціями роботодавці дедалі частіше скаржаться не на тиск, а на дефіцит робочої сили.

Залізну завісу на кордоні, як в радянські часи, ніхто ставити не буде.

Дорогі роботодавці, вихід один – збільшуйте зарплати, якщо не хочете, щоб українці їхали за кордон, а працювали у нас. По ринку заробітної плати ви маєте бути конкурентноздатними. Я вже говорив про те, що Україна стає частиною єдиного європейського ринку праці, і тут теж нікуди не дітися від конкуренції.

Дорогі українці!

Дим війни ще не розвіявся над цією частиною Європи. Але крізь нього вже чітко видно – Україна може стати і стане новою історією успіху, новим простором європейського зростання. Як сформулював це буквально днями один закордонний друг нашої країни, “за останні чотири роки Україна знайшла свою ідентичність і утвердилася в якості динамічної європейської сили”.

Що нам потрібно?

Треба бути сміливими. Для цього треба мати бачення майбутнього. Те, що англійською мовою називається “vision”. Воно у нас є. Ми знаємо, що немає більш переконливого аргументу на користь європейської України, ніж успіх.

Наступному поколінню українців маємо передати успішну європейську Україну. І саме так і станеться, якщо лише не віддамо країну до рук реваншистів, популістів і демагогів.

Слава Україні!

(Урядовий кур'єр. 21 вересня 2018 р.)

Запитання-відповідь

Часто читачі у своїх листах до редакцій газет і журналів просять роз'яснити їм те важливе питання, на яке вони не можуть знайти відповіді. У цьому випадку редакції беруть на себе функції юридичних консультацій. Однак тут є одна суттєва особливість: відповідь на подібні запитання дають не журналісти редакції, а висококваліфіковані спеціалісти різних сфер політичної, соціально-економічної, культурологічної тощо діяльності країни. Такі листи знаходять своє місце на газетно-журнальній полосі під рубрикою “Запитуєте – відповідаємо”.

Наприклад:

Коли багатодітна жінка отримає звання “Мати-героїня”?

Я багатодітна мати. Вже давно подала всі належні документи на присвоєння мені звання “Мати-героїня”. Та час минає, а відповіді я так і не отримала.

Тому хочу дізнатися: чи слід мені розраховувати на присвоєння такого звання і як довго зазвичай триває цей процес?

А. ПЕРЕГІНЯК,

село Старий Угринів Івано-Франківської обл.

Світлана ІЛЬЧУК,

заступник директора департаменту сім'ї та дітей Мінсоцполітики:

– Відповідно до Положення про почесні звання України і Порядку представлення до нагородження та вручення державних нагород України, Івано-Франківська обласна державна адміністрація листом від 26.10.2012 року №8790/1/1 – 12/01-057 ваші документи направила до Адміністрації Президента України для прийняття остаточного рішення.

Водночас повідомляю, що присвоєння почесних звань провадиться указами Президента України у порядку черговості. Чинним законодавством не визначено терміну присвоєння почесного звання “Мати-героїня”.

Про підписання Президентом відповідного указу про присвоєння почесного звання “Мати-героїня”, місце та час вручення нагрудного знака і посвідчення вас повідомить місцева державна адміністрація.

Виплата одноразової винагороди провадиться після присвоєння багатодітним матерям почесного звання «Мати-героїня”.

(Урядовий кур’єр. 26 січня 2013 р.)

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ЛИСТІВ ДО ДРУКУ

Журналіст, готуючи лист до друку, насамперед повинен перевірити його на істинне авторство. На жаль, бувають непоодинокі випадки, коли в листах до редакції (особливо це стосується різних скарг) автори підписуються вигаданими іменами та прізвищами. Тому важливо встановити чи насправді є названа людина, колектив, група осіб, які писали цього листа до редакції.

Особлива роль в редакції нині належить роботі з анонімними листами, тобто з листами без підпису. Відповідно до чинного законодавства нашої країни, розгляд таких листів покладено у компетенцію головного редактора газети чи журналу. Якщо головний редактор вважає за потрібне працювати над анонімним листом, тоді він доручає журналістові підготувати його до друку, якщо ні, то доля такого листа визначена, – його місце у редакційній смітничці.

Потрібно зважати на те, що всі листи розраховані на широку читацьку аудиторію, їх читатимуть тисячі людей. Тому, готуючи лист до друку,

журналіст повинен з'ясувати кілька чинників: чи зміст листа вартий широкої аудиторії; чи не містить явної чи прихованої образи адресата; чи не має в ньому вигаданих фактів і подій; чи факти, викладені в листі, об'єктивні.

Безперечно, редакційна пошта дуже різноманітна. Поряд із цікавими проблемами, які порушуються у листах, нерідко трапляються листи дрібнотематичні, змістовопорожні, кляузні тощо, які не варті того, щоб бути опублікованими на газетній чи журнальній полосі.

З кожним роком все більше на зміну усталеним, хоча і застарілим, традиціям листування редакції з читачами приходить Інтернет. У сучасних столичних газетах, у редакціях друкованих обласних, міських, районних видань є спеціальні сайти, на яких читачі можуть оперативно розміщувати відгуки про той чи інший матеріал, надрукований в черговому номері. А електронна пошта дає можливість вчасно повідомляти редакцію про наболіле і не тільки. Однак електронні читацькі листи, на відміну від листів паперових (з конверта), більш сухі, не емоційні, власне кажучи, без душі.

Говорячи про лист і роботу над ним журналіста, ми так чи інакше порушуємо ту частину аналітичної журналістики, об'єктом якої вже є відображена кимось дійсність. До того ж, жанр листа належить до партиципарної журналістики, суть якої полягає у партнерських стосунках, де однаковою значимість має кожний учасник комунікації: журналісти й аудиторія засобів масової комунікації.

Підготовка будь-якої епістоли починається з усвідомлення автором мети публікації. Метою найчастіше є: публічне схвалення, публічне засудження, публічна пропозиція, публічне прохання, публічне вимагання, публічний наклеп.

Зараз часто публікуються листи, які переслідують не одне, а кілька завдань. Щоб лист виконував своє основне завдання, він має переконати адресата у правильності позиції автора, у необхідності діяти саме так, як він пропонує. А це багато у чому залежить від характеру обґрунтування роздумів автора.

Використовуючи редакційну пошту, потрібно пам'ятати статтю 25 Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, де зазначено, що “допускається скорочення і редагування листів, не змінюючи змісту листа”. Якщо редакція друкує колоритний лист читача таким, яким він надійшов до редакції, то обов’язково з приміткою “стиль автора збережено”.

ОГЛЯД ЛИСТІВ

Огляд листів – це синтетичний аналітичний жанр партиципарної журналістики (журналістики співучасті та громадянської журналістики), в якому панорамно, оцінно відтворюється дійсність, що інтерпретована в листах читачів, їхні думки, враження, почуття з метою виявлення тенденцій громадської думки.

Огляд листів не лише відтворює факти і події з листів, аналізує їх, а й відтворює думки, оцінки авторів щодо них, розкриває причини своєрідності мислення, особливості оцінок, настроїв і переживань авторів листа, щоб показати громадську думку, підтримати інтерес до свого друкованого видання. Цей жанр дає уявлення про інтереси, запити, наміри, ставлення читачів, слухачів, глядачів до проблеми. Через те, що в огляді листів відтворюються думки авторів листів до редакції і думки журналіста, його називають жанром співучасті.

Останніми десятиліттями автори листів до редакції ставлять гострі політичні, соціальні, економічні, нові соціальні проблеми, містять яскраво виражену їх позицію, конструктивні й радикальні пропозиції. Це якісно впливає на характер і зміст оглядів листів.

Огляди листів мають важливе значення для підтримки іміджу редакцій, зміцнюють зв’язки з читацькою аудиторією, рекламують видання.

Робота з листами теж одна із найдоступніших форм соціологічних досліджень редакції, що не вимагає ні додаткових зусиль, ні зайвих фінансових затрат. Читацька пошта є своєрідним індикатором громадської

думки, дає можливість відчувати її пульсування. Робота з нею включає передусім періодичний (залежно від кількості листів – щоденний, щотижневий, щомісячний) аналіз редакційної пошти. Він проводиться за кількома напрямками: кількісним (скільки пишуть), тематично-змістовим (про що пишуть), проблемним (які проблеми в даний момент є першочерговими і найбільше непокоять читачів), географічним (із яких регіонів країни чи районів міста найбільше надходить листів), галузевим (від представників яких галузей економіки переважно надходить кореспонденція).

На жаль, останніми роками огляд листів у періодичній пресі став рідкістю. І причиною цього є те, що нині редакції газет і журналів одержують не так багато листів, як у попередні десятиріччя. Це викликано кількома обставинами, і серед них – головним є ставлення до листів у самих редакціях.

Колишнє гасло – “за кожним листом – людина”, зобов’язувало журналістів редакцій приділяти максимум уваги листам читачів, більше друкувати і використовувати їх у своїх творчості. Сьогодні теж ніхто не заперечує значення листів читачів, проте працювати з ними в редакціях іноді не мають бажання. До того ж, навіть відділ листів з часів незалежності зник з усіх газет і журналів. Але це не так добре, адже листи читачів є одним із каналів комунікації газети та її читачів.

Завдяки листам редакція може скласти уявлення про читацьку аудиторію та дізнатися про її потреби, побажання; дослідити результативність своєї діяльності, ефективність впливу на аудиторію та вивчити механізми сприймання читачами надрукованої інформації, реакцію на неї.

Спілкуючись на сторінках газети чи журналу із читачами, редакція працює на свій авторитет. Приділяючи якомога більше уваги читачеві, редакція “заробляє” повагу до себе, довіру. Видання, які активно підтримують зв’язок зі своїми читачами, мають набагато більші наклади.

На зміну листам приходять соціальні мережі. Сучасне інтерактивне спілкування журналістів зі своєю аудиторією за допомогою Інтернет-технологій, зокрема, електронної пошти, блогів, форумів, коментарів на

сайтах редакцій, що використовуються для написання оглядів листів, сприяє професійній упізнаваності авторів, допомагає ініціативним, небайдужим журналістам стати організаторами соціального діалогу, сприяє популярності видання. Останніми роками з'явилися новітні різновиди огляду листів: огляди електронної пошти, а в Інтернет-ЗМІ – огляди блогів, огляди форумів, огляди коментарів.

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ ОГЛЯДУ ЛИСТІВ

Події, стан справ, вчинки людей – все те, про що повідомляється в листах, супроводжується судженнями й оцінками їх авторів. Звичайно, в листах розповідається про те, свідком чого був автор, що його схвилювало, примусило звернути увагу, відгукнутись. Тому в листі тією чи іншою мірою фіксуються прагнення, переживання, інтереси, настрої, враження, позиції – різні сторони духовного, ідейного світу автора. Настрій, що відчувається в листі, вимагає такої ж пильної уваги оглядача, як і ті події і вчинки людей, що послужили базою для листа.

Тому для оглядача важливо не лише почерпнути в листах відомості про події, а й пильно вдивитися і глибоко розкрити причини своєрідності поглядів, особливості оцінок, спрямованість думок і почуттів. За листами стоїть людина, яка гостро зацікавлена у відповіді й оцінці своєї думки, а не лише тому, щоб дати відомості в газету.

Огляд листів – це огляд думок, і їх повинні вести журналісти, що вміють і прагнуть зрозуміти душевний стан автора листа, побачити його за рядками, чесно й відверто поговорити з ним у своєму творі.

Журналісти часто обирають **тематичний огляд листів**. Для такого огляду відбираються листи на одну тему, що хвилює читачів.

Має свої переваги та особливості **цитатний огляд листів**. Їх подають на газетній полосі у вигляді добірки уривків з листів. Оглядач вибирає найсуттєвіше, найактуальніше судження з листів до редакції. Практично, ці уривки друкують без редагування.

Наприклад:

Рядки з листів

“Йде в безслав’я зима політична...”

Коли я почув у новинах, що в Україні можливі чергові позачергові (даруйте за каламбур) вибори до Верховної Ради, то не втримався, щоб не висловити свою точку зору. Скільки можна переобирати одних і тих же людей, багато з яких не мають ніякого бажання працювати? Чому в сусідній Польщі швидко підраховували голоси і сейм плідно працює? Та тому, що там у політику йдуть люди, яким не байдужа доля їхньої батьківщини та життя їх виборців! Наші ж ніяк не поділять недограбоване, все бояться, що опоненту дістанеться жирніший шматок. Бізнесмени відверто ігнорують засідання, а решта б’є байдики. Соромно дивитися на барикадування дверей спікера, блокування трибуни. Це нагадує поведінку школярів, яких учитель на хвилинку залишив самих у класі. Так то ж діти... А ви, народні депутати, які улесливо всміхалися нам із телеекранів під час передвиборної кампанії, що – також перейшли на дитячий розум? Якщо вже не соромитесь своїх виборців, то хоч посоромтеся Європу, адже ваші вибрики й там показують! На мою думку, депутата, який без поважної причини пропустив три засідання Верховної Ради, треба позбавляти мандата, хай на його місце прийде наступний із списку партії. Поважною причиною може бути тільки хвороба. У футболі існує такий термін, як “воротарський майданчик”. Потрібно такий “майданчик” зробити навколо центральної трибуни і робочого місця спікера. Хто порушить вимоги цього майданчика, має покинути зал до кінця засідання. Повторне порушення – звільни місце депутат для наступного за списком. До того ж такий порушник не повинен мати права балотуватись на наступних виборах. Ось тоді наші обранці почнуть думати, а не давати рукам волю. А якщо хтось хоче ще одних виборів, нехай фінансує їх із власної та партійної кишень.

Юрій КУРОЧКА.

Миронівський район
Київської області

* * *

Яких тільки причин не вигадують “регіонали”, аби утриматися при владі. Нам, українцям, давно зрозуміло, що основна причина, через яку підопічні Януковича блокують роботу ВР, є та, що вони бояться позбутись недоторканності, щоб не відповідати за свої злочини перед народом. Дехто каже, що ВР бездіяльна. Це огульне звинувачення – на руку “регіоналам”. В чому зараз можна звинувачувати більшість? За надмірні зусилля працювати для людей не звинувачують. Треб оцінювати кожного нардепа по його діях: хто і що зробив для народу. Хоча я співчуваю “регіоналам”: як їм важко перебувати в опозиції! Опозиція повинна відстоювати права народу, а вони звикли лише його грабувати. Ці “захисники” в більшості людей втратили довіру. Вони не здатні ні на що. Крім влади, їм ніщо не потрібно. Що ж, хай не чекають від виборів чогось доброго для себе.

Світлана ТИМКО.
сmt Олександрівка
Кіровоградської області.

* * *

Прощаючись із прем’єрством, В. Янукович заявив, що уряду Юлії Тимошенко буде важко виконати обіцянки, дані людям в період передвиборної кампанії, адже країна у важкому економічному стані. (Відверто признався, до чого він допрацювався). Проте Юлія Володимирівна з перших днів свого прем’єрства почала виконувати те, що обіцяла людям: підвищення пенсій, зарплат, повернення заощаджень і т. д. Переконавшись у тому, що новий уряд не пробуксовує, “регіонали” взяли всіляко

перешкоджати йому, вдаючись до рейдерства у Верховній Раді. Адже якщо паралізована робота парламенту, то й уряду важко працювати, бо потрібно узаконити програму уряду, внести зміни до бюджету. Хочеться відзначити й м'якотілість коаліції. Якщо не хочете силою (бо це й справді погано) перемогти “регіоналів”, то вдайтеся до хитрощів. Не звертайте уваги на заяву В. Януковича, що в “погребі” не личить проводити засідань, проведіть одне таке засідання в іншому приміщенні і прийміть закон про позбавлення народних депутатів недоторканності. Тоді в сесійній залі можна буде навести порядок з допомогою правоохоронних органів. Бо, бачте, нині немає ні в кого права приборкати “розгнущаних” хуліганів, адже вони – недоторканні. Тоді Верховна Рада запрацює, і не потрібно буде проводити ще одні вибори, витрачаючи бюджетні кошти на чорт знає що.

Ігор ЛЮБЧАК,
учасник війни, ветеран праці.
Балтський район
Одеської області.

* * *

З народно-поетичного річища:

*Барикади у сесійній залі
Й череваті Гавроші на них,
А між складок обвислих на стязі
Глузд здоровий навіки затих.
Чути дудочок звуки надривні,
Й кілька кульок в повітрі кружля,
Йдуть нардепівські “зоряні” війни,
А інакше – парламент гуля.
Витрачає лиш гроші він звично,*

*Їхня сума нулями рясна,
Йде в безслав'я зима політична,
Хай не буде такою весна!*

Павло БОЙКО.

Бориспільський район
Київської області.

* * *

Ну до чого ж хилі наші очільники! Один від курячого яйця втрачає свідомість, інший на кілька тижнів залягає в лікарню від простенького ляпаса. Ну геть немічні стають. А що вже казати про нещасного Шуфрича. Як йому, сіромасі, багато перепадає! То руки покусали, то ноги розтоптали... А взагалі, як на мене, то до влади слід обирати побільше жінок. Вони, як правило, не хворіють, не кусаються, свідомість не втрачають. Вони загартовані, як, скажімо, наша Юлія Володимирівна. Вона тільки-но стала на високий пост – одразу взялася виконувати свої обіцянки. Щоправда, Янукович каже: треба працювати, а не роздавати... Скажіть, будь ласка, вельможний пане, чиї гроші роздає Юлія Володимирівна? Ми що не заробили їх своєю працею чи когось обдерли так, як нас обдерли кравчуки, кучми, януковичі? Тепер їхні діти стали мільйонерами, а ми й наші діти – жебраками. То до яких пір нас робитимуть дурнями оті, чимало з яких удають із себе таких безсилим та нещасним?

Надія СЛАБКО.

Кременчуцький район
Полтавської області.

* * *

Якби хто тільки знав, як люди страждають через отой безпорядок і беззаконня, які творяться у ВР. Може, їх нікому там приборкати, отих нелюдів із “регіонів”? Де їхня совість? Та за них же голосували як за людей путніх, а вони що роблять, за що їм іде зарплата? Стид і срам! Мітлою таких нардепів треба гнати з ВР, не місце їм там! Вікторе Андрійовичу, та треба бути з ними трохи строгішим, бо вони вже сіли вам на шию. А Юлії Тимошенко й Арсенію Яценюку скажу: ви тримаєте правильний напрямок. Не здавайтеся, тільки вперед! Успіху вам!

Анастасія ЧЕРНУШЕНКО.

Куп'янський район
Харківської області.

* * *

Шановний Іване Васильовичу Сподаренко! Уже кілька років Ваша-моя газета публікує статті чудового кореспондента Степана Колесника про те, що в батька вкрали трьох діток і продали за кордон. Допомогти повернути їх мав намір Президент В. Ющенко в своїй телеграмі Анатолію Півню. “СВ” 27 жовтня 2006 року опублікували ту телеграму. Але, судячи з останньої публікації С. П. Колесника “В дрімучих хащах кривосуддя” (18 січня ц. р.), питання це не вирішено. Тому в мене до газети таке прохання: вважати цей мій допис відкритим листом Президенту, Прем'єру, Голові ВР і всім тим, хто міг би допомогти повернути батькові дітей. Невже в нашій Україні, як образно висловлюється Степан Колесник, “немає де правдоньки взяти”, і злочинці й далі безкарно творитимуть свої чорні справи?

Борис СМАГЛІЙ.

Черкаський район
Черкаської області.

* * *

Для будь-якого села мало не трагедією є закриття школи, бібліотеки, медпункту, пошти, магазину. І ніхто з можновладців не переймається цим. Керманичі відповідних структур спираються на економічні розрахунки: мало дітей – школу закрити, нема читачів – бібліотека неефективна, мала кількість пацієнтів – скоротити медпункт... Боляче стає від цього. Виходить, що і сонце варто затулити там, де село перетворюється на хутір. А хіба не гріх закривати торговельну точку?. Скажімо, у Брідку донедавна функціонував магазин. Є добротне й зручне приміщення. У населеному пункті 27 дворів, це 60 мешканців. Як же їм жити, коли й у сусідньому селі, за два кілометри, теж відсутній магазин? До центру господарства п'ять кілометрів. Чи може пенсіонер, та ще й недужий, подолати таку відстань?

Леонід МАЛЕЦЬКИЙ.

Ємільчинський район

Житомирської області.

* * *

Навальна реклама алкогольних напоїв, яку щодня бачимо на телеекранах України, без сумніву, досягла своєї ганебної мети: за темпами поширення серед молоді алкоголізму, СНІДу, злочинності та за швидкістю вимирання населення наша держава впевнено вийшла в “лідери” у світі. Гине майбутнє України, а це – національна катастрофа! Якщо Президент, Кабінет Міністрів і Верховна Рада України здатні усвідомити цю загальнонародну трагедію. Якщо вони зберегли почуття відповідальності перед народом, то їм (владі), треба невідкладно, рішуче, на найвищому державному рівні заборонити будь-яку рекламу алкогольних напоїв і таким чином бодай частково припинити виродження та вимирання українців.

Володимир ВАСИЛЕНКО.

м. Лубни

Полтавської області.

* * *

Як чорна грозова хмара закриває небо, так і реклама все більше й більше накриває своїм хижим крилом телевізійний ефір. Вже дійшло до того, що телефільм переривається кілька разів. Як на мене, то це аморально, неетично, навіть протизаконно. Нормальний фільм дає певний позитивний виховний вплив. Набридлива реклама знецінює його. Отож і не дивно, що частина людей відмовляється дивитися подібні передачі “з рекламними прокладками”, хіба що послухають новини, де реклама перериває тільки погоду й спорт. Ніхто не проти реклами, але треба її так упорядкувати, щоб не дратувала людей.

Степан ГРИСЮК,

вчитель-пенсіонер.

Корецький район

Рівненської області.

* * *

Не казатиму про мою любов до України. Мені болить усе, що проти її незалежності, процвітання, проти її солов'їної мови... Болить стогін її! Україна – прекрасна! Народ мудрий і толерантний. Мова наша пречудова. Як можна її не любити?! Говорять про другу державну мову... Яка простота людська! І хто говорить? Ті, хто не хоче відмовлятися від духу імперського, духу диктату. Звичайно ж, добре, коли людина водночас із українською знає ще й російську мову, а ще краще, аби знала їх кілька, адже правильно хтось

сказав, що скільки мов ти знаєш – стільки разів ти людина. Але державною все ж таки має бути одна мова. В Україні – українська!

Раїса ШАПОВАЛОВА.

м. Олександрія

Кіровоградська область.

(Сільські вісті. 20 березня 2008 р.)

Робота оглядача над оглядом листів починається з перевірки листів, їх аналізу, осмислення. Добором фактів, виділення в них істотного, поєднання їх в єдине ціле закінчується перший етап роботи оглядача.

Другий етап – це встановлення зв'язків і взаємозалежностей між фактами. Оглядач листів повинен проникнути в глибинні, причиново-наслідкові зв'язки, тобто зрозуміти причини тих чи інших подій, явищ, вчинків про які автори розповідають у листах до редакції.

Питання для обговорення

1. Чому вважається, що лист – особливий жанр газетної публіцистики?
2. Дайте характеристику різновидам листа.
3. Яка методика роботи над листом, принципи редагування листів різних видів?
4. Яке призначення, роль оглядів листів у друкованій пресі?

Домашнє завдання за темою

1. Дібрати з газет та журналів різновиди листа.
2. Написати власний лист до редакції про наболіле.

Література

1. Василенко М. К. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: монографія. Київ: Ін-т журналістики, 2006. С. 210–227.

2. *Журналістський фах: газетно-журнальне виробництво: навч. посіб.* / Т. О. Приступенко та ін.; за ред. В. В. Різуна. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: ВПЦ “Київський ун-т”, 2012. С. 197–199.

3. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004. С. 202–204.

4. *Кузнецова О. Д.* Аналітичні методи в журналістиці: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 31–36.

5. *Кузнецова Олена.* Огляд листів як жанр партиципарної журналістики. Теле- та радіожурналістика: зб. наук. пр. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. Вип.14. С. 31–36.

Лекція 3

Тема: «Специфіка аналітичних жанрів: функціональні, формотворчі особливості, родові ознаки огляду, огляду ЗМК»

ОГЛЯД

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ

Назва газетно-журнального жанру “огляд” походить від французького слова *revue* (ревью). **Огляд – аналітичний жанр журналістики, який містить оцінки сукупності однорідних фактів з певної сфери життєдіяльності суспільства протягом конкретного часу, з метою дати читацькій аудиторії об’єктивну і цілісну картину дійсності, своєрідну панораму життя, одну з його сфер.**

Визначальною жанровою ознакою огляду є те, що автор оцінює, аналізує низку найбільш характерних і типових фактів, подій, явищ, які відбулися протягом певного часу (день, тиждень, місяць, рік).

Як і коментар, огляд належить до публіцистики статейного типу. Він будується на розгортанні не подій, не образу, а думки. В ньому переважає панорамне відтворення реальної й інтерпретованої дійсності. Головна особливість огляду полягає в тому, що явища, події, факти в ньому оглядаються, зіставляються, порівнюються і на цій основі визначаються загальні тенденції їх розвитку.

Оглядач, як і коментатор, часто користується “вторинним” матеріалом, тобто уже відомим, а іноді й прокоментованими фактами.

Огляд у друкованих медіа відображає: темпи життя (**Що? Де? Коли?**); політичні процеси у суспільстві (оцінки **Як?**); розвиток економіки й науки (аналіз **Чому?**); потреба осмислення і роз’яснення багатогранної панорами життя (**З якою метою? Що з того впливає?**).

Огляд дає насамперед можливість читачеві широкого, панорамного бачення світу, передбачення тенденцій розвитку явищ політичного життя, економіки, гуманітарної сфери, мистецтва, спорту тощо. Кожен окремий факт

в огляді розглядається не окремо, а лише у системі його взаємозв'язків. Для огляду важливим є не коментування окремих фактів і подій, а з'ясування тенденцій і закономірностей їх розвитку і створення на цій основі об'єктивної картини суспільного життя у тій чи іншій сфері життєдіяльності протягом певного періоду.

Предмет огляду реалізується в його змісті. Шлях до якого забезпечує відбір, систематизацію, оцінку контенту. Найважливіший елемент огляду – це самі факти. Оглядачеві, який поставив перед собою завдання оглянути досі неінтерпретовану дійсність будь-якої сфери суспільно-політичного життя, обмежену місцем, часом, простором, не потрібно розгортати перед читачем систему аргументів.

Якщо журналіст оглядає дійсність, тобто розглядає її у багатогранності життєвих явищ, то це передбачає й особливий характер викладу матеріалу. Думка автора, його безпосередні оцінки або відходять у “підтекст”, або виконують роль коментарю. А факти, що безпосередньо відображають явища дійсності, стають і за місцем, і за значенням центром і основою огляду. Автор, на перший погляд, просто “оглядає” – повідомляє, перелічує, відтворює те, що вважає найбільш характерним для предмета огляду. Але саме цей виклад фактів, цей “ланцюжок” фактів і є тим, що в статті називається розвитком думки.

У жанрі огляд журналіст повідомляє не всі факти, а лише якусь їх певну групу. Для цього з великої кількості даних, “пропонованих” дійсності, відбирається порівняно невелика їх кількість. І ця сукупність фактів характеризується, по-перше, тим, що вона вбирає в себе справді характерне, істотне, показове, типові; по-друге, тим, що ця сукупність фактів представляє всі типові істотні сторони того, що оглядається, а не деякі з них.

Факти, відібрані для огляду і включені в певну сукупність, дають змогу створити в огляді осмислену картину дійсності в її істотних проявах. Огляд можна порівняти з мозаїкою, адже він являє собою мозаїку фактів, в цілому – мозаїчну картину. Так само, як в мозаїчній картині, тут майже не видно

матеріалу, що скріплює окремі “камінчики”. Думка автора, ідея, що рухає ним, проблема, яку він вирішує, насамперед передається через сукупність ретельно підібраних фактів. Тому кожен факт можна назвати деталлю загальної картини. І жодна деталь огляду не може бути “прохідною”, кожен факт повинен служити розкриттю головної теми.

Все це надзвичайно характерне для огляду – починаючи з накопичення фактів, їх добір і систематизацію, і далі – до викладу їх у журналістському творі. Огляд, таким чином, виступає своєрідною “агітацією фактами”. Та було б передчасно й неправильно робити з цього висновки, що огляд належить до розряду “чистої” інформації.

Встановлюючи сукупність фактів, оглядач насамперед зіставляє (за схожістю чи за контрастом) факти, групує їх. Другим елементом огляду, який розвивається на основі першого, – є думка, яка виникає внаслідок відбору фактів. До третього елементу змісту огляду можна віднести безпосередній авторський коментар, аналіз, характеристики, висновки.

Однак оглядач висловлює свою думку про факти, коментує їх не лише в кінцевому абзаці. Осмислення фактів в огляді йде паралельно до їх викладу й групуванню. Автор повинен зробити загальний висновок, що ґрунтується на осмисленні всієї сукупності фактів.

Оглядач повинен усвідомлювати те, що ниткою, яка зв’язує всі елементи змісту в єдине ціле, є **проблема**, яку він ставить і повинен її вирішити. Тому перед автором, що знає факти, постає запитання, на які потрібно дати відповідь: а що означають ці факти, у чому полягає причина їх виникнення, яка тенденція розвитку? Проблема, що її висуває оглядач внаслідок вивчення фактів, стає в центр огляду і ніби наче організовує увесь матеріал, яким оперує автор, визначає форму – жанровий різновид, композицію, стиль.

Отже, огляд – це не добірка різних творів, навіть, які об’єднані спільною темою, а особливий жанр, в основі якого лежить те, чого немає в інших жанрах – принцип панорами. Кожен розділ огляду – це не самостійний твір, а частина

цілого. Тому окремі частини огляду, доповнюючи одна одну, складають органічне ціле жанру.

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ ОГЛЯДУ

Своєрідність різновиду огляду найближче пов'язана з особливостями змісту і форми. За *змістом* виразно розділяються *загальні* (в яких залежно від “масштабу” газети розглядається життя світу, країни, області тощо за певний час – день, тиждень, місяць, рік) і *тематичні* (в яких увага зосереджується на певних сторонах життя суспільства – політиці, економіці, фінансах, науці, техніці, медицині, культурі, спорті тощо також за певний проміжок часу).

За формою огляди можуть бути різноманітними – все залежить від того, як розглядаються факти. Це *інформаційні* (хронікальні, репортажні), *аналітичні* (в них окремі частини можуть містити ознаки кореспонденції, статті, коментарю), *художньо-публіцистичні* (нарисові чи фейлетонні огляди).

Причому, дуже часто буває так, що в одному огляді, якщо він ділиться на окремі частини зі своїми заголовками, поєднуються розділи, що наближаються за своїми ознаками до різних жанрів. Добір і поєднання форм, що їх надає вся публіцистика оглядачеві, дозволяє створювати огляди різноманітні за формою. Можливість широкого маневру формою, з іншого боку, – шлях до повного втілення змісту.

Приклад політичного огляду:

Загибель Заходу, курс Пінчука і сміттєві дивіденди

Політичний огляд січня

2017-й рік готує чимало сюрпризів Україні як зовнішніх, так і внутрішніх. Цьому свідченням є і те, як стартував новий політичний сезон у світі, в Україні та на Львівщині. Детальний розбір усіх скандалів, інтриг та офіційних заяв січня традиційно у нашому огляді.

Дмитро Посипанко, політичний оглядач, спеціаліст, який займається комунікаціями, доступом до публічної інформації та демократією участі. Ведучий суспільно-політичної програми “Фракція” та перших телевізійних громадських обговорень “Право на вибір” на телеканалі “Перший Західний”. Освіта: вища, магістр державного управління, випускник Національної школи публічної адміністрації у Варшаві. Хобі: політика, журналістика, піар і кінематографія про ці речі.

Інавгурація і перші кроки нового “лідера демократичного світу”

20 січня врешті відбулось те, чого всі чекали ще з минулого року. Дональд Джон Трамп склав присягу Президента США і став їхнім 45-им очільником. Інавгураційна промова Трампа мала показати чіткі маркери у його майбутній політиці. І показала.

Його промова була такою ж популістичною, як і вся його передвиборча риторика і спрямована виключно на американського споживача. Він говорив те, що хочуть зараз чути американці – про велич США, про покращення життя уже сьогодні, про розвиток інфраструктури, про нові робочі місця і про захист усього американського, але в економічній площині. Він жодного слова не сказав про те, що, мабуть, хотіли почути сотня тих українських політиків, які чомусь поїхали у Вашингтон на цю інавгурацію. Україна не була пріоритетом для адміністрації Обами і точно не буде пріоритетом адміністрації Трампа. Це потрібно усвідомити і змиритись з цим. Ба більше, Україна, як і інші держави-грантожери американської допомоги, більше не побачать щедрих вливань американської валюти у свої бюджети. З цим теж треба змиритись і думати, як без цього жити. Трамп – бізнесмен і вся його політика, як внутрішня, так і зовнішня, буде базуватись на сухих розрахунках економічної доцільності.

Перші його кроки, на посту Президента, одразу ж показали, що відмовляться від своїх передвиборчих обіцянок він не збирається – відмова від реформи системи охорони здоров'я, яку започаткував Обама, початок будівництва стіни на кордоні з Мексикою, обмеження міграційних процесів, вихід із кліматичних угод – це лише перші кілька днів його правління.

Він дав зрозуміти всім, що незважаючи на низький рівень довіри американського суспільства до нього, чи на кількасот тисячні акції протесту, які відбувалися після його інавгурації, його ніхто і нічого не зупинить. Це може, як і покращити рівень довіри до нього, так і призвести до імпічменту в недалекій перспективі. **Але для імпічменту недостатньо навіть таких масових акцій непокори, для цього потрібно, щоб демократи вийшли зі ступору, в якому вони опинились після його перемоги, і скористались з найменшої його помилки. А ця помилка точно буде. Занадто самовпевненим і самозакоханим виглядає нинішній Президент США.**

Давос

20 січня також у швейцарському Давосі завершився Міжнародний економічний форум – найкрутіша міжнародна тусовка. Цьогоріч вона видалась досить знаковою з багатьох причин. **Її проігнорували очільники Німеччини та Франції і це зрозуміло.** У них розпал передвиборчих змагань – у квітні-травні французи обиратимуть собі нового Президента, а у вересні німці обиратимуть новий парламент і Прем'єра.

Не було у Давосі і керівництва Сполучених Штатів. Це зрозуміло, адже в цей час Обама вже фактично не був Президентом, а Трамп ним ще не став. Та й підготовка до інавгурації була найголовнішим їхнім клопотом у цей час.

Цим не оминув скористатись головний комуніст Китаю – Сі Цзиньпін, який вперше за кілька десятків років прибув на цю тусовку. **Цим кроком**

китайський лідер дав зрозуміти усьому світу, що він готовий, в умовах оголошеної Трампом політики ізоляціонізму США, стати новим лідером сучасного світу. Прем'єрка Великобританії Тереза Мей остаточно розвіяла усі міфи і заявила, що Брексіт є невідворотним і цього року Великобританія остаточно покине Євросоюз.

А от для Президента України Петра Порошенка Давос минувся досить вдало: ряд міжнародних зустрічей, в тому числі і з уже згадуваним Сі Цзиньпіном, спілкування з закордонними журналістами і чергові обіцянки від західних донорів надати нам чергову порцію кредитів (але не плутайте це з інвестиціями).

Європа націй і свобод

Для Європейського Союзу 2017-ий стане роком викликів і потрясінь. Це стало остаточно зрозуміло після 21 січня, коли у німецькому місті Кобленц зібралися так звані європейські популісти і оголосили, що у разі їхньої перемоги на найближчих виборах у Нідерландах, Франції та Німеччині, вони зініціюють Нідерексіт, Фрексіт і Бундесексіт.

До цієї “коаліції” під назвою “Європа націй і свобод” увійшли: Партія свободи Нідерландів, французький Національний фронт, італійська Ліга Півночі, Австрійська партія свободи, Альтернатива для Німеччини і бельгійський Фламандський інтерес. Усі учасники цього “зібрання”, за виключенням Партії свободи Нідерландів, активно підтримують зв'язки з Росією і виступають за скасування санкцій по відношенню до неї. Усе було б не так страшно, якби не зростання популярності цих популістів (вибачте за тавтологію) серед європейського населення через несприйняття міграційної політики ЄС, поширення в Європі радикального ісламізму та економічної моделі вільної торгівлі. **Тому для України настав час побудови нової або хоча б альтернативної стратегічної мети – євроінтеграція – це добре, але якщо є куди інтегруватися.**

Україна-Польща

Стосунки України з Польщею і далі загострюються. Загострюються вони і далі на міжнаціональному та етнічному ґрунті. І тут є, на мою думку, три важливих фактори, які уже давно впливають на це.

По-перше, це відсутність в Україні будь-якої національної ідеї. Ми 25 років метались з одного боку в інший, чекали якоїсь допомоги, то від Росії, від Штатів, то від Євросоюзу, то від Польщі. Саме тому ми перетворились із суб'єкта глобальної політики на її об'єкт. **По-друге, в той час, коли ми шукали легких шляхів в побудові нашої Держави, наші найближчі західні сусіди – поляки, обрали єдиний вектор свого розвитку, провели кардинальні реформи і почали відновлювати свою історичну національну самобутність.**

Про це намагаються не говорити, але тепер ми змушені визнати, що польський народ не забув своїх “імперських амбіцій” і він зовсім не проти вивести нинішню Річ Посполиту на рівень тієї Речі Посполитої, яка існувала в XVI-XVIII століттях. Ці амбіції приховано пропагувались на рівні держави протягом 20-и років, але загострились саме тепер, коли до влади прийшли праві політичні сили.

І, по-третє, звичайно ж російський фактор і тут зіграв. Російська Федерація планомірно підігрувала польській владі у “відновленні” її історичної справедливості та амбіцій. І тепер ми змушені пожинати плоди цієї пропаганди: “Львів завжди був і буде частиною Польщі”; “Волинь – це найбільший злочин українців проти поляків”; “українці – це холопи, які ніколи не мали своєї держави”. Так нас тепер сприймає велика частина поляків. Не більшість. Але цієї кількості достатньо, щоб і далі псувати наші відносини.

Думки Пінчука

Кінець 2016-го і початок 2017-го в українській політиці ознаменований появою у ВолСтрітДжорнал статті Віктора Пінчука, де він роздумує над майбутнім нинішньої України і наводить власні рецепти виходу із існуючої ситуації. І тут почалось! У чому тільки його не звинувачували.

Повторювати це все не буду, бо написано було про це фоліанти. Але давайте тверезо оцінимо те, що написав американський журнал зі слів Пінчука. **Я усі ці думки зятя нашого другого Президента чув і читав зі слів представників американської еліти, яка скоріш за все прийде в Адміністрацію Трампа.** Наголошую, усі!!! Тобто, це не є якісь ексклюзивні ідеї Пінчука, це позиція нинішньої влади США.

По-друге, Пінчук не є представником нинішньої української влади і тому його позиція (якою б вона не була) є виключно його особистою позицією і він має право її висловити (навіть у спілкуванні із журналістами).

По-третє, у нинішній ситуації Пінчук запропонував хоча б щось (не кажу, що його пропозиції прийнятні чи правильні), щоб спробувати завершити воєнний конфлікт на сході України.

Коротко проглянемо найрезонансніші з його тез. Тимчасова відмова від інтеграції в ЄС. А нас взагалі хтось туди кличе? Наскільки мені відомо, то в доопрацьованій Нідерландами Угоді про асоціацію України з ЄС зазначається повна відмова від інтеграції України до Євросоюзу. Тому, де тут новизна думки? Відмова від вступу в НАТО. Та невже нас і там хтось чекає? НАТО не приймає до свого складу держави, які мають невирішені територіальні або збройні конфлікти. А Україна має і цей, і цей конфлікт. Визнання окупації Криму. А тут, що нового? Крим окупований і включений до складу Російської Федерації. Такі реалії життя. Ніхто не говорить, що Крим від того став російським. Але українським від того, що ми пообклеювали маршрутки стікерами “Крим – наш!”, він теж не стане. Ця

ситуація патова, бо Україна не готова ані політичними, ані воєнними діями повернути собі Крим. Тому ми повинні визнати, що Крим – це частина України, яка їй не належить. Відмова від відвоювання східних територій. Так я ніколи і не чув з вуст нашого Президента, що він збирається відвойовувати тимчасово окуповані території Донецької і Луганської областей. Навпаки, він завжди говорить, що вирішення цієї ситуації можливе лише у політичній площині. Так, наша армія зміцніла.

Так, ми пишаємось своїми бійцями, які захищають наш східний кордон. Так, наша армія не дозволяє просуватись на захід окупантам. Але Верховний Головнокомандувач ніколи не віддасть такого наказу.

Тому не треба так різко критикувати те, що сказав Пінчук. **Ми маємо вимагати, щоб наш Президент запропонував своє бачення виходу із тієї ситуації, в якій опинилась Україна.** А він за неповних 3 роки свого управління так і не спромігся цього зробити.

Політичні скандали січня

Рік почався із медичного скандалу, коли директор Інституту серця Тодуров наїхав на виконувачку обов'язків міністра охорони здоров'я Супрун, звинувативши її у смертях тисяч пацієнтів з вадами серця. Далі ці звинувачення підхопив Медведчук і усе протистояння медиків перейшло із професійної у політичну площину. І пішло-поїхало. Вже всі забули з чого це все починалось. **Тепер дискусія триває в площині – бути, чи не бути реформі медицини.** Не буду аналізувати це все, бо не надто вірю у команду реформаторів Супрун та й не вірю, що вони здатні знищити існуючу систему охорони здоров'я. Українська медицина – це неприступний бастіон, як і українські суди, українська прокуратура, українська міліція чи українська корупція.

А цей тиждень у нас ознаменувався протистоянням міністра інфраструктури Володимира Омеляна (ставленик “Народного фронту”) з

польським іммігрантом Бальчуном, який зараз очолює “Укрзалізницю”. В цей конфлікт активно втрутився наш Прем’єр і, як не дивно, став на бік поляка. А тут вже варто зауважити, що це або недалекоглядність Гройсмана спрацювала, або всі вже погодились, що дострокові вибори до парламенту є неминучими і більше не потрібно приховувати протиріччя між президентською партією і ставлениками Яценюка-Авакова.

Ще одним скандалом місяця став зареєстрований у Верховній Раді законопроект про державну мову. Але цей скандал роздутий з нічого. Це всього-на-всього законопроект, який навіть не пройшов ще розгляду в комітетах, не те що першого і другого читань. Та й взагалі якось мало віриться, що ця Верховна Рада здатна прийняти такий законопроект. Вона за 3 роки свого сидіння у сесійній залі не спромоглась скасувати так званий мовний закон Ківалова-Каліснєченка. Тому ці всі “потуги” у соцмережах не лише передчасні, а й взагалі непотрібні.

Загострення смітєвої кризи

Два головні львівські політики остаточно загралися і догралися в питанні вивезення сміття зі Львова. Мова звичайно ж йде про Олега Синютку і Андрія Садового.

Не хочу знову влізати в те, хто у цьому колапсі винен, бо винні усі, хто керував Львовом протягом усіх років незалежності України. Зараз треба говорити про те, як розрулити цю ситуацію. Адже, якщо її не вирішити у найближчі терміни, то на нас чекає реальна екологічна катастрофа.

Політика політикою, амбіції амбіціями, але від цих політичних ігрищ страждає майже мільйонне місто. Це вже зрозумів і Порошенко. Саме тому він доручив Гройсману зустрітись з Синюткою і почати вирішувати цю проблему. Одразу ж після зустрічі з Прем’єром Синютка виконав чи то прохання, чи то вимогу Садового скликати комісію з надзвичайних ситуацій і розглянути питання смітєвої блокади Львова.

Після цього збіговиська стало зрозуміло кілька речей. **Садовий визнав свою безпорадність** у вирішенні цієї проблеми без залучення держави і області. **Порошенко отримав уже свій максимум** в знищенні президентських амбіцій Садового і остаточно позбувся одного з потенційних конкурентів на майбутніх виборах. **А-от чи виграв у цій ситуації Синютка? Мені видається, що ні.** Ні, бо він виконав чорну роботу, за яку йому ніхто не подякує високими посадами в Києві. Ні, бо він, давши обіцянку вивезти протягом тижня усе сміття зі Львова, поставив себе у завідомо програшну позицію. Якщо він її виконає, то доведе усім, що вказівка блокувати вивіз сміття зі Львова на полігони області все таки була, хоч і негласна. Якщо він її не виконає, то визнає і свою неспроможність вирішити це питання.

Але у цій всій ситуації тішить лише одне: вони обоє сіли за стіл переговорів і почали говорити про цю проблему. Але ці розмови ще мало схожі на діалог політиків загальноукраїнського масштабу.

Політичні пристрасті за мікропроектами

У Львівській обласній раді своя політика. Містечкова, як на мене, але своя! Всі сваряться через обласний конкурс мікропроектів. Ці пристрасті тривають ще з минулого року, коли шість фракцій написали публічну кляузу на “Самопоміч”, що та неправомірно піариться на цій найуспішнішій програмі. Ця проблема виглядає не лише надуманою, але й навіть смішною.

На Львівщині реалізовується більше 40-а цільових програм і ніхто не заважає обласним обранцям усі з них зробити такими ж успішними і популярними. Але для цього треба взяти і попрацювати. А з цим у наших обранців вже проблема. Вони люблять говорити і піаритись, але не люблять (а може і не вміють) думати і працювати. Хочеться вірити, що на черговій сесії облради буде поставлена жирна крапка у цій сміхотворній проблемі. І врешті дійсно почнуть розглядатись питання справжньої обласної політики.

Приклад літературного огляду:

Тема з варіаціями

Українська проза-2007: Романи, які здатні змінити...

Дорога в тисячу лє починається лише з одного кроку. Будь-куди: чи на Ельбрус, чи по Нобель, чи по “Оскар”. Колись на цей крок усе одно потрібно зважитися.

2007 рік можна назвати роком української прози. І нехай іще зарано говорити про здобутки, які могли б претендувати на Нобель, але вже час говорити про екстрагування з моря написаного (за останнє десятиліття на українську літературну арену виходили автори з “естетикою”, яку видавали за вибір нової читацької генерації, формуючи покоління, котрі, замість літератури, обирають перформенси; як наслідок – величність літературності заступило пігмейство) глибоких зразків письма, які можуть бути репрезентантами української літератури у світі. Кажуть, з космосу найкраще можна розгледіти саме гори. Тож і мені йдеться про те, щоб шанувальник прози побачив український прозовий Монблан. Скажу одразу: розставлені акценти – суб’єктивний вибір, тому не спинятимусь на текстах, у яких розвиток події, сюжетні ситуації, діалоги є настільки передбачуваними, що просто не заслуговують на увагу. Отже – про Монблан.

Три кроки до Євереста, або Табір іде в небо

Цього року вийшов у світ “замість-роман” “Таємниця” Ю. Андруховича (“Фоліо”), котрий здійснив переінакшення літературної традиції доби під назвою “постміленіум”. Перед нами – нова “книга спостережень”, “шум і шал” Юрія Андруховича, який наважився подати відшліфовану (містифіковану, але все одно правдиву) автобіографію, мабуть, розуміючи, що форма інтерв’ю, які письменник дає дуже рідко, є найкращим способом відтворити зріз одного життя однієї епохи. “Таємниця” від Юрія Андруховича – авантюрний роман-інтерв’ю, що є новим жанром для нашої літератури, хоча в зарубіжній практиці подібні маніпуляції романною структурою (та й, власне, сам цей жанровий різновид) є вже звичним явищем (згадаймо бодай романи “Сер” Наймана, “Тог і Магог” Бубера). Враження від нового твору Андруховича таке, ніби перед нами текст, який розпочинає новий відлік у літературі. Це свідчення того, що нелюдяний постмодернізм уже не буде останньою фортецею на шляху розвитку літератури. Уже є щось нове, а що саме – покажуть час і літературні критики. Ліричність, пережитість, іронія, ностальгія, мінімізація інтер’єру та психологізм екстер’єру, прагнення до стилізованого автобіографізму – усе це становить структурно-художню палітру нового роману.

Певен, що за кілька років українська література зможе-таки здійснити стрибок на жанрово-стильовому рівні, аби вийти за поле амурно-гламурненьких текстів а-ля Поваляєва чи Карпа. Так, не кожне письмо може бути еталонним (щоправда, не лише на еталонах тримається літературний материк), але назвіть американських письменників першої половини ХХ століття. Гемінгвей? Фіцджеральд? Фолкнер? Міллер? Вільямс? А французьких? Камю? Сартр? Так, ряд можна продовжити, але все одно не вдасться назвати весь легіон письменників, погляд (пам’ять) спиниться лише на кількох десятках (у кращому разі) імен, які й є взірцевими представниками своєї літератури на міжнародному полі.

І, звісно, можна дискутувати з приводу того, що в постмодерні немає різниці, хто митець, а хто графоман; можна гарячково доводити, що в постструктуралізмі саме графомани дають багатий матеріал для розуміння всього розмаїття літературної стилістики... Можна. Але в часі і в просторі назавжди залишиться Монблан.

Імідж літератури творять гіганти

Цього року в українській літературі відбулося повернення до розуміння пам'яті як глибинного простору, що репрезентує вищий рівень свідомості, порівняно з попередніми бу-ба-бубістськими, останньо-барикадними спробами піддати все тотальній іронії. Від іронії не втекти, бо це, як писав блискучий історик і теоретик літератури Дьордь Лукач, – цемент для склеювання суперечностей життя... Але, крім цементу, є ще й базальт. Так-от, саме до базальтових рівнів ми з вами й підбираємося.

Друге явище 2007 року – роман Любові Голоти “Епізодична пам'ять”, що з'явився у видавництві “Факт”. Можливо, цей роман критики кваліфікують як повернення в неопозитивістське русло літературної традиції, хоча сам позитивізм у своїй філософській основі є різним. У ХІХ столітті саме позитивізм (народництво) відіграв роль детермінантної сили в історії розвитку української культури та літератури. Новий роман Любові Голоти – історія жінки на тлі трагічної української історії, ініціація у цей складний світ зі світу чарівних дерев і безкраїх полів. Найбільше зачаровує мова роману – плавна, добірна, пережита. Земля і пам'ять у тексті – мов простір повноти, якої в наш час уже годі й шукати. Бо для розуміння землі як святості потрібно, щоб таким був і час, а тепер же – “усе не так, як колись”. Сьогодні мчить автівка трасою, а в тій автівці – жінка, стомлена, але сильна, яка легко грається зі світом, хоча всередині, десь на самісінькому споді, ховає те, чого ніколи й нікому не покаже. Самотність слабкої сили і біль самотності. Романом посмакують не всі, бо сьогодні страви з супермаркету

більш затребувані, ніж уміння куховарити. Сьогодні в нашому гуманітарному просторі можна критикувати все, що виходить за рамки постмодерністського стьобу, мовляв, усе, що поза тим, – бронтозаври, палеографія.

Загибель українського Макондо, або “Майже ніколи не навпаки”

Не кожна людина Не кожна людина хоче вірити в те, що є ще хтось, крім Бога, кому відомо все, що з нею станеться за мить: чи то вона впаде у прірву між двох скель, чи то потрапить у зашморг абсурду, чи то знайде джерело спокою, омріяну в усі віки свободу або щастя. Проте обов’язководесь у світі знайдеться бодай одна дивна, відлюдькувата жінка – така собі Ванга, – яка колись була такою, як усі, але одного дня її життя порвало всі зв’язки з минулим, і тепер вона – не звичайна жінка, а провідник. Через неї вищі сили промовляють до світу, а чи дослухатимемося ми, чи ні – це вже інше питання.

“Майже ніколи не навпаки” – таку назву має новий роман Марії Матіос (видавництво “ЛА “ПІРАМІДА”). Перед читачем постають три життя, три новели: “Чотири – як рідні – брати”, “Будьте здорові, тату” та “Гойданка життя”. Є й ще один нюанс – естетично-формальний. Читач, звиклий до того, що книжка – явище естетичне навіть у своїй формі, буде приємно вражений поліграфічною якістю. Зокрема мистецтвом львівського художника Сергія Іванова. Дизайн видання, безперечно, працює на створення символічної аури: у ньому поєднано високу художню предметність та естетизм. Проте я все ж таки радив би сприймати роботи Сергія Іванова як символічний ключ до прочитання.

Роман М. Матіос – це естетика форми, сенсуальність, філософія повноти життя. З іншого боку, багато що в цьому художньому матеріалі набуває сакрального біблійно-релігійного значення, вкоріненого в міфічно-

казковий світ західноукраїнського села... І водночас – якогось сюрреалістичного гротеску, що готує читача до усвідомлення позацивілізаційної та позачасової катастрофи. Гине світ – красивий, казковий світ міфу й духу. Вмирання прекрасного.

Одразу скажу, що для мене поява цього роману є знаковою. Хоча я не сподівався, що цей твір змусить мене говорити про глибинні структурні зміни на стильовому рівні в українській літературі. Тепер бачу, що мушу це зробити – адже йдеться про своєрідний підсумок досягнень і поразок української прози 2007 року. Напевно, цей рік українські літературні критики можуть назвати роком роману. Зазначу, правда, що на Монблан у цьому леті ми ще не дісталися, хоча український літературний поступ-2007 має дивовижні піке й піки.

Щодо “Майже ніколи не навпаки”, то скажу відверто: це не роман... а ще одна таємниця, епізодична пам’ять або й щось більше, що привносить невизначеність в усталений для багатьох “критиків” “естетичний” канон укрсучліту. Перед нами річ, яку неможливо прогавити, яка витримує такий градус переживань, такі екстатичні стани психіки, що переінакшується сам спосіб викладу й використання мови. Мені, хоч як це парадоксально, хотілося б поєднати ефект цього тексту у плані використання мови з тим, що зробив Володимир Набоков у “Лоліті” англійською мовою (попри всю ідейно-тематичну відмінність двох творів).

Але насамперед зауважу, що читач повертається до фантастичного сільського простору. Але це не просто село. Це світ Йокнапатофи Фолкнера. Або ж магічний світ Макондо, який заснували люди із бронзовою шкірою зі “Ста років самотності” Маркеса. Або ж це світ із “У неділю рано зілля копала” Ольги Кобилянської, світ землі, що прочитується як архаїчний простір з уявленням і мисленням, закоріненим у глибоку міфологічну традицію. Але саме ця традиція – остання можливість зберегти природність існування людини. Саме в традиції – природні основи етики та естетики

людини. Але все відбувається в аурі архаїчних уявлень, містичних знаків і сільських чуток-переказів. Можливо, в цьому романі багато світла падає на соціально-родовий аспект, але саме тут і ґрунтується катастрофа, до якої прочиняє двері текст. Світ трьох новел – містичний, але є в ньому й ніцшеанське вічне повернення, циклічність, відображена на рівні структурної організації. Фігурність завершень кожної з новел надає їм значення особливої філософічності, текст на формальному рівні перетворюється на єдиний континуум. Маємо “фігурність тексту”, визначену, мабуть, як естетичною складовою письма на рівні художньо-авторської концепції, так і символічністю нарації.

Власне, третя новела завершується словом “серце”, що й є домінантним образом у символіці роману. Маємо Платонівську ейдологію тіла і душі, розуму і серця. Текст рухається в часі разом із оком читача, який побачив три страшні у своїй глибині картини сільського побуту. На цій землі вже немає місця, час вичерпано й обрамлено катастрофою людських душ. Традиція живить пам’ять, а пам’ять перетворює лінійний час історії на циклічну сферу, в якій відбуваються магічно-містичні перверзії. Коли немає традиції, починається катастрофа. Якщо зникла пам’ять – то Армагеддон уже відбувся. Саме пам’ять має здатність відновити час.

Чи треба повертатися до минулого, що знищило себе? Яка сутність природної етики, котра на якомусь історичному етапі зайшла в безвихідь? Стався колапс, але саме на рівні свідомості села. Безперечно, не варто відкидати й силу людських афектів. Зрештою, усе в цій книзі ніби обертається навколо людини (власне, так переконує авторський голос в уявному і модифікованому вступі). Але це не зовсім так. Забігаючи наперед, скажу, що у змальованому світі відбувається руйнація важливого елемента. У третій новелі з’являється Маринька – жінка, здатна віщувати, для багатьох незрозуміла, але яка промовляє від вищих сил, котрі, власне, й утворили це магічне коло (на образ “дивної” жінки неодноразово натрапляємо у творах

Марії Матіос, але цей роман – у своїх філософських досягненнях є вершинним).

В основі роману – містерія замість карнавалу. Саме містерія має здатність на структурному рівні перетікати в трагічну утопію. І ці три новели, що їх переповідає наратор, три плани змісту, три драматичні сцени – утопічні за своєю природою. Вони пропонують нову концепцію: світ міфічного гине. Сто років самотності – у прірву. Нові реалії знищують міф. Похід на війну, яку розв’язав Цісар, – основа для моральної катастрофи у третій новелі. Але не тільки. Відчувається вичерпаність спокою і влади людського духу над демонічним у людській природі. І я не інтерпретував би сюжет третьої новели як такий, у котрому відображено згубну силу людських емоцій, чорні сили, що виходять на поверхню – так само, як у романі Голдінга “Володар мух”. Саме в Голдінга знайдемо тезу, що цивілізація є чинником, котрий не дає можливості деструктивним силам людини вийти на поверхню, аби знищувати одне одного.

Значну увагу в романі приділено сфері сексуальності, чуттєвої філософії. Кожна з трьох новел у своїй основі має трагічний концепт.

Перша новела “Чотири – як рідні – брати” – алюзія до повісті Юрія Федьковича “Три як рідні брати”. Але хочу наголосити, що роман М. Матіос – це еволюційно логічна складова історії розвитку української літератури. Він генетично вкорінений в українську неурбанічну традицію. Але у змальованому нею селі – ще такому красивому сто років тому – відбувається духовно-етичний Армагеддон, що завершується ламанням усіх меж людських стосунків. На формальному рівні чотири брати – чотири вершники Апокаліпсису. Якщо в повісті Федьковича фінал – сумний, але сповнений надії, що брат Онуфрій десь тут, поряд, хоч його й немає серед живих (тобто жива пам’ять про нього, а отже, йдеться про цілісність простору, в якому перебуває рід), то тепер щось у світі зламалося.

Колишні цінності кудись зникли. Натомість запанував світ “Володаря мух”, у селі скоюється вбивство, не дають жити “земельне питання”, спадок. Якщо не “квартирне”, то фінансове питання зіпсувало світ села. Воланд усе передбачив. Тепер основа української народницької ментальності – село потонуло в розпусті людських душ, але це не криза позитивістських концептів. Це модерністський погляд на природу кризи, пов’язаний із крахом комунікації, етики, пам’яті, міфу. Аналогічне маємо в “Шумі й шалі” Фолкнера. Простір постає джерелом жорстокості, земля з архетипного образу “свого” перетворюється на демонічного дракона, який пожирає своїх же дітей. Порушено одвічні морально-етичні цінності села, гармонію, а отже, перед нами вже зовсім не те мирне перетікання спокійного часу, що його змальовували Нечуй-Левицький чи той-таки Федькович.

Що ж до другої новели “Будьте здорові, тату”, то можу сміливо стверджувати: це найкращий прозовий твір у жанрі новели за останні десять років. Психологічний драматизм набуває нечуваного піку. Йдеться про перелюб, про змішування крові. Але навіть цей конфлікт обрамлено в інший: одруження Петруні з іншим чоловіком, який після шлюбної ночі знеславлює батька роду, бо дочка його не зберегла цноту до шлюбу, принаймні так він заявляє батькові перед усім селом. Та фінал історії буде в стилі Агати Крісті. Насправді чоловік вирішив обмовити Петруню й рід, аби село не дізналося, що він не зміг бути “чоловіком” на шлюбному ложі.

Найтрагічніший момент – убивство Дмитрика. Але якщо ці художні лінії ще піддаються суворому раціональному аналізу, то епізод, коли Петруня тримає Дмитрикову сорочку, неначе дитину, і згадує все, що вони пережили, переповісти неможливо. Це потрібно пережити. “А старіюча Петруня щодня (як і за дівки) заходить у велику – про гостя – кімнату, зачиняє зсередини на засув двері та витягує зі скрині з-під шмаття, заготовленого про смерть, свою мацюцьку “дитинку”. Тепер “дитинка” зроблена із біленької Дмитрикової сорочки... Ляне полотно сорочки-

“дитини” зістаріло й пожовтіло разом із лицем Петруні. Та вона того не зауважує. Вона пестить шкарубкими, поморщеними руками жовте, мов шафран, “личко” своєї не зачатої і не вродженої доньки, а краще би сина, втикається поморщеним лицем у старий жмутик, зусібич обнюхує його. І звідти, звідкись зі споду років і пам’яті, проривається до неї рідний і незнищений запах розпаленого чоловічого тіла... Петруня тримає на колінах “дитину” й довго незмигними очима дивиться у вікно”.

Не знаю, хто би міг так написати про цей розпад світу, про поламані долі й викривлені стани свідомості. Але це вже не трагедія. Кохання між Петрунею і Дмитриком – кохання вічне, як відлуння Ромео і Джульєтти, Лейли і Меджнуна. Але жінка дозволяє собі недозволене за сільськими мірками: вона, одружена, закохується в хлопця. Для психології села це неприпустимо. Трагічний топос новели – перелюб, обман. Заради власної безпеки в зашкарублому просторі вже диявольської сільської традиції чоловік зводить наклеп на жінку, і в такий спосіб убезпечує себе від осуду. Традиція змушує людину брехати, адже чоловік боїться бути не таким, як вимагає сільська ментальність. Але в цій ситуації вже немає людей: маємо картину виродження, де чистою залишається лише пара молодят: він – як пам’ять, вона – як біль після катастрофи.

Не знаю, хто з кола укресчлиту міг би так написати? Не знаю, чи довго ще ми будемо “насолоджуватися” випорожненнями й «бузиновими» настоянками, чи довго ще триватиме наступ неукраїнського способу мислення в літературній формі. Хочеться вже не блюзнірської брутальності, цинічної параної, а психології людських доль, трагедії, яка має вивищувати. Зрештою, хочеться чогось такого, що може “бабахнути” по голові читача, звироднілого з примусу й за браком справжньої літератури до стану дикої мавпи. Нарешті з’явився той спосіб нарації, який поєднав класичне з модерно-новим, свіжим і сильним, нарешті з’явилася висока альтернатива літературі підвалу “ОстаNNя барикада”.

“Майже ніколи не навпаки” – світ села, яке розпадається, бестіарій ренесансної катастрофи, “Гаргантюа і Пантагрюель” ХХІ століття.

Щодо третьої новели “Гойданка життя”, то вона є розв’язкою, склеюванням усіх попередніх детективних історій, що їх вигадала-переписала-пережила нараторка. Історія не менш трагічна. Вона – ніби підсумок, ніби погляд очима Ванги, дивної жінки, яка постає з перших рядків новели. Але й цієї жінки не стає в цьому світі. Розумієш, що красивий світ українського Макондо – приречений на загибель. Так буває завжди, коли людство обирає хибну спіраль історії, філософії природи, цивілізації. І майже ніколи не навпаки.

Сама назва роману теж незвичайна. Назва – не предмет, не вербальний образ, у якому є семантична номінативна домінанта. Тут навіть пропущено дієслово-зв’язку. Перед нами констатація, витвір більше емоційного, душевного, внутрішнього, ніж суто вербального світу. Просто й афористично – “Майже ніколи не навпаки”. Назва як метафора-символ, як констатація і надія. Стверджувальне “ніколи” групується з обнадійливим “майже”, “навпаки” (перевернутість світу) – з “не”. Мовні структури граються з читачем, але це не просто гра. Це – розуміння в кінці логічного словесного лабіринту страшної істини. А акцент кожний читач поставить свій.

Наважуся сказати, що 2007 рік – це рік української прози. І вершинним здобутком цього року є роман Марії Матіос “Майже ніколи не навпаки” – поряд із романами Ю. Андруховича та Л. Голоти. Але що приготує 2008-й – таємниця. Маю надію, незабаром з’явиться щось вельми цікаве. Що це буде? Важко сказати... Іронія як рефлексія на сучасний світ? Філософія нації третього тисячоліття? Історія “самашедшої” цивілізації? Не знаю, але відчуваю, що після 2007 року український читач уже готовий до того, на що, можливо, забракло б сил іще в 2004-му. Новий відлік розпочато. І так буде завжди.

І майже ніколи не навпаки.

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,

Національний університет «Києво-Могилянська академія».

(Дзеркало тижня. 30 листопада 2007 р.)

Приклад мистецького огляду:

Шевченківські лауреати-2019.

Хто і за що?

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка цього тижня назвав митців, які стануть лауреатами Шевченківської премії у 2019 році.

Результати голосування подано на затвердження президенту

Цьогоріч у списку переможців шевченківських перегонів – доволі гучні імена. Є також і молоді митці, які останнім часом яскраво заявили про себе в царині прекрасного.

Богдан Горинь – у номінації “Публіцистика, журналістика” – за двотомник “Святослав Гординський. На тлі доби”.

Пану Богдану – 83, він є відомим українським політичним та громадським діячем, журналістом, мистецтвознавцем, політологом. У 60-х був науковим працівником львівського Державного музею українського мистецтва. Виступав як літературний критик, поширював самвидав. У серпні 1965-го його заарештували, а згодом і засудили за “антирадянську пропаганду” на три роки концтаборів у Мордовській АРСР. Після звільнення він працював малярем, кочегаром.

З 1988-го став одним із засновників Української Гельсінської спілки. На початку 90-х розпочинається його діяльність як парламентарія, політика. Богдан Горинь є автором і співавтором книжок “Опанас Заливаха. Вибір шляху”, “У пошуках берега”, інших. Видання, яке відзначив Шевченківський комітет, присвячене організатору культурного життя в Галичині Святославу Гординському (1906–1993).

Оксана Забужко – у номінації “Публіцистика, журналістика” – за видання “І знов я влізаю в танк”.

Її твори перекладено більш ніж 20-ма мовами світу, вона – культова постать української літератури. Перший роман Забужко “Польові дослідження з українського сексу” вийшов 1996-го і спричинив гучну полеміку. Через десять років, за результатами одного з соціологічних опитувань, саме цей роман визнали книжкою, що найбільше вплинула на українське суспільство за 15 років Незалежності.

Книжка, яка цьогогоріч відзначена Шевченківською премією, – статті, інтерв’ю, спогади. Впродовж 2012–2016-го років переважну більшість цих текстів було опубліковано за кордоном.

Ростислав Держипільський – у номінації “Театральне мистецтво” – за вистави “Енеїда”, “Вона – Земля”, “Гамлет”, “Оскар і Рожева Пані”.

Всі чотири постановки нового лауреата Шевченківської премії – різножанрові, поліфонічні, вони виявляють бажання і вміння автора експериментувати в різних сценічних просторах, а також по-новому, оригінально трактувати класичні та сучасні тексти. Зокрема, в “Енеїді” режисер виводить на перший план тему війни і національного братерства. А його камерна вистава за Василем Стефаником “Вона – Земля” об’єднує новели столітньої давності періоду Першої світової війни, передбачаючи перегук часів, а також сценічний вимір вистави-реквієму та вистави-сповіді. “Гамлет” цього ж режисера був високо оцінений провідними британськими критиками – за спробу перечитати Шекспіра мовою сучасника, який

занурюється в п'ять тисячоліть. Нарешті, “Оскар і Рожева Пані” – благодійний арт-проект, який, мабуть, уперше розкриває історію відомого європейського автора саме “очима дитини”.

Володимир Шейко – в номінації “Музичне мистецтво” – за аудіозаписи творів українських композиторів до Фондів Українського радіо, а також концертні програми останніх років.

Творча діяльність диригента – відома. Він працював у Київському театрі оперети. Завдяки його творчій енергії має гучний розголос оркестр Національної радіокомпанії України, який здійснив сотні записів шедеврів світової та української музики до радіофондів. Оркестр і диригент провели також багато гастрольних турне країнами світу, пропагуючи українську музику.

Василь Чебаник – у номінації “Візуальне мистецтво” – за проект “Графіка української мови”.

Василеві Яковичу – 85, він художник-графік, каліграф. Він також є оригінальним інтерпретатором образів літературної класики. Заслужений діяч мистецтв України, професор, завідувач кафедри графічного дизайну Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука.

Задля проекту “Графіка української мови”, високо оціненого Шевченківським комітетом, Чебаник розробив 18 різних гарнітур із варіаціями одних і тих самих шрифтів. Як зазначають експерти, всі шрифти “Графіки” створювалися з виявленим рукописним характером, але як набірні гарнітури для практичного впровадження в життя.

Роман Бондарчук – у номінації “Кіномистецтво” – за повнометражний фільм “Вулкан”.

Роман – наймолодший із нових лауреатів, йому 37. Але він уже помітна постать в українському кіно. 2016-го його фільм “Українські шерифи” було висунуто від України на премію “Оскар”. Новий фільм

“Вулкан”, відзначений Комітетом, – це повнометражний ігровий режисерський дебют Бондарчука. У липні минулого року прем'єра цієї стрічки відбулася на Міжнародному фестивалі в Карлових Варах. Відтоді картина отримала кілька фестивальних кінонагород, і за режисуру зокрема. Головний герой “Вулкану”, Лукас, перекладач, який працює в ОБСЄ і якимось чином потрапляє в одне з південноукраїнських міст, де й зустрічає дивака Вову (актор Віктор Жданов), а також відкриває для себе якийсь несподівано новий світ. В український прокат “Вулкан” вийде у квітні 2019 року.

Олег ВЕРГЕЛІС.

(Дзеркало тижня. 22 лютого 2019 р.)

Приклад театрального огляду:

Сезон полювання на “зайців” відкрито

У перші місяці нового року – низка столичних театральних прем'єр.

Серед них, зокрема, виділяються дві нові вистави на основі одного старого твору – славнозвісної комедії Михайла Старицького “За двома зайцями”.

“За двома зайцями”

Театр на Подолі. Режисер – Ігор Матіїв. Прем'єра – 1 лютого
П'єса Старицького написана 1883-го. Створенню передувала обробка Михайлом Петровичем п'єси Івана Нечуя-Левицького “На Кожум'яках”. У березні 1883-го Старицький писав до Нечуя: “Драматичний комітет мені поручив переглядiti ваші Кожум'яки і виробити план якби їх

прирехтувать до сцени. Я зробив це і читав свій план, і його дуже хвалили...” Спочатку “Зайці” вважалися спільним твором: перша публікація була із прізвищами обох авторів. Та згодом Нечуй відпав, а “Зайці” почали торувати собі світлий шлях сценами й екранами. Голохвастова грали такі майстри як Панас Саксаганський (у театрі корифеїв), згодом – Олег Борисов (у фільмі Віктора Іванова).

Прем’єра на Подолі, до речі, отримає ще й третього автора – Оксану Прибіш. Вона якраз і спирається у своїй версії на Старицького і Нечуя-Левицького. Події перенесено в наше сьогодення. Свирид Петрович у боргах. У нього є лише п’ять днів і дві кралі, аби подолати всі запропоновані обставини. У ролі Голохвастова (в чергу) – Іван Завгородній і Юрій Феліпенко. У ролі Проні Прокопівни (в чергу) – Катерина Вайвала і Катерина Рубашкіна.

“ГолохвастOFF”

Театр драми і комедії. Режисер – Анастасія Осмоловська.

Прем’єра – 23 лютого

На лівому березі Дніпра вже через три тижні (після Подолу) – також оновлена й осучаснена сценічна версія “Зайців”. Як натякає анонс театру, новітнього Голохвастова поглине світ біткойнів, діджеїв і барбершопів. Тобто вкотре змінюються декорації, а полювання за зайцями триває.

У головній ролі – популярний Михайло Кукуюк. Він спеціально для цієї вистави створює тексти пісень. Також Кукуюк (спільно з Олексієм Петражицьким) є й автором музики, яка у виставі звучатиме наживо.

“Оркестр”

Національний театр оперети. Режисер – Анна Горянська.

Прем’єра – 8 лютого

Цей прем’єрний проект народився в лоні Міжнародного конкурсу-лабораторії молодих режисерів музичного театру. І саме етюд режисера

Анни Горянської здобув найбільшу прихильність експертів. Вона зацікавилася відомою п'єсою Жана Ануя “Оркестр”, запропонувавши свою, трохи хуліганську сценічну версію. З посиланнями-цитатами на славнозвісних “Покоївок” Романа Віктюка. З відвертими натяками: мовляв, в “оркестрі” цілого світу головними диригентами та музикантами є тільки і тільки чоловіки.

Саме чоловіки й задіяні в прем'єрі (“Сцена 77”), яка може стати справжнім касовим хітом сезону.

“Арка Ремарка”

“Дикий театр”. Режисер – Анна Огій. Прем'єра – 17 січня

Столичні театрали знають, що спочатку режисерський проект Анни Огій за мотивами роману Еріха Марії Ремарка “Тріумфальна арка” мав з'явитися на сцені Київського Малого театру (на вулиці О. Гончара). Але відтепер цей проект отримує прописку в репертуарі “Дикого театру”. За свою попередню виставу “Холодна м'ята” Анна Огій отримала чимало компліментів і нагород, тому є сподівання, що і її сценічна історія за Ремарком зацікавить і глядачів, і критиків. Адже це історія про кохання, про болючі опіки Першої світової війни.

Є версії, що прототипом головної героїні була Марлен Дітріх, з якою в Ремарка були в Парижі доволі тісні й теплі стосунки.

“Фальшива нота”

Національний театр ім. Лесі Українки. Постановка Михайла Резніковича. Прем'єра – 31 січня

Автор твору – Дідьє Карон, успіх якому на початку нинішнього століття принесли п'єси “Справжнє щастя”. Понад десять років цей автор керує одним з найстаріших театрів у Парижі. І, до речі, сам грає й у своїй п'єсі “Фальшива нота”. У центрі історії – дві постаті. Всесвітньо відомий

диригент і несподіваний глядач (слухач), який приїхав на важливий концерт нібито отримати автограф. Нібито... Бо далі – вервечка таємниць, метаморфоз, зірваних масок. Тобто все як у добре зробленій п'єсі – майже детективній історії.

До речі, у вересні минулого року цю ж п'єсу гучно презентував Рімас Тумінас, запросивши у проект Геннадія Хазанова і Олексія Гуськова. У київській прем'єрі в головних ролях – Станіслав Москвін і Олег Зам'ятін. Сценографія і костюми – Олени Дробної.

“Сторонні серед нас”

Національний театр ім. І. Франка. Режисер – Петро Ільченко

У Національному театрі майбутню виставу анонсують як першопрочитання п'єси сучасного канадського драматурга Аарона Бушковскі на вітчизняній сцені (переклад Сергія Борщевського). Майбутню виставу можна сприймати і як уклін старшому та середньому акторським поколінням. Адже в постановці у ролі Габріель задіяна Галина Яблонська (народній артистці України на початку січня виповнився 91 рік). Паралельно з Галиною Гілярівною цю роль готує також заслужена артистка України Галина Семененко.

У новій виставі – розповідь про різні покоління, різних людей, у яких своя правда і свої погляди на життя, любов, зраду. Постановник вистави не акцентує уваги на якійсь конкретній країні, адже подібна сімейна драма могла би розгорнутися будь-де. Попередньо прем'єра очікувалася у лютому, але, очевидно, вистава з'явиться у середині березня.

“Ріверсайд драйв”

Молодий театр. Режисер – Євген Галкін. Прем'єра – 18 січня

Жанр вистави режисер визначив як “стрибок у невідоме на одну дію”. А безпосередньо в основі цієї прем'єри – текст культового американського

кінорежисера, сценариста, драматурга Вуді Аллена, якому вже 83 роки, але майстер постійно дивує шанувальників своєї творчості і новими проектами, і черговими вибріками в контексті світського життя. Геросві його твору, який узяв у роботу Молодий театр, 45 років, але чоловік не впевнений у собі, а в його сім'ї – чергова криза. Очевидно, щоби вийти з неї й потрібна якась несподівана або фатальна зустріч, що переформатує і героя, і світ навколо нього.

У виставі задіяні Євген Бондарський, Роман Равицький, Сергій Одінцов, Анна Башева. Художник-постановник – Юлія Заулична.

“Отелло/Україна”

Театр “Золоті Ворота”. Режисер – Стас Жирков. Прем'єра – 24 січня

Якихось подробиць про виставу популярного театру поки що немає – все тримають в таємниці. Відомо лишень, що новий “Отелло” – зовні, на афіші, нібито Шекспір, а внутрішньо – побачимо. Адже до роботи над проектом залучені і сучасні українські драматурги – Павло Ар'є та Марина Смілянець. Відомо також, що усі ролі у цьому проекті грає чоловічий склад. І зрозуміло, що спектакль торкнеться і болючих, проблемних зон українського життя.

В даний час театр презентує в соцмережах інтригуючу фотосесію: на деяких світлинах окремих акторів відразу навіть не впізнаєш!

“Біла Ворона”

**Національний театр оперети. Режисер – Максим Голенко.
Прем'єра – 22 лютого**

Голенко не вперше звертається до знаменитої рок-опери Геннадія Татарченка і Юрія Рибчинського (вже були постановки в Рівному та Миколаєві). Втім, у столиці буде оригінальна сценічна версія, яку Максим

готує з диригентом С. Нестеруком, балетмейстером М. Булгаковим і сценографом В. Ковальчуком.

Важливо зазначити, що цьогоріч відзначаємо 30-річчя “Білої Ворони”. Поема Юрія Рибчинського народилася 1989-го. А вже 1991-го з’явилася ця перша українська рок-опера. Музика Татарченка і текст Рибчинського вмиль розлетілися Україною, іншими країнами. Особливого успіху зажила Жанна Д’Арк з “Білої Ворони” у виконанні Наталії Сумської.

Оскільки Максим Голенко – режисер, який мислить гостро й сучасно, то й у цій версії можемо чекати нових акцентів у виставі на основі легендарного твору.

Дмитро ЛЕВИЦЬКИЙ.

(Дзеркало тижня. 11 січня 2019 р.)

Приклад огляду телесеріалів:

Бідна мати, обідрані діти

Отримавши відносну незалежність від північного сусіда у виробництві мильних опер, претендуючи навіть на гроші бюджету для цієї творчості, у сценарному відділі вітчизняного серіалвиробництва демонструють очевидну кризу.

Звідки я її бачу? І, взагалі, навіщо вона мені здалася?

Пропоновані обставини (не за Станіславським) іноді складаються так, що у хвилини “грусти роковой” твій погляд ковзає по діагоналі телевізора,

потроху споглядаючи життя серіальних фантомів на ТРК “Україна”, на “плюсах”, на інших телеканалах-виробниках.

І які ж проміжні підсумки всіх цих споглядань?

Вони далеко не оригінальні ні для нинішнього телесезону, ні для попереднього, ні для майбутніх.

Сьогодні маємо строгі угруповання серіального продукту, виходячи з тематичних і виробничих особливостей. Стисло про окремі.

Перше й найбагатше угруповання серіалів-загарбників, за моїми суб’єктивними спостереженнями, групується під умовною шапкою “бідна мати і обідрані діти”. Це переважно праймові й непраймові серіали на “Україні”, “Інтері”. Їх спрямованість – соціально-мелодраматична. Їхній адресат суворо прорахований – жіноча аудиторія. Тією чи іншою мірою на цій території трансформується історія “Попелюшки”, яка чогось хотіла, та не все змогла. Тут зазвичай акторки (виконавиці головних ролей) розмовляють і плачуть одночасно – голосами протяжними, тужливими. Обов’язковий сюжетний елемент цієї парадигми – гірка доля дітей, або залишених, або незнайдених, або загублених у часі та різних сімействах. Чоловік у серіалах такого типу інколи проходить шлях від мерзотника до принца, а буває й навпаки. А страждання бідних матерів зазвичай винагороджуються хепі-ендами.

Одночасно на ТРК “Україна” й телеканалі “Росія 1” нині йде серіал нашого виробництва під грізною назвою “Капітанша”. Це вже другий сезон. Цифри він збирає непогані, і, швидше за все, може бути й третій сезон, – правда, важко уявити, що ще там можна придумати. Але, ковзнувши по титрах, виявиш у переліку сценаристів прізвище Андерсен. Це запорука того, що початок у казок може бути, але в казок не може бути кінця. За всією цією “морською армадою” стоїть мужня постать Тетяни Гнедаш – відомої повелительки серіальних мелодраматичних стихій.

У “Капітанші-2”, як і в “Капітанші-1”, усі актори грають за стандартним серіальним шаблоном: тільки б нікого не дратувати й не дуже перетягувати на себе увагу. Однак хитрі продюсери розуміють, що такому пластмасовому світу інколи потрібні і вкраплення справді художніх цінностей. І час від часу в серіалах-лінійках схожого жанру пробиваються драматичні велетенські особистості рівня Роговцевої або Сумської.

Ось і в “Капітанші” роль подразника пластмаси виконує любима параджановська акторка Лариса Кадочникова. Вона грає таку собі інтриганку тьотю Валю. І, вже повірте мені, всі медсестри в усіх лікарнях, де я тільки побував, чекають появи цієї тьоті Валі, як сонечка ясного. Акторка вочевидь розуміє, з яким текстом має справу (все-таки не Чехов, а “Андерсен”), і водночас намагається грати кількома планами одночасно – характерність, самоіронію, елегійність кінематографічної гранд-дами. Ось про таких “тьоть валь” інколи, можливо, і варто робити спін-офи, даючи їм самостійне життя, а не долю безплатного додатка до страждань цієї русалочки, тобто, даруйте, капітанші.

Однак пливемо далі.

Друге помітне серіальне угруповання на нашому телепросторі проходить під умовною назвою “собака друг людини”.

Зараховую до цього виробничого потоку переважно серіали на кримінальну тематику, в яких зазвичай друзі людини часто переграють саму людину – як поліцейського, як злочинця, так і заслуженого артиста України (того чи іншого). У цьому неважко переконатися, налаштувавшись на досить успішний проєкт телеканалу ICTV під умовною назвою “Пес”.

Третє умовне серіальне угруповання в наших просторах – “турецький потік”, або “бранки Ердогана”. Тут – усе, що так або інакше пов’язане зі східною тематикою і чудовим турецьким менталітетом, коли наші роксолани потрапляють у полон до турецьких султанів або, навпаки, бідні турецькі султани не знають, як здихатися наших неприборканих роксолан.

Цей тематичний напрям особливо люблять на “1+1”, іноді – на “Інтері”. “Ой, мамо, Шикидим”, – як сказав би Віктор Павлік.

І, нарешті, ще одна серіальна група, яку я умовно позначаю “фірма”. Часто це серіали не для домогосподарок і навіть не для підвищення рейтингу, тут частіше важить іміджева складова того чи іншого каналу, фірмовий стиль продакшну, який ці продукти виробляє (наприклад, є ж свій стиль у Студії “Квартал 95”. Скажімо, “Слуга народу” – це серіал-фірма, що успішно виконав і іміджеве завдання, і політтехнологічне, і соціально-компостувальне).

До розряду серіал-фірма можна зарахувати й амбіційні екранізації доброї прози. Як, наприклад, “Століття Якова” на “1+1”. Та ж таки “Кріпачка” на СТБ – теж серіал-фірма, з очевидним добрим запозиченням серіального складання в наших дружніх бразильських сусідів (низький уклін безсмертній “Рабині Ізаурі”).

І ось до чого ти ведеш? – запитаєте ви, й матимете цілковиту рацію. Мовляв, мудрувати кожен може в постах або в коментарях. А ти запропонуй щось путнє...

А ось візьму й запропоную, спостерігаючи за тематичною одноманітністю серіалів-шпалер, що лякливо ігнорують нашу сюжетотвірну гіперсеріальну реальність, наповнену драмами, конфліктами й неабиякими пристрастями.

Коли пофантазувати, то справді можна звернути увагу чорноробів наших сценарних відділів на цілі проблемні материки, які просто-таки просяться в телевізор – показати суто українську дійсність, а не калькувати російську чи бразильську казку.

Перша рацпропозиція з тематики. Ось де, скажіть, зубодробильна багатосерійна драма про видобувачів бурштину в Рівненській області? Тут і на Аляску їхати необов’язково, щоб зняти багатосерійний екшн про бурштинову лихоманку – з проломленими головами, заробленими

мільйонами, закопаними трупами та корупціонерами-поліцаями, які прикривають увесь цей бізнес на Рівненщині та в інших областях. І вже точно тут необов'язкове перо Ганса Крістіана Андерсена, навіть Джек Лондон не знадобиться, – їдь, спостерігай, потім сідай і пиши.

Ще один тематичний блок, який міг би запропонувати серіальникам, – на самому вістрі наших щоденних соціально-політичних баталій. Умовна назва – солодке життя. Припустімо, старша сестра поїхала на заробітки в Липецьк і потрапила на конвеєр відомої в усьому світі кондитерської фабрики. А молодша сестра пішла на східний фронт медсестрою, отримала поранення, закохалася в АТОшника. І ось перед очима солодке життя цих двох сестер – як розбите дзеркало однієї країни.

Я вже навіть не заїкаюся про те, що слабо, дуже слабо відображене в поточному серіальному бізнесі життя наших бідних заробітчанок у європейських країнах. На цю тему був достойний художній фільм “Гніздо горлиці” з чудовою грою Римми Зюбіної. А ось серіальники чомусь побоюються серйозного розпушення цього тематичного пласту. І це попри очевидну реальність: мільйони громадян від'їздять на заробітки то в Європу, то в Росію, то світ за очі.

P.S. Наступного разу я напишу про черговий виток світського життя з Катею Осадчею. У цієї програми явно зажевріла нова світла ера. Всім вам приємних переглядів!

Олег ВЕРГЕЛІС.

(Дзеркало тижня. 28 вересня–4 жовтня 2019 р.)

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ОГЛЯДУ ДО ДРУКУ

Універсальність огляду за призначенням (дати читачеві широку панораму дійсності й сформулювати уявлення про сукупність фактів, а часто про процеси й тенденції галузі, що оглядається); за предметом (усе розмаїття істотних й при тому різнотипних ситуацій, подій, осіб, явищ, процесів галузі, що оглядається); за змістом (“панорована”, багатопланова картина життя,

створена шляхом цілеспрямованого відбору, групування, зіставлення й коментування фактів) визначає універсальність огляду і за формою. Це означає, що оглядач для відображення різнотипних об'єктів може користуватися всіма тими манерами оповіді, які властиві іншим жанрам газетної публіцистики – статті і нарису, репортажу й звіту, памфлету й зарисовці. Універсальність зовсім не позбавляє форму огляду її специфічності. І ця специфічність особлива – вона полягає в тому, що форма огляду мовби вбирає в себе всі можливі публіцистичні засоби. Те, що для інших жанрів є лише тенденцією, що проявляється час від часу (проникнення елементів нарисової форми в статтю чи репортаж, памфлетної форми – у полемічну статтю чи критичний нарис, ознак репортажу – в інтерв'ю чи кореспонденцію тощо), для огляду є закономірністю.

Оглядач насамперед повинен бути професіоналом, добре розбиратися у проблемі, про яку пише огляд. Як правило, у редакціях газет і журналів оглядачі спеціалізуються за темами. Є політичні оглядачі, оглядачі-міжнародники, економічні, фінансові, театральні, спортивні тощо. Оглядач повинен не лише знаходити цікаві факти, але й бачити їх у діалектичній залежності і взаємозв'язку.

Процес написання огляду починається не тоді, коли журналіст отримав редакційне завдання. Аналіз практики відомих оглядачів свідчить, що велике значення має попереднє збирання фактичного матеріалу, підготовча робота. Оглядачі-професіонали постійно накопичують інформацію в дос'є, читають багато спеціалізованої літератури, користуються різного роду реферативними журналами, роблять вирізки з газет і журналів, черпають різні матеріали з інтернет-сайтів. У кожного оглядача, власне, своя методика і лабораторія.

Перед початком роботи оглядач чітко з'ясовує предмет дослідження, просторові й часові межі, тему, проблему, ідею, що дасть змогу визначитися щодо методів збирання інформації й форми відтворення. Оглядач осмислює, аналізує відомі й зібрані факти, чітко визначає проблему, встановлює взаємозв'язки між ними, виявляє причини й наслідки, прогнозує тенденції.

Оглядач – це насамперед аналітик, який універсально володіє мистецтвом соціологічного аналізу й портретного живопису, спеціальними методами журналістського пізнання, відтворення, поєднуючи в собі талант репортера і памфлетиста, чутливий як до економічних процесів, так і до духовного світу людини й усвідомлює свою місію: роз'яснити читачам суперечливі факти і події, дати соціальні орієнтири.

Питання для обговорення

1. Яка роль огляду у сучасній журналістиці?
2. Які ви знаєте різновиди оглядів?
3. Чи може бути оглядачем будь-який журналіст редакції? Вимоги редакції до огляду й оглядача.
4. Чому газети і журнали рідко використовують жанр огляд?

Домашнє завдання за темою

1. Дібрати різновиди оглядів у друкованій пресі.
2. Напишіть тематичний огляд на будь-яку тему.

Література:

1. *Журналістський фах*: газетно-журнальне виробництво: навч. посіб. / Т. О. Приступенко та ін.; за ред. В. В. Різуна. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2012. С. 191–194.
2. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості: підруч. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004. С. 200–202.
3. *Карпенко Віталій.* Основи професійної комунікації. К.: Нора-прінт, 2002. С. 211–214.
4. *Кузнецова О. Д.* Аналітичні методи в журналістиці: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 90–111.

ОГЛЯД ЗМК

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ЗМК

Слово “огляд” в журналістиці означає “розглядати”, “підбивати підсумки”, “описувати”, “вивчати особливу інформацію”. Такий смисл вкладається і в поняття “огляд ЗМК”. Жанр огляд ЗМК являє собою форму рецензування газет, журналів, телепрограм, радіопрограм, інтернет-сайтів, коментарів у різних соціальних мережах.

Огляд ЗМК за своєю природою – жанр критики. Але критика оглядача повинна бути доброзичливою, яка виходить з прагнення підказати тому чи іншому ЗМК на поліпшення його публікацій, ефірів тощо. У сучасних ринкових умовах, коли інформація є тяж товаром, в оглядах ЗМК переважають завдання: популяризувати, рекламувати матеріали газет і журналів, передачі радіо- і телебачення, орієнтувати читача в масиві журналістських публікацій, сприяти продажу періодичних видань, стимулювати до перегляду телепередач різних каналів.

Принцип жанру огляд ЗМК в українській журналістиці полягає здебільшого у тому, що преса оглядає радіо-, телепередачі, соціальні мережі, а телебачення і радіо оглядає газети, журнали і також соціальні мережі.

Жанр огляд ЗМК має особливу будову і специфічний зміст, але не має власної усталеної схеми побудови тексту, тобто яскраво виражених родових ознак. Тому огляд ЗМК можна написати у жанрі інтерв'ю, кореспонденції, статті, огляду, рецензії тощо. Оглядач дає читачеві, глядачеві, слухачеві багату, різносторонню картину повсякденної дійсності, розкриває зв'язки між явищами суспільного життя, звертає увагу на тенденцію їх розвитку. Завдання огляду ЗМК – виявити щось нове, цікаве у змісті та оформленні періодики, режисури радіо- і телепередач, їх контенті. Оглядач повинен давати професійну оцінку ЗМК у висвітленні діяльності органів влади, політичних партій, особливо під час підготовки і проведення політичних кампаній. Однак головним завданням огляду ЗМК є осмислення досвіду того чи іншого засобу

масової комунікації у висвітленні актуальної проблеми всередині країни та у зарубіжних державах.

Аналізуючи публікації різних видань, передачі радіо і телеканалів, інтернет-сайтів, блогів, оглядач має на меті презентувати аудиторії широку картину процесу чи події, познайомити споживачів інформації з різними оцінками, точками зору, позиціями у ЗМК.

В огляді ЗМК переважає оглядовий метод – панорамування, який обмежений часовими і просторовими рамками, в ньому відтворюються факти, події, явища, які вже містяться у матеріалах газет, журналів, радіо, телебачення, інтернет-сайтах.

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ ОГЛЯДУ ЗМК

Кожен різновид ЗМК має свої особливості, що залежить від чинників, які покладені в основу поділу. Огляди ЗМК класифікують за місцем обнародування, методом відтворення, просторовими і часовими рамками, формою. Насамперед, огляди ЗМК диференціюють за місцем обнародування, що впливає і на методи збирання інформації та відтворення. Газетні огляди ЗМК поєднують у собі оперативність й аналітичність із застосуванням текстового впливу. Журнальні огляди, маючи текстовий вплив й аналітичність, тяжіють до аудиторії фахівців, учених, тоді як газетні огляди ЗМК адресовані переважно масовому читачеві. Радіоогляди є найоперативнішими оглядами ЗМК, а телеогляди завдяки аудіовізуальному впливу є найефективнішими, оскільки мають змогу наочно демонструвати той чи інший аналізований журналістський матеріал.

У теорії жанрології вчені-журналістикознавці виділяють кілька різновидів огляду ЗМК.

Інформаційний огляд ЗМК

Активно у цьому жанрі працюють українські телевізійні канали, адже у більшості їх є постійна рубрика, де оглядаються свіжі номери газет і журналів.

Такий огляд є оперативною формою знайомства читачів із змістом найважливіших матеріалів газет та журналів. Автор такого огляду не має на меті ґрунтовно проаналізувати контент друкованого інформаційного продукту. Його завдання – привернути увагу читачів до важливих матеріалів номера, полоси, добірки і навіть окремої публікації. Це стосується також інформаційних оглядів радіо і телебачення, які друкуються у періодичних виданнях.

Аналітичний тематичний огляд ЗМК

Такий огляд ЗМК висвітлює одну актуальну тему. Автор досліджує цю конкретну тему у багатьох різних виданнях, які її порушували. Він аналізує як цю тему розкривають ті чи ті ЗМК.

Приклад аналітичного тематичного огляду ЗМК:

1025-РІЧЧЯ ХРЕЩЕННЯ РУСІ У МЕДІА: МІЖ ОФІЦІОЗОМ І СКЕПСИСОМ

В інформаційному просторі греко-католики вигідно вирізнялись на тлі суцільного політичного православ'я, яке супроводжувало урочистості з нагоди річниці запровадження християнства як державної релігії.

Відзначення 1025-ї річниці Хрещення Русі стало однією з головних тем для українських засобів масової інформації у другій половині липня 2013 року і початку серпня. Окрім новин і репортажів із урочистостей, на сторінках видань з'являлись історичні розвідки, інтерв'ю з експертами та релігійними діячами, дискусії на тему ролі християнства у нашому суспільстві тощо. Портал “УНІАН-релігії” присвятив темі спеціальний випуск, а “Коментарі” зробили Хрещення спецтемою одного з номерів.

Висвітлення цих подій яскраво засвідчило розкол у вітчизняних світських медіа за ознакою ставлення до церковних (чи то пак,

церковно-політичних) подій, підтримуваних владою. Лояльні до влади медіа переважно обмежувались офіційною інформацією, часто дослівно повторюючи прес-релізи церкви й державних органів; незалежні й опозиційні, ігноруючи офіційні меседжі організаторів, критично аналізували політичну складову свята. Натомість, глибинний релігійний зміст свята найчастіше залишався за кадром.

Інформаційна підготовка

Готувати суспільство до великого православного свята почали більш ніж за півроку до річниці, ще в листопаді 2012-го оголосивши про збір ініціатив щодо проведення святкування. Спершу підготовкою цікавився переважно УНІАН, а інші світські ЗМІ почали долучатись у січні 2013. Тоді постало питання про доцільність поєднання Дня Києва зі святкуванням річниці Хрещення Русі. А також розгорілися суперечки навколо участі Української Православної Церкви Київського Патріархату в державних урочистостях. Під час зустрічі з Віктором Януковичем її голова Патріарх Філарет закликав допустити УПЦ КП до святкування як правонаступника Київської церкви; Президент залишив заклик без відповіді.

Про подальший перебіг підготовки святкування йшлося в оглядах світських ЗМІ за лютий, березень та квітень. Нагадаємо лише, що журналісти приділяли велику увагу прогнозам щодо того, хто з церковних та світських лідерів відвідає свято. Більшість слушно передбачили відмову Папи Римського (тоді – Бенедикта XVI, якого відтоді змінив Франциск) від участі в урочистостях і те, що однією з центральних постатей стане російський президент Володимир Путін.

Ситуація з УПЦ КП залишалась напруженою: у лютому Московський Патріарх Кирил відмовився приїжджати на святкування, якщо в ньому братиме участь владика Філарет. Його позицію своєрідно підтримала УПЦ Московського Патріархату, запропонувавши Патріарху Кирилові очолити

міжнародний оргкомітет із святкування та заявивши, що спільні урочистості з “розкольниками” для неї неприйнятні. А сам глава УПЦ КП заявив, що свято має об’єднати український народ, Москві ж святкувати зарано – її 988-го року, коли хрестилася Русь, іще не існувало. Він, утім, висловив готовність перетинатися з Патріархом Кирилом на урочистостях.

Загалом про висвітлення підготовки до відзначення 1025-річчя Хрещення Русі влучно висловився кардинал Любомир Гузар, зазначивши, що в розмовах бракує релігійного аспекту (“Українська правда”). Більшість публікацій оповідала про плани акцій, реставраційних заходів, тематичних виставок тощо; з наближенням дати у пресі побільшало послань від церковних єрархів про важливість свята. Окрім Московського Патріарха, чимало коментарів на цю тему давав архієпископ Харківсько-Полтавської єпархії УАПЦ (о) Ігор (Ісіченко), Київський Патріарх Філарет, архієпископ УПЦ КП Євстратій (Зоря) та інші. Деякі ЗМІ намагалися розібратися в суперечностях історії Хрещення (“Історичні міфи Хрещення Русі” Дмитра Качури у газеті “Коментарі”), висвітлювати суперечки навколо дати відзначення (“Україна молода”, “Газета по-українськи”) і щодо того, скільки разів хрестили Русь (“Сегодня”, “Газета по-українськи”), оцінити геополітичний вибір князя Володимира (“Сегодня”, “Газета по-українськи”). “Фокус” опублікував розвідку про те, як святкували річниці Хрещення за царя і в часи СРСР.

Рука Москви

Активна участь влади Російської Федерації та Московського Патріархату у підготовці та проведенні свята стала “червоною ганчіркою” для багатьох ЗМІ. “День”, “Україна молода”, “Радіо Свобода” (1, 2) неодноразово публікували матеріали, в яких піддавали критиці ідеї “триєдиного народу” і вбачали у старті святкування з Москви підтвердження геополітичних апетитів Росії. Світські ЗМІ звернули увагу і на позицію

ерархів із цього приводу. Зокрема, Liga.net як одну з найбільш промовистих цитат тижня подала репліку Патріарха Філарета про те, що там, де київське святкування підміняється московським, починається політика.

Всі ЗМІ повідомляли і про нечисленні протести проти візиту Путіна і Патріарха Кирила в Україну. Аналітичні матеріали з теми: “Кремль втомився будувати православну цивілізацію” Лукерії Жабкіної (“Коментарі”) – авторка акцентувала на тому, що проект “русского мира” вже не цікавить Путіна і перейшов під контроль глави РПЦ; Максим Плешко в матеріалі “Русский мір” проти Нового Єрусалиму” (“Українська правда”) повідомив, що задумом Кремля цього року було показати гегемонію Москви і реальність “русского мира”. На цю тему розмірковував і Іван Капсамун у матеріалі “Дня”. Про те, що насадження “русского мира” відбувається за допомогою українських політиків, розповів журналістам “Дня” народний депутат Валентин Наливайченко (“УДАР”). Політичною ініціативою Кремля назвав ідею святкування річниці Хрещення дисидент і письменник Євген Сверстюк (“Газета по-українськи”). “Україна молода” та “Радіо Свобода” акцентували на тому, що цьогорічне святкування пропагандою було перетворене чи не на День хрещення Москви, а також на тому, що в організації були застосовані методи “совкової” культмасової роботи. Втім, за словами релігієзнавця Андрія Юраша, Україна не повністю прийняла сценарій Москви (Zik.ua).

Маленькою сенсацією стали обставини майбутнього приїзду Патріарха Кирила, зокрема, броньований поїзд “як у Сталіна” з вагоном-храмом. “Наші гроші” навіть провели спеціальне розслідування з метою з’ясування, скільки ж такий поїзд коштує (“Українська правда”, ТСН, Zik.ua, “Газети по-українськи”).

У матеріалі “Два пастиря. Україна – не Бразилія” (“Коментарі”) журналіст Дмитро Качур вдався до порівняння глави РПЦ з Папою Франциском, візит якого до Бразилії в рамках святкування Всесвітнього Дня

Молоді дуже відрізнявся простотою від помпезного в'їзду Патріарха Кирила до Києва. Автор пояснив такі відмінності у публічній поведінці ідеологічними розбіжностями – Папа Римський не може собі дозволити відмовлятися від прямого спілкування з паствою, оскільки він не прив'язаний до будь-якої окремої країни, на відміну від глави РПЦ. До цього ж порівняння вдався і Сергій Грабовський в матеріалі “Франциск і Кірілл: відчуйте різницю” (“Український тиждень”). Згадали ЗМІ і про посилені заходи з безпеки (“Коментарі”). Директор Центру політичного аналізу “Стратегема” Юрій Романенко порівняв приїзд владики Кирила з візитом райхскомісара Коха на окуповані землі (“Хвиля”). Рупором спецслужб назвав Російську Церкву релігієзнавець Дмитро Степовик в інтерв'ю журналу “Країна”. А “Український тиждень” наголосив на тому, що Патріарха Кирила не сприймають в українському суспільстві і спроби використати політичне православ'я у його виконанні призвели до дискредитації і послаблення впливу Московського Патріархату.

Життя показало, що Патріарх Кирил таки перебував у фокусі уваги світських ЗМІ під час висвітлення урочистостей. Його багато цитували, й чимало видань писали про молебень у Києво-Печерській Лаврі, який глава РПЦ відслужив 26 липня (“Дзеркало тижня”, “Подробности”, “Левый берег”, “Сегодня”, “Український тиждень”, “Корреспондент”, ТСН, “Фокус”, “Газета по-українськи”).

Патріарх Філарет і тут, і там

Своїми претензіями до влади та вимогами допустити УПЦ КП до участі у святкуваннях Патріарх Філарет забезпечив собі увагу ЗМІ. Він частіше за інших з'являвся в телеефірі й на сторінках світських видань (зокрема, на ТВі в програмі Віталія Портникова, інтерв'ю на Liga.net). Втім, політолог Олег Медведєв наголосив на тому, що деякі ЗМІ свідомо замовчують роль УПЦ КП у святкуваннях (“Українська правда”).

Натомість, Предстоятель УПЦ Митрополит Володимир (Сабодан) не дав жодного (!) інтерв'ю світському виданню. Чи не єдина його поява у світському інформаційному просторі – републіковане порталом Liga.net інтерв'ю сайту “Православ'є в Україні”. Навіть глава РПЦ Патріарх Кирило мав під час Великодніх свят розмову з журналістом Сергієм Дорофєєвим в ефірі “Інтера”, де міг висловити своє бачення святкування Хрещення Русі тощо (текст розмови републікований “УНІАН-релігії”).

Також ЗМІ писали про освячення Митрополитом Володимиром храму святих Володимира і Андрія 24 липня (“Коммерсант”, “Подробности”, ТВі, “Газета по-українськи”, Zik.ua) та його участь в інших заходах. Не лише журналісти, але й експерти небагато говорили про Митрополита Володимира, акцентуючи здебільшого на перспективах наступництва. Зокрема, політолог Олексій Гарань висловив припущення, що зараз у Москві шукають лояльну заміну не досить компромісному Володимиру (Liga.net). Журналіст “Главкома” Павло Вуєць зауважив, що візит Патріарха Кирила відбувається в період боротьби за престол УПЦ. В іншому матеріалі цього видання Дмитро Скворцов спрогнозував зміни курсу УПЦ у напрямку відокремлення від Московського патріархату (“Главком”).

Крім Патріарха Філарета, УПЦ КП мала чимало спікерів, які висловлювали позицію Церкви щодо відзначення річниці Хрещення Русі. Так, світські ЗМІ підхопили резонансний коментар патріаршого намісника митрополита Епифанія (Думенка) про те, що Росія хоче принизити Україну, нав'язавши їй свій сценарій святкування. Не залишились без уваги і слова секретаря Священного Синоду УПЦ КП архієпископа Євстратія (Зорі) про те, що УПЦ КП братиме участь тільки в заходах, організованих на державному рівні. Про це було відомо й раніше, але в Київському Патріархаті вирішили, що не зайвим буде нагадати.

Світські ЗМІ по-різному реагували на такі заяви, часто вдаючись до не досить етичних характеристик. Так, “Коментарі” назвали УПЦ КП “відщепенцями”, а “Українська правда” наголосила на тому, що Московський і Київський патріархати заочно посварилися через свято. Представник УПЦ отець Георгій Коваленко висловив думку, що святкування Хрещення Русі доведе перебування Київського Патріархату поза Православною Церквою (“Подробности”).

Поширили ЗМІ і звернення Синоду УПЦ КП, в якому зазначалося, що ворожнеча між конфесіями відходить у минуле (“Корреспондент”). “Левый берег” опублікував це послання в повному обсязі, залишивши твердження, що Вселенський Патріарх Варфоломій не приїхав на святкування, бо не хотів сприяти втіленню ідей “третього Риму”.

Деякі експерти висловлювали припущення, що святкування Хрещення Русі може поглибити розкол між українськими Церквами (зокрема, Богдан Червак у колонці на “Українській правді”, різні експерти в матеріалі ТВі). Про те, що святкування Хрещення Русі є елементом розділу країни, в коментарі 5 каналу говорив політтехнолог Віталій Бала. Його колега Володимир Цибулько в коментарі “Газеті по-українськи” наголосив на тому, що офіційне святкування в межах однієї конфесії є приниженням для України.

Патріарх Філарет доволі чітко пояснив, що представники всіх українських православних церков домовились відзначати річницю Хрещення окремо, щоб не створювати протистояння (“Українська правда”).

Втім, зустріч глав українських Православних Церков на відкритті виставки “Велике і величне” в Мистецькому арсеналі засвідчила, що стосунки між УПЦ та УПЦ КП можуть бути налагоджені. Великий резонанс у світських ЗМІ викликав троєкратний поцілунок глав Церков і їхні заяви про те, що об’єднання українських Православних Церков в одну помісну

церкву буде (“Главком”, “Подробности”, “Левый берег”, Liga.net, “Корреспондент”, “Газета по-українськи” та інші).

Політик і політтехнолог Олег Медведєв, коментуючи цю подію, наголосив, що *«ця інформація, напевно, вже пробилася крізь товщу броньованого потягу, яким до Києва мчить Патріарх Кирило, і навряд чи вона додала доброго настрою цьому генератору та консерватору розділення Української Церкви, бо, якби не Москва та міцна хватка Кирила, УПЦ МП та УПЦ КП вже давно б об'єдналися»* (“Українська правда”). Опозиційні ЗМІ характеризували зустріч предстоятелів як позитивний сигнал (ТВі) і готовність до єднання (5 канал). А ось провладна “Сегодня” (передрук Liga.net, “Газети по-українськи”) опублікувала коментар т. зв. голови прес-служби УПЦ Василя Анісімова, в якому той розкритикував дії Філарета, назвавши його розкольниким і зауваживши, що *“Філарет підбіг, обійняв, розцілував, ну що тут робити – штурхана ж ніхто не дасть”*. Він наголосив, що об'єднання Церков можливе лише тоді, коли Патріарх Філарет покається. Експерти ж вважають, що це знак того, що влада спрямувала увагу на питання створення єдиної помісної Православної Церкви. Втім, таке об'єднання стане можливе, тільки коли УПЦ КП очолюватиме не владика Філарет.

Дві сторони Володимирської гірки

Протиставлення МП й КП простежується й у подальшому висвітленні урочистостей. Найяскравішим прикладом стала ситуація з молебнями на Володимирській гірці. Нагадаємо, ще перед початком святкувань ЗМІ поширили рекомендацію УПЦ не йти на молебен, що мав відбутися 27 липня на Володимирській гірці, без спеціальних запрошень. Протоєрей Георгій Коваленко аргументував це тим, що на заході буде багато офіційних делегацій та єрархів, і хоча церква отримає певну кількість запрошень, усі

потрапити на Володимирську гірку не зможуть, тому охочим краще подивитись дійство по телебаченню.

Деякі видання відреагували на заяву Церкви доволі жорстко. Роман Кравець на “Українській правді” назвав її ознакою початку кінця і охарактеризував РПЦ як “церкву закритого типу”. Роман Малко з “Українського тижня” назвав Хрещення Русі “святом елітного православ’я”. Він доволі різко висловився, наголосивши, що “головна мета заходу – добудова “Русскага міра” досягнута не буде. Бо івент-компанія, що взялася за підготовку святкування, підійшла до справи не професійно, перетворивши гарний PR-задум в елітний закритий сабантуй, на який не те що забули запросити колег по цеху з інших конфесій, а й власних вірних”.

Навздогін пролунали заклики не політизувати ситуацію від міністра культури Леоніда Новохатька, але вони не подіяли. Остаточно підігріла ситуацію поведінка УПЦ КП. У Патріарха Філарета заявили, що “на відміну від православних братів” на їхній службі раді бачити усіх, хто хоче розділити молитву і свято (“Дзеркало тижня”, “Український тиждень”, “Корреспондент”, “Газета по-українськи”, “Коментарі”, “Левый берег” тощо). Деякі ЗМІ розмістили інформацію про молебні двох конфесій в одному повідомленні (“Дзеркало тижня”). Інші разом з інформацією про неможливість потрапити на молебен УПЦ без запрошення публікували кошторис свята – мовляв, подивіться, куди йдуть ваші гроші (“Український тиждень”).

Конфлікт забезпечив заходам двох патріархатів на Володимирській Гірці підвищену увагу ЗМІ. З матеріалів “із-за лаштунків” молебню УПЦ читачі “Левого берега” (а згодом і “Українського тижня” й “Фокусу”) дізнались про те, як важко було потрапити на захід навіть людині з перепусткою, не кажучи вже про простих вірян і журналістів. Не надто позитивні матеріали про організацію дійства з’явилися і на шпальтах “Сьогодні”, де згадувалось, що деякі віряни могли отримати перепустки на

молебень “по благу від знайомих священників”, а охоронці примушували залишати за кордонами воду і їжу; “України молоді”, Liga.net, “Український тиждень”, “Корреспонденту” тощо. “Оглядом істеблішменту, що живе у православній парадигмі” назвав молебень політолог Євген Магда (УНІАН). Фото- та відеозвіти з події опублікували УНІАН, ТВі, “Левый берег”, Liga.net, “Корреспондент”, “Главком”, “Газета по-українськи” тощо. Ксенія Карпенко в матеріалі “Покрещення наступило” (“Корреспондент”) назвала дійство пафосним молебнем-тусовкою.

У матеріалі “Втрата віри. Чому українці не довіряють церкві” (“Фокус”) було піднято тему масового переходу православних до альтернативних церков, однією з причин якого названо подібні VIP-молебні. Втім, були і ЗМІ, які, навіть повідомляючи про недоступність заходу для простих віруючих, зуміли втриматися від категоричних оцінок і суджень (“Українська правда”, “Дзеркало тижня”, 5 канал, “Коммерсант”, BBC, “Коментарі”, “Корреспондент” тощо). “Подробности” змовчали про інциденти на Володимирській гірці взагалі.

Лише невелика частина світських ЗМІ звернула увагу не тільки на форму, але і на зміст молебню, переповівши важливі тези, озвучені Предстоятелем УПЦ (“Дзеркало тижня”, “Коммерсант” та деякі інші).

Висвітлення хресної ходу і молебню УПЦ КП відбувалось зовсім в іншій тональності. Майже всі ЗМІ акцентували на доступності заходів для простих вірян. Щоправда, за словами “Львого берега”, на богослужіння УПЦ КП у Володимирському соборі також не змогли потрапити всі охочі, проте хресна хода розтягнулась на сотні метрів і завершилась молебнем на Володимирській гірці. За різними даними, у ній брали участь від 1,5 до 3 тисяч (“Коммерсант”, “Україна молода”, “Корреспондент”, “Фокус”) вірних УПЦ КП. “Газета по-українськи” назвала цифру 10 тисяч, а 5 канал – 20 тисяч вірян.

“Радіо Свобода”, ТВі, “Український тиждень”, Liga.net опублікували звіти з події. “Україна молода”, Liga.net, “Газета по-українськи” (1, 2) акцентували на тому, що Патріарх Філарет був майже без охорони. Liga.net охарактеризувала заходи УПЦ КП як святкування “*без охорони і VIP-гостей*”. Майже всі видання написали про те, що під час молебню Патріарх Філарет говорив про перспективи об’єднання українських православних, а також акцентував на тому, що саме молебен Київського Патріархату став народним. Не обійшлося і без ложки політичного дьогтю – “Українська правда”, “Корреспондент” “Главком” процитували главу УПЦ КП, який подякував Віктору Януковичу за підтримку.

Олег Медведєв повідомив, що видання “Аргументы и факты”, розмістивши фото з багатотисячної ходи УПЦ КП, підписало його як “*тисячі віруючих прийшли на зустріч із Патріархом Кирилом*” (“Українська правда”).

Були, звісно, й дуже критичні матеріали про окремішність святкування УПЦ КП та УГКЦ, але вони носили суб’єктивний характер (блог журналіста Олександра Чаленка на “Українській правді”).

Пізній старт греко-католиків

Річниця Хрещення Русі переважно сприймалась як суто православне свято, тож позиції Української Греко-Католицької Церкви у ЗМІ приділялось небагато уваги. Греко-католики фактично самоусунулись від урочистостей 24-28 липня, заявивши, що хоч і братимуть участь в офіційному святкуванні, але відзначатимуть річницю у серпні. Про те, що на 17-18 серпня планується освячення патріаршого собору в Києві, повідомили “Радіо Свобода”, “Коментарі”, “День”, “Україна молода” та “Український тиждень”.

Утім, єрархи Церкви висловлювались у ЗМІ щодо самого свята та його організації. Так, глава УГКЦ Патріарх Святослав зауважив, що не дуже розуміє ідею почати святкування з Москви (“Коментарі”). Роздуми кардинала Любомира Гузара про Хрещення Русі, опубліковані на “Українській правді”, поширили й інші видання – “Український тиждень”, Zik.ua, Zaxid.net, “Радіо Свобода”. За його словами, християни мають, відкинувши політичний підтекст, святкувати річницю у дусі Слова Христового. Про це ж писав Влад Головін в матеріалі “Хрещення Русі для чайників” (Forbes.ua).

На противагу православному, греко-католицьке свято 17-18 серпня минуло без скандалів. Предстоятель УГКЦ владика Святослав провів молебень на Володимирській гірці, де закликав українців до єдності у вірі (“Український тиждень”). Майже всі видання висвітлювали освячення Патріаршого собору Воскресіння Христового, повідомляючи, що захід зібрав двадцять тисяч вірян з усієї України і з-за її меж (“Радіо Свобода”, “День”, “Україна молода”, “Дзеркало тижня”, “Подробности”, “Левый берег”, ТВі, блог єпископа Бориса Гудзяка на ТВі, “Корреспондент”, Zik.ua, Zaxid.net, “Газета по-українськи” тощо). Всі ЗМІ повідомили про привітання від Папи Римського. За інформацією ТВі та Zik.ua, в освячений престол храму вклали мощі святих Петра, Павла і Андрія Первозваного. Фотозвіти з події опублікували “Левый берег”, “Сегодня”, “Український тиждень” тощо.

Урочистості греко-католиків були сприйняті журналістами як духовне свято, мимоволі протиставлене святу піару й політиканства. Щоправда, про участь у святі 17-18 серпня політиків також ішлося (“Коментарі”, “Україна молода”, “Дзеркало тижня”, “Українська правда”, “Подробности”, “Главком”, “Газета по-українськи”, Zaxid.net), однак їхня роль не була визначальною. “День”, “Дзеркало тижня” та Zik.ua повідомили про інші

заходи з нагоди річниці Хрещення Русі, зокрема освітній форум “Християнські цінності в освіті. Виклики та перспективи”.

Лише кілька видань повідомили про месу у Ватикані (“Подробности”, “Главком”, Zik.ua, Zaxid.net). Сайт ТСН акцентував на тому, що візит Патріарха Кирила змусив римо-католиків святкувати на тиждень пізніше, 4 серпня, оскільки урочистості 27 липня проходили повністю за православним обрядом. За повідомленнями 5 каналу, на урочистості римо-католиків на Володимирській гірці прийшло понад півтисячі осіб, а очолив молебень апостольській нунцій в Україні.

Політична складова

Про політичний аспект святкування говорили й писали всі. Зокрема, можна назвати матеріали “Спадкоємці князя Володимира” і “Що робити з новими язичниками?” Катерини Щоткіної (Паньо) у тижневику “Коментарі”, “Політична складова урочистостей із нагоди 1025-ліття хрещення може затьмарити його духовний сенс” Ярослави Музиченко (“Україна молода”), “Релігія Кірілла проти віри Христа” Олександра Михельсона (“Український тиждень”), “Свято вдалося. Політики й ієрархи вдало відпрацювали свої ролі” Сергія Висоцького (Liga.net), “Свято, яке ніхто не зіпсує” Олександра Палія (“День”), “Хрест-навхрест” Артема Скоропадського (“Коммерсант”), “Місію не виконано. Річниця Хрещення Русі не виправдала сподівань Кремля” Андрія Скуміна (“Український тиждень”), “Що це було?” Юрія Макарова (“Український тиждень”), “Свято Хрещення Русі або “Русского мира”?” Павла Вуйця (“Главком”), “Хрещення Русі: сценарій Путіна провалився” Дмитра Корнійчука (“Главком”), “Політичне хрещення” Андрія Степанова та Тетяни Штифурко (Zik.ua), “Кому насправді було потрібне свято 1025-річчя Хрещення Русі” Тараса Антошевського (“Фокус”), “1025-річчя Хрещення Русі: оптимістичні надії попри присмак гіркоти і конфлікту” Олександра Косвінцева (Zaxid.net),

“Секуляризована церква і священна держава” Василя Расевича (Zaxid.net), “Володимир Володимирович і стратегія Володимира Великого” Тетяни Стежар (УНІАН), “1025-ліття Хрещення Русі: що це було і кому це треба?” Тетяни Гошко (“Збруч”) та інші.

Вже сам факт звернення УПЦ до політиків із проханням не використовувати Хрещення Русі для піару свідчить про те, що Церква починає усвідомлювати загрозливу ситуацію. *“Це не політична подія, хоч і святкування церковно-державне”*, – зауважив протоєрей Георгій Коваленко, прес-спікер Предстоятеля УПЦ. На політиків, утім, заклик не подіяв, тож і для журналістів святкування Хрещення було радше міжнародно-політичною подією, а не релігійною.

Свідомо чи ні, але журналісти подекуди відводили світським лідерам головні ролі. Погляньмо лишень на заголовки: “На святкування Хрещення Русі в Київ прийдуть 5 президентів” (“Коментарі”), “На свято Русі прийдуть 5 президентів, а на Хрещатику влаштують концерт” (“Українська правда”), “На 1025-річчя Русі до Києва прийдуть президенти Росії, Молдови та Сербії” (“Подробности”) тощо.

Резонансними стали матеріали Катерини Щоткіної “Клірики зіграють в масовці” (“Коментарі”, “Главком”) та “Спритність православна” (“Дзеркало тижня”, Liga.net, “Радіо Свобода”). Ще навесні авторка застерігала, що священнослужителі виконуватимуть на святі роль масовки і стануть тлом для Віктора Януковича, який уже починає готуватися до президентських виборів. Втім, за підсумками святкування експерти і журналісти назвали цю кампанію провалом і порадили президентові звільнити своїх піарників. *“Святкування мало дати старт президентській кампанії Віктора Януковича і допомогти йому в цьому повинні були всі гості. Проте в результаті все вийшло дуже сіро, прісно і офіційно, і звинувачувати в цьому Віктору Федоровичу, за великим рахунком, нікого”*, – написали “Коментарі”. А українська кореспондентка “Новой газеты” Ольга Мусафірова в матеріалі

“Ідіть своєю дорогою. До храму – не потрібно” (“Корреспондент”) саркастично наголосила на тому, що навіть білборди з привітанням українців зі святом прикрашав підпис не Митрополита Володимира, а Віктора Януковича – *“щоб розуміли, хто тут зараз Красне Сонечко”*.

А ось релігієзнавець Віктор Єленський на “Радіо Свобода” назвав масовкою самого Януковича та його оточення. Він же наголосив на тому, що, всупереч озвученим іще на святкуванні 1020-річчя Хрещення задумам, Москва нав’язала свій сценарій святкування і вкотре поставила під питання вибір, зроблений українцями 1991 року (“День”). Втім, експерт “Независимой газеты” Тетяна Івженко наголосила на тому, що українська верхівка більше не хоче бути на підтанцюнках у команди Путіна, тому від святкувань у Києві очікували скандалів (“Радіо Свобода”, “Корреспондент”).

Щоправда, не всі експерти були одностайними. Філософ Юрій Чорноморець у коментарі “Дню” акцентував на тому, що свято Хрещення повністю перебуває поза політичним контекстом, і Патріарх Кирило не здійснює на нього жодного впливу. А політконсультант Адміністрації Президента й колишній журналіст В’ячеслав Піховшек назвав відзначення 1025-річниці справжнім святом “нашої Церкви” і наголосив, що для більшості киян він пройшов поза політикою (“Корреспондент”).

Не лише влада, але й опозиція спробувала використати свято як нагоду посвітитися у ЗМІ. Подекуди це виглядало як наївне дзеркальне відтворення дій влади: на противагу запрошенню глави РПЦ опозиціонери закликали до Києва Папу Римського, а коли прибічники Януковича пішли на молебень УПЦ, опозиціонери попрямували на захід УПЦ КП. Народний депутат Олександр Бригинець (“Батьківщина”) закликав перенести до України мощі князя Володимира (“Левый берег”). Особлива увага ЗМІ була прикута до лідера “Батьківщини” Арсенія Яценюка, який критично висловлювався щодо ролі Москви у святкуваннях, брав участь у хресній ході УПЦ КП й в

освяченні патріаршого собору УГКЦ у Києві. Всі ЗМІ поширили і звернення з приводу свята від экс-прем'єр-міністра Юлії Тимошенко, яка акцентувала на важливості створення помісної церкви в Україні. Політолог Андрій Золотарьов у коментарі “Газеті по-українськи” зауважив, що довіра суспільства до Церкви спонукає і владу, й опозицію використовувати релігійні заходи для піару.

26 липня на урочистій академії з приводу відзначення 1025-ї річниці Хрещення Русі Віктор Янукович заявив, що влада не допустить використання Церкви політиками у вузьких інтересах і буде забезпечувати гарантовану Конституцією свободу віросповідання (“Українська правда”, “Дзеркало тижня”, “Левый берег”, “Український тиждень”, ТСН, “Газета по-українськи”). Деякі експерти назвали її двозначною й побачили в ній меседж, адресований Москві: мовляв, Київ не дасть їй собою маніпулювати (“Український тиждень”).

Володимир Володимирович Красне Сонечко

Медійною зіркою святкування річниці Хрещення Русі став російський президент Володимир Путін. “Коментарі” взагалі назвали його *“головним героєм серед представників світської влади”*. Про роль у святкуванні Президента Росії писав також Олег Медведєв на “Українській правді”. *“Святом Путіна”* назвав річницю Хрещення Віталій Портников у авторській програмі на ТВі. Він же згадав і про святкування тисячоліття Хрещення Русі, і про відзначення 1020-ї річниці за Ющенка, що вже стала політичним святом. *“Володимир Путін намагається затвердитися як цар Великої, Малої і Білої нової Русі. Для цього він приїхав до української столиці”* – акцентував Портников. Він відвів російському президентові роль *“першого ревнителя православ'я”* і *“всеросійського імператора”* (Liga.net). Про імперську парадигму говорив також Володимир Цибулько (“Газета по-українськи”, Zaxid.net)

Політик і політолог Вадим Карасьов наголосив на тому, що Путін шантажує Україну спільними православними цінностями (“Український тиждень”). Політолог Віктор Небоженко висловив припущення, що візит російського політично-релігійного тандему засвідчив усвідомлення Росією нестачі економічних важелів у спробах протистояти євроінтеграції України (Liga.net). Випробуванням євроінтеграційного курсу України назвали свято і в одному з матеріалів газети “День”. Директор Інституту євроатлантичного співробітництва Олександр Сушко наголосив на тому, що основною метою візиту Путіна була демонстрація незадоволення діями української сторони в зовнішньополітичній сфері. Про євроінтеграційні прагнення України як свідчення поразки Росії писав Євген Магда на УНІАНі.

На слова Путіна про те, що *“Росія, Україна і Білорусь становлять єдиний простір, який об’єднують спільні духовні цінності”*, звернули увагу не лише українські, але й іноземні ЗМІ, зокрема Gazeta Wyborcza та Neue Zürcher Zeitung – їх цитує “Радіо Свобода” (1, 2). Там же наголошувалось на тому, що основною метою візиту Путіна в Київ було переконати Президента України згорнути євроінтеграційні процеси. А от німецьке видання називає причиною візиту Путіна прагнення зміцнити російські політичні позиції в Україні. Політолог Василь Стоякін висловив припущення, що свято було організоване з метою вирішення внутрішніх політичних проблем України (“Радіо Свобода”).

Політик і політолог Костянтин Бондаренко, навпаки, прогнозував, що ані Путін, ані Патріарх Кирило не стануть головними дійовими особами урочистостей (“Українська правда”, Zik.ua). Він же припустив, що святкування буде символічним розставлянням крапок над “і” в питаннях, чиєю є історія Русі і хто є її спадкоємцем. У коментарі Liga.net він наголосив на тому, що Янукович використовуватиме свято, якщо не на користь Україні, то в особистих інтересах. Про сподівання особистої вигоди Президента України говорив також політолог Олексій Гарань (Liga.net). У коментарі

“Фокусу” Віктор Небоженко доволі різко висловився про те, що і Янукович, і Путін поводитись один із одним жорстко, а православний фактор стає фактором розбрату між президентами. Соціолог вважає, що Кремль має намір підпорядкувати українські церкви напрямо Московському Патріархату, тому перед Януковичем постане питання про створення помісних церков.

Також Президент України наголосив на тому, що вважає День Хрещення Русі днем державності (“Українська правда”, “Дзеркало тижня”, “Левый берег” тощо). Втім, раніше експерти говорили про недоцільність відраховування української державності від дня хрещення (“Коментарі”). Обговорювали у ЗМІ і доцільність запровадження державного свята Хрещення Русі (“Радіо Свобода”).

Взаємопроникнення політики й релігії засвідчило нагородження Патріарха Кирила орденом Ярослава Мудрого I ступеня, а інших православних ієрархів орденами “За заслуги” III ступеня (Zik.ua, “Коммерсант”, “Коментарі”, ТВі, “Левый берег”, “Український тиждень” та інші). Не лишилось непоміченими і нагородження Президентом Росії українських православних ієрархів, зокрема Митрополита Володимира орденом Олександра Невського, а ще шістьох митрополитів орденами Дружби (“Український тиждень”, “Корреспондент”, “Главком”, “Фокус”). Втім, із нагородами від Віктора Януковича не все виявилось не так просто – деякі ЗМІ повідомили, що вони були видані з порушенням процедури (“Коментарі”, “Українська правда”, “Український тиждень”, “Левый берег”, “Кореспондент”, “Главком”, Zik.ua); це заперечили представники влади (Zik.ua, “Фокус”, “Український тиждень”).

Масштаби та державна підтримка святкування закономірно спонукнули опозиційні та незалежні ЗМІ до підрахунку грошей, витрачених на річницю Хрещення, й пошуку джерел фінансування. Провладні, натомість, сумлінно публікували звіти влади про проведені роботи й витрачені кошти. Зокрема,

цитували керівника Київської міської державної адміністрації Олександра Попова, який заявив, що бюджетні кошти були витрачені лише на реставраційні роботи, а святковий концерт оплатили доброчинці.

Скандальними стали історії з фотошопним озелененням Києва (“Дзеркало тижня”, “Український тиждень” (1, 2) тощо) й з прибиранням дерев після завершення офіційних святкувань (Liga.net, “Фокус”, “Дзеркало тижня” тощо). Дещо комічно звучала новина про те, що киянам відновили водопостачання з формулюванням *“випробувальні роботи призупинено з нагоди святкування 1025-річчя Хрещення Київської Русі”* (“Українська правда”, “Левый берег”, “Український тиждень” та інші).

Деякі ЗМІ вдавалися до маніпулювання цифрами. Так, “Подробности” та Zik.ua сповістили, що на святкування до України приїхав мільйон гостей, спираючись на дані, що з 24 по 28 липня кордон перетнуло більше мільйона людей. “Коментарі” й “Український тиждень” зауважили, що на свято прибули кілька десятків організованих груп чисельністю до тисячі осіб, але винесли у заголовок більш презентабельний мільйонний показник. За офіційною інформацією у святкуваннях узяли участь 124 тисячі українців (“Дзеркало тижня”, “Український тиждень”), та й кількість паломників була не дуже великою, попри запроваджені з нагоди свята безкоштовні візи.

Релігійна й культурна складові

Окрім головних подій, ЗМІ висвітлювали й інші масові заходи, присвячені річниці: масові хрещення в Чорному морі в Криму (“Дзеркало тижня”, ТСН), в харківському СІЗО (“Корреспондент”, “Подробности”), заплив на байдарках (“Левый берег”), відкриття виставок у різних музеях столиці і інших міст тощо. Згадували і про урочистості 26 липня в палаці “Україна”, за якими журналісти могли спостерігати тільки з прес-центру, адже до зали їх не пустили (“Коммерсант”, “Подробности”, “Левый берег”, “Фокус”).

Іще одною помітною подією став концерт на Хрещатику 27 липня, який деякі ЗМІ (“Подробности”, УНІАН тощо) сприйняли схвально. Лідер групи “Брати Карамазови” і член оргкомітету свята Олег Карамазов дав інтерв’ю “Радіо Свобода”, “Главком” і “УНІАН-релігії”, припустивши, що такі концерти можуть допомогти молоді прийти до Бога. Про користь такого заходу говорив і протоєрей РПЦ Всеволод Чаплін (“УНІАН-релігії”).

Натомість, “Україна молода” акцентувала на тому, що потенційні глядачі в соцмережах доволі скептично оцінювали як політичний, так і релігійний підтекст свята, так що *“навряд чи, всупереч очікуванню організаторів, вони будуть готовими сприймати православний катехізис”*, а “Український тиждень” – що *“розглядаючи публіку, яка зібралася перед будівлею Київміськадміністрації, складалося враження, що обов’язковими атрибутами справжнього православного вірянина є косуха, пляшка пива, сигарета та православна рокерська “коза” (в ортодоксальних колах її, до речі, вважають “рогами сатани” – Ред.), яку треба час від часу складати пальцями й грізно трусити у повітрі всім ворогам на зло”*. “Газета по-українськи” у характерній манері подала думки людей, що були в той вечір на Хрещатику.

Один із резонансних епізодів, пов’язаних із святом – конфлікт навколо виставки виставці “Велике і величне” в Мистецькому Арсеналі, яка проходила в рамках відзначення річниці Хрещення Русі. Робота “Коліївщина: Страшний суд” художника Володимира Кузницова, що зображала горіння у пеклі чиновників, священиків та олігархів, була знищена директором Арсеналу Наталією Заболотною. Чиновниця заявила, що робота не вписалася в концепцію і загальний контекст виставки. Розгорілася дискусія про цензуру в мистецькому світі. Експерти й журналісти зауважували, що робота не відповідала релігійному духу виставки і могла образити єрархів, тож була знищена саме через це (ТВі, “Український тиждень”, “Корреспондент”). Деякі митці наголосили на тому,

що на виставці було заборонено критикувати Церкву, тож їхні роботи навіть не були допущені до експонування (“Газета по-українськи”). Втім, ТСН подає коментар глави УГКЦ, який розповів, що на зображення пекла дивився без образи, а лиш як на нагадування.

Громадські діячі, зокрема художники з групи Р.Е.П., організували акцію проти клерикалізації України (“Радіо Свобода”, “Левый берег”, “Коммерсант”, Liga.net, “Фокус”). Фактично, це був єдиний акт опору суспільства святкуванню релігійного по суті свята на державному рівні, але ЗМІ про нього майже не повідомили. За інформацією ЗМІ, в акції брали участь близько 60 осіб (“Коммерсант” спирався на дані організаторів), восьмеро з них були затримані міліцією. “Український тиждень”, Zik.ua, Zaxid.net, “Фокус” писали про десятох учасників акції й десятох затриманих. Конфліктний фотозвіт опублікував “Кореспондент”: “Річниця хрещення Русі: молебень, протести, затримання, побиття. Хроніка подій” (репост – “Фокус”). Зі святом Хрещення пов’язали журналісти й пришвидшення процесу виселення клініки для ВІЛ-інфікованих з території Києво-Печерської Лаври (“Левый берег”).

То що ж це було?

Інформаційний шум ушух, і експерти почали глибше осмислювати те, що відбулось наприкінці липня в Києві, і яке значення матиме святкування для українського суспільства.

Директор соціальних програм Центру імені Разумкова Андрій Биченко висловив припущення, що для українців день Хрещення Русі пройде непоміченим і викличе резонанс не на релігійному, а на політичному ґрунті (“Радіо Свобода”). *“За великим рахунком, жодного свята не було. Можливо, я помиляюся, але я побачив лише інструменталізацію історії, чергову спробу використати її в політичних інтересах. Єдине позитивне враження –*

організована виставка у Мистецькому Арсеналі”, – коментує історик Юрій Шаповал газеті “День”.

Публіцист Оксана Пахльовська висловлюється ще жорсткіше: *“Християнство – один з ідентифікаційних кодів Європи! До Мазепи українське православ’я було частиною європейської культури. Проте політичне православ’я – це антиєвропейська концепція. Це не просто політичне підпорядкування. Таке православ’я блокує будь-які модерні смисли української культури, які органічно у нас є”* (той самий “День”).

“Газета по-українськи” цитує історика Наталію Яковенко: *“Українська церква – я не ділю її на два або три патріархати, тому що автокефальний, Московський і Київський – це все одно православ’я того візантійського, постросійського типу, – успадкувала всі вади старого православ’я, яке не вміє впоратися в соціальному світі і в тих змінах, які раз за разом ламають цей соціальний світ. Чи зуміє Українська церква виробити нові стратегії і нову позицію перед викликами сучасності – я не знаю, я не футуролог. Дуже хотілося б, щоб це відбулося, але для цього Українська церква, повинна, так би мовити, “стати прозахідною” трошки більше, ніж це відбувається”.*

“Українська правда” опублікувала матеріал Руслана Кухарука про роль християнства в розвитку суспільства. Й лише поодинокі автори, серед яких співредактор Zaxid.net Василь Расевич, згадували про те, що Україна – світська держава, у якій православ’я вже не є, як 988-го, державною релігією.

Залишаються відкритими два питання, які, по-перше, є почасти риторичними, по-друге, дещо суперечать одне одному:

По-перше, де, власне, медійне відображення церковного Хрещення Русі? Привітання душпастирів, бесіди з вірянами, глибокий аналіз ролі віри й релігії в житті сучасних українців? Усе це можна було побачити лише на шпальтах спеціалізованих релігійних видань, світські ж говорили переважно про політику.

По-друге, чому так мало йшлося про те, що Україна – світська держава, яка гарантує рівність усім конфесіям і не повинна була б аж так відверто надавати преференції одній із них?

Марина ДОВЖЕНКО.

(RISU. Релігійно-інформаційна служба України. 27 серпня 2013 р.)

Огляд міжнародних медіа

Дедалі з роками все більшої популярності набуває огляд міжнародних ЗМК. В його основі лежить якась актуальна важлива українська тема, яку обговорюють світові медіа.

Наприклад:

Міжнародні медіа про “гарячі” теми в Україні

**Після жорстокого розгону Євромайдану Україна знову опинилася
у центрі уваги світових медій**

“ЯНУКОВИЧА МОЖУТЬ УСУНУТИ ВІД ВЛАДИ”

На першій шпальті британської газети **Financial Times** – стаття під заголовком “Заклики до революції у Києві” (Calls for Revolution in Kiev). Видання пише, що найбільший з часів Помаранчевої революції у 2004 році народний виступ був викликаний рішенням уряду посилити відносини з Росією за рахунок послаблення стосунків з ЄС. Київський кореспондент газети Роман Олеарчик підрахував, що з вимогою відставки Кабміну на вулиці Києва вийшло 350 тис. людей. Оцінюючи ситуацію в Києві, **Financial Times** наводить слова “кількох радників уряду”, що на правах анонімності повідомили, що Януковича можуть усунути від влади. “Очевидно, що кілька наступних днів будуть критичними, – сказав Тімоті Еш (Timothy Ash), аналітик Standard Bank. – Янукович стоїть перед вибором: узяти ситуацію

під контроль за допомогою силовиків чи йти на переговори”. Також газета наводить думку Степана Гавриша, екс-заступника голови РНБО, який прогнозує, що найближчим часом Янукович може втратити більшість у парламенті. Financial Times також повідомляє, що пересічні демонстранти налаштовані рішуче. Обурені побиттям молоді в ніч на 30 листопада, вони називають акцію “революцією” та закликають “Янукович має піти” (переклад Media Sapiens).

“НАСТУПНИЙ КРОК ЯНУКОВИЧА МАТИМЕ ВИРІШАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ”

У виданні **The Guardian** Оксана Грищенко та Шон Волкер пишуть, що “у неділю вранці Київський суд заборонив всі мітинги на Майдані Незалежності, але, незважаючи на це, тисячі людей стікалися туди”. “Різдвяну ялинку обвішали українськими прапорами, а протестуючі махали жовто-синіми українськими прапорами та прапорами Євросоюзу”, – пише The Guardian. Також автори згадують той факт, що люди скандували “Слава нації, смерть ворогам” та “Банду геть!”, посилаючись на радянське минуле Януковича як дрібного злочинця, а також звинувачення його у корупції. Видання цитує слова Юрія Луценка: “Це не зустріч. Це не мітинг. Це революція!”. “Наступний крок Януковича матиме вирішальне значення, – пише The Guardian, – за вихідні він критикував насильство і наполягав на тому, що країна, як і раніше, знаходиться на шляху до європейської інтеграції. Є чутки, що президент зустрівся з радниками у своїй заміській резиденції під Києвом. Як кажуть помічники Януковича, в середу запланована довготривала поїздка президента в Китай, після чого він має полетіти в Москву”.

“У ВІДНОСИНАХ З РОСІЄЮ ПОТРІБНИЙ НОВИЙ ПРАГМАТИЗМ”

У виданні **The Washington Times** вийшла стаття під заголовком “Едуард Лозанський пише, що спроби послабити Путіна, підтримуючи демократичні рухи, виявилися контрпродуктивними. Автор, беручи до уваги останні події в Україні, аналізує інструменти зовнішньої політики Америки, в тому числі – поширення демократії і вважає, що “політику Сполучених Штатів щодо Росії потрібно радикально змінити в дусі прагматизму”. “Справа не лише у повному краху “кольорових революцій”, а й у тому, що Америка зараз відступає чи не на всіх фронтах – від Близького Сходу до Китаю, що нестримно стає сильнішим”, пише видання. “Доля Вашингтона і Москви – допомагати один одному, як вони це робили під час Другої світової війни. У наші дні їм належить терміново знайти відповіді на поточні глобальні загрози, з якими стикаються обидві країни та їхні союзники. Йдеться про вкрай серйозні виклики, і на протистояння їм не можна жаліти сил”.

“СИЛОВИЙ РОЗГІН ВІДРАЗУ РОЗПАЛИВ І ТАК НЕСТІЙКУ СИТУАЦІЮ”

Видання **The New York Times** опублікувало статтю під заголовком “Українці знову вийшли на вулиці, щоби підтримати угоду з ЄС” (Ukrainians Back in Street to Support E.U. Accord). У статті, де викладена хронологія останніх подій з акцентом на силовому витісненні демонстрантів з Майдану Незалежності, кореспондент цитує 21-річного студента Романа Шарана, який повідомив, що поліцію не провокували, і хоча страйкарі отримали попередження залишити площу, одразу після цього їх почали бити. “Силовий розгін відразу розпалив і так нестійку ситуацію, коли протестуючі днями стояли в Києві та інших містах країни, засуджуючи Януковича за те, що він, під тиском Росії, відвернувся від угоди з Європою”, – пише New York Times.

На сайті **Telegraph** розміщене детальне відео про напад на демонстрантів, названий “жахливим і брутальним”, а справжня кількість постраждалих невідома. “Плануються подальші протести, проте залишається відкритим питання, чи ці жорсткі дії поліцейських повторяться”, – закінчує кореспондент репортаж.

“УКРАЇНЦІ НЕ МАЮТЬ НАМІРУ МОВЧАТИ”

Редактор відділу Східної Європи **Deutsche Welle** Йоганн Бернд вважає, що: “Про це свідчить і гігантська демонстрація в Києві. Тепер мова йде вже не лише про зближення з Європою, а й про долю демократії в Україні”. “2004-го року під час Помаранчевої революції Янукович після довгих роздумів змирився з протестами громадян. Нині йому знову доведеться приймати рішення. Чи буде він і далі поважати права громадян на свободу слова та зборів? Як він відреагує на вимоги про свою відставку? Відповіді на ці питання президент повинен дати жителям України вже зараз. Йому також доведеться відповісти на питання, що стане, зрештою, для українців реальністю: європейська мрія чи кошмар авторитарної держави, яка ніколи не зможе стати частиною Європи”, – пише Йоганн Бернд.

“КИЇВ, АХ КИЇВ”

Загальнонаціональне німецьке видання **Die Welt** теж звернуло увагу на події в Україні. У статті Жака Шустера із заголовком “Київ, ах Київ” йдеться про те, що “десятки тисяч людей протестують проти Віктора Януковича в Україні через поворот у європейській політиці. Їхній гнів зрозумілий, а протест має сенс”. Протягом багатьох років експерти, що слідкують за цією країною, дивуються тим, як поводить себе еліта між Києвом та Харковом, Одесою та Донецьком, як вони дебатують про власну ідентичність. “До сьогодні здавалося, що українські політики та журналісти – за рідкісними винятками – були паралізовані під цвіллю та ускладнювали

важливі питання (м'яко кажучи)”, – пише видання. Також автор засуджує надмірні “пристрасті” українських політиків, які служать” егоїзму, жадібності та корупції”. “Цілком ймовірно, що така поведінка буде змінюватися під впливом протесту. А може і ні”, – пише автор.

Видання прогнозує, що ситуація в Україні не “заспокоїться швидко”: “Після того, як спецназ жорстоко розігнав про європейську демонстрацію, сотні людей знову вийшли на демонстрацію”, а опозиція готується до загального страйку.

Тим часом польський телеканал **tvn24** цілодобово транслює події на Майдані, **Gazeta Wyborcza** пише про приїзд до Києва Качинського та цитує Олександра Кваснєвського: “Зберігайте спокій, не треба лізти не в свою справу”, Марека Сівеця: “Наша політика в Україні принаймні пристойна” та Анджея Дуду, який закликає поляків, щоб лобіювали українців в Європі”.

Al Jazeera звітує, що тепер українські демонстранти готові до силового протистояння. Репортаж про події в Україні стоїть в топ-новинах на сайті Al Jazeera. У відео під заголовком “Український президент “немовірно засмучений” насиллям” (Ukraine president 'outraged' by violence) йдеться про силове протистояння між мітингуючими та владою. Київський репортаж розпочинається зображенням людей у касках, які, групуючись, утворюють шеренгу. “Цього разу протестуючі готові до нападу поліції, репетируючи тактику захисту навколо Михайлівської площі у Києві”, – пояснює журналіст.

Олеся ЯРЕМЧУК.

(День. 2 грудня 2013 р.)

Приклад огляду телесеріалів на телебаченні:

Російська телепропаганда: сталінізм у шатах “антисталінізму”

Якщо хтось скаже, що у нинішній Росії не критикують Сталіна і більшовиків, то він скаже неправду. Критикують, ще і як, зокрема й з використанням телебачення. Он скільки серіалів останнього часу сповнені цієї критики! А якщо хтось скаже, що у нинішній Росії не підносять Сталіна і більшовиків, зокрема й з активним використанням телешоу, публіцистичних стрічок і телесеріалів, він також скаже неправду. Бо ж російські телевізійники примудряються одночасно і критикувати, і підносити, причому зазвичай друге роблять успішніше, ніж перше. От така новітня телевізійна діалектика, точніше, double thinking по-російськи – майже за Джорджем Орвелом.

Прикладом цього може бути щойно показана центральним телебаченням Росії 16-серійна стрічка “Орлова й Александров” (виробництво “Фаворит-фільм”). Як йдеться в рекламній інформації цього телефільму, він належить до жанру “біографії, мелодрами” й присвячений життю відомих діячів російсько-радянської культури (цитую мовою оригіналу): “Многолетний семейный и творческий союз Любови Орловой и Григория Александрова при внешнем благополучии и блистательной плодотворности таил в себе немало “скрытых от мира слез”. Худсоветы выносили по 200 замечаний на каждый их фильм, недоброжелатели и завистники не гнушались никакой подлостью, всеильное ОГПУ десятилетиями держало их “под ковпаком” и только личная симпатия “Вождя народов” удерживала звездную пару на плаву. Смерть Сталина, на первый взгляд, избавила Орлову и Александрова от рискованной опеки. Но вместе с тем пришел и некоторый застой в их творчестве. Преодолеть его уже было гораздо сложнее”.

ЗМІЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНИХ АКЦЕНТІВ

Уже в цій рекламі – зразково-показовий приклад double thinking: з одного боку, паскудне “всеильне ОГПУ десятиріччями тримало їх “під ковпаком”, з другого боку, “тільки особиста симпатія “Вождя народів”

утримувала зоряну пару на плаву”. Пробі, яка там “усесильність”? Хіба не були “компетентні органи” від моменту свого заснування “караючим мечем партії”? Хіба міг хтось із їхніх керівників бодай поворухнути пальцем у питаннях щодо різного роду “зоряних пар” (не лише зі світу мистецтва, а й із партійної верхівки чи військового командування) поза волею і вказівками товариша Сталіна? І які там “десятиліття”? ОГПУ припинило існування 1934 року, влившись у НКВД, – якраз на момент виходу кінокомедії Александрова “Веселі хлоп’ята” з Орловою й Утьосовим у головних ролях...

І неминучий застій у їхній творчості настав не після смерті Сталіна, а 1940 року, коли чергова “патріотична комедія” з Орловою “Світлий шлях” став якщо й не повним фіаско, то чимось на кшталт очевидного напівпровалу...

Загалом же з художнього боку метода побудови телесеріалу мене просто-таки вражає. Сюжетні лінії надзвичайно виграшні, комічні і трагічні епізоди тих років, пов’язані з головними персонажами, так і просяться на екран. Питання тільки в тому, як їх найкраще втілити. В серіалі зібране гроно провідних російських акторів. І що в результаті? Абсолютно безпорадна гра більшості з них, які намагаються представити визначних діячів культури та політики. Як у Жванецького – навіть морди у коней якісь не ті... Камера рухається куди примітивніше, ніж у того самого Александрова у “Веселих хлоп’ятах”, кадр побудований здебільшого так само примітивно. Немає тієї витонченості рухів, сказати б, аристократизму, вишуканої акторської техніки, яка за інерцією ще існувала в 1930-х і яка відродилася в 1960-х.

Утім, справа не в художніх чеснотах або недоліках телесеріалу “Орлова й Александров” (хтось, можливо, вважатиме його вершиною мистецької довершеності, хтось – ні), а в загальній методиці його побудови.

Адже під виглядом ледь не документального відтворення подій 1920 – 1930-х років масовому глядачеві пропонують малопомітне для нетренованого ока зміщення соціально-історичних акцентів, поєднане з

відвертою брехнею, яка покликана піднести сталінізм у сприйнятті масової аудиторії, водночас уміло зігравши на забобонах цієї аудиторії та її стереотипах. Із більшовизму як системи наголос переноситься на окремих персонажів, одні з яких хороші, інші – вкрай погані, причому ці персонажі, найменовані як люди, що реально жили в ті часи, насправді використані задля створення великої брехні.

БРЕХНЯ НА ЕКРАНАХ

Наприклад, у сцені, де Максим Горький розмовляє з керівником радянського кіновідомства Шумяцьким, за вікном на мотоциклі ганяє якийсь молодик з дівчиною. Горький, лаючи на всі заставки більшовиків й особисто Сталіна, скаржиться Шумяцькому – мовляв, це його названий син Зіновій, який працює на ОГПУ і передає їм інформацію про все, що робить “пролетарський письменник”. Насправді Зіновій Пешков, прийомний син Олексія Пешкова (він же Максим Горький), був противником більшовиків, жив за кордоном Росії, воював під час Першої світової у Франції, співпрацював з білим рухом, а в показаний у серіалі час давно вже став французьким громадянином і посідав у Франції відповідальні посади, дослужившись до генерала. Навіщо ж такий рівень брехні? Щоб показати Горького, який активно підтримував і колективізацію, і штучний голод, і терор проти “старої” інтелігенції, таким собі “гуманістом” та “антисталіністом”; а заодно – щоби спаплюжити в очах масового глядача того, хто справді був переконаним ворогом більшовизму. Дрібниця, скажете? Але з таких “дрібниць” конструється цілісна картина...

До речі, це суто сталінська метода: на процесах “ворогів народу” не раз фігурантам цих процесів приписували дії, які вони не могли зробити суто фізично, бо в ці моменти перебували в інших містах і навіть країнах. Але це не мало жодного значення: якщо когось призначено “зłodієм”, на нього можна валити все, що завгодно.

ПРО СТАЛІНА

У серіалі Сталін – найвища інстанція, яка схвалює фільми Сергія Ейзенштейна (“другим номером” у якого був Григорій Александров) “Панцерник Потьомкін” (1925) та “Жовтень” (1927). Цього ніколи не було, бо просто не могло бути. 1925-го Сталін був лише одним із вождів, і політбюро тоді ще не мало звички переглядати нові фільми і вирішувати, допускати їх на екран, чи ні. І взагалі: жодні творчі серйозні експерименти, нехай і революційні, за сталінського повновладдя були неможливі; але тоді ще у більшовицькій системі панувала досить розкута мистецька атмосфера, бо наркомом-куратором мистецтв був Анатолій Луначарський.

А 1927-го Сталін викликав Ейзенштейна й Александрова на політбюро і дав їм одну – суто політичну – вказівку: викинути з фільму кадри з Троцьким, оскільки той відкрито виступив проти “генеральної лінії”. Але знов-таки, Сталін усе ще не вирішував: головних вождів тоді було двоє, Бухарін і Сталін, причому роль ідеолога й експерта з мистецтва грав перший. Ну а до Голлівуда Ейзенштейна й Александрова справді відправив Сталін – але вже 1929 року, коли став одноосібним вождем ВКП(б), після того, як ті зняли відверто пропагандистський малохудожній фільм “Старе і нове”, який оспівував колективізацію на селі...

Того ж таки 1929-го Сталіну виповнилося 50 років. Виглядав він молодшим за свій вік, рухався динамічно, а нам показують якогось дідугана років 65 – 70. Схожим чином головного злодія серіалу Лаврентія Берію, якому на момент зйомок “Веселих хлоп’ят” було лише 34 роки, підтягнутого спортсмена-тенісиста, грає актор значно старший за свого персонажа. Чому? Навіщо? Чи то професійне нехлюйство авторів серіалу, чи то їм важливо зобразити певні функції: Сталін – Берія – Горький – Молотов, от й уся історія 1930-х... Ну а навіщо Сергія Ейзенштейна, спадкового дворянина, батько якого був остзейським німцем, а мати – з поморського купецького роду, автори фільму зробили євреєм? Щоб смішніше було? Чи теж з

політичних міркувань? Бо у серіалі Ейзенштейн – це якийсь клоун-невдаха, а не геніальний митець.

ДЕТАЛЬНІШЕ ПРО БЕРІО

Усе, що пов'язане з ним у серіалі – не просто маячня, а політично небезпечна маячня. Не був на момент зйомок “Веселих хлоп’ят” Беріо ані чекістом, ані фігурою всесоюзного масштабу. Він з 1931 по 1938 рік перебував на керівній партійній роботі у Закавказзі і зокрема у Грузії. Тому фраза у фільмі: “Лучший друг Берии еще по Грузии”, – це якраз із сталінського арсеналу безмежної фальсифікації історії. І на перегляді 1934 року “Веселих хлоп’ят” Беріо поруч зі Сталіним не було, бо не могло бути (тоді Лаврентія Павловича, якого нещодавно представили генсеку, зробили лише членом союзного ЦК, а на переглядах були присутні члени політбюро й секретаріату). Але у серіалі інша логіка й інша правда. Хто злодій? Ясна річ, грузини. Сталін теж грузин, але він уже майже “русский”, он і прізвище змінив з грузинського на російське, а Беріо... Ось він, злодій, тримайте його!

Ось так і треба: мимохить використати ксенофобію масової телеаудиторії – той зі своїми естетськими дурницями євреїв, той зі своїми злодійськими підступами – грузин, і підлеглі його грузини. А головні герої – питомі росіяни, ще й у церкві вінчалися, а Орлова ще й дворянського роду...

А підсумок – однозначний: Сталін, попри все, був-таки меценатом, який рятував визначних діячів мистецтва від “всесильного ОГПУ”, а переважне число лих і дурниць у ті часи – від “іногородців” і всіляких догматичних нікчем. Інакше кажучи, під виглядом десталінізації триває ресталінізація, тільки тепер старі ідеологеми подаються у дещо більш витонченій формі. Що ж, для тих ідіотів, на яких Путін уже перетворив значну частину населення Росії, згодиться і таке, достатньо примітивне в мистецькому плані і нахабно брехливе у плані відповідності історичним реаліям.

Сергій ГРАБОВСЬКИЙ.

(День. 27 березня 2015 р.)

Приклад огляду сайтів:

Із розрахунку на “совка”

Як кремлівська пропаганда використовує маловідомі європейські медіа

Виявляється, Євросоюз усерйоз осмислює ідею поділу України. Виявляється, перед у цьому веде польське телебачення. Виявляється, польські політологи вважають, що тільки поділ України на частини “припинить страждання” жителів принципово несумісних між собою регіонів Української держави. Виявляється, київські політологи ведуть мову про “югославський варіант”, який ЄС хоче втілити в Україні. Це стверджують такі **російські сайти**, як “**украина.ру**”, **ruposters** та деякі **інші**.

Процитую твердження, які приписують польським аналітикам і які опубліковано під начебто скопійованою з телеекрана картою поділу України: “Так, к Румынии должна отойти Черновицкая область, тогда как Новороссия в ее исконных пределах должна стать частью России. Речь идет о Луганской, Донецкой, Одесской, Николаевской, Днепропетровской, Харьковской, Запорожской и Херсонской областях. При этом самой Польше должны достаться 5 областей Украины: Львовская, Ивано-Франковская, Закарпатская, Волынская и Тернопольская области”.

Що ж, російська пропагандистська машина працює. І працює по-своєму ефективно, адже її адресатом є певна аудиторія, що абсолютно переважає в самій РФ і присутня більшою чи меншою мірою на всьому пострадянському просторі. Це – homo sovieticus, дуже й дуже специфічний підвид людини, або ж у просторіччі – “совок”. Це засвідчує навіть заголовок

статті: “В ЄС усерйоз задумалися про югославський сценарій для України: поділити”.

Людину з “совковим” світоглядом не цікавить, що посилення на польське джерело на сайті не працює. Для неї головне – щоб там говорилося те, що для неї зрозуміле й приємне. Передусім тільки для непереборного “совка” (яким, власне, є й сьогоднішній масовий росіянин) той факт, що десь, колись, в одній із країн Євросоюзу на телебаченні обговорювали питання поділу України, є символом того, що “в ЄС усерйоз задумалися”. Адже – за уявленнями “совка” – хіба може щось з’явитися на телебаченні без схвалення обкому чи ЦК? Ні! Тож, якщо або якісь маргінали чи кремлівські агенти десь вилізли на телеекран, або хтось критично говорив про плани поділу України, давши при цьому необхідний бекграунд з відповідною картою, або ще щось подібне трапилося, – для “совка” це вже привід вважати, що “брюссельський обком” замислив поділити Українську державу, – ясна річ, радісно віддавши половину її території “великій Росії”. Бо ж як ЄС проживе без запопадливого колінкування перед Москвою? Ніяк!

Це, так би мовити, “совковість” першого рівня. “Совок” у квадраті – це твердження російського сайта, наче поляки (які знають історію першої Речі Посполитої хоча б із романів Сенкевича та фільмів Гофмана) здатні вважати території Війська Запорозького, Дикого Поля та Слобідської України “Новоросією в її ісконних межах”. Гадаю, навіть про слово “Новоросія” польські аналітики дізналися тільки нещодавно. А на додачу до цієї “Новоросії”, чогось на начебто польській мапі, потрапила південна Бессарабія, яка ніколи не фігурувала в складі цього доволі ефемерного ареалу, що після знищення Запорозької Січі та Кримського ханату став об’єктом інтенсивної колонізації з боку Російської імперії (і заселявся при цьому переважно українськими селянами...). Одним словом, безграмотний “совок” буйствує. Як серед авторів сайта, так і серед адресатів. І приписує свою безграмотність полякам – мовляв, це вони так думають. Принагідно: у

тексті читаємо, що Закарпатська область має дістатися полякам, а на карті вона зафарбована в угорські кольори; натомість у польські кольори зафарбована Рівненська область, а в тексті вона взагалі не згадана. І взагалі: враження таке, що рівень дебілізму в творців антиукраїнської пропаганди навіть вищий, ніж у їхньої аудиторії. У тексті сказано, що Україна залишиться з сімома областями, а на карті ясно читається, що цих областей дев'ять. Але “совкова” аудиторія радо “з’їсть” усе, що має якомога вищий градус невігластва і шовінізму, які нині (як і колись, за “чорної сотні”) в Росії йдуть бік-о-бік.

І, нарешті, “совок” у кубі – це твердження, що хтось “запропонує” Україні “югославський варіант”. Приписується воно персонажеві з громадянством України – Костеві Бондаренку. Може, це й правда. Але від цього “совок” не перестає бути “совком” – в його уяві розпад Югославії – штучного державного утворення на Балканах – міг стати тільки наслідком підступних дій чи то брюссельського, чи то вашингтонського “обкомів”. Тоді як насправді і Європейська спільнота (на той час вона ще не стала Євросоюзом), і США до останнього воліли бачити її цілісною, а тому підтримували “реформаторський” уряд у Белграді, фактично надавши цим час на зміцнення своїх позицій Слободану Мілошевичу... Та для “совка” і майже безкровне повстання словенців проти Белграда, і тяжка багаторічна війна хорватів із адептами “великої Сербії”, й криваві трагедії Боснії та Косова – це прямі наслідки діяльності “підступного Заходу”, який водночас із якогось дива (мабуть, зачудований зі “звершень великого Путіна”) щодо України вирішив раптом посісти позицію кремлівського холуя і віддати півдержави Росії. Якщо з якогось питання Захід і справді тиснув на Белград (але вже не на Югославію, а на Сербію!), то це з косовського питання. Проте для “совка”, як і для нинішніх адептів “великої Сербії”, для яких Путін є втіленням “усеслов’янської надлюдини”, реальності не існує – для них існує лише міфологічний світ боротьби з “гейропейцями” та “піндосами”.

Що ж, маємо чергову дезінформаційну російську провокацію як складову тієї “гібридної війни”, що її веде проти України “братня” держава”. Причому провокацію брутально-безграмотну, створену людьми з українським IQ, та розраховану на ще більш інтелектуально нищу та сповнену радянською міфологією аудиторію. Втім, бувають й трохи більш грамотні провокації. Скажімо, в статті “Взяти й поділити: в ЄС замислилися про «югославський варіант» для України” стверджується, що “зберегти українську цілісність”, на противагу Євросоюзу, прагне (тримайтеся за стільці!)... Кремль. І при цьому заявляють, що в Києві вже думають про компроміс із Росією, посилаючись на слова нашого “корифея всіх політологічних наук” Вадима Карасьова: “Как ни странно, российское руководство не хочет распада Украины. Это тоже надо понимать. И мы не хотим. Значит, уже можно искать какие-то компромиссы”. Слід розуміти, що для читачів російських дезінформаційних сайтів саме Карасьов (на якого часто посилаються автори різних статей) є авторитетним голосом керівництва України та українського народу. Втім, може, й справді дехто з капітулянтів, тією чи іншою мірою наближених до Президента України, говорить голосом цього політолога? Бо ж ані для кого з читачів “Дня” не таємниця, що “совки” трапляються і там...

Загалом же це наше щастя, що значна частина спрямованої на українську аудиторію російської пропаганди прямо розрахована на “совків” і робиться “совками”, нехай і відтвореними в молодому поколінні росіян. Слід зважати на те, що Кремль може знайти й винайняти більш освічених і ефективних майстрів брехні, що він добре вміє діяти через агентів впливу та “корисних ідіотів” на Заході та в Україні, що він не жалкує й не жалкуватиме коштів на “гібридну війну” проти Української держави, навіть якщо на якийсь час “гаряча” складова цієї війни і буде притлумлена. Тож є над чим подумати експертам новоствореного Міністерства з інформаційної політики та очільнику цього державного відомства Юрію Стецю.

Сергій ГРАБОВСЬКИЙ.

(День. 5 грудня 2014 р.)

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ОГЛЯДУ ЗМК ДО ДРУКУ

Насамперед оглядач повинен всебічно знати об'єкт дослідження (газету, журнал, телеканал, радіо, інтернет-сайти), вміти відібрати, систематизувати і узагальнити відповідний матеріал, дійти конкретних висновків.

Медійний огляд вимагає уважного вивчення фактів, ретельної їх перевірки, логічного викладу думок, оригінальної форми подачі.

Як відомо, не кожна проблема, актуальна для журналіста, зацікавить широкий загал. Тому оглядачеві треба добре орієнтуватися у проблемах суспільного розвитку, знати, чим можна привернути увагу громадськості, як висвітлити окремі факти, зробити їх вагомими.

Оглядач повинен вміти аналітично мислити, досліджувати факти і явища, зіставляти їх і створювати на цій основі певну концепцію, накреслюючи шляхи розв'язання проблеми. В огляді не повинно бути простої констатації фактів чи переказу змісту, повчальність повинна впливати з аналізу чи спостереження і не мати директивного характеру.

У медійному огляді потрібен аналіз, на основі якого розгортається аргументація, яка підводить читача до сприйняття висновків та рекомендацій.

Схема роботи журналіста над оглядом ЗМК може бути такою: оглядач визначає мету, різновид огляду, накреслює коло питань, вибирає форму подачі матеріалів. Після чого приступає до послідовної розробки теми. Висновки доречно аргументувати, підтверджувати прикладами, влучними цитатами.

Питання для обговорення

1. Яке призначення огляду ЗМК в українському медійному просторі?
2. Проаналізуйте різновиди медійних оглядів.
3. Яка загальноприйнята форма побудови тексту огляду ЗМК?

4. Охарактеризуйте етапи дослідження матеріалу для написання будь-якого огляду ЗМК.

Домашнє завдання за темою

1. Підготуйте інформаційний огляд свіжого номера газети “День”.
2. Зробіть критичний огляд контенту сайту (на вибір).

Література:

1. *Журналістський фах: газетно-журнальне виробництво: навч. посіб.* / Т. О. Приступенко та ін.; за ред. В. В. Різуна. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: ВПЦ «Київський ун-т», 2012. С. 191–194.
2. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості: підруч. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004. С. 200–202.
3. *Карпенко Віталій.* Основи професійної комунікації. К.: Нора-прінт, 2002. С. 211–214.
4. *Кузнецова О. Д.* Аналітичні методи в журналістиці: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 90–111.

Лекція 4

Тема: «Специфіка аналітичних жанрів: функціональні, формотворчі особливості, родові ознаки рецензії»

РЕЦЕНЗІЯ

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕНЗІЇ

Рецензія (від лат. recensio – огляд, розгляд, оцінка) – один із провідних жанрів літературної критики. Жанр аналітичної журналістики. З одного боку рецензія близька до публіцистики, тобто рецензент користується її методами – документальною точністю, аналізом суспільних явищ, безпосереднім звертанням до читача, прямим висловленням авторської думки щодо того чи іншого твору; з другого – “підвладна” критиці як виду літературної творчості, що аналізує своїми засобами сучасний мистецький процес.

Вважається, що рецензія виникла з бібліографічного опису книги, який з часом почав давати також її оцінку.

Щоб уникнути багатозначності поняття, слід з’ясувати взаємозв’язки рецензії і критики (*від грец. kritikê – мистецтво розбирати, судити*). Це за тлумачними джерелами теж розбір (аналіз), обговорення поетичних, прозових, драматичних, сатиричних, публіцистичних творів; рецензування творів усіх видів мистецтв: прикладного, декоративного, цирку, живопису, графіки, скульптури, театру, музики, хореографії, документального і художнього кіно, телебачення тощо з метою дати оцінку. Однак не слід ототожнювати рецензію як жанр критики і саму критику як розділ літературознавства.

У чому ж відмінність рецензії від інших газетних матеріалів? Відмінність полягає насамперед у тому, що об’єктом рецензії є не безпосередні факти дійсності, на яких базуються репортажі, кореспонденції, статті, зарисовки, нариси, а факти, явища вже вивчені, осмислені і відображені у формі книг, брошур, вистав, кінофільмів. Відібраний, узагальнений матеріал у рецензії ніби заново критично переосмислюється. Рецензент оцінює достоїнства і недоліки праці письменника, режисера, художника, зіставляючи

наслідки свого дослідження із життям, із соціальною практикою, і робить відповідні висновки.

Рецензія, як правило, розглядає один-два твори і дає їм відповідну оцінку, не ставлячи перед собою інших, більш важливих завдань. У тому випадку, коли автор на основі глибокого аналізу одного чи кількох творів висуває низку наукових, суспільно-політичних проблем, він пише вже не рецензію, а теоретичну, літературно-критичну статтю чи наукове дослідження.

Питання про те, що рецензувати, має дуже важливе значення. Відгукнутися в одній газеті чи журналі на всі різноманітні явища культурного життя у формі рецензії неможливо. Тому рецензії публікуються, як правило, лише на ті книжки, вистави, концерти, що мають найбільшу цікавість для даної газети, журналу, для читачів, глядачів, для науки. Кожна рецензія повинна мати цілком певну практичну мету.

До речі, ґрунтовним науковим рецензуванням переважно займаються фахівці різних галузей наук, пишучи різновиди рецензій для спеціальних фахових, наукових періодичних видань.

У журналістиці наукове рецензування має допоміжний характер, виконує популяризаторську роль. Призначення наукових рецензій – рекламувати, популяризувати в засобах масової комунікації наукові видання: збірники, монографії, підручники.

Основа рецензії – конкретний розгляд, аналіз певного твору. Аналітичні пошуки, розкладання художньо цілого на складники і їхня характеристика – не самоціль для рецензента; при рецензуванні аналіз не робиться заради аналізу. До аналітичного розгляду рецензент вдається для того, щоб виробити уявлення про твір, скласти про нього свою цілком певну думку, даючи оцінку творові. Оцінка має бути об'єктивною, переконливою, правдивою.

Рецензент, який уникає оцінки твору, не виконує свого обов'язку. Його аналіз, його характеристика в такому випадку стає неповною, однобокою.

Отже, головні структурно-змістові частини будь-якої рецензії – це характеристика й оцінка.

І характеристика, і оцінка твору в рецензії тісно пов'язані між собою, вони визначаються змістом твору, його якостями, способами і майстерністю аргументації, вміння аналітично судити про предмет і робити чіткі, недвозначні висновки.

Характеристика (*від грец. charakteristikon – те, що служить ознакою для розпізнання*) – виявлення визначальних ознак і суттєвих рис твору, опис твору через розкриття його змісту й форми. Характеристика передбачає розгляд твору у зв'язку з іншими публікаціями письменника, можливу інформацію про автора.

Оцінка – логічний висновок з твору, визначення його сильних і слабких сторін. Оцінка – це своєрідний синтез, що впливає з розгляду. Закон рецензування – обов'язковість науково точної й достовірної аргументації. Аргументація залежить від змісту, якості рецензованого твору.

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ РЕЦЕНЗІЇ

Рецензія на поетичну збірку

Така рецензія, як і всі інші різновиди, починається із заголовка. Обов'язково до тексту додаються світлина обкладинки поетичної збірки і її бібліографічний опис. Рецензент повинен насамперед сказати про оригінальність саме цієї поетичної збірки, чим вона може бути цікавою для пересічного читача.

На підтвердження своїх аргументів, рецензент цитує строфи поезій автора.

Часто рецензенти, які розуміються на поезії, доброзичливо зауважують і якісь “огріхи” поетичної збірки. Але все це повинно робитися не для того, щоб принизити автора, а, навпаки, допомогти йому позбутися цих творчих недоліків. Як кажуть: з боку – видніше.

Наприклад:

“Axis mundi” лірики Василя Клічака

Копана гора: лірика / Передм. Д. Дроздовського / Післямова. В. Герасим'юка / Василь Клічак. – К.: ВЦ “, 2017. – 200 с

Дмитро Дроздовський у передмові до нової книги Василя Клічака “Копана гора” слушно асоціює її заголовковий образ з “віссю світу” – архетипом-міфемою, що символізує осердя, стрижень, центр, вихідну точку, альфу й омегу світоустрою. Поетика назви підкреслює також й ідейно-почуттєву зорієнтованість віршів митця на особисту історію. Власне про неї – й однойменна зі збіркою балада, де образ Копаної гори, подібно до Шевченкового Великого льоху, асоціюється з прихованим до часу скарбом, життєвим, духовним потенціалом, жаданим і безцінним, який прагнуть здобути зухвальці. Пошукує за цим скарбом і ліричний герой Василя Клічака, адже “бути на плаву у цій життєвій круговерті” означає мати життєвий успіх, реалізовані мрії й наміри. Але крім того, Копана гора височить в осерді рідних місць героя, уособлює величну материнську фігуру, незрушну в часі й просторі, вічну й непереборну, бо її доцентрова сила навіть на відстані притягує своєю магічною красою і величчю.

Образ-символ світової гори в поезії Василя Клічака – на перехресті особистого та людського (громадського, національного). Інакше кажучи, з національних ґрунтів, з уламків людських доль, як з підніжжя гори, витікає особиста історія ліричного Я, цієї гори вершина. Водночас образ гори символізує часову вісь, де минуле є тією основою, з якої постає теперішнє – вістря гори – сьогодні. Отож, ця книга Василя Клічака – про власну історію, віддзеркалену в історії колишніх поколінь. Історія – беремо широко – це переживання своєї екзистенції в часі.

Вочевидь така тематична зорієнтованість книги Василя Клічака не нова для лірики. То в чому “родзинка” його поезій з їхнім упізнаванням

художнім “смаком і ароматом”? Перше – у простоті. Критики зауважують “чоловічу вуглуватість”, лаконічність, емоційну стриманість манери поета, що, припускаємо, створюють ефект простоти вірша. Але простота не лише в письмі чи поетичній мові. Світ для ліричного наратора складається... з сюжетів – подібно, здається, у прозі та есеїстиці земляка нашого поета, Тараса Прохаська. У форматі лірики сюжет, а точніше – мінісюжет, постає стислим, ущільненим “зрізом” буттєвого плину, водночас мікромоделлю світу, людської долі. Наприклад,

Лондон. Підготовлена юрба.

І в'їжджає урочисто Кромвель.

Так розпорядилася судьба.

Тріумфує натовп невгамовний...

...І ще пара коротких реплік, які окреслюють ситуацію ходи Кромвеля та його усвідомлення байдужості юрби до нього, адже вона прагне лише видовища. Цей сюжет – камінчик з мозаїки картини світу, де панує іронія долі, де натовп панує над особистістю.

За принципом нанизування сюжетів твориться воєнна поезія Василя Клічака (її основний масив уміщений у попередній його збірці “Вздовж дарованих Божих днів”). Війна – це сукупність значних і незначних подій. Такою вона постає і у віршах Василя Клічака: остання телефонна розмова заживо похованого під завалами оборонця Донецького аеропорту (“Присутність Божої руки”), ризикована поїздка волонтерів до фронтової лікарні (“Аргонавти”), поневіряння залишеного під час відступу оборонця Дебальцевого, який, утративши всі кінцівки, таки зміг повернутися до життя (“Дебальцево”) і т.д. Хронікальність, документальність зображених епізодів фронтової реальності (відомої авторові, як і більшості українцям, із засобів масової інформації та соціальних мереж) зумовлюють не лише простоту, прозорість змісту воєнної лірики В. Клічака, а й дивне відчуття конкретності

і водночас типовості людських доль у ситуації протистояння окупації – як нинішній “гібридний”, так і усім попереднім.

Зі скалок родинних сюжетів реставрується й особиста історія ліричного наратора книги “Копана гора”, як-от у поезії “Сповідь”, присвяченій батькам поета:

Мама не любила твого тата...

Тож її насильно віддали

За вдівця, що мав окрему хату,

Не лише кожух і постолі...

Родинні сюжети вибудовують часову генеалогічну лінію в поемі “Ниті розмов і доріг”. Автобіографічність епізодів у ній (наприклад, у фрагменті “Наприкінці п’ятдесятих”), хоча й прихована за гетеродієгетичною нарацією та анонімністю персонажа (він), теж створює відчуття хронікальності, літописності ліричної оповіді. Отже, незбагнений у своїй складності світ розбивається у художній свідомості Василя Клічака на сюжети, фрагментаризується, калейдоскопізується, але, зрештою, стає освоєним, зрозумілим і близьким. Стає простим.

На ефект простоти “працює” і прозаїзація ліричного наративу Василя Клічака. Емоції та суб’єктивні оцінки часто лишаються “за кадром” у його поезіях, адже вербалізується лише сюжетний каркас. Така стратегія вмотивовує відмову від засобів художньої виразності (для розповіді вони не так і потрібні), що означає домовання автологічних смислів і майже прозове “випрозорення” (най дарує редактор цю ненавмисну тавтологію!) письма:

Він був, як мовиться, безхатком.

Снав на горищах на початку.

А потім у сирих підвалах.

Чому велося так невдало?

Освіту мав якусь військову.

Служив.

Звільнився достроково.

Жонатий був. Маленька доня

Дружина гарна.

Добра доля...

Часом складається враження, що вірші Василя Клічака – “сценарії” короткометражних фільмів, відзнятих його уявою. Кінематографічна “сухість” тексту, отже, має компенсуватися “відеорядом”, узятим з життєвого досвіду, доповнитися особистими переживаннями й оцінками накресленої ситуації.

Кінематографічність, “сценарність” поезій Василя Клічака корелюють зі ще однією важливою рисою його художньої манери – зорієнтованістю на суть подій і явищ, людей і речей. Поет має рідкісне вміння одним мазком зацентрувати основну рису людської натури, єдиною промовистою деталлю оприявнити суть зображуваного. Посутність як домінанта поетичного мислення Василя Клічака найпомітніша в текстах-“біографіях”, або “ліричних портретах”. У збірці “Копана гора” таких чимало. Вони присвячені постатям В. Стефаника, Т. Шевченка, Ю. Гагаріна, І. Сікорського та ін. У циклі “Сім затихлих струн (поема-реквієм)” розміщено поезії, змістовно подібні до спогадів, послань. Вони умовно адресовані письменникам і критикам, які відіграли певну роль у житті ліричного наратора й уже пішли з життя, – Гр. Гютюннику, В. Забаштанському, В. Діденку, І. Римаруку, Л. Череватенку, А. Перепаді, Л. Талалаю. У своїй рефлексії постатей цих діячів культури ліричний наратор фокусує увагу на якомусь одному епізоді спілкування з ними, у якому вигравлюється їхня сутність. Так, у поезії “Тютюнник” актуалізовано епізод, коли редактор Гр. Тютюнник, не задоволений чужим романом, виправив у ньому єдине слово, одразу змінивши твір на краще. Епізод не коментується наратором, але ясно, що надзвичайна чутливість письменника Гр. Тютюнника до мови є його присутньою рисою, яка запам’яталася назавжди. У поезії “Римарук” теж

лірично реставровано епізод із досвіду спілкування наратора з указаним поетом – “водіння кози” по київських кнайпах, що раптом завершилося співом Шевченкових рядків біля станції метро “Хрещатик”. Голос “трохи замкнутого, трохи загадкового” Ігоря Римарука несподівано для всіх зазвучав у той вечір, відкриваючи для автора цієї поезії всю сутність натури його друга:

*так розкрився тоді
несподівано,
як це буває
з емоційними натурами,
які не в силі себе стримувати
від раптового враження.*

У поезіях Василя Клічака, зокрема циклу “Сім затихлих струн”, відчутне прагнення вловити й зафіксувати мить буття – “закадрувати”, наче на фотокамеру,плинність світу й людських життів. По суті, зі скалок спогадів і вражень складається у свідомості абрис особи чи події. Видається, що в цих спогадах-враженнях і відбита їхня суть.

Посутність як вектор ліричної рефлексії Василя Клічака межує з її когнітивністю. Прагнення зрозуміти, пізнати рухає, як видається, суб’єктом його лірики. Він зазирає у підвалини суті речей і явищ, зокрема, у циклі “Ритми”. Ще з погляду стародавніх античних мудреців-піфагорейців, ритм лежить в основі буття, синхронізує всі його сфери, відбивається в глобальних коливаннях ночі та дня, життя та смерті. У циклі Василя Клічака ритми молитви, попси чи коломийки, ритмічний гул мотоциклу міліціонера чи шуму гірських рік постають не просто звуковим обрамленням життя його народу, а його підґрунтям, його сутнісною основою. У давніх ритмах живе й відлунює минуле:

*Різдва врочиста мить.
Глибинна суть молитви.*

І чар правічних нить

Нагадує про ритми,

Якими десь жили...

Старенька мати лякається шуму мотоциклу, який нагадує “ритми облавників, пайдьошників”, тож “ритми страху безсмертні”. Ритми чужої музики – руйнівні для душі:

В маршрутках, у магазинах

зомбує московська попса.

Накрила нас павутина,

Нависли чужі небеса.

А от “ритми річок формують риси людських характерів”, відлунюють у мові народу, по землях якого течуть:

Рибниця і Прут

Швидкоплинні, розгонисті,

у повінь немилосердні.

Мої земляки

Говорять швидко,

ковтають склади,

скорочують імена:

– Васи’! Мико’! Марі!!

Точно підмічена у цій поезії Василя Клічака специфіка гуцульських говорів, справді таки подібних до ландшафту, співзвучних з природними ритмами Карпат, відрізнена від степових – і говорів, і характерів, і річок – передусім з метою пізнати, усвідомити глибше сутність рідної землі, свого народу, власну.

Простота і посутність – домінанти художньої манери Василя Клічака, його “axis mundi” – творять шарм його поезії, зумовлюють її своєчасність і повсякчасність. Завдяки цим домінантам його вірші, сюжетно прозорі, закарбовуються в пам’яті, легко вписуються в культурний дискурс

сучасності. Відкриті в них істини поповнюють скарбницю Копаної гори – української національної душі.

Ольга ШАФ.

(Буквоїд. 22 листопада 2017 р.)

Рецензія на прозовий твір

Характерна ознака такої рецензії – звертання до конкретного прозового твору, який щойно вийшов друком. Така рецензія має заголовок та бібліографічний опис, доречною є також світлина обкладинки книжки.

Рецензент радить прочитати цей твір, він виявляє заховане у ньому цінне і значуще, виховує і розвиває естетичні смаки читачів.

Така газетна рецензія розрахована на масового читача, призначення її – давати досить ґрунтовний аналіз прозового твору, зокрема, й мовно-стилістичний. Рецензент повинен, характеризуючи стиль аналізованого твору, не відбуватися шаблонними загальниками на кшталт “чудова” або “суха”, “нецікава” мова. Слід визначити стильові домінанти твору і подати кілька відповідних прикладів.

Виняткової ваги при цьому набирає форма рецензії, її стильове оформлення. Рецензія на твір художньої літератури сама мусить стати свого роду твором мистецтва. Рецензент також послуговується словом образним, емоційним, аби цікавий, можливо навіть у певних випадках дотепний аналіз з’єднувався із суто художницькими завданнями, які він повинен уміти розв’язувати. Звідси піклування про жвавість і емоційність викладу, увага до стилю, насичення тропами й фігурами критичного тексту з яскраво вираженим прагненням до образного пластичного слова, певні вимоги до композиції, яка вимагає своєрідної, часом власне художницької побудови.

Наприклад:

Від “Чорного ворона” до “Трощі”

Василь Шкляр. Троща. Х.: Клуб Сімейного Дозвілля. 2017. - 416 с.

Про книгу В. Шкляра “Троща”, попри широку рекламну компанію і тури автора по всій Україні, критичних статей написано зовсім мало. Більше того, книга навіть не потрапила до короткого списку рейтингу “*ЛітАкцент* року – 2017”. І жоден з рецензентів (у всякому разі, з тих, відгуки яких вдалося знайти) не звернувся до порівняння “Трощі” з “Чорним вороном”. А даремно. Зміна моральних пріоритетів, яку демонструє нам автор, заслуговує на увагу.

Зроблений свого часу мій коментар до “Чорного ворона” зацікавлений читач може знайти в Інтернеті під назвою “Чорний ворон: наслідки одноокості”. Тому обмежуся узагальненням. Названий роман, який ледь не приніс В. Шкляру Шевченківську премію, далеко не літературний шедевр. Створений він в кращих традиціях соцреалізму, де ідея переважала не лише художність, а й здоровий глузд. Саме ідейна, а не художня складова зробила твір популярним, здобулася на прихильність членів Шевченківського комітету і, в кінцевому результаті, змусила автора відмовитися від премії.

Інша річ “Троща”. Підхід Шкляра до зображуваних тут подій можна сконцентрувати у вислові одного з героїв: “У кожного є своя правда”. Намагання письменника бути об’єктивним змушує його відмовитися від хуторянського ура-патріотизму. На зміну жорстокості приходить людяність. Письменнику нелегко дається це переосмислення. Але результат вартий того, адже лише таке висвітлення подій зумовлює правдивість роману і викликає довіру в читача.

Отож, про що роман? Почнемо з назви. “*Трощею* , – каже сам автор, – в тім краю, де відбувалася ця драма, називають очерет. Саме в очеретах над річкою Стрипою червонопогонники оточили жменьку підпільників, не лишаючи їм жодного шансу. ...троща – це, крім усього, катастрофа, бійня, яка трощить людські долі й життя”. Дійсно, роман цей про катастрофу – катастрофу не лише окремих людських доль, а й загалом українського

визвольного руху. Тема близька і знайома В. Шкляру, хоча стосується іншої, ніж у “Чорному вороні”, території й іншого часу. Дія відбувається в Західній Україні в повоєнні роки, коли СРСР приборкував непокірну УПА.

У “Трощі”, як і в попередніх творах, Василь Шкляр майстерно будує гострий сюжет. Такий потужний сплав бойовика і детективу в соціально-патріотичному за темою романі нечасто зустрінеш в українській літературі. Інтрига змушує читача, не зупиняючись, бігти сторінками твору аж до того місця, де його чекає розгадка.

Загадок же, котрі пропонує нам на початку книги автор, насправді дві. Одна стосується зрадника, який здав більшовикам пункт зв'язку упівців на річці Стрипа, друга – особи невідомого, на могилу якого вже в наші дні випадково натрапив колишній учасник того бою. Так само і виклад цієї історії розділено на дві частини – повоєнні і наші часи, які об'єднує головний герой роману на псевдо “Місяць”.

Автор витримує канони жанру. Він не відволікається на загальні роздуми, а розказує про події, які герой проживає тут і зараз. Разом з тим, персонажі мають минуле, котре згадується епізодами: колишні бої, поранення, свято Різдва в дитинстві, або незвичайна рибалка. Оповідь стає повнокровним людським життям, в яке й проникає читач, слідкуючи за перипетіями на шляху Місяця та його побратимів.

Мова роману в міру присмачена західноукраїнським діалектом, що робить діалоги природними, але в жодному разі не відволікає від сюжету. Вона проста й зрозуміла, а це неабияка рідкість серед сучасних нашіпгованих інтелектуальним химеродством текстів.

Однак, було б помилкою розцінювати “Трощу” лише як вдалий бойовик чи детектив. На обкладинці книги поруч з назвою стоїть фраза: “Зраду можна зрозуміти, але не можна виправдати”. Слід сподіватися, автор поставив собі надзавдання – зрозуміти зраду, щоб на тлі цього розуміння заяскравіла сутність і трагічність вірності. Він і робить це, причому, не

кавалерійським наскоком, а намаганням показати мотиви і тих повстанців, хто підривав себе гранатою, щоб не здатися ворогу, і тих, хто ціною життя своїх побратимів рятував себе чи своїх рідних. В цих роздумах Шкляр не вагається – він на боці тих, хто між зрадою і смертю вибирає останнє. Так чинить його головний герой Місяць. Але настільки глибоким, правдивішим, виболеним – і, в результаті, справді героїчним – постає ТАКИЙ вибір, аніж вчинки героя, в голові якого немає ні жалю, ні сумнівів, а тільки один лозунг “Воля або смерть!”.

Саме через те Місяць близький читачеві. В нього не сверблять руки на вбивство, більше того, він не став працювати в Службі Безпеки повстанців, *“...бо звук воювати відкрито з ворогом, але не міг дивитися, як на допитах падали на коліна й пускали нюні вчорашні побратими”*. Навіть тоді, коли приходилося робити жорстокі речі, Місяць говорить: *“Чесно кажучи, мені ще не доводилося обезголовлювати трупи, і я погано собі уявляв, як воно робиться. Мабуть, живому ворогові легше відтяти довбешку, ніж мертвому, тим більше, коли та голова ще недавно говорила з тобою, приязно усміхалася, і в ній було стільки однакових з тобою думок, сподівань, присягань, молитов”*. Це вже нормальна людська реакція на вбивство, а не садистська байдужість, якою хизувався Чорний Ворон.

Знаємо, що серед повстанців було чимало жінок. Привабливо змальована в романі одна з них, Михася. Чарівна зовнішність, яку майстерно описав автор, закохує в неї мало не кожного персонажа твору. Михася щиро віддана повстанській справі, але коли на терезах опиняється її любов до зрадника, вона не може переступити через своє почуття і відректися від коханого. Трагедія вибору змушує її прагнути, аби *“десь загубитися в цьому світі, щоб її ніхто не знайшов. Ні свої, ні чужі”*. Як на мене, образ Михасі грає в романі ключову роль. Коли зрадників і повстанців ще можна розділити на чорне і біле, то ця жінка бентежить читача, його бере щирий жаль від того, що героїня волею долі потрапила в трощу, з якої вибратися

неможливо. Насправді, тисячі людей опинилися в подібній ситуації. Тому Михася стає втіленням трагедії народу. Василь Шкляр не нав'язує висновків. Читач сам доходить до розуміння першопричин, до впізнавання ворога, котрий своєю непомірною великодержавницькою пихою нищить спокій і волю української нації. І будьмо певні – власний роздум діє на свідомість читача в рази емоційніше, ніж авторський текст.

Сильним, вартим Михасиного кохання постає красень Стодоля. Спочатку він займає чин провідника, ще раніше працював у повстанській СБ, але на якомусь переломному етапі стає зрадником. Його безкінечне намагання виправдати свій вчинок достовірно передає трагічне почуття винуватості, котре наклала на Стодолю зрада. На жаль, такої достовірності ми не бачимо в мотивах зради, але про це трохи далі.

Знайшов письменник точні деталі і для другопланових персонажів – Буревія, Міська, Сірка, Змія. *“Двісті п'ятдесят літ минуло, – каже Сірко, одною фразою зримо проявляючи своє духовне єство, – а сі ніц не змінило. І ворог той самий, і боротьба та сама, і жменька людей... І це щастя випало нам! Ти розумієш, що нам випав жереб належати до цієї жменьки, до цього гурточка? Сама доля вказала на нас перстом. Вона вибрала нас серед мільйонів”*.

А такі тонкі нюанси, як намистинка Михасі в кишені Місяця, яка виказує його таємні почуття до неї, або російська говірка вже дорослого брата Стодолі Владка, котра болісно читається як результат зради тих, хто піддався, наповнюють твір життєвою енергією підтексту.

В “Трощі” на зміну патріотичним лозунгам приходить психологія людського життя в умовах партизанської війни. Є жорстокість з обох боків, є бажання вижити. Часом селянина більше турбують повсякденні клопоти, аніж ідеологія, як це буває й насправді. Часом фанатизм декого з упівців зашкалює до неприйнятності, і це теж правда життя. В останні секунди перед тим, як підірвати себе і ворогів гранатою, Місяць думає не про ідею, ради

якої віддає життя; в його голові зринає людське: що ТАМ, після смерті? Такі речі, безумовно, є перевагою роману, адже реальність розповіді створює реальні характери. А герой, в якого повірив читач – запорука того, що й ідея, яку він сповідує, стане нашим переконанням.

І все ж в “Трощі” не обійшлося без авторських прорахунків. Не будемо дорікати письменникові за дрібні недоліки, коли, наприклад, кохана Місяця Стефа аж тричі порівнюється з лошицею: то очі в неї, як в лошиці, то ноги, а тоді вже й губи; або відверті ляпи з плечими Змія: *“Мимоволі придивився до його міцного правого плеча, вигнутого, як кінське сідло. Воно таки було значно вище за праве”*. Не будемо також аналізувати специфічний гумор Шкляра – як на мене, то краще б він цього гумору уникав, бо безперестанне і недоречне вигукування Сірка “Бідна Мотря!” під час важливої розмови його побратимів скоріше засвідчує потуги автора створити комічну ситуацію, аніж викликає сміх.

Але на персонажах зрадників варто зупинитися детальніше. Мусимо визнати, що своє надзавдання – розібратися в мотивах, якими керувалися зрадники – письменник виконав, м’яко кажучи, поверхово. Візьмемо для прикладу Стодолю, який, за словами головного героя, видав (“всипав”, по тутешньому) пункт зв’язку в очеретах над річкою Стрипою. Виписаний він живо, рельєфно, а любов Михасі надає його образу співчутливого забарвлення в уяві читача. Тому зв’язані з ним епізоди відпрацьовані у високій емоційній напрузі. Біда тільки в тім, що мотиви зради, на які вказує Шкляр, виглядають непереконаливо.

Ось як в переказі повстанця Міська Стодоля сам пояснює свій вчинок: *“...провідник Буревій застановився зліквідувати його, оскільки Стодоля начебто розгулявся, не дотримується конспірації, пиячить, брутально поводить з людьми і плямує честь Організації. Про це йому сказав провідник Корнило. Тому Стодоля, за його словами, не мав іншого виходу, як перейти до більшовиків. Але він нікого не всипав і цього від нього ніхто не*

вимагав. Навпаки, відколи Стодоля з більшовиками, вони перестали товктися в навколишніх селах, не роблять тут засідок, не проводять ревізій”. Цілком очевидно, що загроза Стодолі від провідника Буревія – нікчемний мотив для зради. Хіба, зрадивши, Стодоля став у більшій безпеці, аніж залишаючись зі своїми? Служба Безпеки у повстанців діяла рішуче і жорстоко, зрадника (на відміну від п’яниці і грубіяна, в чому звинувачували Стодолю!) неодмінно чекала смерть.

Варто сказати, що письменник таки намагався глибше проникнути в психологію персонажа, пояснити його вчинок ідеологічними мотивами. Стодоля ще кілька разів виправдовує свою зраду – то тим, що Організація прогнала боротьбу і подальші жертви даремні, то тим, що серед більшовиків теж чимало патріотів нашої батьківщини, і що червоні добре відносяться до України. Навіть погодившись, що в цих роздумах була якась рація, важко повірити, що такий сильний, розумний і переконаний повстанець як Стодоля міг так просто і швидко змінити світогляд. У всякому разі, про те, як той світогляд змінювався, Шкляр не згадує зовсім. Залишається припустити, що зрадив Стодоля через шкурні інтереси, хоча це не зовсім в’яжеться із створеним образом.

Не витримує критики і той безапеляційний авторитет, котрим Стодоля користується у більшовиків. Вони його всі слухають, не вимагають нікого видавати, та ще й перестали робити каральні рейди в навколишні села. З чого б це? – задає собі питання читач і не знаходить прямої відповіді. А позбавлені логіки факти, які важко зрозуміти, потребують пояснення з боку письменника.

Це ж саме бачимо і в самому моменті зради. Ось твердження Місяця: “... тепер ми знаємо достеменно, хто всипав троцу, хто всипав провідника Шаха на Драгоманивці, хто здав командира Бондаренка. ..”. Себто, “всипав” Стодоля. Але ж сторінкою попереду на питання Міська, чи здався Стодоля саме в очереті, чи був двійняком раніше, той однозначно відповідає, що в

очереті. То як він міг “всипати” залогу в очеретах, а тим більше, командира Бондаренка, який загинув значно раніше? Щоб якось звести кінці з кінцями, доводиться припустити, що Стодоля вже давно зрадив побратимів. Тільки в такому разі автор не повинен був залишати висновок на розсуд читача, а прямо вказати, що Стодоля бреше. Мотивацію вчинків чи нещирість у словах персонажа допустимо залишати на домисел читачеві в новелі, але цього аж ніяк не можна робити в гостросюжетному романі, бо тут такий-от підтекст замість насолоди приносить роздратування.

І все ж, за великим рахунком, моральні зрушення в “Трощі” переважають вказані огріхи. Адже література, на моє переконання, це бесіда з мудрим автором, який допомагає зрозуміти життя і твоє місце в ньому; з автором, який через вчинки своїх героїв дає тобі точку опори в цьому житті. Василь Шкляр у “Трощі” показав, що можна бути патріотом до останнього подиху, але пожаліть і врятувати від смертного вироку малого брата зрадника Стодолі, як це вчинив Місяць. Тупий, фанатичний патріотизм Чорного Ворона, мабуть, знадобиться для перемоги в бою. Але, щоб творити нормальне людське суспільство, літературі потрібен герой думаючий і в серцевині своїй гуманний. Тоді замість маразму ненависті прийде істинне розуміння вартісних ідеалів людського життя.

Михайло КАРАСЬОВ.

(Буквоїд. 10 січня 2018 р.)

Театральна рецензія

Є різні погляди на театральну рецензію. Одні вважають, що в ній мають бути розглянуті всі, без винятку, сторони вистави: якість п'єси, праця режисерів, акторів, художника, композитора тощо. Рецензент в цьому випадку не хоче обійти нікого.

Інші інакше розуміють завдання театральної рецензії. Вони вважають, що в рецензії повинна бути розкрита основна ідея вистави, її суспільне, виховне значення, а про всі інші її сторони можна зовсім не говорити. І,

нарешті, для третіх кожна нова театральна постановка служить приводом, щоб показати лише зростання майстерності драматурга, режисера, акторів.

Будь-який з цих підходів та завдань рецензента є однобічним і тому неправильним. Добра, кваліфікована рецензія допомагає глядачеві розібратися у творі, що є плодом праці цілого театального колективу. Вона сприяє виробленню правильного смаку в глядача, вимогливості, вміння аналізувати художні явища.

Кваліфікована рецензія завжди конкретна. Вона відповідає специфіці даної вистави, аналізує й оцінює саме її, ставить загальні й часткові творчі питання у зв'язку з даною п'єсою, з даним спектаклем. При цьому в рецензії найменше повинно бути абстрактного теоретизування. Жодна рецензія не може бути відірваною від практики сучасного життя, від найближчих завдань культури, мистецтва. Призначення театральної рецензії – пропагувати досягнення театру, творчі знахідки акторів і режисури, вказати на недоліки й помилки постановки.

Оцінка вистави в рецензії повинна органічно впливати з аналізу п'єси і її втілення на сцені. Необхідно переконати читача в тому, що вистава заслуговує саме такої, а не іншої оцінки. Якщо, скажімо, рецензент довго і нудно переказує зміст вистави, нічого не кажучи про роботу акторів і режисуру, а потім несподівано робить висновок, що “спектакль в цілому сирий, в ньому багато недоробок” чи, навпаки, “постановка вдала і цікава”, то читач не може поділити з автором його висновків.

Рецензентові слід бути дуже уважним і точним. Немає нічого гіршого, ніж неконкретні, голослівні обвинувачення, але зате немає нічого кориснішого і результативнішого, ніж ясна, аргументована, переконлива критика, з якої завжди можна зробити важливі висновки.

Наприклад:

БОЄЦЬ І КЛОУНИ

Коли у прем'єрному “Коріолані” В. Шекспіра царствена Волумнія ніби мимохіть роняє репліку “Слуга народу!”, зал миттєво пожвавлюється, збуджується.

Шекспір знову втрапив у потрібний час

Пірнувши на дно старовинних фоліантів про Вільяма Шекспіра, не можу не процитувати у перших рядках цього відгуку на прем'єру в Національному театрі ім. Івана Франка високошанованого Вільяма Газліта. Розумний пан називає “Коріолана” “великою політичною п'єсою”, стверджує, що кожна людина, котра звернеться до цього тексту, може не обтяжувати себе подальшим студіюванням праць відомих політологів-істориків. Оскільки саме в цій шекспірівській п'єсі – в “Коріолані” – спресована театралізація політики. А головний герой – боєць-політик – на всі часи. Переможець, переможений, принижений черню, зраджений соратниками, він скріплює союз із заклятим ворогом і згодом гине не від слабкості своєї, а від романтичної вірності синівським ідеалам. Яких у політиці, за Шекспіром, бути не повинно.

Тому що в політиці, за Шекспіром, є нескінченний конфлікт між особистістю та масовкою. У цій історії – між Коріоланом і натовпом, між лідером і опозицією, всередині якої і однопартійці, і народ.

Однак фокус у тому, що Дмитро Богомазов, постановник “Коріолана”, здається, ніколи раніше не був помічений на території виключно політичного театру. В нього були різні сценічні інтереси й різновекторні художні вподобання. А ось, скажімо так, суто політична сценічна територія його не дуже-то й хвилювала.

Хіба лише в його “Роберто Зукко” просвічувалося щось соціально-конфліктне, що прагнуло переплавитися в “політичний” двобій особистості й соціуму.

Але то було давно.

Сьогодні ж, вибравши шекспірівського “Коріолана” як знакову п’єсу, з якою урочисто вступають на посаду головного режисера національного театру, п. Богомазов зробив хід явно не випадковий, а дуже навіть осмислений, хід, що передбачає одночасне вирішення одразу кількох політичних завдань.

Є велика політика всередині великої шекспірівської п’єси як дзеркало, в яке дивимося й ми. Є політика як чинник розподілу центральних та інших артистичних партій у сюжеті. І політика як репертуарна “шахматка” в афіші вже його театру.

За зовнішньою формою й естетичним ознаками прем’єрний “Коріолан” не так політичний театр, як – політкоректний. Без жодної підкресленої й навмисне підсмикнутої актуалізації шекспірівського сюжету (текст і так сам за себе говорить). І без можливих вечірньо-квартирних подій (для цих потреб є інші мистці).

Український “Коріолан”, як мені бачиться, чи не ідеальний варіант шекспірівської вистави для репертуару, скажімо, Британського національного театру, – наш увійшов би туди як влитий. У ту саму, британську, неоконсервативну й постмодерну сценічну нішу. З такою ж підкресленою режисерською повагою до автора. І з поміркованими сценічними маневрами на території інтерпретаційного театру. А також із важливим чинником актора-антимаріонетки, який у світі “британського” Шекспіра дуже часто провідник найголовнішого – його ж авторської ідеології.

Одне слово, український режисер іде “за” Шекспіром. Не всупереч йому, не на зло. Не підриваючи тексту радикальним підходом. А ніби приміряючи й приміряючи цей текст до наших

цікавих реалій. Не таких колоритних, як у Шекспіра, але крові, на жаль, вистачає.

Тут режисерський підхід – обачливий, зі страховкою. І навіть художній простір – павільйон-акваріум (художник Петро Богомазов) – як закрита і обмежена територія, “за” яку режисер навіть не наміряється пірнати. І сам Коріолан тут, як Іхтіандр, що опустився на дно пекельного акваріума, стулки якого віддзеркалюють хвилі й хмари, а всередині плавають хижі різнобарвні товариші-піраньї. І режисер, може, й хотів би вщент розтрощити стінки цього створеного ним самим акваріума, але його сценічне рішення передбачає більше дипломатичності, ніж пристрасі.

Скажімо, плебеї, трибуни, патриції в цьому “Коріолані” – сценічна технологія постмодерністського пастиша. Давня історія породжує нові фізіономії, давньоримські персонажі відображаються в героях наших недавніх епох. Скажімо, друг Коріолана Мененій (чудово й іронічно зіграний Богданом Бенюком), помітно віддзеркалюється в портреті самого Вінстона Черчилля з його пихкаючою сигарою. Тобто з політиком, у якого чи не кожна фраза – афоризм. А мати Коріолана, потужно зіграна Наталією Сумською, – ніби уклін великій Анні Маньяні, яка колись у П’єра Паоло Пазоліні зіграла головну роль у фільмі “Мама Рома”, тобто мати вічного міста. І українська акторка грає матір вічного міста, в якому немає миру під оливами.

При всьому цьому франківцям різних поколінь, на щастя, максимально вдається доносити до глядача важкий шекспірівський текст (переклад Дмитра Павличка). Відкриваючи в самому ж тексті – його пружність і афористичність.

І якщо у виставі, повторюся, режисер іде “за” Шекспіром, то цей рух насамперед – “за” його афористичністю й “за” нев’янучістю його дискурсу, який має бути почутий навіть на гальорці. Який не завжди треба розфарбовувати на сцені ядучими фарбами. Оскільки цей текст значно більше говорить про сьогодення, ніж те, що про наше сьогодення говорять нинішні “мислителі”. Ось візьміть і перечитайте п’єсу (цитат може бути – предосить).

У виставі Богомазова, коли вже зайшло про паралелі з сучасністю, очікуваний і сценічно реалізований суворий вододіл – між особистістю й середовищем, між героєм і негероями. Те, що автор прописав.

Якщо образно, то це сценічний антагонізм між шекспірівським бійцем і політичними клоунами. Досить пристойними килимовими, яких сам герой зустрічає і в середовищі патриціїв, і в натовпі плебеїв. І скрізь. У цій п’єсі, взагалі, немає “хороших” хлопців та дівчат. У виставі ж є посилення, що природних героїв – усього двоє. Син і мати. Коріолан і Волумнія. Решта – навколо них – переважно реальність фейкова або блазенська.

І особливості сценічного сюжету – в очікуванні і природній несумісності тих, про кого вище: героя й середовища, бійця і клоунів.

Окремим, ледь не естрадним номером, режисер дає виходи народного трибуна Сіцінія Велута (Остап Ступка, Сергій Калантай) і народного трибуна Юнія Брута (Іван Шаран). Пара постійно підриває зал ненавмисною впізнаваністю-вгадуваністю у сценічних персонажах багатьох наших місцевих народних трибунів. Таких самих продажних і підлих. Однак артистичних, комічних – судячи з їхніх накручених рейтингів.

Натовп, плебеї, тут, в “Коріолані”, – вбрані у ватянки, якусь сіру уніформу. Комусь такий натовп нагадає мандрівний оркестрик із феллінівської фільмографії. Тільки тут оркестрик – пекельний. Складається зі злобних дітей-сиріт-оркестрантів, яким ніколи не догодиш, для яких обмастити грязюкою поважну статую – найкраща з дитячих витівок.

Наскрізний оркестрик-лейтмотив, тобто народ, який не мовчить, а грає на нервах, у виставі Богомазова маневрує як організм автономний. Здається, інколи він, буквально, літає над сценою – у Римі, в Анціумі. Цей оркестр, як хмара пилу – сірого, брудного, задущливого. І, в цьому сенсі, не так пан режисер, як Вільям наш Шекспір абсолютно нещадний і зневажливо поблажливий, даруйте, до того, що й називаємо “натовпом”.

Тобто найбільш неблагонадійної спільноти, яка в періоди відповідальних випробувань, на жаль, часто так і не усвідомить себе народом.

На жаль, на жаль, на жаль.

Шекспір часто дивиться вглиб, крізь часи.

Тим часом і режисерський погляд на клоунів та героїв – абсолютно не злобний, не “викривальний”, а, швидше, іронічний, навіть саркастичний. Адже сьогодні для них, для політиків або плебеїв, – є один герой, а завтра вже інший, якому вони співають осанну. І, власне кажучи, натовпу й правителям завжди потрібні лише мертві герої. Хіба ні? Так у п’єсі. Так у виставі.

Коли, повержений зброєю друга-ворога Тулла Авфідія (сильна робота Олексія Богдановича), зраджений Коріолан падає додолу мовчки, без жодних театральних конвульсій, його покривають

червоним полотнищем. І тільки самотня фігурка матері, Волумнії, німотно гойдається над трупом, як суворий маятник мінливого годинника буття, – туди-сюди, туди-сюди. Вічний відлік материнських втрат у тому світі, в якому народ і його слуги, – практично, одне й те саме. І вони варті одне одного.

Режисерське рішення, тим часом, підводить “Коріолана” під стандарти, умовно кажучи, “трагедії-буф”. Трагічне тут проростає з комічного – або навпаки. Богомазов інтелігентно “буфонізує” історію героя і натовпу. І від цього сама історія стає не менш страшною, а ще навіть більш пронизливою. Натовп тут – знак безпам’ятства, зради. А справжня особистість викликає тільки скорботу. Риторичний стиль самої п’єси при цьому досить уміло “приборканий” постановником, ніякої велеречивості або пафосу, жива мова, живі думки. До честі трупи, у цій же виставі відчутна й вільність акторських ритмів, при тому що, практично, кожна партія прокреслена досить суворо, хоча й без додаткових сценічних подробиць.

Як відомо, у виставі Дмитра Богомазова, фактично, два рівноцінних і рівноправних герої, два Каї Марції (згодом Коріолани). Тобто два міцних артисти середнього віку – у двох різних складах.

Це рішення, швидше за все, теж у системі політико-педагогічних експериментів постановника. Подивитися, хто на що – із цих двох – здатен? І переконатися (вкотре), як особистість актора може помітно змінити мікроклімат усередині розумно вибудованої вистави.

Загалом, Дмитро Рибалевський і Олександр Форманчук – Коріолани у двох складах – у стані двох бігунів на довгу дистанцію. Не спринтерів, а стаєрів. Не зіштовхуючи акторів потужними лобами, режисер ніби вираховує в кожному з них – витривалого, терплячого,

мудрого. Можливо, з розрахунком і на наступні репертуарні маневри. Оскільки справжній герой – у будь-якому театрі світу – необхідний завжди, конче.

Ось вони й грають, кожен по-своєму, двох Каїв Марціїв, – і є привід подивитися цю виставу навіть двічі.

Коріолан Дмитра Рибалевського – дитя війни, Річард Левове Серце, приречена романтичність, потужна атлетичність, чоловік обов'язку і своєї мрії, воїн, для якого немає неможливих завдань, вітальна людина, створена для епохи Ренесансу, яка все не настане, тому що тягнеться нескінченна війна.

З Коріоланом Олександра Форманчука у виставі проступає щось інше – сюжетний саспенс, нервова напруга, актор грає героя військового трилера, грає сутінки душі шекспірівського мужа, який намірився зійти на вершину, але сам цей шлях усіяний трупами.

Один Коріолан – дитя природи і обов'язку.

Другий Коріолан – дитя своєї матері і заручник темних імпульсів. І, якщо говорити про другого, навіть поважний шекспірознавець має право поставити запитання: а все-таки “ким” був батько цього хлопця, загадкової особистості, темної душі, в якій живе і дитя, і вбивця? Звісно, така роль (для обох) – роль на виріст, на дальший-дальший результат, який на перших виставах тільки передбачається, але не завжди фіксується.

При тому що сам процес зростання викликає істеріку в соцмережах: є навіть групи фанатів, для яких ідеальний один Коріолан, а абсолютно прекрасний – другий. І все це мене особисто дуже тішить, оскільки, повторюся, Шекспір незмінно уражає ціль, душу, глядацьке серце – щось підриває, народжує, збуджує, волає. І попереджає.

Шлях Кая Марція у виставі – шлях бійця, який переможений не баталіями, а частковостями. Тут шлях героя, який на кожному своєму героїчному кроці наражається на зраду клоунів, політикуму, натовпу.

Можливо, і з цієї причини сценічний Коріолан – не виняткова особистість (як часто буває в деяких режисерських трактуваннях), а особистість інколи підневільна, залежна, балансує між своїм покликанням і неминучим фатумом.

Влада для нього (нашого) – не так самоціль (або манія), а ледь чи не синівський обов’язок.

Народ для нього – дурний балаган, який завжди непостійний, який усе найкраще дуже швидко забуває, тому й чекай ножа у спину. Союзники для нього – завжди тимчасові, тому і їм він не симпатизує, а тримається три години на сцені трохи відсторонено й дистанційно, щось знаючи, щось припускаючи. Теперішній наш Коріолан, як борець, – це м’яч на великому політичному полі. І, звісно, не він веде гру, а тільки ним грають. Богомазов це розуміє, передбачає, реалізовує – вибудовує головну партію героя-бійця як партію, завідомо програшну. Оскільки в тому світі, в який він прийшов переможцем, завідомо не буде миру. Адже немає ідеально прекрасних соратників на самому дні політичного пекла – в акваріумі з хижими рибами.

І якщо копати шекспірівські архіви далі-далі, то не можна оминати світлу думку Мідлтона Мюррі, який вважає “Коріолана” значно глибшою й трагічнішою п’єсою великого барда, ніж “Король Лір”! Ось увесь цей ланцюг коріоланівських союзів-зрад і перемог-поразок, всередині якого й опиняється борець, сам собою окільцьовує героя, принижуючи його, знищуючи разом із ним усе життя, в якому ще донедавна жевріла надія на честь, справедливість.

Політкоректний “Коріолан” Дмитра Богомазова – про передбачувану поразку героя. Про те, що силач програє клоунам, а пристрась і мужність поступаються підступу – в нерівній сутичці. І ще вистава про те, що справжній герой – хоч би яким фактурним він був – не завжди потрібен там, де правлять бал політики-епізодники. По-моєму, актуально.

Особливий випадок у такому політконтексті – Волумнія. Продовжуючи вже заданий принцип цитатності, наведу лише один рядок із шекспірівської лекції 1947 р. Вістена Г’ю Одена, який був упевнений, що “справжній герой цієї п’єси зовсім не Коріолан, а Волумнія!” Тобто Коріоланова мати. Або, як я образно-умовно її величаю, – мама Рима.

Та, яка й спрямовує сина в “потрібний” бік, що здається їй правильним. Та, яка просить сина виявити терпимість до натовпу, благає пощадити вічне місто. І навіть якщо Коріолан намагається сперечатися, то незаперечний аргумент, яким вона б’є всі карти, – її ж материнське серце. Бо воно може відвернутися від сина. І тоді він двічі не жалець, він миттю втратить те, що й тримає його на землі. Бо синівське почуття в ньому – сильніше за героїчну відвагу.

І саме це – синівське почуття – ледь не напмацки грають у різних складах два актори, два Коріолани. Навіть коли вони вимащені бутафорською кров’ю, то в кожному прозирає не воїн, а неприкаяна дитина – що грається у війнушку.

Так, вони можуть повергнути весь світ, сто разів завоювати Рим, заживши слави великих героїв, але завжди здригнуться – у сутичці з матір’ю.

Після “Отелло” Віталія Малахова Наталія Сумська знову опинилася в царстві Шекспіра, зігравши в “Коріолані” на мій погляд, одну з дуже важливих ролей у своїй артистичній біографії. На прем’єрній виставі вона ще примірялася до шекспірівського всесвіту, а потім узяла цей світ у руки, обняла його – і багато що прояснила у сценічному сюжеті.

Ця мати теж зневажає натовп, як і син її, Коріолан. Але вона вимушена на нього зважати. І, мабуть, не син, а тільки мати прагне якоїсь абсолютної влади. Бо це її місто, її територія, а вона сама – мама світу, а не тільки мама Коріолана, – розумна, лукава, хижа, щира, яка все прощає і нічого не прощає.

На сценографічних стінках “акваріуму” кривавою фарбою – з невеликою перервою – пишуть два слова. “AMORI” і “MORI”. У перекладі з латини – “любов” і “смерть”. Отож між цими amori-mori – не якась глобальність пристрастей і поразок, а відлік втрат матері людської. Ці слова – про неї. Бо справжня “влада” всесвіту саме в цьому – у любові і втраті. Навіть кількох епізодів з участю акторки достатньо, щоб надати виставі додаткового об’єму, загальнолюдської філософії та шекспірівського масштабу.

Однак, повертаючись до політичних аспектів, пов’язаних із тим, що навколо вистави, особливо виділю її “цементуючий” чинник. Це цемент, який не передбачає застиглому стану, це матеріал, на якому будують сценічну споруду актори різних поколінь, коли вже багатонаселена вистава зводиться над іншими будівлями, як гордий будинок з химерами (оригінал трохи вищий за споруду Соловцова). Саме “цементуючі” вистави в різний час і об’єднували складну труп франківців. Виявляли в ній таємне і явне лідерство, відображали

здатність того чи іншого розумного режисера чи не в кожному герої масовки побачити – обличчя. Серед таких постановок, які в різні часи, образно кажучи, “цементували” хорошу труп, – “Візит старої дами”, “Тев’є-Тевель” Сергія Данченка, ще – “Цар Едіп” Роберта Стурюа (на жаль, недооцінений).

У запалі поточної мережевої полеміки й оперативного рецензування, на мій погляд, прем’єрний “Коріолан”, такий, яким він є, – повернення до театру великого стилю.

Олег ВЕРГЕЛІС.

(Дзеркало тижня. 2 лютого – 8 лютого 2019 р.)

Кінорецензія

Для того, щоб кінорецензія була цілеспрямованою, цікавою і в той же час професійною, авторові необхідно добре знати, крім самого фільму, також літературний та інший матеріал, що стосується підготовки цього фільму. Він повинен уміти розкрити не лише зміст фільму, а й оцінити художню виразність і правдивість основних образів, дати об’єктивну оцінку роботі колективу авторів, режисури, художників, композитора, операторів, акторів.

Не можна писати рецензію лише поверхово ознайомившись із фільмом. Щоб добре зрозуміти задум сценариста, постановника й глибоко розібратися в кожному образі, рецензент, крім ознайомлення із джерелами, які стосуються фільму, повинен дивитися його не один раз.

Наприклад:

ПРЯМИЙ “ЕФІР” ІЗ ЗАНУССІ

На вітчизняні екрани вийшов новий фільм Кшиштофа Зануссі “Ефір”.

Цей фільм – копродукція, що об’єднала кілька країн: Польщу, Україну, Литву, Угорщину. Видатний європейський кінорежисер

днями особисто прибув в Україну, щоб представити свою нову картину нашим глядачам.

Як завжди в Зануссі, це кіно не для “мас”. Тобто не мейнстрім, не розважальний попкорн, а історія виключно авторська. В якій чути (видно) і відлуння колишнього Зануссі (періоду його художнього розквіту), і болісні пошуки режисером себе, шанованого, вже в новому часі, новому тисячолітті.

Очевидно, зовсім не випадково Зануссі серед тих режисерів, які шукають у міфі про Фауста якісь важливі для себе персонально теми. Теми пізнання, теми спокуси, теми поневолення однієї людини іншою?

Зануссі так і сказав напередодні прем'єри: “Міф про Фауста вже використаний багатьма режисерами, я ж хотів бути дуже обережним, щоб у своїй картині уникнути схожості з якимсь із попередніх фільмів, котрі зверталися до цього ж міфу. Тут, в “Ефірі”, на відміну від історії Гете, мій герой сприймає науку як інструмент для виконання відчайдушних людських бажань, тобто повного поневолення людини – як плотського поневолення, так і духовного”.

Ось такий сильний філософський меседж. Утім, саме Зануссі багато хто з нас давно сприймає як філософа, мислителя, ментора, ритора. Найкращі його картини 1960–1990-х і нульових далекі від якихось зовнішніх ефектів (а тим більше спроб розважити). Тому що його найкращі фільми – “Захисні кольори”, “За стіною”, “Сімейне життя”, “Структура кристала”, “Рік спокійного сонця”, “Життя як смертельна хвороба, що передається статевим шляхом”, “Серце на долоні” – осмислена авторська спроба пильно подивитися іншій людині у вічі (читай – у душу). При цьому його режисерський погляд завжди пильний і лукавий, неоднозначний і меланхолійний.

“Ефір” – уже другий кінопроект, створений польським маестро у співпраці з українською стороною. Перший досвід – більше десятка років тому – картина “Серце на долоні” (український продюсер Олег Кохан, а в головній ролі Богдан Ступка). У результаті, Богдан Сильвестрович за цей фільм отримав приз за найкращу чоловічу роль на третьому Римському міжнародному фестивалі. І, до речі, завжди пишався цією нагородою. У Театрі ім. Івана Франка, в період керівництва Ступки, Кшиштоф Зануссі також поставив виставу “Маленькі подружні злочини” за п’єсою Еріка-Еммануеля Шмітта з Олексієм Богдановичем та Іриною Дорошенко в головних ролях.

Що стосується “Ефіру”, струсивши ностальгію й повернувшись у сучасність, слід зазначити, що й тут акторський кістяк у Зануссі дуже міцний і художньо переконливий. У картині знімалися актори з різних країн. У головній ролі – Яцек Понедзялек, один із провідних польських акторів, неодноразово відзначений на батьківщині як лицедій-лідер. Він знімався у фільмах “Варшавська битва”, “Правосуддя Агати” тощо. Крім іншого, цей 53-річний актор теж дуже успішний на театральній сцені (з 1990-х багато працював у найбільших театрах Польщі).

Загалом, пристрасть Зануссі до великих театральних акторів і до великих планів на екрані відома. І саме Яцек Понедзялек у новій картині майстра – як втілення авторського парадоксу й режисерських сумнівів про місце людини на землі, її призначення, про гріх і розплату.

На презентації кінопроекту в Києві Кшиштоф Зануссі окремо підкреслив, що дуже задоволений співпрацею з українською стороною – і Держкіно, і українськими акторами. “Крім фінансової підтримки, яку Україна надала цьому фільму, ваша країна також добре представлена акторським складом. Україна доклала чималих зусиль і в

частині технічної складової знімального процесу. Ентузіазм українців у роботі насправді вражає, було дуже приємно працювати з такими висококваліфікованими спеціалістами”. (Загальний бюджет картини – 61,3 млн грн, а Держкіно вклало в цей проект 16,5 млн грн.).

Якщо розвивати й українську лінію в “Ефірі”, то незаперечним відкриттям картини стане саме молодий український актор Остап Вакулюк. Деякі критики йому вже прогнозують зоряне майбутнє. У ролі Тараса він справді миттю запам’ятовується в кадрі, його вирізняють жива органіка, рідкісна харизма. Остапу – 27. Він навчався у столичному театральному університеті ім. І. Карпенка-Карого, а також у польській Кіношколі в Катовіце – факультет ім. К. Кесьлевського. “Ефір” – його перша велика картина, досі був задіяний у короткометражці “Вино Злати”.

Про роботу з польським майстром український актор говорить захоплено. Наприклад, згадує, що відомий режисер попросив його на зйомках розмовляти польською мовою, але з українським акцентом. А Остап добре володіє польською мовою (оскільки живе й навчається в Польщі). Отож, за словами актора, Зануссі задає й виконавцеві певний напрям у вирішенні ролі, очікуючи від артиста подальших цікавих пропозицій.

В “Ефірі” герой Остапа – Тарас – грає помічника лікаря-експериментатора (Яцек Понедзялек). Досить складну особистість, яка, судячи з усього, тверезо дивиться на досліди лікаря, але азарт пізнання в нього як азарт “гри”. Тільки це вже гра на життя. Людське життя.

Дія картини переносить глядача в період “боротьби за життя” – Перша світова війна, Австро-Угорська імперія. Згаданий уже в цьому репортажі лікар-“Фауст”, уникнувши страти, знаходить притулок в

австро-угорській фортеці. Тут він продовжує свої експерименти з ефіром. І не тільки щоб полегшити страждання хворих, а й щоб усвідомити територію маніпуляції поведінкою людини...

Для Зануссі в ось таких перипетіях саме й цікаві межі людської свободи, егоцентризму, свавілля. У його ж картині ніби співіснують два Зануссі. Той колишній, із далекого минулого режисера, коли в кіно цінувався й важив уповільнений авторський ритм, така собі філософська неспішність кінорозповіді, яка сьогодні багатьом здається архаїкою. І вочевидь є інший Зануссі, який, звернувшись до великого давнього міфу на основі свого нового кіносюжету, хоче сам для себе зрозуміти, хто ж такий саме він, режисер: Фауст чи все-таки Мефістофель? Оскільки часи, яких не вибирають (а вони й нам дісталися через сто років після Першої світової), сьогодні вочевидь “режисирує” не душа світла, а повелитель тьми.

Дмитро ЛЕВИЦЬКИЙ.

(Дзеркало тижня. 23 лютого–1 березня 2019 р.)

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ РЕЦЕНЗІЇ ДО ДРУКУ

Вибір твору для рецензування – перший етап. Журналіст враховує вимоги до твору: новизну, соціальну актуальність, мистецьку або наукову цінність. Головне призначення рецензії – допомогти читачеві (глядачеві) глибше розібратися у питаннях політики, економіки, науки, техніки і мистецтва. Рецензія завжди в усіх випадках повинна бути цілеспрямованою і чіткою, розрахованою на певну категорію читачів, а рецензент – людиною добре підготовленою, що бездоганно знає те, про що пише. І чітко розуміє завдання свого виступу у пресі.

Уміти всебічно вивчати рецензований твір, знати принципи і правила, якими керуються вчений, письменник, художник у своїй творчості, володіти методом аналізу і синтезу творів науки, літератури і мистецтва, вільно

володіти літературною мовою – такі вимоги, що ставляться перед рецензентами.

Праця рецензента дуже відповідальна. Мета виступу його в пресі – точно і ґрунтовне дослідження істини. Рецензент не повинен повідомляти читачеві факти відомі і думки загальні, його завдання – з'ясувати нове й істотне в кожному творі.

Перш, ніж виступити у пресі з відгуком на той чи інший твір, рецензент всебічно вивчає матеріал, аналізує його і на основі цього дає принципову, ділову, об'єктивну оцінку праці вченого чи художника, висловлює свої міркування щодо рецензованого твору.

Такі загальні принципові вимоги до рецензентів. Головне ж, чим повинен володіти кожен рецензент, – спеціальними знаннями в певній галузі. Такі знання ніщо не може замінити – ні журналістський досвід, ні жвавість пера. Рецензент – дилетант, готовий в яку завгодно хвилину написати рецензію про що завгодно, не для української преси.

Основне завдання критики в тому й полягає, щоб розкриваючи цінність твору, показати, в яку художню форму він втілений.

Критик зіставляє образи, факти, ситуації, колізії художнього твору тільки з дійсністю, із життям, яке завжди багатше від самого високого творення таланту, і лише так перевіряє правильність, типовість, дійсність твору.

За оцінкою художнього твору критик оперує не образами, а поняттями, як вчений, як дослідник. Однак, коли йдеться про художній твір, дуже важливе місце в критиці повинна зайняти естетична оцінка твору мистецтва, без якої жодний аналіз не може бути повноцінним, правильним і переконливим.

Як і в оцінці змісту твору мистецтва, потрібно бути вимогливим і точним в судженнях про художні достоїнства чи недоліки рецензованого твору. При цьому ніколи не можна допускати нічого неясного для читача, безпредметного, зарозумілого.

Завдання критики в тому й полягає, щоб навіть неясне зробити ясным і в усякому разі не ускладнювати простих питань і не висловлювати ухильних, непевних суджень.

Авторитет, повчальність критики досягається досягається насамперед принциповим ставленням до рецензованої праці. Оцінка, висновок в рецензії повинні самі випливати з ґрунтовного, серйозного, строго аргументованого аналізу твору, а не нав'язувати читачеві свою думку. Лише за таких умов рецензент буде вільний від непомірних похвал та осудів, надмірного цитування, пересмикувань фактів і понять, підтасувань і їх викривлення.

Щоб уникнути однобічного, неправильного розуміння ролі й завдань критика (рецензента), відразу ж необхідно з'ясувати, що таке самостійність суджень критика і як її слід тлумачити.

Однак неправильно було б на цій підставі вважати, що в рецензента не повинно бути особистих думок і смаків. Навпаки, свій погляд, естетичний смак, своє творче слово у ставленні до того, про що говориться в рецензії, конче необхідні для автора. Справжній критик володіє здатністю проінняти і ентузіазмом, і сильним обуренням. Все питання в тому, чиї смаки, потреби, настрої відображає рецензент.

Суб'єктивна думка критика тоді стає об'єктивно правильною, коли він чітко володіє матеріалом й оцінює його з позицій сучасності.

Питання для обговорення

1. Яке призначення і особливості рецензії?
2. Дайте вичерпну характеристику рецензіям за об'єктом критики: літературним, мистецьким, науковим, творів образотворчого мистецтва.
3. Яка загальноприйнята форма побудови тексту рецензії? Проілюструйте прикладом з газети.
4. Назвіть етапи роботи над рецензією.

Домашнє завдання за темою

1. Напишіть рецензію на нову поетичну книжку улюбленого українського поета обсягом 250 газетних рядків.
2. Доберіть рецензії з друкованих періодичних видань.

Література

1. *Бурляй Ю. С.* Основи літературно-художньої критики. Київ: ВО “Вища школа”, 1985. С. 137–162.
2. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004. С. 204–205.
3. *Кузнецова О. Д.* Аналітичні методи в журналістиці: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. С. 63–69.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бурляй Ю. С.* Основи літературно-художньої критики. Київ: ВО “Вища школа”, 1985.
2. *Василенко М. К.* Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі: монографія. Київ: Ін-т журналістики, 2006.
3. *Журналістський фах: газетно-журнальне виробництво: навч. посіб. / Т. О. Приступенко та ін.; за ред. В. В. Різуна.* 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: ВПЦ “Київський ун-т”, 2012.
4. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: ПАІС, 2004.
5. *Карпенко В.* Журналістика: основи професійної комунікації: навч. посіб. Київ: Нора-прінт, 2002.
6. *Кузнецова О. Д.* Аналітичні методи в журналістиці: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002.
7. *Ла Рош, Вальтер фон.* Вступ до практичної журналістики: навч. посіб.; за заг. ред. В. Ф. Іванова та А. Коль. Київ: АУП, 2005.
8. *Прилюк Д. М.* Теорія і практика журналістської творчості: проблеми майстерності: навч. посіб. Київ: “Вища школа”, 1983.
9. *Преса в системі засобів масової комунікації: навч. посіб. / Т. О. Приступенко та ін.; за ред. В. В. Різуна.* Київ: ТАЛКОМ, 2017.
10. *Подольян Микола.* Публіцистика як система жанрів: навч. посіб. Київ: ЦВП, 1998.
11. *Пономарів О. Д.* Українське слово для всіх і для кожного Київ: Либідь, 2013.
12. *Приступенко Т. О.* Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації: навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ: ВПЦ “Київський ун-т”, 2008.
13. *Різун В. В.* Теорія масової комунікації: підручник. Київ: ВЦ “Просвіта”, 2008.

14. *Рус-Моль, Штефан*. Журналістика: навч. посіб.; наук. ред. В. Іванов. Київ: АУП, ЦВП, 2013.
15. *Супрун Л. В.* Мовноментальні особливості комунікаційної системи “Літературно-Наукового Вістника”: монографія. Вінниця: Вінницька обласна друкарня, 2012.
16. *Фолькер Вольфф*. Журналістика газет і журналів: навч. посіб. 2-е вид, перероб. Київ: ЦВП, 2017.
17. *Халер, Міхаель*. Пошук і збирання інформації: навч. посіб.; за заг. ред. В. Ф. Іванова та А. Коль. Київ: АУП, 2006.